ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى

2

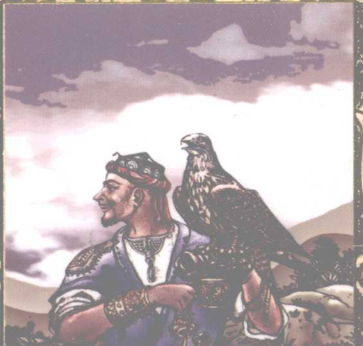

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

www.uyghurkitap.com

مۇقاۋا رەسسىمنى سىزغۇچى : مەمەت ئابدۇرېھىم

مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى : مەمەت نەۋبەت

ISBN 978-7-228-12039-0

9 787228 120390 >

定价：12.00元

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى

2

«ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى»
تەھرىر ھەيئىتى نەشرگە تەييارلىغان

— شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى —

www.uyghurkitap.com

图书在版编目(CIP)数据

维吾尔民间故事. 2:维吾尔文/《维吾尔民间文学大典》编委会编.—乌鲁木齐：新疆人民出版社，2008.11
（维吾尔民间文学大典）
ISBN 978—7—228—12039—0

Ⅰ.维… Ⅱ.维… Ⅲ.维吾尔族—民间故事—作品集—中国—维吾尔语(中国少数民族语言) Ⅳ.I277.3

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2008)第 177976 号

策　　划　阿不都热合曼·艾白,艾合买提·伊明
责任编辑　艾合买提·伊明
责任校对　阿布勒孜·阿巴斯 等
封面设计　买买提·诺贝提
出版发行　新疆人民出版社
地　　址　乌鲁木齐市解放南路 348 号
电　　话　(0991)2827472
邮　　编　830001
经　　销　新疆维吾尔自治区新华书店
印　　刷　乌鲁木齐八家户彩印有限公司
开　　本　880×1230 毫米　1/32
印　　张　5
版　　次　2008 年 11 月第 1 版
印　　次　2008 年 11 月第 1 次印刷
印　　数　1—5000
定　　价　12.00 元

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى — 2

نەشرگە تەييارلىغۇچى : «ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى» تەھرىر ھەيئىتى
پىلانلىغۇچىلار : ئابدۇراخمان ئەبەي ، ئەخمەت ئىمىن
مەسئۇل مۇھەررىرى : ئەخمەت ئىمىن
مەسئۇل كوررېكتورى : ئابلىز ئابباس قاتارلىقلار
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى : مەمەت نەۋبەت
نەشر قىلىپ تارقاتقۇچى : شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
ئادرېسى : ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 ـ نومۇر
تېلېفون : 0991—2827472
پوچتا نومۇرى : 830001
ساتقۇچى : شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى
باسقۇچى : ئۈرۈمچى باجياخۇ رەڭلىك باسما چەكلىك شىركىتى
فورماتى : 1230×880 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى : 5
نەشرى : 2008 ـ يىلى 11 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
بېسىلىشى : 2008 ـ يىلى 11 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىراژى : 1—5000
كىتاب نومۇرى : ISBN 978—7—228—12039—0
باھاسى : 12.00 يۈەن

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكى ئادرېسى

مۇھەررىردىن

ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى باي ۋە گۈزەل بىر خەزىنە. ئۇيغۇر خەلقى ئۆزىنىڭ بېسىپ ئۆتكەن ئۇزاق تارىخىي تەرەققىياتى جەريانىدا، ئۆزىنىڭ مىللىي تىلىنى، ئۆرپ ـ ئادىتىنى، مىللىي مەدەنىيىتىنى، جۈملىدىن باي، گۈزەل ۋە پارلاق ئېغىز ئەدەبىياتىنى بارلىققا كەلتۈرگەن. ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ئۇزۇن تارىخقا باي، چوڭقۇر مەزمۇنغا، ئۆزگىچە خاس مىللىي ئۇسلۇب ۋە مىللىي شەكىلگە ئىگە بولۇپ، كۆزنى قاماشتۇرۇپ تۇرىدىغان بىر رەڭدار گۈلشەن. ئۇ ئۆزىنىڭ مەزمۇنىنىڭ چوڭقۇرلۇقى، بايلىقى ۋە كەڭلىكى بىلەن، شەكلىنىڭ خىلمۇخىللىقى ۋە گۈزەللىكى، تۈرىنىڭ كۆپلۈكى بىلەن كۆزگە ئالاھىدە چېلىقىدۇ.

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى يۇقىرىقىدەك ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنىڭ ئەڭ ئومۇملاشقان بىر تۈرى ھېسابلىنىدۇ. ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى ئېغىزدىن ئېغىزغا، ئەۋلادتىن ئەۋلادقا كۆچۈش جەريانىدا خەلق ئاممىسى تەرىپىدىن پىششىقلىنىپ، ۋەقەلىكى تاۋلانغان، نەتىجىسى روشەن ھەم ئۈمىدۋار، تىلى تەسىرلىك ۋە گۈزەل بولۇپ يېتىلگەن.

ھەممىمىزگە مەلۇم، چۆچەك پېرسوناژلىرى بولغان، بىر پۈتۈن ۋەقەلىككە ئىگە نەسرىي ئەسەر. ئۇ ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ ھەرقانداق بىر تەرىپىنى ئەكس ئەتتۈرەلەيدۇ. ئۇ ئىجتىمائىي رېئاللىقنىڭ ئەمگەكچى خەلق مېڭىسىدىكى

ئىنكاسى، ئەمگەكچى خەلق تۇرمۇشىنىڭ، ئىدىيە ـ ھېسسىياتىنىڭ، غايە ۋە ئارمىنىنىڭ بەدىئىي ئىپادىسى. چۆچەكلەر ئاساسەن رېئالىزملىق بولىدۇ، ئۇنىڭدا يەنە ئاكتىپ رومانتىزمنىڭ قويۇق ئىپادىسىمۇ بولىدۇ. ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرىمۇ شۇنداق.

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرىدە ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئاق كۆڭۈللۈكى، ھەقىقەتپەرۋەرلىكى، ئەمگەكچان روھى، ساغلام ۋە گۈزەل ئەخلاقىي پەزىلىتى، ۋەتەنپەرۋەرلىكى، قەيسەرانە كۈرەش قىلىش ئىرادىسى، شۇنداقلا ئېسىل ئارزۇ ـ ئارمانلىرى ئىپادىلەنگەن. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئوبراز ئارقىلىق ئىپادىلىنىپ، كىشىلەرگە ياخشى بىلەن يامانىنى، ھەق بىلەن ناھەقنى، ئۆز بىلەن دۈشمەننى، خۇنۇكلۇك بىلەن گۈزەللىكنى پەرق ئېتىشكە ياردەم بېرىدۇ. بىز بۇنىڭدىن خەلق چۆچەكلىرىنىڭ مۇئەييەن تەربىيىۋى رولىنى بايقىۋالالايمىز.

شۇنى قەيت قىلىشقا بولىدۇكى، خەلق چۆچەكلىرىنىڭ بالىلارغا بولغان تەربىيىۋى رولى تېخىمۇ زور بولىدۇ. بالىلار كىچىكىدىن تارتىپلا خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى، جۈملىدىن چۆچەكلەرنى ئاڭلىسا، ئۇلارنىڭ يۇمران قەلبىدە ياخشىلىق، ھەققانىيلىق، گۈزەللىك، ھاياتنى ۋە تەبىئەتنى سۆيۈش ئىستىكى ئويغىنىدۇ.

خەلق چۆچەكلىرىنىڭ تۇرمۇشنى، تارىخنى بىلىش ۋە چۈشىنىشتىكى رولى، خەلق تىلىنى ئۆگىنىشتىكى رولى، گۈزەللىك قارىشىنى يېتىلدۈرۈشتىكى ئېستېتىكلىق رولى، كۆڭۈل ئېچىش رولىنىمۇ ئۇنىڭ تەربىيىۋى رولىدىن ئايرىپ قاراشقا بولمايدۇ. يۇقىرىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئۆزئارا باغلانغان، ئۆزئارا گىرەلەشكەن، سىڭىشىپ كەتكەن، بىر ـ بىرىنى تولۇقلىغان ۋە ئۆزئارا ماسلاشقان. بۇ خەلق چۆچەكلىرىنىڭ خەلق

تۇرمۇشى بىلەن قان ـ گۆشتەك زىچ مۇناسىۋەتنى بارلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ.

خەلق چۆچەكلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان خەلق ئاغزاكى ئەدەبىياتى يېزىق شەكىللىنىشتىن بۇرۇنلا ۋۇجۇدقا كېلىپ، نۇرغۇن ئەسىرلەر مابەينىدە ئېغىزدىن ئېغىزغا كۆچۈپ يۈردى، يېزىق شەكىللەنگەندىن كېيىن ئۇنىڭ تەرەققىياتى يەنىلا توختاپ قالغىنى يوق. كېيىنكى مەزگىللەردە نۇرغۇن ئەللەردە خەلق چۆچەكلىرى يىغىپ خاتىرىلىنىپ، ئۇنىڭ يوقلىپ كەتمەي داۋاملىق مۇكەممەللىشىشىگە كاپالەتلىك قىلىندى. بۇ ئىش بىزدە بۇرۇن ئانچە ـ مۇنچە ئىشلەنگەن بولسىمۇ، رەسمىي ئىشلەش ئۆتكەن ئەسىرنىڭ 50 ـ يىللىرىدا باشلاندى دېيىشكە بولىدۇ. ئازادلىقتىن كېيىن ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى بىرقانچە توپلام قىلىپ ئىشلەنگەنىدى. 80 ـ، 90 ـ يىللارغا كەلگەندە ئېلىمىز بويىچە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى توپلاش، رەتلەش، نەشر قىلىش دولقۇنىنىڭ تۈرتكىسىدە شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى ناھىيىلىرىگىچە خەلق چۆچەكلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ئەسەرلىرى كەڭ كۆلەمدە يىغىلدى، رەتلەندى ۋە مەخسۇس توپلاملار نەشر قىلىندى. مۇشۇ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا بۇ ئەسەرلەر قايتا ـ قايتا سىلىشتۇرۇش، رەتلەش، تاللاش ئارقىلىق سىستېمىلاشتۇرۇلۇپ زور ھەجىملىك «ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى» ۋۇجۇدقا كەلدى. قولىڭىزدىكى 23 قىسىملىق «ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى» دەل مۇشۇ ئىلمىي ئەمگەكنىڭ مېۋىسى.

بۇ بىر يۈرۈش كىتابقا سېھرىي چۆچەكلەر، تۇرمۇش چۆچەكلىرى، چېچەنلەر ھەققىدىكى چۆچەكلەر، ھەجۋىي چۆچەكلەر، تېپىشماقلىق چۆچەكلەر، ھايۋانلار ھەققىدىكى چۆچەكلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان 300 دىن ئارتۇق چۆچەك

كىرگۈزۈلگەن ۋە مۇناسىپ قىزىقارلىق قىستۇرما رەسىملەر سەپلەنگەن.

ئىشىنىمىزكى، بۇ بىر يۈرۈش كىتاب خەلقىمىزنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى بېيىتىدۇ ۋە رەڭدار قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىللە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى تەتقىقاتچىلىرىنىمۇ مول ۋە رەڭدار ماتېرىيال مەنبەسى بىلەن تەمىنلەيدۇ، ئۇلار بۇ كىتابلىرىمىزدىن ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ھەرقايسى تارىخىي دەۋرلەردىكى سىياسىي، تارىخىي، ئەخلاقىي، دىنىي ۋە ئېستېتىكىلىق قاراشلىرىنى، ھەرقايسى تارىخىي دەۋرلەردىكى سىياسىي، ئىقتىسادىي، مەدەنىي تۇرمۇشىنى، ئۆرپ ـ ئادەت ئالاھىدىلىكلىرىنى تەتقىق قىلىشتا مۇھىم يىپ ئۇچى ۋە ئىلھامغا ئېرىشەلەيدۇ. بىزنىڭ بۇ كىتابلارنى نەشرگە تەييارلاشتىكى ئاساسىي مۇددىئايىمىزمۇ دەل مۇشۇ.

www.uyghurkitap.com

مۇندەرىجە

ئىرادىلىك ئاتا ـ بالا 1

شاھزادە تۇغلۇق 20

بۆرە قىز 55

كېيىك خانىش 69

لەئەلشاھ بىلەن ئىپارگۈل 94

تۇرمەك چاققان 111

كەنجى باتۇر 129

ئىرادىلىك ئاتا-بالا

بۇرۇنقى زاماندا تەكلىماكاننىڭ پۇقرالىرى ناھايىتى باياشات، پادىشاھلىرىنىڭ ھېچ نەرسىدىن غېمى يوق ئىكەن، لېكىن ھەر ۋاقىت بوران چىقىپ يۇرتقا بالايىئاپەت كەلتۈرۈپ، كىشىلەرنى خانىۋەيران قىلىدىكەن. كىشىلەر ئارىسىدا بوراننى كۆھىقاپتىن چىقىدىكەن، دېگەن گەپلەر تارقىلىپتۇ. مۇشۇنداق ۋاقىتلارنىڭ بىرىدە بۇ يۇرتنىڭ چىرا دېگەن يېرىدىن بىر پالۋان كۆھىقاپقا قارشى ئۇرۇش قىلغىلى مېڭىپتۇ. ئۇنىڭ خوتۇنى يەڭگىگىنىگە ئەمدىلا بىر نەچچە ئاي بولغانكەن. بالا ئوغۇل بولۇپ ناھايىتى تېز چوڭىيىشقا باشلاپتۇ. پالۋان كۆھىقاپقا قارشى ئۇرۇشقا مېڭىش ئالدىدا ئۆزىنىڭ تونىنىڭ ئوڭ كۆكسىگە مۆھرىنى بېسىپ ئوغلىغا قالدۇرۇپتۇ ۋە: «ناۋادا قايتىپ كېلەلمىسەم، چوڭ بولغاندا مېنى ئىزدىسۇن» دەپتۇ. پۇقرالار پالۋانغا ناھايىتى نۇرغۇن نەرسىلەرنى يوللۇق تۇتۇپتۇ. پالۋان بۇ نەرسىلەرنىڭ كۆپىنى ئوغلىغا قالدۇرۇپ، ئازراق بىر قىسمىنى ئېلىپ، تۇلپارىغا مىنىپ، شەمشىرىنى ئېلىپ، چويۇندىن كەش، تۆمۈردىن ھاسا، پولاتتىن قىلىچ ياساتقۇزۇپ يولغا راۋان بوپتۇ. يول مېڭىپ چارچىسىمۇ توختىماي ئاسمانغا تاقاشقۇدەك تاغلاردىن ئېشىپ، كۈن نۇرى چۈشمەيدىغان ئورمانلارغا كىرىپتۇ. ياۋايى ھايۋانلار

بىلەن ئېلىشىپ ئۆز يۇرتىدىن بىرنەچچە يىللىق يىراقلىشىپ بىر سازلىقتا كېتىۋاتسا، ئالدىغا تولىمۇ قېرى، ئاپتاپ تو- يۇپ چىرايى قاپقارا بولۇپ كەتكەن بىر كىشى ئۇچراپتۇ ۋە: «مېنى ئېلىۋالساڭ پايدا تاپىسەن، ئېلىۋالمىساڭ زىيان تارت- سەن» دەپ پالۋانغا يېلىنىپتۇ. پالۋان بۇ كىشىگە ئىچ ئاغرى- تىپتۇ ۋە قېرى كىشىكەن، ئېلىۋالسام ئېلىۋالاي دەپ، ئۇ كىشىنى بويىنىغا مىندۈرۈپ يولىغا راۋان بوپتۇ. دەسلەپتە ئۇ كىشى ناھايىتى يېنىك تۇيۇلۇپتۇ، بىرئاز ماڭغاندىن كېيىن ئۇ ئېغىرلىششقا باشلاپتۇ. يەنە بىرئاز ماڭغاندىن كېيىن تې- خىمۇ ئېغىرلىششقا باشلاپتۇ، ئۇ ئەسلىدە رودۇپاي ئىكەن. پالۋان بويىنىدىن ئېلىۋېتەي دېسە رودۇپاي چىڭ يېپىشىۋاپتۇ. پالۋاننىڭ پۇتلىرى تېلىپ بىر دەريانىڭ بويىغا يېتىپ كەپتۇ. ئۇ سۇدىن ئۈزۈپ ئۆتمەكچى بوپتۇ. رودۇپاي بۇ يەردە چۈ- شۈۋاپتۇ ۋە كۆزدىن غايىب بوپتۇ. پالۋان رودۇپايدىن قۇتۇلۇپ دەريانىڭ ئۇ چېتىگە ئۆتۈش ئۈچۈن ئۆزىنى ئېتىپتۇ. دەريانىڭ قاپ ئوتتۇرىسىغا كەلگەندە ھالى قالماپتۇ، شۇنداقتىمۇ غەي- رەتلىنىپ كېتىۋاتسا، ئالدىغا بىر قىزىلگۈل ئېقىپ كەپتۇ. پالۋان گۈلنى تۇتۇۋېلىپ شۇنداق پۇرىغانىكەن، روھى كۆتۈرۈ- لۈپ تېنىگە كۈچ - قۇۋۋەت قوشۇلۇپتۇ، دەريادىن ئۆتۈپتۇ. گۈلنى پۇراپ يولىنى داۋاملاشتۇرۇپ كېتىۋاتسا، ئالدىغا ناھا- يىتى چوڭ بىر مەخلۇق ئۇچراپتۇ. پالۋان بۇ مەخلۇقنىڭ ئال- دىدا بىردەم تۇرغاندىن كېيىن، مەخلۇق كۆزىنى ئېچىپتۇ ۋە:

— كىم سەن؟ — دەپ ۋارقىراپتۇ.

— مەن ئادەمزات، سەن قانداق مەخلۇق؟ — دەپ سوراپ- تۇ پالۋان.

— مەن دىۋە، بۇ يەرگە نېمە ئۈچۈن كەلدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ دىۋە.

— كۇھقاپقا قارشى جەڭ قىلىپ، بوراننى توختىتىش ئۈچۈن كەلدىم، — دەپتۇ پالۋان. دېۋە پالۋاننىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ قاتتىق كۈلۈپ كېتىپتۇ ۋە پالۋاننىڭ كوكۇلىسىدىن تۇتۇۋاپتۇ، پالۋان ھوشىدىن كېتىپتۇ. قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكى نامەلۇم، پالۋان ھوشىغا كېلىپ كۆزىنى ئاچسا قاپقاراڭغۇ بىر ئۆڭكۈرنىڭ ئىچىدە ياتقۇدەك. پالۋان ئورنىدىن تۇرۇپ چىقىپ كېتىش ئۈچۈن مېڭىپتۇ، ئۇزۇن يۈرگەندىن كېيىن ئۆڭكۈرنىڭ ئېغىزىغا يېتىپ كېلىشىگە ھېلىقى مەخلۇق پالۋاننى كۆرۈپ قېلىپ ئۆڭكۈرنىڭ ئېغىزىنى چوڭ قورام تاشلار بىلەن ئېتىپتۇ.

— بىرنەچچە كۈندىن بۇيان ئوتتۇز توققۇز ئادەم تۇتقاندىم، سەن بىلەن توپتوغرا قىرىق بولدى. زىخ قىزىتىپ بەدىنىڭنى زىخقا سانجىپ يەم قىلىمەن، شۇ ۋاقىتتا كۇھقاپنىڭ بورىنىنى توختىتارسەن، — دەپتۇ ئۇ ۋە ناھايىتى ئۇزۇن قىرىق زىخنى ئوتقا تاشلاپ قويۇپ، ئىككى قولىنى چېكىسىگە قويۇپ ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. پالۋان ئۆڭكۈر ئىچىدە ئايلىنىپ يۈرۈپ ئوتتۇز توققۇز تۇتقۇننى تېپىپتۇ ۋە:

— ھەممىمىز بۇ مەخلۇقنىڭ قولىدا ئۆلۈپ كەتكۈچە بىزمۇ ئۇنىڭغا ئۆزىمىزنىڭ كۈچىنى كۆرسىتىپ قويايلى! — دەپتۇ. تۇتقۇنلار بۇ سۆزگە قوشۇلۇپتۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار دېۋىگە تۇيدۇرماستىن ھەربىرى بىردىن زىخنى ئېلىپ، بىرى دېۋىنىڭ كۆزىگە، بىرى قۇلىقىغا، بىرى مېڭىسىگە سانجىپتۇ. دېۋىنىڭ ئوڭ قولىغا زىخ سانجىلغاچقا، سول قولىنى پۇلاڭلىتىپ قورام تاشلارغا ئۇرۇپتۇ. تاشلار يۇمىلىنىپ گۈلدۈرلىگەن ئاۋازلار چىقىپتۇ. دېۋە ئاخىر جان تالىشىپ مىڭ تەسلىكتە ئۆلۈپتۇ. كىشىلەر ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇپ، ئۆڭكۈرنىڭ ئاغزىدىكى قورام تاشلارنى ئېلىپ، ئۆڭكۈردىن چىقىپ ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ.

پالۋاننىڭ ئۆيىدىن چىققىنىغا نەچچە قىر، نەچچە يارلار بوپتۇ، چاچ ــ ساقاللىرى ئاقىرىپتۇ، چويۈن كەش تېشىلىپ-تۇ، هاسا ئۇپراپ يېرىمى قاپتۇ. شۇنداق بولسىمۇ «يولۋاس ئىزىدىن قايتماس، يىگىت سۆزىدىن» دېگەندەك، پالۋان ئانا ئۈمىدىنى ئاقلاش ئۈچۈن كېچە ــ كۈندۈز توختىماي يول يۈ-رۈپتۇ. يۇرگەنسېرى بورانمۇ كۈچىيىپتۇ، پولات هاسا، چويۈن كەشلەر ئۇپراپ پۈتۈنلەي قالماپتۇ. پالۋان تەندە جاننىڭ ئاز قالغىنىغا قارىماي يول يۈرۈپتۇ. شۇنداق قىلىپ، كۆھقاپقىمۇ يېتىپ كەپتۇ ۋە بوراننىڭ قاتتىق چىققان يېرىگە ئىچكىرىلەپ كىرگەنسېرى قاپقارا ئىسلار كۆتۈرۈلۈپ بوران بىلەن قوشۇلۇپ چوڭ تاشلارنى ئۇچۇرۇپ پالۋاننىڭ بەدەنلىرىنى زەخىملەندۈ-رۈپتۇ. شۇنداقتىمۇ پالۋان ئاخىر بىر كۆلگە يېتىپ كەپتۇ. كۆلنىڭ ئەتراپى ئالتۇن بىلەن قاشالانغان، قاشالارنىڭ ئەترا-پىدا ئالتۇنلار تاغدەك دۆۋىلىشىپ تۇرغان. پالۋان بۇ غەلىتە ئىشلارنى كۆرۈپ هەيران قاپتۇ. ئۇ قاتتىق چاڭقاپ كەتكەن-لىكتىن كۆلنىڭ سۈيىنى قانغۇچە ئىچىپ بولۇپ سۇغا چۆمۈ-لۈپتۇ، سۇغا چۆمۈلۈپ بولغاندا ئۆيىدىن چىققان دەسلەپكى يى-گىتلىك هالىتىگە قايتىپ، ناهايىتى كۈچلىنىپ كېتىپتۇ. بۇ كۆل ئەسلىدە ئادەم ياشارتقۇچى ۋە ساقايمىغان كېسەللەرنى ساقايتقۇچى خاسىيەتلىك كۆل ئىكەن. ھۆر ــ پەرىلەرمۇ شۇ جايدا سۇغا چۆمۈلىدىكەن. پالۋان كۆلدىن چىقسا، ئالدىغا تە-كىيىدەك بىر نەرسە يۆمىلىنىپ كەپتۇ ــ دە، يوقىرى ــ تۆ-ۋەن ئۆرلەپ پالۋانغا ئېتىلىپتۇ. پالۋان شەمشىرىنى سۇغۇرۇپ بۇ نەرسىنى چاناپتۇ، لېكىن شەمشىرى ئۆتمەپتۇ. غەزەپ بىلەن يەنە چانىغانىكەن، ئوتتۇرىدىن ئىككىگە بۆلۈنۈپتۇ ۋە ئىچىدىن ئىس كۆتۈرۈلۈپتۇ. ئىس ئىچىدىن بىرنەچچە دىۋە چىقىپ پالۋانغا ئېتىلىپتۇ. پالۋان ئۇلار بىلەن ئېلىشىپتۇ، توت كې-

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىشقان ئادرېسى

چە ـ كۈندۈز ئېلىشقاندىن كېيىن دېۋىلەردىن ئىككىسى قاپتۇ. پالۋاننىڭ بېشى يارىلىنىپ، قول ـ پۇتلىرى زەخىملىنىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن يۈگۈرۈپ بېرىپ كۆلگە ئۆزىنى ئېتىپتۇ. ئەسلىگە كەلگەندىن كېيىن، ئىككى دېۋە بىلەن ئېلىشىپ ئۇلارنى يوقىتىپتۇ. قارا ئىسلار يوقىلىپتۇ، بوران پەسىيىپتۇ. پالۋان تەكىيدەك نەرسىنى چاناپ پارچە ـ پارچە قىلىۋېتىپتۇ. پالۋان كۆل ئەتراپىدىكى ئالتۇنلارنى نەچچە يىللىق يىراقلارغا ئېتىپتۇ (هازىر شۇ ئالتۇنلار چۈشكەن جايدىن ئالتۇن كانلار چىقىدىكەن). پالۋان بۇ ئىشلارنى قىلىپ، ئارزۇسىنىڭ ئەمەلگە ئاشقانلىقىغا مەمنۇن بولۇپ، ئۆز يۇرتىغا قايتماقچى بولغاندا، كۆكتىن نۇرغۇنلىغان پەرىلەر ئۇچۇپ كۆل ئەتراپىغا چۈشۈپتۇ. ئۇلار پالۋاننى ئارىغا ئېلىپ، ئۇسسۇل ئويناپ، ناخشا ئېيتىپ پالۋانغا تەشەككۈر

ئېيتىپتۇ. پالۋاننىڭ كۆڭلىگە شۇئان ئۆز ئۆيى، ئوغلى، خو-
تۇنى كەپتۇ ۋە ئوغلىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ، ھازىر قانچى-
لىك بولغاندۇ؟ دەپ ئويلاپ، پەرىلەرنىڭ ئۇسسۇللىرىغا قارى-
مايلا ئۆيىگە قاراپ يول ئاپتۇ. پەرىزاتلاردىن بىرى ئۇنىڭ ئال-
دىغا كېلىپ، كۆلنىڭ سۈيىدىن ئالتۇن قاپاقتا قاچىلاپ يول-
لۇق تۇتۇپتۇ.

ئەمدى ئىككى كەلىمە سۆزنى پالۋاننىڭ خوتۇنى ۋە ئوغ-
لىدىن ئاڭلايلى:

پالۋاننىڭ خوتۇنى پالۋان سەپەرگە چىقىش ئالدىدا ئېيتقان نەسىھەتلىرى بويىچە ئوغلىدىن ياخشى خەۋەر ئاپتۇ. ئوغۇل تېز چوڭ بوپتۇ ۋە قەيەرگە بارسا كىشىلەر ئۇنى ياخشى كۈ-تۈۋاپتۇ، ھۆرمەتلەپتۇ، بالاغەتكە يەتكۈچە ئۇستىخانلىرى ئادەت-تىن تاشقىرى چوڭىيىپتۇ. ئۇ كۆزىدىن بىر خىل ئالاھىدە نۇر چاقناپ تۇرىدىغان، خۇشخۇي، كۈچلۈكلۈكتە شىر بىلەن ئېلىشالايدىغان يىگىت بوپتۇ، ھەر كۈنى بىكار ۋاقىتلىرىدا ئىككى قولىغا تۈگمەن تېشىنى ئېلىپ ئويناىدىكەن، ئۆيدە يوق نەرسىلەرنى تېپىپ مۈشكۈلنى ئاسان قىلىپ، ئانىسىنىڭ كۆپ قېتىم رەھمىتىنى ئاپتۇ. لېكىن، بورانىنىڭ دەستىدىن قۇملار ئۇچۇپ كېلىۋېرىپ شەھەرنى بېسىپ، كىشىلەرنى ماكانلىرد-دىن ئايرىلىشقا مەجبۇر قىپتۇ. پالۋاننىڭ خوتۇنى ۋە ئوغلى بوران ئازراق چىقىدىغان بىر دەريانىڭ بويىغا كۆچۈپ بېرىشقا مەجبۇر بوپتۇ. پالۋاننىڭ ئوغلى بىر كۈنى ئانىسىدىن:

— ئانا، ئېيتىڭا، مېنىڭ دادام ئۆلۈپ كەتكەنمۇ ياكى ھا-ياتمۇ؟ ھايات بولسا قەيەردە؟ ۋاپات بولۇپ كەتكەن بولسا قەب-رىسى قەيەردە؟ — دەپ سوراپتۇ. ئانىسى بوران توختىمىغان بولغاچقا ھېچ نەرسە دېيەلمەپتۇ ۋە پالۋاننىڭ كۈھىقاپقا قارشى ماڭغانلىقىنىمۇ ئېيتماپتۇ. ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن

كېيىن ئوغۇل دەريا بويىغا چىقىپ، ئىككى قولىغا ئىككى تۇگمەن تېشىنى ئېلىپ پىرقىرىتىپ ـ چۆرگىلىتىپ ئويىناۋاتقاندا، سول قولىدىكى تۇگمەن تېشى قولىدىن چىقىپ كېتىپ دەريا بويىدا سۇ ئېلىۋاتقان موماي تەرەپكە قاراپ يۇمىلاپتۇ، ئوغۇل يۈگۈرۈپ بېرىپ تاشنى تۇتۇۋالغۇچە، سۇ توشقۇزۇپ قويغان قاپاقنى يانجىۋېتىپتۇ. موماي قېچىپ ئاران جان قۇتقۇزۇپتۇ. ئوغۇل مومايدىن ئەپۇ سوراپ بولغۇچە موماي:

— «ئاتىسى يوقنىڭ بېشى چوڭ» دېگەن شۇ ـ دە، ئانىسى بۇيرۇغان ئىشنى قىلماي قاپىقىمنى يانجىۋەتكىنىنى، ھارامى ! — دەپتۇ ـ دە، ساق قالغان يەنە بىر قاپىقىنى ئېلىپ ئاستا كېتىپ قاپتۇ. مومايىنىڭ بۇ سۆزى ئوغۇلغا تولىمۇ ئېغىر كەپتۇ. يۈگۈرۈپ ئۆيىگە كېلىپ ئانىسىدىن:

— مېنىڭ ئاتام بارمۇ، يوق؟ — دەپ ئانىسىنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ يىغلاپ سوراپتۇ. ئوغۇلنىڭ ئانىسى ئاخىر:

— تالاغا چىقىپ كىشىلەردىن سورىغىن، — دەپتۇ.

ئوغۇل ئۆيدىن چىقىپ كېتىۋاتسا ئالدىغا بىر بوۋاي ئۇچراپتۇ. ئوغۇل ئۇنىڭدىن:

— بوۋا، مەن سىزدىن بىر سوئال سورىماقچىمەن، جاۋاب بېرەمسىز؟ — دەپتۇ. بوۋاي ئوغۇلنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ توختاپتۇ ۋە:

— قانداق سوئالىڭ بولسا ئېيت، ئوغلۇم، بىلىشىمچە جاۋاب بېرىشكە مەن تەييار، — دەپتۇ.

— سىز بىلىسىز كېرەك، مەن ئانامدىن سورىسام ئېيتقىلى ئۇنىمىدى. مېنىڭ ئاتام بارمۇ، يوق؟ — دەپ سوراپتۇ. بوۋاي ئوغۇلنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلاپ كۆزىگە ئىسسىق ياش ئېلىپ:

— ئوغلۇم، سېنىڭ ئاتاڭ بار، ئۇ مەڭگۈ ئۆلمەيدۇ، ئۇ

www.uyghurkitap.com

ھايات، — دەپتۇ ۋە بولغان ۋەقەلەرنىڭ ھەممىسىنى سۆزلەپ بې-
رىپتۇ. ئوغۇل سۆزنى ئاڭلاپ بولۇپ ئۆيگە قايتىپ كىرىپتۇ.
بوۋايمۇ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن بىرگە كىرىپتۇ. يىگىت ئانىسىغا:
— ئانا، مەن ھەممە ئىشنى ئۇقتۇم. مەن ئاتامنى ئىزلەي-
مەن، ئاتامنىڭ ئىزىنى باسىمەن، — دەپ ئانىسىغا يالۋۇرۇپتۇ.
— ئوغلۇم، ئاتاڭنى ئىزدەش، ئىزىنى بېسىش سېنىڭ
بۇرچۇڭ، ساڭا ئاقيول تىلەيمەن، — دەپتۇ ئانىسى، پالۋاننىڭ
سەپەرگە چىقىش ئالدىدا قىلغان نەسىھەتلىرىنى ئوغلىغا ئېي-
تىپ ۋە ئاتىسى قالدۇرۇپ كەتكەن تونىنى كىيدۈرۈپتۇ. شۇنىڭ
بىلەن ئوغۇل ئاتىسىنى ئىزدەپ كۈنچىقىشقا قاراپ يولغا چىق-
ماقچى بوپتۇ. ھېلىقى بوۋاي ئوغۇلغا بىر شەمشەر يوللۇق تۇ-
تۇپتۇ. ئوغۇل بىرنەچچە كۈن ئىچىدە ئانىسىغا نۇرغۇن ئوتۇن
ئەكېلىپ بېرىپ ئاندىن يولغا چىقىپتۇ. ئوغۇلنىڭ كۈنچىقىشقا
قارشى ماڭغانلىقىنى ئاڭلىغان كىشىلەر تەرەپ - تەرەپلەردىن

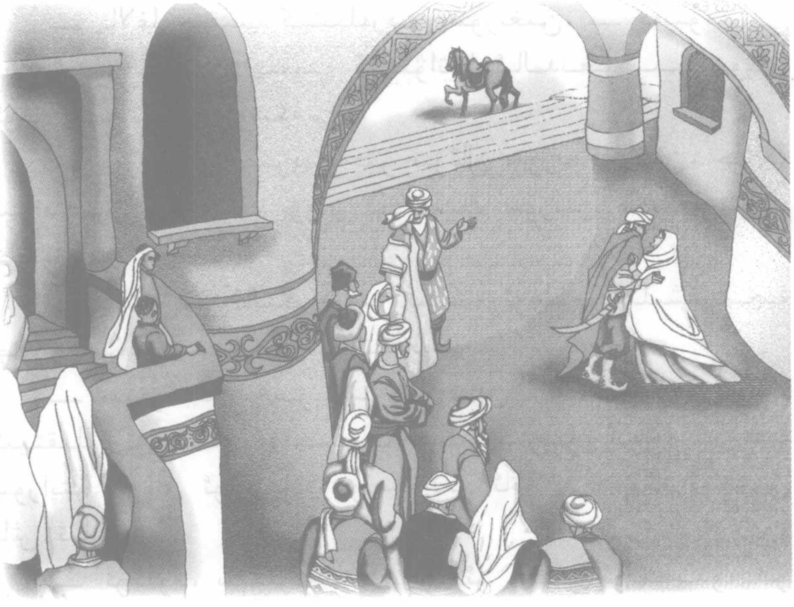

كېلىپ ئوغۇلغا يوللۇق تۇتۇشۇپتۇ. بىرمۇنچە يىگىتلەر ئوغۇل بىلەن بىرگە سەپەرگە چىقىشنى تەلەپ قىلىشىپتۇ. ئوغۇل قاۋۇل يىگىتلەردىن ئالتىسىنى تالالاپ، ئۆزى بىلەن يەتتە كىشى بولۇپ، يۇرت خەلقى بىلەن خوشلىشىپ سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ. ئوغۇلنىڭ سەپەرگە ئاتلانغان ۋاقتى ئاتىسىنىڭ يولغا چىققان كۈنىگە توغرا كەپتۇ.

ئوغۇلمۇ ئاتىسىغا ئوخشاش كۆپ جاپا ـ مۇشەققەتلەرنى تارتىپ يول يۈرۈپتۇ، يېمەك ـ ئىچمەكلىرى تۈگەپتۇ، ئورمانلىقلارغا كەلگەندە ياۋايى ھايۋانلارنى ئۆلتۈرۈپ يەپتۇ، بىرنەچچە يىل يول يۈرۈپ ئاخىر بىر شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ. بۇ شەھەرنىڭ ئادەملىرىنىڭ چىشىدىن باشقا يېرى قارا ئىكەن. بۇ كىشىلەر يەتتە يىگىتنى كۆرۈپ، ھەيرانلىق بىلەن قارىشىپتۇ. يىگىتلەر شەھەردىن كېسىپ ئۆتۈپ چىقىپ كېتىش ئۈچۈن مېڭىپ شەھەرنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مۇنارنىڭ ئالدىغا كەپتۇ. بۇ مۇنار پادىشاھنىڭ شەھەر خەلقىنى كۆزدىن كەچۈرۈش مۇنارىسى ئىكەن. پادىشاھ شەھەر خەلقىنى كۆزدىن كەچۈرۈۋېتىپ، ئۆز ئادەملىرىگە ئوخشىمايدىغان يەتتە يىگىتنى كۆرۈپ قاپتۇ ۋە نۆكەرلىرىگە يىگىتلەرنى ئوردىغا تەكلىپ قىلىپ ئەكېلىشنى بۇيرۇپتۇ. ئون نەچچە نۆكەر ئۇلارنى ئوردىغا تەكلىپ قىپتۇ. يىگىتلەر تەكلىپنى قوبۇل كۆرمەي ئۆز يولىغا مېڭىۋېرىپتۇ. پادىشاھ بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ يەنە بىرنەچچە ئون نۆكەرلىرىگە يىگىتلەرنى تۇتۇپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. نۆكەرلەر يىگىتلەرنى باغلاپ ئوردىغا ئېلىپ بارماقچى بولۇشۇپتۇ. يىگىتلەر نۆكەرلەرگە تۇتۇق بەرمەي ئېلىشىپ ھەممىسىنى يەر چىشلىتىپ، ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ. پادىشاھ بۇ ئەھۋاللارنى كۆرۈپ غەزىپى قىرىق گەز ئۆرلەپ، يىگىتلەرگە قارىتىپ ئوقيا ئېتىشنى بۇيرۇپتۇ. يىگىتلەر بۇ ئىشتىن خە-

ۋەرسىز كېتىۋاتقاندا ئوقيا ئوقلىرى سانجىلىپ ئۇلارنى يىقى-تىپتۇ. پادىشاھ يەنە نۆكەرلىرىگە بۇيرۇپ يىگىتلەرنى ئوردىغا كەلتۈرۈپتۇ ۋە ئۇلارنىڭ شەمشەرلىرىنى ئېلىپ تەختنىڭ ئو-رۇسىغا ئاستۇرۇپ قويۇپ، ئۆزلىرىنى زىندانغا تاشلاتقۇزۇپتۇ. بىرنەچچە ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن يىگىتلەرنىڭ يارىسى سا-قىيىپ ئەسلىگە كەپتۇ ۋە مەسلىھەتلىشىپ زىنداندىن قاچ-ماقچى بولۇشۇپتۇ.

ئۇلار بىر كۈنى تاڭ ئېتىشقا يېقىن زىنداندىن قېچىپ چىقىپ شەمشىرىنى ئېلىۋېلىش ئۈچۈن پادىشاھ ئوردىسىغا كەپتۇ ۋە شەمشىرىنى ئېلىپ تېخى ئوردا سىرتىغا چىقمايلا ئارقىدىن نۆكەرلەر قوغلىشىپ چىقىپتۇ. يىگىتلەر نۆكەرلەر بى-لەن ئېلىشىپ ئاخىر تۈمەنلىگەن نۆكەرلەر ئارىسىدا قورشاۋدا قاپتۇ. پالۋاننىڭ ئوغلى ئەھۋالنىڭ چاتاقلىقىنى بىلىپ ياندىكى تامدىن بىر سەكرەپلا چارباغ ئىچىگە كىرىۋاپتۇ. بۇ دەل مەلىكە چارباغدا سەيلە قىلىپ يۈرگەن ۋاقىت ئىكەن. مەلىكە يىگىتنى كۆرۈشى بىلەن تەڭ يىگىتنىڭ ئالدىغا كەپتۇ ۋە تېخى گەپ سورىماستا، نۆكەرلەرنىڭ چۇقان - سۈرەنلىرى ئاڭلىنىپتۇ.

— ئۇلار مېنى تۇتماقچى، — دەپتۇ يىگىت.

مەلىكە يىگىتنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ ئۇنى دەرھال يوشۇرۇپ-تۇ... شۇئان نۆكەرلەر چارباغ ئىچىگە كىرىپتۇ. مەلىكە بۇ يەرگە ئادەم كەلمىگەنلىكىنى ئېيتىپ ئۇلارنى يولغا سالپتۇ. ئا-دىن يىگىتنى يوشۇرۇپ قويغان جايىدىن چىقىرىپ مۇنداق دەپتۇ:

ئەي باتۇر قىران يىگىت،
ئۆز يۇرتۇڭ قايان يىگىت؟
ئاڭلاشقا رايىڭ بولسا،
قىلاي سۆزۈم بايان، يىگىت.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

بولما بۇنداق ئاۋارە،
چارباغنى سەيلە قىل.
قىلاي كۆڭلۈم ئاشكارا،
سەنمۇ بۇندا ئوينا ـ كۈل.

مەن سېنىڭ يارىڭ بولاي،
سىرداش دىلدارىڭ بولاي.
گەر بولسا باشقا سۆيگۈنۈڭ،
جابدۇپ سېنى يولغا سالاي.

يىگىت مەلىكىنىڭ نەزمىسىنى ئاڭلاپ سەپەرگە چىقىشىنىڭ سەۋەبىنى ۋە ئۆز يولىدىن مەڭگۈ قايتمايدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. مەلىكە سۆز قىلماپتۇ ۋە يىگىتنى جابدۇپ، چىراينى قارا نىقابلاپ، مەيگە چىقىرىپ، شەھەرنىڭ سىرتىغا ئېلىپ چىقىپ مەيدىن چۈشۈرۈپتۇ. يىگىت مەلىكىگە رەھمەت ئېيتىپ، خوشلىشىپ يولىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. يىگىت چوققىسى ئاسمانغا تاقاشقان تاغ تۈۋىگە يېتىپ كەپتۇ ۋە تاغقا يامىشىپ توقسان توققۇز قېتىم دومىلاپ چۈشۈپ، يۈزىنچى قېتىمدا ئاخىر تاغقا چىقىپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، يايلاقلاردا ئوتلار ئۆسۈپ كەتكەن، لېكىن بىرەر ئۇچار قۇش ياكى بىرەر هايۋانمۇ كۆرۈنمەپتۇ. يىگىت بىر ئاز ئەجەبلىنىپ، يەنە بىر ئاز يول يۈرگەندىن كېيىن نۇرغۇن ئۆيلەر بار بىر جايغا كەپتۇ، ئۆيلەرنى ساناپ باقسا توپتوغرا قىرىق ئۆي ئىكەن، لېكىن هېچقايسى ئۆيدە ئادەم يوق ئىكەن. توساتتىن گۈلدۈرلىگەن ئاۋاز بىلەن تەڭ ئالدىغا بىر ئوت ئۇچۇپ چىقىپتۇ ـ دە، يەتتە باشلىق يالماۋۇزغا ئايلىنىپ يىگىتكە ئېتىلىپتۇ. يىگىت شەمشىرىنى سۇغۇرۇۋېلىپ يالماۋۇز بىلەن ئېلىشىپ

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

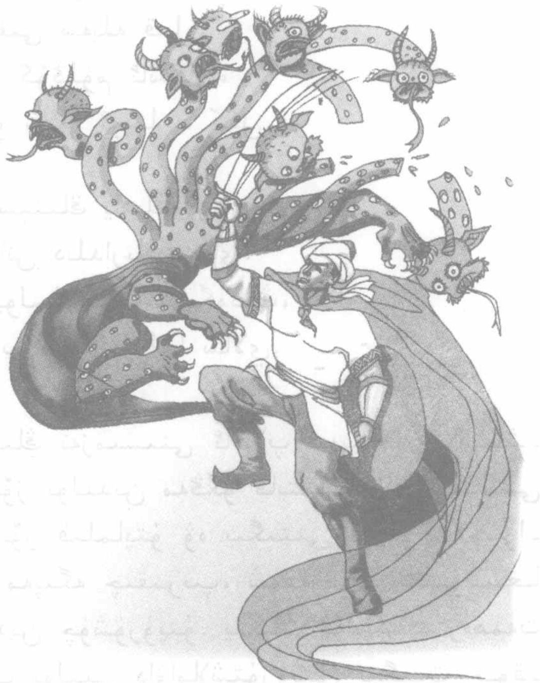

ئاخىر ئالتە بېشىنى چېپىپتۇ. يالماۋۇز يىگىتكە كۈچى يەتمەيدىغانلىقىنى پەملەپ قاچماقچى بوپتۇ. يىگىت شەمشىرىنى غەزەپ بىلەن ئۇرغانىكەن، يالماۋۇزنىڭ ئاخىرقى بېشى ئىككى پارچە بوپتۇ ۋە قىرىق ئالتۇن ئاچقۇچ يەرگە چۈشۈپ قاپتۇ. يىگىت ئاچقۇچلارنى ئېلىپ ئىشكلەرنى بىر - بىرلەپ ئاچقانىكەن، بىرىدە ئالتۇن، بىرىدە كۈمۈش، بىرىدە كىيىم - كېچەك، يەنە بىرىدە يېمەكلىك، يەنە بىرىدە ھەرخىل قۇشلار بار ئىكەن. يىگىت ئوتتۇز توققۇزىنچى ئۆينىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ قارىسا ئۆيدە توققۇز پەرىزات ئولتۇرغۇدەك. يىگىت ئۇلارنى ئازاد قىپتۇ. قىزلار يىگىتكە يالماۋۇزنىڭ ئۆزلىرىنىڭ بېشىغا سالغان زۇلۇملىرىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ ۋە ئۆزلىرىنى بۇ زۇلۇملاردىن قۇتقۇزغانلىقى ئۈچۈن يىگىتكە كۆپ رەھمەتلىرىنى ئېيتىپتۇ. يىگىت ئەڭ ئاخىرقى قىرىقىنچى ئۆينىڭ ئىشىكىنى ئاچقانىكەن، ياغاچ ئاتلارنى كۆرۈپتۇ، ئاندىن كېيىن ئاچقۇچلارنى پەرىلەرگە بېرىپ يولنى داۋاملاشتۇرماقچى بوپتۇ.

شۇئان توققۇز پەرىزات ئۇنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ بۇ يەرگە نېمە سەۋەبتىن كەلگەنلىكىنى سوراپتۇ. يىگىت ئەھۋالنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. پەرىزاتلارنىڭ ئەڭ كىچىكى ئۇنىڭغا مۇنداق دەپتۇ:

قۇشقا جۇپ قانات كېرەك،
پەرۋاز قىلىپ ئۇچماق ئۈچۈن.
ئادەمگە ئادەم كېرەك،
نۇسرەت - زەپەر قۇچماق ئۈچۈن .

سىز بىلەن بىرگە بولۇپ،
ئاتىڭىزنى ئىزدەيلى.
ياغاچ ئاتنى ئېلىپ كېلەي،
ئاڭا بىللە مىنەيلى.

بۇ پەرىزات رەڭ بىلەن نۇردىن تۆرەلگەن بولۇپ، شۇنداق كېلىشكەنلىكى، ئۇنى «ئەڭ گۈزەل» دەپ تەسۋىرلىسىمۇ، تۆگىنى چۆچەكتە سۇغارغاندەك، تاۋارغا تاغار بىلەن ياماق سالغاندەك بىر ئىش بولىدىكەن. ئۇ پەرى هازىرغا قەدەر ئۆزىگە ئەركەك چىۋىنىنىمۇ قوندۇرمىغانىكەن، لېكىن يىگىتنىڭ پالۋانلىقى، ئىرادىلىكلىكىگە قايىل بولۇپ، ئۇنىڭ ھىجران ئېتىزلىقىغا يىگىتنىڭ قىزىلگۈلدەك قامىتى يىلتىز تارتىپتۇ. يىگىت پە-رىنىڭ گۈزەللىكىگە، ئېتىقانلىرىنىڭ ھەقلىقىغا قايىل بولغان بولسىمۇ، لېكىن ئۆز بۇرچىنى ئويلاپ ھېچنېمە دېمەي يولىغا راۋان بوپتۇ. كىچىك پەرىزات ئۇچىدىغان ياغاچ ئاتنى ئېلىپ باشقا پەرىزاتلار بىلەن خوشلىشىپ، يىگىتنىڭ ئارقىسىدىن يۈرۈپتۇ. باشقا پەرىزاتلار يىگىتنىڭ كەتكىنىنى كۆرۈپ داغدا قاپتۇ. يىگىت پەرىزاتنى ئويلاپ كېتىۋاتقىنىدا، پەرىزات ياغاچ ئات بىلەن ئۇچۇپ كەپتۇ ۋە ياغاچ ئاتنىڭ سول قۇلىقىنى

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

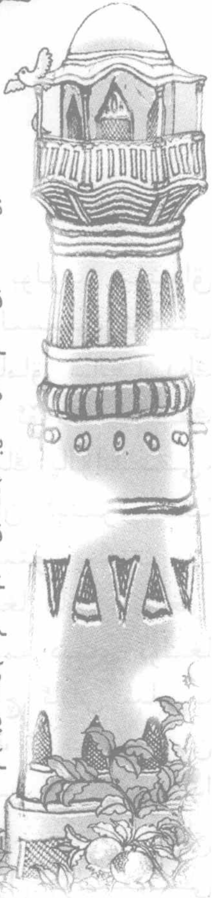

تولغاپ يەرگە قونۇپتۇ ـ دە:

— قۇشلارغا جۇپ قانات كېرەك، پەرۋاز قىلىپ ئۇچماق ئۇچۇن. ئادەمگىمۇ ئادەم كېرەك، نۇسرەت ـ زەپەر قۇچماق ئۇچۇن، — دەپتۇ، ئاندىن «ياغاچ ئاتقا مىنىڭ» دەپتۇ. يىگىت ياغاچ ئاتقا مىنىپ پەرىنى ئالدىغا ئولتۇرغۇزۇپتۇ. يىگىت ياغاچ ئاتنىڭ ئوڭ قۇلىقىنى تولغىغانىكەن، ھاۋاغا كۆتۈرۈلۈپتۇ. ئۇلار بىر يىللىق يولنى بىر كۈندە بېسىپ، كەچ بولغاندا بىر دەريا بويىغا يېتىپ كەپتۇ ۋە شۇ يەرگە چۈشۈپتۇ. بۇ دەريا پالۋاننىڭ رودۇپايدىن قوتۇلغان جايى ئىكەن. يىگىت بىلەن پەرىزات شۇ يەرگە گۈل-

خان يېقىپ ئۇزۇنغىچە مۇڭدىشىپ ئۆز ئىشقىنى بايان قىلـ-
شىپتۇ. ئاندىن ئۇلار يەرنى سىلىنچا، ئاسماننى يېپىنچا قىـ-
لىپ يېتىپتۇ. بۇنى كۆرگەن تولۇن ئاي خىجىللىقتىن بۇ-
لۇتلار ئارقىسىغا ئۆتۈپ ئۆزىنى دالدىغا ئاپتۇ. ئۇلارنىڭ جۈپ-
لەشكەن شولىسى سۇ يۈزىگە چۈشكەندە، يىگىتنىڭ ئاتا - ئا-
نىسىنىڭ چۈشىدە مۇنداق ئىش ئايان بوپتۇ: پالۋان ۋە خوتۇ-
نى بىر توپ كۆچەت تىككەن، ئۇزۇن ئۆتمەي پالۋان سەپەرگە
چىقىپ كەتكەنمىش. كۆچەت چوڭ بولۇپ مېۋە بەرگۈدەك بول-
غاندا، خوتۇنى پالۋاننى ئىزدەپ يولغا چىققانمىش. ئۇزۇن
يوللارنى بېسىپ، كۆپ جاپا - مۇشەققەتلەرنى تارتىپ بىر تاغ-
قا چىققاندا، كۆكتىن بىر جۈپ قىزىلگۈل كۆچىتى ئۇچۇپ
كېلىپ ئۇلار تىككەن كۆچەتنىڭ يېنىغا تىكىلگەنمىش ۋە ئۇلار-
نىڭ شاخلىرى بىر - بىرىگە جۈپلەشكەنمىش...

پالۋان ئويغىنىپ كۆرگەن چۈشىنى ئويلاپ، ئوغلىنىڭ
ئۆزىنى ئىزدەپ يولغا چىققانلىقىنى ۋە ئۆزىگە لايىق تاپقانلىـ-
قىنى قىياس قىپتۇ. پالۋان ئورنىدىن تۇرۇپ يولىنى
داۋاملاشتۇرۇپتۇ.

پالۋاننىڭ خوتۇنى كۆرگەن چۈشىنى ئويلاپ، ئوغلىنىڭ
ئاتىسىنى ئىزدەپ تاپالمىغانلىقىنى ۋە ئۆزىگە لايىق تاپقانلىـ-
قىنى قىياس قىلىپ ئورنىدىن تۇرۇپ ئوغلىغا، ئېرىگە ئامان -
ئېسەنلىك تىلەپتۇ. بۇ چاغدا پالۋاننىڭ دىۋىلەرنى يوقىتىپ،
بوراننى توختىتىپ، ئۆز يۇرتىغا قاراپ يولغا چىققىنىغا بىر-
نەچچە يىل ۋاقىت بولغانىكەن.

يىگىت بىلەن پەرىزات ئەتىسى ئەتىگەندە يەنە ياغاچ ئاتقا
مىنىپ ئۇچۇپتۇ. ئۇلار بىرنەچچە ئاي ئۇچۇپ كوھىقاپقا يې-
تىپ كەپتۇ، لېكىن بۇ يەردىكى ئالامەتلەردىن پالۋاننىڭ ئال-
لىبۇرۇن كوھىقاپنى بويسۇندۇرغانلىقىنى بىلىپ، ئۇ يەرنى

كۆپ ئىزدەپ پالۋاننى تاپالماي يېنىشىپتۇ. پەرىزات يولدا كې-
تىۋېتىپ يىگىتكە ئۆزىنىڭ ھامىلدار ئىكەنلىكىنى، تۇغۇشقا
ئاز ۋاقىت قالغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. يىگىت پەرىزاتنىڭ سۆزى-
نى ئاڭلاپ، ئۇنى پەرىلەرنىڭ يېنىغا ئېلىپ بېرىپتۇ ۋە شۇ
يەردە قالدۇرۇپ، ئۆزى يەنە ئالتە ياغاچ ئاتنى بىر - بىرىگە
چېتىپ، تاغدىن چۈشۈپ ئۆزى بىلەن بىرگە يولغا چىققان
ئالتە يىگىتنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن مېڭىپتۇ. ئۇ ئۆزلىرى دەس-
لەپ تۇتۇلۇپ قالغان شەھەرگە كەپتۇ. دەل شۇ ۋاقىتتا ئالتە
يىگىت زىنداندىن قېچىپ نۆكەرلەر بىلەن ئېلىشىۋاتقانىكەن.
يىگىت شەمشىرىنى ئېلىپ نۆكەرلەردىن بىرنەچچىسىنى چې-
پىپتۇ ۋە ئالتە يىگىتكە: «چاپسان ياغاچ ئاتقا مىنىڭلار، ئوك
قۇلىقىنى تولغاڭلار» دەپتۇ. يىگىتلەر ياغاچ ئاتقا مىنىپ ئوك
قۇلىقىنى تولغىغانىكەن، ھاۋاغا كۆتۈرۈلۈپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ.
نۆكەرلەر ھاڭ - تاڭ بولۇپ قارىشىپ قاپتۇ. يىگىت قالغان
ئالتە يىگىت بىلەن بىللە ئاتىسىنى ئىزدەپ ئۇچۇپتۇ. بىر-
نەچچە ئاي ئۇچۇپتۇ، لېكىن پالۋاننى تاپالماپتۇ. ئاخىر ئۇلار
ناھايىتى چوڭ بىر چۆلگە يېتىپ كەپتۇ. پالۋان چوقۇم مۇشۇ
يەردىن ئۆتىدۇ، چۆلدىن ئۇزۇن بىر ئۆستەڭ ئېلىپ سۇ باش-
لىساق، ئۇ چوقۇم بۇ يەردە ئادەم بار ئىكەن دەپ بىزنى ئىز-
دەيدۇ، دەپ ئويلىشىپ، چۆلدىن ئۆستەڭ ئېلىپ سۇ باشلاپ
كەپتۇ. پالۋاننىڭ ئوغلى پەرىزاتنى سېغىنىپ، ياغاچ ئاتقا مې-
نىپ پەرىزاتنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ ۋە پەرىزاتنىڭ يېنىدا ياتقان
ئىككى ئوغول بوۋاقنى كۆرۈپ كۆڭلى يايراپ كېتىپتۇ. ئۇ بۇ
يەردە بىرنەچچە كۈن تۇرغاندىن كېيىن خوشلىشىپتۇ. يىگىت-
لەر پالۋاننى ھەر تەرەپكە بۆلۈنۈپ بىر قانچە يىل ئىزدەپتۇ،
لېكىن دېرىكىنى ئالالماي ئۆزلىرى ئۆستەڭ ئېلىپ سۇ باش-
لىغان چۆلگە قايتىپ كەپتۇ.

ئەمدى ئىككى كەلىمە سۆزنى پالۋاندىن ئاڭلىماق كېرەك:

پالۋان ئىنسان بېشىغا كېلىپ باقمىغان قىيىنچىلىقلارغا بەرداشلىق بېرىپ، يول ئازابىدىن ھالىدىن كېتىشكە ئاز قالغاندا، كۆھىقاپتىكى پەرىلەر بەرگەن ئالتۇن قاپاقتىكى سۇنى ئىچىپ يولىنى داۋاملاشتۇرۇپ، بىر چۆلگە يېتىپ كەپتۇ. قارىسا ئالدىدا بىر ئۆستەڭ تۇرغۇدەك، پالۋان بۇنى كۆرۈپ، بۇ يەردە ئادەمزات بار ئىكەن، دەپتۇ ۋە سۇدىن قانغۇچە ئىچىپ، پۇتىنى سۇغا تىقىپ ئولتۇرغانىكەن، سۇ توسۇلۇپ تۆۋەنگە ئاقالماي قاپتۇ. بۇ ۋاقىتتا يىگىتلەر ئۆستەڭنىڭ ئايىغىدا دەم ئېلىۋاتقانىكەن، ئۇلار سۇنىڭ ئازىيىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ باشقا چىقماقچى بولۇپ، ئىككى يىگىت مېڭىپتۇ. پالۋاننىڭ ئوغلى ۋە تۆت يىگىت دەم ئېلىپ قاپتۇ. ئىككى يىگىت ئۆستەڭ بويلاپ بېرىپ قارىغۇدەك بولسا، ناھايىتى گەۋدىلىك بىر كىشى پۇتىنى ئۆستەڭگە تىقىپ ئولتۇرغۇدەك. يىگىتلەر بۇنى كۆرۈپ ئاچچىقى كەپتۇ.

— ھەي ھارامزادە، ئاتاڭنىڭ قەبرىسىدەك پۇتلىرىڭنى ئۆستەڭگە تىقماي سۇنى ئاققىلى قويساڭچۇ! — دەپتۇ يىگىتلەر. پالۋان كۈلۈپ:

— كەچۈرۈڭلار، ئوغۇللىرىم! — دەپتۇ - دە، پۇتىنى تارتىپتۇ. يىگىتلەر قايتىپ بېرىپ ئەھۋالنى ئېيتىپتۇ. يەتتە يىگىت بىللە پالۋاننىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ ۋە پالۋاننىڭ ئىسمى - زاتىنى، قەيەردىن كەلگەنلىكىنى، نېمە ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى سوراپتۇ.

— مانا بۇ ئالتۇن قاپاق كۆھىقاپتىكى پەرىزاتلارنىڭ ماڭا يوللۇق تۇتقان قاپىقى، — دەپتۇ پالۋان. پالۋاننىڭ ئوغلى شۇئان، بۇ كىشى دادام بولسا كېرەك، دەپ ئويلاپتۇ. تونىنىڭ ئوڭ كۆكسىدىكى مۆھۈرنى كۆرسىتىپتۇ. پالۋان ئۆزىنىڭ

مۆھرىنى كۆرۈپ:

— بالام! — دەپ ئوغلىغا ئۆزىنى ئېتىپتۇ يىگىت.

— ئاتا! — دەپ ئۆزىنى ئېتىپتۇ. ئۇلار بىر - بىرىنىڭ باغرىغا بېسىشىپ ھوشىدىن كېتىپتۇ. پالۋاننىڭ ئاۋازى بىلەن يىگىتنىڭ ئاۋازى پۈتۈن كائىناتنى زىلزىلىگە سېپتۇ. پالۋاننىڭ خوتۇنىمۇ بىرنەچچە يىللىق يىراقلىقتا تۇرۇپ بۇ ئاۋازنى ئاڭلاپتۇ ۋە كىشىلەرگە ئېيتىپ بېرىپتۇ. بۇ سۆزنى ئاڭلىغان جامائەت ناغرا - سۇنايلارنى چېلىپ، ئۇسسۇل ئويناپ، ئۇنىڭ ئالدىغا مېڭىپتۇ. پەرىزاتمۇ بۇ ئاۋازنى ئاڭلاپ ئىككى ئوغلىنى بىردىن ياغاچ ئاتقا مىندۈرۈپ، ئۆزى بىر ئاتقا مىنىپ تاغدىن چۈشۈپ كەلگۈدەك بولسا، يىگىت بىلەن پالۋان ھوشسىز ياتقۇدەك، ئالتە يىگىت ئۇلارنىڭ بېشىدا پەرۋانە بولۇپ يۈرۈشكۈدەك. پەرىزات ئوچۇمىدا ئۆستەڭدىن سۇ ئېلىپ پالۋانغا ۋە يىگىتكە چېچىپتۇ. پالۋان ۋە يىگىت كۆزىنى ئېچىپتۇ. بالىلار «بوۋا - بوۋا» دەپ پالۋانغا يامىشىپ تىزىغا ئولتۇرۇشۇپتۇ. ئاتا - بالا بىر - بىرىگە بېشىدىن ئۆتكەنلەرنى ئېيتىشىپتۇ، خۇشاللىق ياشلىرىنى تۆكۈشۈپتۇ، ئاندىن ئۇلار يۇرتىغا قاراپ يولغا چىقىپتۇ. پالۋاننىڭ ئىككى نەۋرىسى بىر ياغاچ ئاتقا مىنىپتۇ، قالغانلىرىنىڭ ھەممىسى بىردىن ياغاچ ئاتقا مىنىشىپتۇ. ئۇلار بىرنەچچە كۈن ئۇچقاندىن كېيىن پالۋاننىڭ ئالدىغا چىققان جامائەت بىلەن كۆرۈشۈپتۇ. ئۇلار يول بويى بەزمە تۈزۈپ، ناخشا - ئۇسسۇل ئويناپ يۇرتقا قايتىشىپتۇ. پالۋان بىلەن بىرگە يولغا چىققان ئالتە يىگىت ۋە شۇ يۇرتتىكى زىرەك، قاۋۇل ئۈچ يىگىت توققۇز پەرىزات بىلەن جۈپ بولۇشۇپتۇ. پەرىزات پالۋان ئەكەلگەن ئالتۇن قاپاقتىكى سۇنى موماي بولۇپ كەتكەن قېيىنانىسىغا بىرئاز ئىچكۈزگەنىكەن، موماي پالۋان كۆھىقاپقا مېڭىش ئالدىدىكى ھا-

لەتكە كەپتۇ. پالۋانمۇ بۇ سۇدىن ئېچىپ خوتۇنىدىن ئايرىلغان
ۋاقتىدىكى قىياپەتكە كەپتۇ. پالۋان ۋە خوتۇنى خۇشاللىق
ياشلىرىنى تۆكۈشۈپتۇ، بىر - بىرىگە قانماي بىرنەچچە كېچە -
كۈندۈز مۇڭدىشىپتۇ. بۇ يۇرتنىڭ پادىشاھى پالۋاننىڭ قايتىپ
كەلگەنلىكىنى ئاڭلاپ، پۈتۈن يۇرت خەلقىنى ۋە پالۋاننىڭ ئا-
ئىلىسىدىكى كىشىلەرنى چاقىرىپ پالۋاننىڭ شەرىپى ئۈچۈن
قىرىق كېچە - كۈندۈز زىياپەت بېرىپ، بەيگىلەرنى ئۇيۇشتۇ-
رۇپتۇ. زىياپەت ئاياغلاشقاندا پادىشاھ پالۋانغا شاھانە ئۆيلەرنى
ياسىتىپ قويغانلىقىنى، شۇنىڭغا كېلىپ ئولتۇرۇشنى ئېي-
تىپتۇ. پالۋان بۇنى رەت قىپتۇ ۋە ئۆيىگە قايتىپ ئالتۇن قا-
پاقنى ئەكېلىپ ئۇنىڭ سۆيىگە قۇرۇق ئۇزۇملەرنى چىلاپ تار-
قىتىپ بېرىپتۇ. ئۇزۇمنى يېگەن بوۋاي - مومايلار ياشلىق قى-
ياپىتىگە قايتىپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، بۇ يۇرت بوران ئاپىتىدىن قۇتۇلۇپ،
خەلقى تېخىمۇ خۇشال - خۇرام، باياشات ياشاشقا باشلاپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكىر ئادرىسى

شاھزادە تۇغلۇق

بۇرۇنقى زاماندا شەمسى دېگەن بىر پادىشاھنىڭ تۇغلۇق ئىسىملىك بىر ئوغلى بولغانىكەن. پادىشاھ ئۇنىڭ ساغلام ئۆسۈپ، كۆپ تەرەپلىمە كامالەت تېپىشى ئۈچۈن، ئوردىغا مەخسۇس مۇدەررىس تەكلىپ قىلىپ، ئۇنى يەتتە يېشىدىن باشلاپلا ئوقۇتۇشقا باشلاپتۇ. تۇغلۇق ئۆزىنىڭ زېرەكلىكى ۋە تىرىشچانلىقى بىلەن ئۇستازىنىڭ ئۆگەتكەنلىرىنى تولۇق ئى-گىلەپ، ئون بەش يېشىدىلا ھەرقايسى ئىلىملەردىن يۇقىرى مەلۇماتقا ئىگە، ئۇستا قىلىچۋاز، ماھىر مەرگەن ۋە چەبدەس چەۋەنداز بولۇپ يېتىلىپتۇ. پادىشاھ ئۆز ئوغلىنىڭ قىسقا ۋاقىت ئىچىدىلا شۇنچىلىك كۆپ نەتىجىلەرگە ئېرىشكەنلىكى-دىن ئىنتايىن مەمنۇن بولۇپ، ئۇنىڭغا چوڭ بىر چارباغ يا-سىتىپ، ئۇنى دۇنيادا كەم ئۇچرايدىغان ھەرخىل ھايۋانلارنىڭ ماكانىغا ئايلاندۇرۇشنى ئويلاپتۇ. باغ ياسىلىپ كۆپ ئۆتمەي كەم ئۇچرايدىغان ھايۋانلارنى تۇتۇپ كېلىش ئۈچۈن، تاغ ۋە چۆللەرگە نۇرغۇنلىغان چاپارمەنلەر ئاتلاندۇرۇلۇپتۇ. بىراق، خېلى ئۇزاق ۋاقىتلارغىچمۇ پادىشاھنىڭ دىققىتىگە سازاۋەر بولغۇدەك بىرەر غەيرىي ھايۋان كەلتۈرۈلمەپتۇ. پادىشاھنىڭ تاقىتى تاق بولۇپ، ئاخىر ئۆز ۋەزىرىنى يولغا ساپتۇ. ۋەزىر بىرقانچە نۆكەرلىرى بىلەن ماگا ـ يېرىم كېچە بىلەن

تاغ ئىچىگە كىرىپ بېرىپتۇ ـ دە، كەڭ جىلغىدىكى يېيىلىپ ئاقىدىغان بىر دەريانىڭ بويىدا تۇنىمەكچى بوپتۇ. يۇك ـ تاقلار چۈشۈرۈلۈپتۇ، نۆكەرلەر تاماق تەييارلىقىغا كىرىشىپتۇ. شۇ ئەسنادا ۋەزىر ئىككى نۆكىرىنى ئەگەشتۈرۈپ دەريا بويىنى ئايلىنىپ كېلىش ئۈچۈن يولغا چىقىپتۇ. ئۇلار كېتىۋاتقاندا ئۇشتۇمتۇتلا ئالدىدىكى ئارالدىن يورۇقلۇق كۆتۈرۈلۈپ، ھەسەن ـ ھۈسەن رەڭگىدىكى ھەر خىل نۇرلار ئەتراپتا جۇلالىنىشقا باشلاپتۇ. ۋەزىر بۇنىڭدىن ئىنتايىن ھەيران بولۇپ، نۇر چېچىلىۋاتقان ئارالغا يېقىنلىشىپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، ئارالدا بىر ھەيۋەت يىلان ئۇخلاۋاتقۇدەك، نۇر ئەنە شۇنىڭدىن چېچىلىۋاتقانىكەن. ۋەزىر كەم ئۇچرايدىغان ھايۋانلار ئىچىدىمۇ كەم ئۇچرايدىغان بۇ مەخلۇقنى كۆرۈشى بىلەن ئىنتايىن خۇش بولۇپ كېتىپتۇ ـ دە، بارلىق نۆكەرلىرىنى چاقىرتىپ كېلىپ، ئۇنى پەم بىلەن تاغارغا سولىتىپتۇ ۋە پادىشاھنى تېزرەك خۇش قىلىش ئۈچۈن، دەممۇ ئالماي دەرھال شەھەرگە قاراپ مېڭىپتۇ.

ۋەزىر ئەكەلگەن ئاجايىپ مەخلۇق پادىشاھنى ھەقىقەتەنمۇ ئىنتايىن خۇش قىلىۋېتىپتۇ. ئۇ دەرھال دېرىزىسىز بىر ئۆي ياسىتىپ، نۇر چاچىدىغان يىلاننى قەپەسكە سولاپ، شۇ ئۆيگە ئورۇنلاشتۇرۇپتۇ ـ دە، باشقا شەھەر پادىشاھلىرىغا خەت يېزىپ، بۇ ئاجايىپ مەخلۇقنى تاماشا قىلىپ كېتىشكە تەكلىپ قىپتۇ.

ئەنە شۇ كۈنلەردە شاھزادە تۇغلۇق ئوقياسىنى قولىغا ئېلىپ، ئۆزى ئۈچۈن بەرپا قىلىنغان ھەيۋەتلىك باغنى تاماشا قىلىشقا كەپتۇ. ئۇ ھەر خىل كۆللەر ۋە گۈلزارلىقلاردىن ئۆتۈپ، دېرىزىسىز ئۆينىڭ ئالدىغا كەلگەندە، ئۇنىڭ ئۈستىدىكى ھاۋا ئالمىشىش ئۈچۈن ئورنىتىلغان تۈڭلۈكنىڭ ياغىچىغا

چىرايلىق بىر تورغاينىڭ قونۇپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ قاپتۇ ـ دە، ئوقياسىغا ئالتۇن ئوقنى قويۇپ، ئۇنى چەنلەپ ئېتىپتۇ. تورغاي شۇئان كۆزدىن غايىب بوپتۇ. شاھزادە ھەيران بولۇپ، دېرىزىسىز ئۆيگە يانداش دەرەخ ئارقىلىق ئۇنىڭ ئۈستىگە چىقىپتۇ. ئۆگزىدە نە ئوق، نە تورغايدىن نىشان بولماپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۆي ئىچىگە قاراپ باقماقچى بولۇپ، تۈڭ ـ لۈككە ئېڭىشكەنىكەن، ئۆي ئىچىدىن قانداقتۇر بىر كىشىنىڭ ناخشىدەك يېقىملىق ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ:

— يىگىت، ئوقىڭىز ئۆي ئىچىدە، ئەگەر ئۇنى ئالماقچى بولسىڭىز، ئۇيقۇدا ياتقان ئاتىڭىزنىڭ يانچۇقىدىن ئاچقۇچنى ئېلىڭ، قاراۋۇلمۇ ئۇيقۇدا، بىمالال ئىشىكنى ئېچىپ كىرسى ـ ڭىز بولىۋېرىدۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ شاھزادە ھەيران بوپتۇ ـ دە، دادىسىنىڭ يېنىغا بېرىپتۇ. بۇ دەل چۈش مەزگىلى بولغاچقا، دادىسى تا ـ ماقنى يەپ بولۇپ، تازا ھۇزۇرلىنىپ ئۇخلاۋاتقانىكەن. شاھزادە ئۇنىڭ يانچۇقىغا قول سېلىپ ئاچقۇچنى ئاپتۇ ۋە دېرىزىسىز

ئۆينىڭ ئىشىكى ئالدىغا كەپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، ئىشىككە قارىغان قاراۋۇلمۇ تاتلىق ئۇيقۇغا كەتكەن. شاھزادە ئۇنىڭ ئالدىدىن ئاۋايلاپ ئۆتۈپ، ئىشىككە سىلىنغان قۇلۇپنى ئېچىپ ئۆيگە كىرىپتۇ ـ دە، قولىدا ئۆزى ئاتقان ئالتۇن ئوقنى تۇ-تۇپ تۇرغان يىگىرمە ياشلار چامىسىدىكى چىرايىدىن نۇر يې-غىپ تۇرىدىغان قامەتلىك بىر يىگىتنى كۆرۈپتۇ.

— مانا ئوقىڭىز، — دەپتۇ ئۇ يىگىت شاھزادىگە سالام بەجا كەلتۈرۈپ، — ئېلىۋېلىڭ.

— سىز نېمە ئادەم بولىسىز؟ — دەپتۇ ھەيران بولغان شاھزادە ئوقنى ئېلىپ تۇرۇپ، — بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالدىڭىز؟

— مەن پەرىلەر ئەۋلادىدىن ئىدىم، — دەپتۇ يىگىت سەممىيلىك بىلەن، — ئالدىنقى ھەپتە تاغ ئارىسىنى سەي-لە قىلىۋېتىپ، يىلان شەكلىگە كىرىپ ئۇخلاپ قالغانىدىم، ئاتىڭىزنىڭ ئادەملىرى مېنى تۇتۇۋېلىپ مۇشۇ ئۆيگە سولاپ قويۇپتۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان شاھزادىنىڭ يىگىتكە ئىچى ئاغرىپتۇ ـ دە:

— ئۇنداق بولسا، مەن سىزنى ئازاد قىلدىم، خالىغان يېرىڭىزگە قايتىپ كېتىڭ، — دەپتۇ.

يىگىت بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئىنتايىن خۇش بولۇپ كېتىپتۇ ـ دە، شاھزادىنى قاتتىق قۇچاقلاپتۇ ۋە:

— بۇ ياخشىلىقىڭىزنى ئۆمۈر بويى ئۇنتۇمايمەن، مۇبادا بېشىڭىزغا كۈن چۈشسە «دوستۇم» دېسىڭىزلا، مەن سىزگە ئۆز ياردىمىمنى دەرھال يەتكۈزىمەن، خەير ـ خوش، — دەپتۇ ـ دە، شاھزادە بىلەن خوشلىشىپ چىقىپ كېتىپتۇ.

شاھزادە ئۇنى ئۇزىتىپ قويغاندىن كېيىن ئىشىكنى قۇ-

لۇپلاپ، ئاچقۇچنى يەنە ئاتىسىنىڭ يانچۇقىغا سېلىپ قويۇپتۇ ـ دە، ئۆز دەرسىنى تەكرارلاشقا كىرىشىپ كېتىپتۇ.

ئارىدىن تۆت ـ بەش كۈن ئۆتۈپ، ئاتىسى «ئاجايىپ مەخلۇق»نى زىيارەت قىلىشقا تەكلىپ قىلغان پادىشاھلار كېلىشكە باشلاپتۇ. شەمسى شاھ ئۇلارنى كاتتا زىياپەت ئۆتكۈزۈپ خۇشال ـ خۇرام كۈتۈۋالغاندىن كېيىن، «ئاجايىپ مەخلۇق»نى زىيارەت قىلدۇرۇش ئۈچۈن، دېرىزىسىز ئۆينىڭ ئالدىغا باشلاپ كەپتۇ ـ دە، ئىشىكنى ئېچىپتۇ ۋە ھاڭ ـ تاڭ بولغانلىقىدىن ئارقىسىغا ئۆچۈپ كېتىشكە تاس قاپتۇ.

— قېنى بۇنىڭ ئىچىدىكى نۇر چاچار يىلان؟ — دەپ توۋلاپتۇ ئۇ قاراۋۇلغا غەزەپ بىلەن تىكىلىپ، — تېرەڭنى تەتۈر سويىمەن!

— مەن... مەن... بىلمەيمەن، — دەپتۇ قورقۇپ كەتكەن قاراۋۇل دۇدۇقلاپ، — ئاچقۇچ ئۆز... ئۆزلىرىدە.

بۇ سۆزلەردىن نۇر چاچار يىلاننىڭ غايىب بولۇپ كەتكەنلىكىنى بىلگەن شاھلار شەمسى شاھنىڭ ئاچچىقىغا ھاي بېرىشنى ئۆتۈنۈپ، بۇ پەۋقۇلئاددە ئىشتىن ئۆزلىرىنىڭ رەنجىمەيدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. لېكىن، شەمسى شاھ ئاچچىقىدىن يانماي، قاراۋۇلنى دارغا ئاسىدىغانلىقىنى جاكارلاپ، بارلىق شاھلارنى ئۇنىڭ دار ئاستىدىكى جان تالىشىپ تىپىرلاشلىرىنى تاماشا قىلىشقا چاقىرىپتۇ.

ھەش ـ پەش دېگۈچە دار تەييارلىنىپ، قاراۋۇل دار ئالدىغا ئەكېلىنىپتۇ، لېكىن قاراۋۇل بويىنىغا ئارغامچا سېلىنغانغا قەدەر نۇر چاچار يىلاننى قاچۇرمىغانلىقىنى تەكرارلاپ، شاھتىن ئادالەتلىك تىلەپتۇ. شاھ غەزەپ بىلەن جاللاتلارغا ئارغامچىنى تارتىشنى بۇيرۇپتۇ. ئەنە شۇ چاغدا توپ ئىچىدىن «توختاڭلار» دېگەن قولاقنى يارغۇدەك ئاۋاز جاراڭلاپ، شاھزادە

تۇغلۇق ھاسىراپ ـ ھۆمۈدىگەن ھالدا مەيدانغا كىرىپ كەپتۇ ۋە ئاتىسىغا قاراپ:

— قاراۋۇلدا گۇناھ يوق، ئۇنى قويۇۋېتىڭ، يىلاننى قاچۇرغان مەن، مەن جازالىنىشىم كېرەك، — دەپتۇ.

شۇ ئان توپ ئىچىدە غۇلغۇلا كۆتۈرۈلۈپتۇ، شەمسى شاھنىڭ كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ ئاغزىغا گەپمۇ كەلمەي قاپتۇ.

— بالام، ساراڭ بولۇپ قالدىڭمۇ؟ — دەپتۇ ئۇ تەسلىكتە، بالىسىنى جېمىلەپ، — سەن قانداقچە ئۇنى قاچۇرالايسەن، بۇنىڭغا مەن ئىشەنمەيمەن.

— ھەقىقىي ئەھۋالنى ئاڭلىسىڭىز ئىشىنىسىز، ئەھۋال مانا مۇنداق، — دەپتۇ شاھزادە ۋە بولغان ئىشنى بايان قىلىپ.

بۇنى ئاڭلىغان شاھنىڭ بېشىغا تاغ يىقىلغاندەك بولۇپ، تەختىدىن دومىلاپ چۈشۈشكە تاس قاپتۇ، لېكىن ئۆزىگە سىناش نەزىرى بىلەن قاراپ تۇرغان نۇرغۇنلىغان شاھلار ئالدىدا ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا تىرىشىپتۇ. قانداق قىلىش كېرەك؟ گۇناھسىز كىشىنى دارغا ئېسىشقا ھۆكۈم قىلغان شاھ گۇناھكارنى جازالىيالامدۇ، يوق؟ شەمسى شاھ خۇددى يات بىر قول كۆكرىكىنى يېرىپ، يۈرىكىنى چاڭگاللاپ تارتقاندەك ئېغىر ئازاب ئىچىدە خۇدىنى بىلمەي بىر ھازا تېڭىرقاپ تۇرۇپ قاپتۇ ـ دە، ئاندىن سىناش نەزىرى بىلەن تىكىلىپ تۇرغان شاھلارغا كۆز يۈگۈرتۈپ چىقىپ، ئۆز ھۆكمىنى ئېلان قىپتۇ:

«قاراۋۇل ئازاد قىلىنسۇن ! ئوغلۇم دارغا ئېسىلسۇن !»

شاھزادە دادىسىنىڭ ھۆكمى بىلەن تەك دار ئالدىغا كەپتۇ، ئارغامچا قاراۋۇلنىڭ بوينىدىن ئېلىنىپ، شاھزادىنىڭ بوينىغا سېلىنىپتۇ. شەمسى شاھ ئارغامچىنى تارتىشقا پەرمان چۈشۈرۈشكە ئەمدى تەمشىلىشىگە كۆپچىلىك ئىچىدىن شاھزادىنىڭ ئۇستازى ھۆركىرەپ يىغلىغىنىچە شاھنىڭ ئالدىغا

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

كېلىپ تىزلىنىپتۇ:

— شاھىم، بالا ياش، ياش باللار سەۋەنلىكتىن خالىي بولالمايدۇ، ئۇنىڭغا بېرىلىدىغان جازامۇ لايىقىدا بولسۇن.

ئۇستازنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشى شەمسى شاھنىڭ كۆڭلىدىكىدەك ئىش بولسىمۇ، لېكىن ئۇ باشقا شاھلار ئالدىدا يۈزىنىڭ تۆكۈلۈپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ، ئۆز ھۆكمىنى ئۆزگەرتمەيدىغانلىقىنى تەكىتلەپتۇ. ئۇنىڭ كۆڭلىنى چۈشەنگەن ئۇستاز باشقا شاھلارنىڭ ئالدىغا تىزلىنىپتۇ:

— ھۆرمەتلىك تەقسىرلىرىم، ھەممىڭلار ئالتۇن تەخت ئۈستىدە يۇرت سوراپ كېلىۋاتىسىلەر، ياش بىر بالىغا ئىچىڭلار ئاغرىسۇن، شاھىمىزنىڭ ھۆكمىنى ئۆزگەرتىشكە ئۆز مەسلىھەتىڭلارنى ئايىماڭلار.

ئۇستازنىڭ يىغلاپ تۇرۇپ ئېيتقان سۆزلىرى باشقا شاھلارغا تەسىر قىپتۇ. ھەممەيلەن شەمسى شاھنىڭ ھۆكمىنى ئۆزگەرتىشنى تەلەپ قىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ئۇيان ئويلىشىپ، بۇيان ئويلىشىپ، ئاخىر بالىنى دارغا ئاسماي، چۆل ئىچىگە ئاپىرىپ تېنىتىۋېتىپ كېلىش جازاسىنى بېرىشكە كېلىشىپتۇ. بۇ

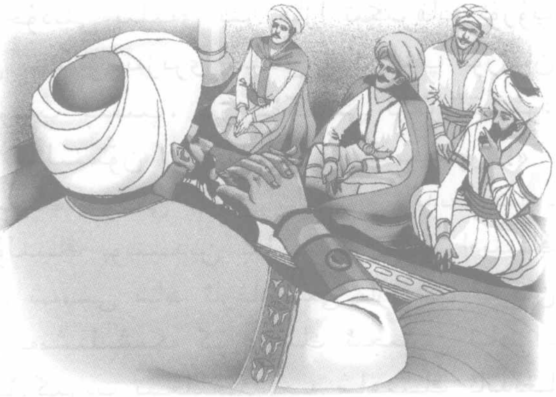

گەپنى ئاڭلىغان شەمسى شاھنىڭ ۋەزىرىنىڭ شاھزادە بىلەن تەڭتۇش ئوغلى ھەيدەر: «بۇ ۋەزىپىنى ماڭا بېرىڭلار» دەپ مەيدانغا چىقىپتۇ. ھەيدەر شاھزادە

بىلەن بىللە ئوقۇپ، بىللە ئويناپ چوڭ بولغان بولسىمۇ، لې-
كىن ئۆزىنىڭ ھەممە جەھەتتىن شاھزادىگە يېتەلمەيدىغانلىقى-
دىن ئىچىدە ھەسەت ساقلاپ كەلگەنىكەن. ئۇنىڭ بۇ ئەھۋالىنى
بىلگەن ئۇستاز ئۇنى بۇ ئىشقا ئارىلاشتۇرماسلىققا ھەرقانچە
ئۇرۇنغان بولسىمۇ، ئامال بولماپتۇ. ئاخىر ئۇ شاھزادىنى ئات
ئالدىغا ئېلىپ چۆل ئىچىگە قاراپ جۆنەپ كېتىپتۇ.

ئۇلار شۇ ماڭغانچە نۇرغۇنلىغان يۇلغۇن ۋە توغراق ئور-
مانلىقلىرىنى ئارقىدا قالدۇرۇپ، بىپايان قۇملۇققا ئىچكىرىلەپ
كىرىپتۇ. شاھزادە چۆلگە ئىچكىرىلەپ كىرگەنسېرى، ھەيدەر-
نىڭ كۆڭلى قارىلىق قىلىپ، ئۆزىگە زىيان - زەخمەت يەتكۈ-
زۈپ قويۇشنىڭ مۇمكىنلىكىنى ئويلاپ كۆزىتىپ مېڭىپتۇ،
بىراق ھەيدەردە ھېچقانداق ئۆزگىرىش كۆرۈنمەپتۇ، ئەكسىچە
شاھزادىنىڭ ئوزۇقلىنىشى ۋە ئارام ئېلىشىغا غەمخورلۇق قى-
لىپ، ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىپ مېڭىپتۇ. شاھزادە بۇنىڭغا
ھەيران بولۇپ: «سېنىڭ ئىشىڭ مېنى تېنىتىۋېتىش تۇرسا،
نېمە ئۈچۈن ماڭا غەمخورلۇق قىلىپ يۈرىسەن؟ تېزرەك قايى-
تىپ كەتسەڭ بولمامدۇ» دېگەندە، ھەيدەر: «تېخى ۋاقتى يەتمى-
دى» دەپلا قويىدىكەن. شاھزادىنىڭ بۇنىڭغا قاتتىق ئىچى پۇ-
شۇپ: «ئەڭ بولمىغاندا قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنى مەن
قىلاي، سەن ئارام ئال» دېگەندە، ھەيدەر يەنىلا: «تېخى ۋاقتى
ئەمەس» دەپ قويىدىكەن. شاھزادە ھەيدەرنىڭ كۆڭلىدە نېمە
خىياللار بارلىقىنى چۈشىنىپ يېتەلمەي، ئۇنىڭ باشلىشى بى-
لەن چۆل ئىچىگە ئىچكىرىلەپ مېڭىۋېرىپتۇ. شۇنداق قىلىپ،
ئارىدىن بىرقانچە كۈن ئۆتۈپ كېتىپتۇ. ئېلىۋالغان سۇ،
ئوزۇقلىرى تۈگەپ، تەشنالىق ۋە ئاچلىق دەردى ئۇلارنى
ئازابلاشقا باشلاپتۇ. ئۇلار شۇ ھالدا ماڭا - ماڭا بىر توغراق-
لىقنىڭ ئارىسىغا كىرىپ، بىر قۇدۇققا دۈچ كېلىپ قاپتۇ.

چېلەك بولمىغانلىقى ئۈچۈن، قۇدۇققا نۆۋەت بىلەن چۈشۈپ سۇ ئىچىپ چىقىشقا توغرا كەپتۇ. ئۇلار ئاتنىڭ ئارغامچىلى-رىنى ئۇلاشتۇرۇپتۇ ـ دە، ئالدى بىلەن ھەيدەر، ئاندىن شاھزادە چۈشۈپ ئۇسسۇزلۇقىنى قاندۇرۇپ چىقىشقا كىرى-شىپتۇ. كېلىشكىنى بويىچە شاھزادە ھەيدەرنى سىيرىلدۇرۇپ چۈشۈرۈپتۇ ـ دە، سۇ ئىچىپ بولغاندىن كېيىن تارتىپ چى-قىرىپتۇ. ئاندىن ھەيدەرنىڭ سىيرىلدۇرۇشى بىلەن شاھزادە قۇدۇق ئاستىغا چۈشۈپ، راسا قېنىپ سۇ ئىچىۋالغاندىن كې-يىن، خۇشاللىق بىلەن ھەيدەرنى توۋلاپتۇ:

— قېنى، ئاغىنە، ئەمدى تارتىۋال!

ئارغامچىنى تارتىشنىڭ ئورنىغا ھەيدەر قاقاقلاپ كۈلۈپ دەپتۇ:

— ئاغىنە، رەنجىمە، مېنىڭ ۋەزىپەم مۇشۇ يەردە ئا-ياغلاشتى، خەير ـ خوش.

شاھزادىنىڭ پۈتۈن بەدىنى شۈركۈنۈپ، پېشانىسىدىن قارا تەر چىقىپ كېتىپتۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ بۇنداق دەھشەت ئىچىدە ئۆلۈشىنى ئويلاپمۇ باقمىغاچقا، ھەيدەرگە يالۋۇرۇشقا باشلاپتۇ:

— ئاغىنە، مېنىڭ تەقدىرىم ساڭا تاپشۇرۇلغانلىقى راست، لېكىن مېنى بۇنداق ئۆلۈشكە مەجبۇر قىلما. مېنى ئوچۇقچىلىققا چىقىرىپ قويۇپ، ئېتىڭنى مىنىپ كېتىۋەر، مەن ئەگەر بولمىغاندا ئاچ بۆرىلەر بىلەن ئېلىشىپ ئۆلەي ياكى ئۇسسۇزلۇقتىن توغراق ياغاچلىرىدەك قاغجىراپ ئۆلەي. پە-قەتلا مېنىڭ ئەركىن ھەرىكەتلىنىپ تۇرۇپ ئۆلۈشۈمگە ئىمكا-نىيەت بەر.

— ئۇنداق بولسا، بىر شەرت بار، — دەپتۇ ھەيدەر قۇ-دۇق ئىچىگە ئېڭىشىپ تۇرۇپ، — ھازىردىن باشلاپ ئورنى-مىز ئالمىشىدۇ، مەن سېنىڭ ئورنۇڭدا شاھزادە بولىمەن، سەن

مېنىڭ ئورنۇمدا ئۆمۈر بويى سادىقلىق بىلەن خىزمىتىمنى قىد-
لىسەن. مۇشۇ شەرتكە كۆنسەڭ، مەن سېنى چىقىرىۋالىمەن.

— دېگىنىڭچە بولۇشقا قەسەم ئىچىمەن.

— ئەمىسە قەسەم ئىچ.

شاھزادە قەسەم ئىچىپتۇ. ھەيدەر ئۇنى قۇدۇقتىن تارتىپ چىقىرىپتۇ - دە، ئۇنىڭ شاھزادىلىك كىيىملىرىنى سېلىپ بېرىشنى ئېيتىپتۇ. شاھزادە كىيىملىرىنى سېلىپ بېرىپ، ئۇنىڭ ئادەتتىكى كىيىمىنى كىيىپتۇ. شۇنىڭدىن بۇيان شاھزادە ئۇنىڭ خىزمەتچىسىگە ئايلىنىپ، ئۇنىڭ بۇيرۇقلىرى-نى ساداقەتلىك بىلەن بەجا قىلىپ مېڭىپتۇ. ئۇلار شۇ ھالدا ماڭا - ماڭا بىر ئورمانلىققا بېرىپ، چېدىر قۇرۇپ، چۈشكۈن قىپتۇ. ھەيدەر چېدىرغا كىرىپ ئۇيقۇغا كېتىپتۇ، شاھزادە ئۇنى قوغداپ قاراۋۇللۇقتا تۇرۇپتۇ. شۇ ئەسنادا يېقىنلا يەر-دىن قىيا - چىيا كۆتۈرۈلۈپ، ئورمانلىق ئىچىدىن بىر كې-يىكنىڭ چېپىپ كېتىۋاتقىنى كۆرۈنۈپتۇ. شاھزادە دەرھال ئوقياسىنى قولىغا ئېلىپ ئۇنى چەنلەپ تۇرۇپ ئېتىپتۇ. ئوق كېيىككە تېگىپ، موللاق ئېتىپ يىقىلىپتۇ. ئۇنىڭ كەينى-دىنلا شاھانە تون كىيگەن بىرى ئات چاپتۇرۇپ كېيىكنىڭ يېنىغا كەپتۇ ۋە ئۇنى ئېتىپ ئۆلتۈرگەن شاھزادىگە كۆزى چۈشۈپتۇ ۋە ئۇنىڭ يېنىغا ئات چاپتۇرۇپ كەپتۇ - دە:

— مەن شىكاردا ناھايىتى كۆپ يۈرگەن، لېكىن سەندەك مەرگەننى ھازىرغىچە كۆرمەپتىمەن. نامئەمەلىڭنى ئېيت، تونۇشۇپ قالايلى، مەن مۇشۇ شەھەرنىڭ پادىشاھى ھەسەنمەن، — دەپتۇ.

— مەن ئادەتتىكى كىشىمەن، سىلى بىلەن تونۇشۇشقا لايىق ئەمەسمەن، تونۇشۇش توغرا كەلسە، بۇ چېدىردىكى شاھزادىمىز بىلەن تونۇشۇپ قېلىشلىرىنى ئۆتۈنىمەن، —

www.uyghurkitap.com

دەپتۇ شاھزادە مۇلايىملىق بىلەن چېدىرنى كۆرسىتىپ. شۇ
ئەسنادا ھەسەن شاھنىڭ باشقا خىزمەتكارلىرىمۇ يېتىپ كەپ-
تۇ. شاھزادە ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى سىرتقا توختىتىپ قويۇپ،
چېدىرغا كىرىپ ھەيدەرنى ئويغىتىپ، ئەھۋالنى بايان قىپتۇ.
ھەيدەر شاھزادىلىك كىيىمى بىلەن چىقىپ، ھەسەن شاھقا ۋە
ئۇنىڭ خىزمەتچىلىرىگە تەزىم قىلىپ، ئۆزىنىڭ شىكاردا ئې-
زىقىپ قېلىپ بۇ تەرەپكە كېلىپ قالغانلىقىنى ئېيتىپ،
ئۇلار بىلەن ئۇچرىشىپ قالغانلىقىدىن ئىنتايىن خۇشال بول-
غانلىقىنى بايان قىپتۇ. ھەسەن شاھ ئۇنى قارشى ئالىدىغانلى-
قىنى بىلدۈرۈپ، ئۆز مەملىكىتىدە بىر مەھەل مېھمان بولۇپ
كېتىشكە تەكلىپ قىپتۇ. بۇ تەكلىپ ھەيدەرنىڭ كۆڭلىدىكى-
دەك ئىش بولغاچقا، قايتا - قايتا مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ،
تەكلىپنى قوبۇل قىپتۇ.

ھەيدەر ھەسەن شاھنىڭ ئوردىسىغا بېرىپلا، توغلۇقنى شاھقا خىزمەتچىلىرى قاتارىدا ئىشلەشكە تاپشۇرۇپ بېرىپتۇ ۋە:

— بۇ توغرا نىيەتلىك ئادەم ئەمەس، مېنى نۇرغۇن قېتىم ئۆلتۈرۈشنى قەستلىگەن، لېكىن مەن ئۆزۈمنىڭ چېچەنلىكىدىنلا ساقلىنىپ قالدىم، ھەر ھالدا ھېزى بولارلا، — دەپتۇ.

شاھ ھەيدەرنىڭ سۆزلىرىگە ئىشەنگەن بولسىمۇ، لېكىن توغلۇقنىڭ مەرگەنلىكىگە قايىل بولغاچقا، ھەيدەرگە ئۇقتۇرماي ئۇنى بىرقانچە نۆۋەت شىكارغا ئاچىقىپتۇ. بۇ جەرياندا ئۇنىڭ يالغۇز مەرگەن بولۇپلا قالماي، نۇرغۇن بىلىملەرنى ئىگىلىگەن ئوقۇمۇشلۇق، زېرەك، ئەدەپ - ئەخلاقلىق بالا ئىكەنلىكىنى بايقاپتۇ ۋە ئۇنىڭ بىلەن بولغان سۆھبىتىنىڭ ئاجايىپ مەنىلىك ئۆتىۋاتقانلىقىدىن مەمنۇن بولۇپ، ئۇنى پات - پات ئۆز ھوزۇرىغا تەكلىپ قىلىپ، پاراڭلىشىدىغان بولۇپ قاپتۇ. بۇنى سېزىپ قالغان ھەيدەر ئۆز سىرىنىڭ ئاشكارىلىنىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ھەسەن شاھقا:

— مېنىڭ بۇ قۇلۇم ئۆزلىرىگە يېقىپ قالغاندەك تۇرىدۇ. بۇ ئۇنىڭ كىشىنىڭ تېرىسىگە كىرىۋالىدىغان شەيتاندىنمۇ ھەييار ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى. ئەمدى مەن بۇنىڭغا تاقەت قىلالماي تۇرالمايمەن، ئۇنى كۆز ئالدىلىرىدىن يوقىتىۋېتىشلىرىنى تەلەپ قىلىمەن، — دەپتۇ.

— قايسى ئۇسۇلدا يوقىتىۋېتىشنى دەيسىز؟ — دەپتۇ ھەسەن شاھ ئۇنىڭغا سوئال قويۇپ.

— ئۇنىڭ بېشىنى تېنىدىن جۇدا قىلىش كېرەك، بولمىسا كۆپ ئۆتمەي بالا تېرىيدۇ، — دەپتۇ ھەيدەر.

پادىشاھ توغلۇقنى يوقىتىۋېتىشكە كۆزى قىيماي، خىزمەتچىلىرىگە ئۇنى كۆزىتىپ بېقىشنى تاپشۇرۇپ، چارباغدا ئىشلەيدىغان قۇللارغا قوشۇپ قويۇپتۇ.

تۇغلۇق چارباغدا ئىشلەپ يۈرۈپ، كۈن ئۆتمەي بارچە قۇللارنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولۇپلا قالماي، ئۇنى كۆرۈپ يۈرگەن خىزمەتچىلەرنىڭمۇ دىققىتىنى ئۆزىگە جەلپ قىپتۇ. ھەممە ئۇنىڭ بىلەن بىردەم بىللە بولمىسا، كۈنى ئۆتمەيدىغان-دەك، ئۇنىڭ يېنىدىن كەتمەيدىغان بولۇپ قاپتۇ. پادىشاھنىڭ قىزىمۇ مۇشۇنداق ئەھۋالغا چۈشۈپ قاپتۇ. بىر كۈنى بۇ قىز قىرىق كېنىزىكى بىلەن باغنى سەيلە قىلىشقا كىرگەنىكەن، ئۇ يىراقتىنلا بۇ يىگىتنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ ھۆسن - جامالىغا ئاشىق بولۇپ، ئىشقىدا خۇدىنى يوقىتىپ قويۇپتۇ. ئەسلىدە قىز بۇ يىگىت توغرۇلۇق دادىسىنىڭ ئانىسىغا قىلىپ بەرگەن تەرىپلىرىنى كۆپ قېتىم ئاڭلىغانىكەن ھەم ئۇنى كۆرمەي تۇ-رۇپلا كۆڭلىدە ئۇنىڭغا نىسبەتەن قانداقتۇر بىر ھېسداشلىق قوزغالغانىكەن. بۈگۈن ئۇنى كۆرۈش بىلەن قىزنىڭ يۈرىكىدە بىر كۈچلۈك مۇھەببەت يالقۇنى ئۆرلەپ، پۈتۈن ۋۇجۇدىنى چىرمىۋاپتۇ - دە، ھوشىنى يوقىتىپ يەرگە يىقىلىپتۇ. بۇ ئىشنىڭ سەۋەبىنى بىلمىگەن كېنىزەكلەر ئۇنى قانداقتۇر بىر ئاغرىققا مۇپتىلا بولدىمىكىن، دەپ قورقۇشۇپ، ئۇلاش - چولاش كۆتۈرۈشۈپ باغدىن ئاچىقىپ كېتىپتۇ. بىراق، چېچەن شاھزادە بىر قاراش بىلەنلا قىزنىڭ ئەھۋالىنى چۈشىنىپ يې-تىپ كۆڭلىدە قاتتىق ئازابلىنىپتۇ.

ئەنە شۇ كۈنلەردە شاھ ھۇزۇرىدا پۈتۈن كۈننى مېھ-ماندارچىلىق بىلەن يەپ - ئىچىپ ئۆتكۈزۈۋاتقان ھەيدەرنىڭ كۆڭلىدىمۇ شاھ قىزىغا نىسبەتەن ئاچ كۆزلەرچە ھاۋايى - ھەۋەس پەيدا بوپتۇ. كۈنلەر ئۆتكەنچە بۇ ھەۋەس بارغانسېرى كۈچىيىپ، ئۇنىڭ پۈتۈن خىيالىنى ئەنە شۇ قىزلا چۇلغىۋاپ-تۇ. ئۇ ئويلىنا - ئويلىنا ئاخىر شاھقا شاھزادە تۇغلۇقنىڭ كەچۈرمىشلىرىنى ئۆز كەچۈرمىشى قىلىپ سۆزلەپ بېرىپتۇ ۋە:

— سىلى ماڭا ئاخىرغىچە پاناھ بولۇپ قالسىلا، مەن سىلىنىڭ ئوغۇللىرى بولاي، — دەپتۇ.

بۇ شاھ شەمسى شاھنى ياخشى بىلىدىكەن ھەم ئۇنى ھۆرمەت قىلىدىكەن، شۇڭا ئۇ شەمسى شاھنىڭ شاھزادىسىگە غەمخورلۇق قىلىشنى ئىككى ئەل مۇناسىۋىتىنىڭ تۈگۈنى دەپ ھېسابلاپ، ھەيدەرنىڭ تەلىپىنى قوبۇل كۆرۈپ، ئۇنىڭغا ئۆز قىزىنى بېرىش قارارىغا كەپتۇ. بۇ خەۋەر شاھ قىزىنى ئىنتايىن بىئاراملىققا ساپتۇ. ئۇ ئىنىكئانىسى ئارقىلىق تۇغلۇققا كۆڭلى بارلىقىنى ئېيتىپ، دادىسىنىڭ ھەيدەرگە زورلىماسلىقىنى ئۆتۈنۈپتۇ. ھەسەن شاھ بۇ گەپنى ئاڭلاپ، قىزىنىڭ «باشباشتاقلىقى»دىن رەنجىپ، قىزىنى «ئايلاندۇرغان» تۇغلۇقنى ھەيدەرنىڭ تەلىپى بويىچە بۇرۇنلا ئۆلتۈرۈۋەتمىگەنلىكىگە پۇشايمان قىپتۇ. بىراق، ھېلى بولسىمۇ ئۆلتۈرۈشكە قولى بارماپتۇ. ئۇنىڭ نەزىرىدە تۇغلۇق يەنىلا ھەيدەرگە قارىغاندا

ئۇلۇغ سۇپەت، چېچەن، ئوقۇمۇشلۇق ئىكەن، پەقەت ئۇنىڭ شاھ ئەۋلادىدىن بولمىغانلىقىلا شاھنىڭ دىتىغا ياقمايتتى. ئۇ ئاخىر ئۇيان ئويلىنىپ، بۇيان ئويلىنىپ، تۇغلۇقنى [illegible] كۆزىدىن يىراق قىلىش ئۈچۈن، ئۇنى باشقا بىر شەھەرگە شاھلىق قىلىۋاتقان ئىنىسى ھۆسەننىڭ ئىلكىگە يوللاپ بەرمەكچى بوپتۇ ــ دە، «بۇ بالىنى ئۆلتۈرۈۋېتىشكە قولۇم بارماي ساڭا ئەۋەتتىم، بارغان ھامان كاللىسىنى ئال» دېگەن خەتنى يېزىپ، تۇغلۇقنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ، يېرىم كېچە بىلەن يولغا سېلىپ قويۇپتۇ.

تۇغلۇق كېچە ــ كۈندۈز يول مېڭىپ، ئىككى ھەپتە دېگەندە، خەتنى ئېلىپ ھۆسەن شاھنىڭ ھۇزۇرىغا كىرىپ كېتپتۇ. ھۆسەن شاھ ئاكىسىدىن خەت ئەكەلگەن، كۆزگە يېقىشلىق، گەپ ــ سۆزلىرىدىن ئەدەپ ۋە چېچەنلىك چىقىپ تۇرغان بۇ كېلىشكەن يىگىتنى قىزغىن قارشى ئاپتۇ ــ دە، خەتنى ئېچىپ ئوقۇپ داڭقېتىپ تۇرۇپ قاپتۇ. تۇغلۇق ھۆسەن شاھنىڭ چىرايىدىكى ئۆزگىرىشتىن ھەيران بوپتۇ، لېكىن ئۆزىنىڭ شاھلارنىڭ ئىشلىرىغا ئارىلىشىشقا مۇناسىپ كىشى ئەمەسلىكىنى چۈشىنىپ، گەپ ــ سۆز قىلماپتۇ. ھۆسەن شاھ بۇ چاغدا، شۇنچە مۇلايىم يىگىتنىڭ نېمە گۇناھى باردۇ؟ ئاكامنىڭ ئۇنى قەتل قىلىشقا قولى بارمىغانلىقى ئۇنىڭ شۇ مۇلايىم، چېچەنلىكى ئالدىدا ۋۇجۇدى تىترىگەنلىكىدىن بولسا كېرەك. ئاكامنىڭ قولى بارمىغان يەردە، مېنىڭ قولۇم قانداق بارسۇن؟ ! مەنمۇ باشقىچە يول تۇتۇشۇم كېرەك، دېگەن خىياللارنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپتۇ ۋە تۇغلۇققا قاراپ:

ــ ئاكام سېنى مېنىڭ خىزمىتىمنى قىلىشقا ئەۋەتىپتۇ، مەن ساڭا ئۈچ يۈز يىلقىنى بېقىپ كېلىشكە تاپشۇرىمەن، كەچتە ساناپ ئۆتكۈزۈۋالىمەن، ئەگەر بىرەرى كەم بولسا،

كاللاڭنى ئالىمەن، ئۇقتۇڭمۇ؟ ــ دەپتۇ.

توغلۇق ھوسەن شاھنىڭ نېمە ئۈچۈن مۇنداق قاتتىق قوللۇق قىلىۋاتقانلىقىنى چۈشىنەلمەي ھەيران بوپتۇ، لېكىن ئۇنىڭ «ماقۇل» دېيىشتىن ئۆزگە چارىسى بولمىغاچقا، شاھنىڭ خىزمىتىنى تولۇق ئادا قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ چىقىپ كېتىپتۇ.

تاڭ ئېتىپتۇ، توغلۇق ئۇن نەچچە كۈن يول مېڭىپ قاتتىق ھېرىپ كەتكەنلىكىگە قارىماي، سەھەر تۇرۇپتۇ ـ دە، شاھنىڭ خىزمەتكارلىرى تەييارلاپ قويغان ئۈچ يۈز يىلقىنى ھەيدەپ تاغقا قاراپ مېڭىپتۇ. بۇ يىلقىلارنىڭ ھەممىسى ئىنتايىن ئاساۋ بولغاچقا، تاغقا كېلە ـ كەلمەي تەرەپ ـ تەرەپكە تارقىلىپ كېتىپتۇ. توغلۇق نېمە قىلارىنى بىلمەي، ئەمدى بەربىر ئۆلدۈم، دېگەن خىيال بىلەن بېشى قايغان، پۇتى تايغان تەرەپكە قاراپ مېڭىۋېرىپتۇ. كۆڭلى قاتتىق بىئارام بولغانلىقتىن قانچىلىك يول ماڭغانلىقىنى بىلمەي قاپتۇ. بىر چاغدا قارىسا، ئېگىز تام بىلەن قورشالغان ھەيۋەت چوڭ بىر باغنىڭ ئالدىغا كېلىپ قاپتۇ. ئۇ ئويلىنىپ ئولتۇرمايلا بىر سۇڭگۈچ ئارقىلىق باغقا كىرىپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، بۇ شۇنداق كېلىشكەن باغ ئىكەنكى، رەڭمۇ رەڭ گۈللەر خۇددى زىلچىدەك چاقناپ تۇرغۇدەك. توغلۇق ئەيمەنگىنىچە بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ، ئەتراپىنى مېۋىلىك دەرەخلەر قورشاپ تۇرغان چىرايلىق بىر كۆلنىڭ يېنىغا بېرىپ قاپتۇ ۋە كۆل بويىدا ئولتۇرۇپ، ئوچۇملاپ تۇرۇپ سۇ ئىچىشكە باشلاپتۇ. ئەنە شۇ چاغدا يېقىنلا يەردىن بىرقانچە قىزنىڭ جاراڭلىق كۈلكىسى ئاڭلىنىپتۇ. توغلۇق كۈلكە كەلگەن تەرەپكە قاراپ، كۆلگە يېقىنلاپ كېلىۋاتقان ئۈچ قىزنىڭ قارىسىنى كۆرۈپتۇ ـ دە، نېمىشقا بىسوراق باغقا كىردىڭ؟ دەپ ئەيىبلىنىشتىن

www.uyghurkitap.com

قورقۇپ، ئۆزىنى يوشۇرۇش ئۈچۈن دەرەخكە پىقىراپتۇ.

ئۈچ قىز قىز بولغاندىمۇ نۇردىن يارىتىلىپ ئاسمىنىدىن يەر يۈزىگە چۈشۈرۈلگەندەك بىر - بىرىدىن ئۈز، بىر - بىرىدىن نازلىق قىزلار ئىكەن. قىزلار شوخلۇق بىلەن بىر - بىرىنى قوغلاشقىنىچە كۆل بويىغا كېلىپ توختاپتۇ - دە، سۇغا چۆمۈلۈش ئۈچۈن كىيىملىرىنى سېلىشقا تەمشىلىپتۇ. تۇغلۇق ئۆز ئۆمرىدە پەقەت تۇنجى قېتىملا كۆرۈشكە نېسىپ بولغان بۇ نازىنىنلارنىڭ گۈزەللىكى ئالدىدا خۇدىنى يوقىتىپ قويۇشقا تاسلا قاپتۇ.

شۇ ئارىدا كۆڭلىكىنىڭ تۈگمىلىرىگە قوللىرىنى ئەمدىلا ئېلىپ بارغان بىر قىز ئۈشتۈمتۇتلا:

— توختاڭلار! — دەپ ۋارقىرىۋېتىپتۇ - دە، ئەتراپقا قاراشقا باشلاپتۇ، — ئادەم ھىدى كېلىۋاتىدۇ.

— راست، — دەپتۇ قالغان ئىككىسىمۇ سەگەكلىشىپ، — ئاختۇرايلى.

قىزلار ئەتراپنى ئاختۇرۇشۇپتۇ، لېكىن ئادەم تېپىلماپتۇ. ئۇلار يەنە كۆل بويىغا يىغىلىشىپتۇ، خۇددى چۈش يەۋالغاندەك بىئارام بولۇشۇپ، بىر - بىرىگە سۆزمۇ قىلماي تىزلىرىنى قۇچاقلىغىنىچە كۆلگە قاراپ ئولتۇرۇپتۇ.

تىنىق كۆل سۈيى زۇمرەتتەك چاقناپ ئىكەن، ئەكسىدە كۆپكۆك ئاسمان، گۈل ۋە مېۋىلىك دەرەخلەر جىلۋە قىلار ئىكەن. ئەنە شۇ جىلۋە ئىچىگە دەرەخ ئۈستىدىكى تۇغلۇقنىڭ كېلىشكەن سىيماسىمۇ قوشۇلۇپ كەتكەنىكەن. بۇ سىيما گەرچە ھېچقانداق تىۋىش چىقارماسلىققا تىرىشىپ، دەرەخكە مەھكەم يېپىشىپ تۇرغان بولسىمۇ، كۆل بېتىگە تېكىلگەن قىزلارنىڭ كۆزلىرىدىن قېچىپ قۇتۇلالماپتۇ.

— ئەنە!

تۇغلۇقنىڭ سۇدىكى ئەكسىنى كۆرگەن قىزلارنىڭ كۆز-لىرى دەرەخ ئۇستىگە تىكىلىپتۇ، تۇغلۇق ئۇيالغىنىدىن نېمە قىلارىنى بىلمەي، قىزلارغىنىچە بېشىنى تۆۋەن ساپتۇ. قىزلار:

— چۇش ! — دەپ تووۋلاپتۇ.

تۇغلۇق چۈشمەيمۇ قۇتۇلۇشقا بولمايدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ، پەسكە سىيرىلىپ چۈشۈپتۇ - دە، قىزلارغا ئەدەپ بىلەن تەزىم قىپتۇ.

خىلىلا غەزەپكە كەلگەن قىزلار تۇغلۇقنىڭ مۇلايىم قىياپىتى ۋە كېلىشكەن قەددى - قامىتىگە قاراپ، بىردىنلا مۇلايىملىشىپ كېتىپتۇ ۋە ئۇنىڭ تەزىمىنى ئېلىك ئېلىپ، بۇ يەرگە قانداق كىرىپ قالغانلىقىنى سوراپتۇ. تۇغلۇق ھۇسەن شاھ تاپشۇرغان ئۈچ يۈز ئاساۋ يىلقىغا باغلىنىشلىق بولغان قىسقا كەچۈرمىشىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. قىزلار شاھنىڭ ئورۇنسىز تەلىپىدىن غەزەپلىنىپ، مۇلايىم يىگىتنىڭ دەردىگە دەرمان بولماقچى بولۇشۇپ:

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكى ئادرېسى

— بۇ يىگىتنى پەقەت ئاكىمىزلا قۇتۇلدۇرالايدۇ، بىز ئۇنىڭغا يالۋۇرايلى، — دېيىشىپتۇ - دە، تۇغلۇقنى ئۆيگە كىرىپ ئولتۇرۇپ تۇرۇشقا تەكلىپ قىپتۇ.

تۇغلۇق ئۆيگە كىرىپتۇ. قىزلار ئىنتايىن مېھماندوست ئىكەن، ھەش - پەش دېگۈچە ھەرخىل تاماق، ھەرخىل شېرىنلىكلەر بىلەن داستىخانىنى تولدۇرۇپ تۇغلۇقنى قىزغىن مېھمان قىپتۇ.

تۇغلۇق نازىنىن قىزلارنىڭ ئەنە شۇنداق قىزغىن ئىلتىپاتىغا ئېرىشىپ، پۈتۈن قايغۇ - ئەلەملىرىنى ئۇنتۇغان ھالدا يەپ - ئىچىپ، ئۇلار بىلەن چاقچاقلىشىپ، خۇشال - خۇرام ئولتۇرغاندا، بىردىن يەر تەۋرىگەندەك بولۇپ، شىددەتلىك بورانىنىڭ ئاۋازىدەك غەيرىي بىر ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. قىزلار بىردىنلا ئالاقزادە بولۇشۇپ تۇغلۇققا:

— ئاكام كېلىپ قالدى، ئۇنى ئۆز سۆزىمىزگە كۆندۈرگۈچە، ئۇنىڭ كۆزىدىن يىراق بولمىسىڭىز سىزنى ھالاك قىلىپ تاشلايدۇ، شۇڭا ۋاقتىنچە بىزنىڭ گېپىمىزگە كىرىڭ، — دەپتۇ - دە، تۇغلۇقنى دەرھال ئالمىغا ئايلاندۇرۇپ ئۈستەلگە تىزىپ قويۇپتۇ.

قىزلارنىڭ ئاكىسى ھەيۋەتلىك سۇمۇرغ قىياپىتىدە كۆچلۈك قاناتلىرىدىن دەھشەتلىك ئاۋاز چىقىرىپ ئاسماندىن يەرگە پەرۋاز قىلىپ چۈشۈپتۇ - دە، كېلىشكەن يىگىت قىياپىتىدە ئۆيگە كىرىپ كەپتۇ ۋە بوسۇغىدىن ئاتلا - ئاتلىمايلا چىرايى سۇرلۇك تۇس ئاپتۇ:

— ھە، — دەپتۇ ئۇ دەھشەتلىك تۈۋلاپ، — ئۆيدىن ئادەم ھىدى كېلىۋاتىدۇ؟!

سىڭىللىرى يىپىلىپ كېلىپ ئاكىسىنىڭ تىزىنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ:

— بىزنى بىر نۆۋەت كەچۈر ھەم ئۇ بىچارىنىڭ خۇنىدىن كەچ، — دەپتۇ.

— زادى نېمە ئىش بولدى؟ — دەپتۇ ئاكىسى.

— ئاۋۋال ئۇنىڭغا چېقىلماسلىققا ۋەدە قىل، ئاندىن بىز ئۇنىڭ ئۆزىنىلا سەن بىلەن ئۇچراشتۇرىمىز، — دەپتۇ قىزلار.

— قېنى، دېگىنىڭلارچە بولسۇن، — دەپتۇ ئاكىسى.

قىزلار تۇغلۇقنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپتۇ. قىزلارنىڭ ئاكىسى ئۇنىڭغا شۇنداق بىر تىكىلىپتۇ ـ دە، غۇلىچىنى كەرگىنىچە ئېتىلىپ بېرىپ ئۇنى قاتتىق قۇچاقلاپتۇ:

— دوستۇم !

تۇغلۇقمۇ ئۇنى قاتتىق قۇچاقلاپتۇ. قىزلار بۇ ئىككىسىگە تىكىلگىنىچە ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ تۇرۇپلا قاپتۇ.

— دوستۇم، — دەپتۇ قىزلارنىڭ ئاكىسى، — سېنى بۇ يەرگە قانداق شامال ئۇچۇرۇپ كەلدى؟

— بىر ئېغىز سۆز بىلەن چۈشەندۈرۈش تەس، — دەپتۇ تۇغلۇق دوستىغا خۇشاللىق بىلەن تىكىلىپ، — ئەلۋەتتە تەقدىر شاملى بولسا كېرەك.

قىزلارنىڭ ئاكىسى خۇشاللىق بىلەن قاقاقلاپ كۈلۈپ، دوستىنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىپتۇ ۋە سىڭىللىرىغا قاراپ:

— مانا بۇ يىگىت، — دەپتۇ ئۇ دوستىنى سىڭىللىرىغا تونۇشتۇرۇپ، — شاھزادە تۇغلۇق !

— ئاھ، — دەپتۇ قىزلار خۇشاللىق بىلەن چاۋاك چېلىپ، — سىزنى دېرىزىسىز ئۆيدىن ئازاد قىلغۇەتكەن شاھزادە شۇ ئىكەن ـ دە !

قىزلار دەرھال تۇغلۇققا تىزلىنىپتۇ:

— ئاكىمىزنىڭ ھاياتىنى قۇتقۇزۇپ قالغانلىقىڭىز ئۈچۈن

رەھمەت !

شاھزادىنىڭ ئالدىغا يەنە خىلمۇ خىل تاماقلارنى يېيىپتۇ. قىزلارنىڭ ئاكىسى ئۇنى تاماققا تەكلىپ قىلىپ تۇرۇپ ئۇ چۈرمىشلىرىدىن ھېكايە قىلىپ بېرىشىنى سوراپتۇ.

شاھزادە دېرىزىسىز ئۆيدىكى «نۇر چاچار يىلان»نى قوغۇۋەتكەندىن كېيىنكى كەچۈرمىشلىرىنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ. قىزلار ئۇنىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا ھېسداشلىقى ئېشىپ، كۆزلىرىگە ياش ئاپتۇ. قىزلارنىڭ ئاكىسىمۇ قاتتىق ئىچ ئاغرىقى قىلىپ:

— يامان بوپتۇ، بىراق شۇنچە ئىشلار بولۇپ كەتكىچىمۇ مېنىڭدىن ياردەم تىلىمىگىنىڭگە ئۆكۈنىمەن، — دەپتۇ.

— مەن سىزنى نەدىن تاپاتتىم؟ — دەپتۇ شاھزادە ھەيران بولۇپ.

— مەن سەن بىلەن خوشلىشىش ئالدىدا، بېشىڭغا بىرەر كۈن چۈشسە، «دوستۇم» دېگەن سۆزنى ئېغىزىڭغا ئالساڭلا، مەن ساڭا دەرھال ئۆز ياردىمىمنى يەتكۈزىمەن، دېگەندىدىمغۇ !

— مۇنداق دېگىن، — دەپتۇ شاھزادە قاقاقلاپ كۈلۈپ، — ئۇ مېنىڭ ئېسىمگە كەلمەپتۇ.

— دوستلارنى ئۇنتۇش يامان كىشىلەرنىڭ تۇزىقىغا چۈشۈپ كېتىشكە يول ئاچىدۇ، — دەپتۇ قىزلارنىڭ ئاكىسى شاھزادىگە چۈشەندۈرۈپ.

پاراڭ بىلەن بولۇپ، كۈن كەچ كىرىپتۇ. شاھزادە شاھنىڭ ئۈچ يۈز ئاساۋ يىلقىسىنى ئېسىگە ئېلىپ، دوستىدىن كېتىشكە ئىجازەت سوراپتۇ. دوستى يېنىدىن ئاتنىڭ بىر تال موينى چىقىرىپ شاھزادىگە سۇنۇپتۇ:

— مانا بۇ موينى كۆيدۈرسەڭ، ساڭا زۆرۈر بولغان ياراغلار تەقلەنگەن بىر ئات پەيدا بولىدۇ. ئۇ سېنىڭ خالىغان

ئىشىگىنى ئورۇنداپ بېرىشكە قادىر. سەن ئىشىگىنى بېجىرىپ بولغاندىن كېيىن يەنە ئۇنىڭ مويىدىن بىر تالنى يۇلۇۋېلىپ، ئۇنى قويۇۋەت. زۆرۈر تېپىلغاندا موينى كۆيدۈرسەڭ ئۇ يەنە خىزمىتىڭگە تەييار بولىدۇ. موينى يوقىتىپ قويمىساڭلا، ئۇ ساڭا ئۆمرۈڭنىڭ ئاخىرىغىچە خىزمەت قىلىپ بېرىدۇ، — دەپتۇ.

شاھزادە موينى ئېلىپ جۆنىمەكچى بولۇپ تۇرغاندا، ئاكىسى سىڭىللىرىغا قاراپ:

— دوستۇمغا تۇتىدىغان يوللۇقۇڭلار يوقمۇ؟ — دەپتۇ.

بۇ گەپ بىلەن تەڭ قىزلارنىڭ چوڭى بىر دانە تۇخۇم، ئوتتۇرانچىسى بىر تال چوكا، كەنجىسى بىر دانە ئەينەك ئەكېلىپ شاھزادىگە سۇنۇپتۇ.

بۇ نەرسىلەر كۆرۈنۈشتە ئادەتتىكىچە بولسىمۇ، لېكىن ھەر بىرىگە ئاجايىپ خاسىيەتلەر پۈتۈلگەنىكەن. تۇخۇم تەلەپ قىلغۇچىغا خالىغان تاماقنى ھازىر قىلىپ بېرىدىكەن، چوكا تىكلىنىشى بىلەن نەغمە - ناۋا قىلىپ بېرىدىكەن، ئەينەك قارىغۇچىغا خالىغان جاي ۋە كىشىلەرنى كۆرسىتىپ بېرىدىكەن.

شاھزادە تۇغلۇق دوستى ۋە ئۇنىڭ سىڭىللىرى تۇتقان سوۋغاتلارنى ئېلىپ باغنىڭ سىرتىغا چىقىپتۇ ـ دە، يولنى كۆيدۈرۈپتۇ. شۇئان ئاجايىپ كېلىشكەن، ئېگەر ـ توقۇملۇق بىر قارا تۇلپار، ئۇزۇن سويلىنى سۆرىتىپ، كىشنىگەن پېتى ئۇنىڭ ئالدىغا كەپتۇ. شاھزادە ئۆز دوستىنى كۆرگەندەك خۇشاللىق بىلەن ئۇنىڭ يالىنى سىلاپ، ئۇستىگە مىنىپتۇ ـ دە، سويلىنى قاتتىق بىر شىلتىپتۇ، شۇئان ئات ئېغىزدۇرۇقىنى چايناپ، ئالدى ئاياغلىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ قاتتىق بىر كىشنىگەنىكەن، تاغدا ئوتلاپ يۈرگەن بىرەر مىڭدىن ئارتۇق ئاساۋ ئاتلارنىڭ ھەممىسىلا دۈكۈرلىشىپ ئۇنىڭ ئالدىغا يېتىپ كەپتۇ. شاھزادە ئۇلارغا قاراپ سويلىنى شۇنداقلا بىر كۆتۈرۈپ قويغانىكەن، بىرەرىمۇ ئۇيان ـ بۇيان بولماي، ئالدىغا چۈشۈپ، توپتوغرا شاھنىڭ ئاتخانىسىغا كىرىپ بېرىپتۇ.

شاھزادە ئېتىنىڭ بىر تال موينى يۇلۇۋېلىپ، ئۇنى قويۇۋېتىپتۇ ـ دە، شاھنىڭ ئالدىغا كىرىپ، ئۈچ يۈز ئاتقا قوشۇپ شاھقا تەۋە يەنە بىرمۇنچە ياۋايىلىشىپ كەتكەن ئاتلارنىمۇ ئەكەلگەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. شاھ ئەسلى تۇغلۇقنى بۇ ئىشنى بىجىرەلمەي قېچىپ كېتىدۇ ياكى بۆرىلەرگە يەم بولۇپ تۈگەيدۇ، دەپ ئويلىغانىكەن. ئۇنىڭ كىشىنىڭ ئەقلىگە سىغمايدىغان دەرىجىدىكى شۇنداق مۇشكۇل ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن چىققىشى شاھنى ئىنتايىن ھەيران قالدۇرۇپتۇ. شاھ ئۇيان ئويلىنىپ، بۇيان ئويلىنىپ، ئاخىر ئۇنىڭ ئادەتتىكى كىشىلەردىن ئەمەسلىكىنى ھېس قىلىپ، ئۇنى كۆزىتىپ بېقىش نىيىتىدە ئۆز يېنىدا ئېلىپ قېلىپ، ئوردىنىڭ پارچە ـ پۇرات ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل بولۇپ ئەركىن ـ ئازادە يۈرۈشكە رۇخسەت قىپتۇ.

ھەپتىلەر، ئايلار ئۆتۈپتۇ، تۇغلۇقنىڭ ھەرىكىتىدە ئۆز-

www.uyghurkitap.com

گىچە ئەھۋاللار كۆرۈلمەپتۇ، تاپشۇرۇلغان ئىشلارنى كۆڭۈل قويۇپ، پۇختا ۋە تولۇق بېجىرىدىكەن. ئۇنىڭ ئۇستىگە، مۇۋاپىق بولمىغان يەرلىرى بولسا، كۆڭلىدە ئويلىغانلىرىنى ئوچۇق ئېيتىپ، ئۆزىنىڭ مەسلىھەتلىرىنى بېرىدىكەن. شاھ بارا-بارا ئۇنىڭ زېھنىنىڭ ئىنتايىن ئۆتكۈرلۈكىنى پەملەپ، بەزىبىر ئىشلاردا ئۇنىڭ بىلەن مەسلىھەتلىشىپمۇ قويىدىغان بولۇپ قاپتۇ. بۇنداق چاغلاردا شاھ ھامان ئۇنىڭ سۆزلىرىدىن قانائەت تېپىپ، ئۇنىڭ بىلەن سۆزلەشكەنلىكىدىن ئىنتايىن رازى بولۇپ، كۆڭلى يايراپ قالىدىكەن، بىراق ئۇنىڭ ئاكىسىدىن ئەكەلگەن خېتىنى ئويلاپ كۆڭلى لاسسىدە بولۇپ قالىدىكەن. ئۇ شۇ ھالدا ئاكىسىنىڭ بۇ يىگىتنى نېمە ئۈچۈن ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلغانلىقىنىڭ تېگىگە يېتەلمەي، ئۇنىڭ ئۆزىدىن سوراي دېسە، ئۇنى ئۈركۈتۈپ قويارمەنمىكىن دەپ، ئەندىشىدىن قۇتۇلۇپ كېتەلمەي، باش قېتىنچىلىق ئىچىدە تۇرغىنىدا، ئاكىسىدىن يەنە بىر پارچە خەت كېلىپ قاپتۇ. شاھ خەتنى ئېچىپ ئوقۇپ تۇرغىنىدا تۇغلۇق كىرىپ كەپتۇ.

— خەتتە، — دەپتۇ شاھ تۇغلۇققا تىكىلىپ، — ئاكام ئۆز قىزىنى شەمسى شاھنىڭ شاھزادىسىگە بەرمەكچى بولۇپ، بىزنى تويغا تەكلىپ قىپتۇ، بۇ ئىشتىن سىنىڭ خەۋىرىڭ بارمىدى؟

— خەۋىرىم يوقتى، بىراق شۇنداق بولۇشىنى بىلەتتىم، — دەپتۇ تۇغلۇق جاۋاب بېرىپ.

— ھەيرانمەن، — دەپتۇ شاھ تۇغلۇققا قاراپ، — سەن بۇ ئىشنى قانداق بىلىسەن؟

— مەن ئەنە شۇ شەمسى شاھنىڭ شاھزادىسىنىڭ نۆكىرى ئىدىم، — دەپتۇ تۇغلۇق. ھۆسەن شاھ:

— ئۇنداق بولسا، سەن ئۇ شاھزادىدىن قانداق قىلىپ

www.uyghurkitap.com

ئايرىلىپ قالدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بۇ توغرۇلۇق مەن بىرنېمە دېيەلمەيمەن، بۇ سىزنىڭ ئاكىڭىز بىلەن شاھزادىگە تەئەللۇق ئىش بولسا كېرەك، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ تۇغلۇق.

— بايا سەن ئاكامنىڭ قىزى بىلەن شاھزادىنىڭ تويى بولىدىغانلىقىنى ئالدىن بىلىدىغانلىقىڭنى ئېيتتىڭ. دېمەك، سەن شاھزادە بىلەن سىرداش، شۇنداقمۇ؟ — دەپ يەنە سوراپتۇ ھۆسەن شاھ.

— شاھزادە مەندىن سىر ساقلايدۇ، بىراق بۇ ئىشلار مېنىڭ چۈشۈمدە ئايان بولغان، مېنىڭ چۈشلىرىم كۆپىنچە توغرا چىقىدۇ.

شاھ تۇغلۇقنىڭ سۆزلىرىگە قىزىقىپ قاپتۇ:

— پاھ، بۇمۇ قىزىق ئىشكەن، بۇ توغرۇلۇق چۈشۈڭدە يەنە قانداق ئىشلار ئايان بولغانلىقىنى ئېيتىپ بېرەلەمسەن؟

— خىرە - شىرە ئېسىمدە قېلىشىچە، ئاكىڭىزنىڭ قىزىغا موغۇللار پادىشاھىمۇ ئەلچى كىرگۈزگەن. ئاكىڭىز شەمسى شاھنىڭ شاھزادىسىگە ۋەدە قىلىپ قويغانلىقى ئۈچۈن، موغۇللار پادىشاھىنىڭ ئەلچىلىرىنى قايتۇرۇۋەتكەن. موغۇللار پادىشاھى بۇنىڭدىن قاتتىق غەزەپلىنىپ، ئاكىڭىزغا قارشى ئۇرۇش قىلىش ئۈچۈن ئەسكەر تويلاۋاتقۇدەك، بەلكى بۇ ئۇرۇش ئاكىڭىزنىڭ قىزى بىلەن شاھزادىنىڭ توي مەرىكىسىگە توغرا كېلىپ قېلىشى مۇمكىن، — دەپتۇ تۇغلۇق.

تۇغلۇقنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغان «شاھ شۇنداق » دەپ ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىپتۇ، چۈنكى ئاكىسىدىن كەلگەن خەتتە ئەنە شۇ سۆزلەر ئېنىق يېزىلىپ، ئىنىسىدىن ئەسكەرلىرىنى تەييارلاپ قويۇشنى تەلەپ قىلىنغانىكەن.

تۇغلۇق بۇ ئىشلارنى چۈشىدە ئەمەس، دوستىنىڭ سىڭلى-

لىرى ھەدىيە قىلغان ئەينەكتىن كۆرگەنىكەن.
تۇغلۇق ئەنە شۇ ئەينەككە ئېرىشكەن كۈندىن باشلاپ، ھەر كۈنى ئۇنىڭغا قاراپ مەلىكە ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى ئىشلارغا سەپسېلىپ تۇرغانىكەن. بۇ جەرياندا ئۇ مەلىكىنىڭ بىر قېتىممۇ كۈلگىنىنى كۆرمەپتۇ، ھەيدەر بولسا ئۇنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانىدەك پىرقىراپلا يۈرىدىكەن. مەلىكە بولسا ئۆزىنى خالىي قالدۇرۇشنى تەلەپ قىلىپ، كۆزلىرىدىن ئۇزلۇكسىز ياش تۆكۈپ كېسەل بولۇپ يېتىۋالىدىكەن. ئەنە شۇ جەرياندا ھەسەن شاھ شەمسى شاھقا نامە ئەۋەتىپ، ئۆزىنىڭ شاھزادىگە باشپاناھلىق قىلىۋاتقانلىقىنى ۋە يېقىندا ئۇنىڭغا ئۆز قىزىنى چېتىپ، تۆت كېچە - كۈندۈز توي قىلىپ بېرىدىغانلىقىنى ئۇقتۇرۇپتۇ. شاھزادىسىدىن ئايرىلىپ، جۇدالىق ھەسرىتىدە ئىككى پۈكۈلۈپ قالغان شەمسى شاھ بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ ئىنتايىن خۇش بولۇپ كېتىپ، مەخپىي ھالدا قىرىق تۆگىدە تويلۇق يوللاپ، ئۆز رەھمىتىنى ئىزھار قىلغانىكەن.

مانا مۇشۇ قىرىق تۆگىدىكى تويلۇق مال ھەيدەرنىڭ مەلىكى-نىڭ كۆڭلىنى ئالىدىغان بۇيۇملىرىغا ئايلانغان بولسىمۇ، قىز يەنىلا ھەيدەردىن بىزار ئىكەن. ئۇنىڭ كۆڭلىدە كىم بارلىقىنى تۇغلۇققا ناھايىتى ئېنىق ئىكەن. تۇغلۇق ئۆزىگە شۇنچىلىك ئىشتىياق باغلىغان بۇ مەلىكىنىڭ ۋەسلىگە ئېرىشىشنى ھەر قانچە ئويلىسىمۇ، ھەيدەرگە بەرگەن قەسىمى يادىغا كېلىۋې-لىپ، ئۆزىنى بېسىۋېلىشقا مەجبۇر قىلىدىكەن. بىراق، يېقىن-قى كۈنلەردە ئەلچىلىرى قايتۇرۇلغان موغۇللار شاھىنىڭ ئۈچ ئېلىش ئۈچۈن قىلىۋاتقان ئۇرۇش تەييارلىقى تۇغلۇقنى قاتتىق بىئارام قىپتۇ. ئەگەر ئۇلار ئۇرۇشتا غەلىبە قىلسا، مەلىكىنى تارتىپ كېتىدىغانلىقى ناھايىتى ئېنىق. مانا مۇ-شۇنداق ئەھۋالدا تۇغلۇق جەزمەن ئۇرۇشقا قاتنىششى كېرەك...

تۇغلۇقنىڭ ھۇسەن شاھنىڭ سوئاللىرىغا جاۋابەن ئېيت-نەكتە كۆرگەنلىرىنى ئايانماي سۆزلىشى ئەنە شۇ قارارغا كەل-گەنلىكىدىن بولغانىكەن.

— سەن ھەقىقەتەن ئەۋلىيا ئىكەنسەن، — دەپتۇ ھۇسەن شاھ تۇغلۇقنىڭ ئۆز «چۈشى»دە كۆرگەنلىرىگە بەرگەن تەبىرى-دىن ھەيران بولۇپ، — قېنى، ئېيتە، مەن ئەسكەرلىرىمنى ئېلىپ بارايمۇ، قانداق؟

— چۈشۈمدە بۇ توغرۇلۇق بىرەر نەرسە ئايان بولمىدى، لېكىن موغۇللار يېڭىلىدۇ.

— يېڭىلىدۇ؟ مەيلى، بۇنى كېيىن كۆرەرمىز، لېكىن مەن سېنى ئېلىپ بارىمەن. تەييارلىق قىل.

ھۇسەن شاھ تۇغلۇقنى ھارۋىكەش قىياپىتىدە ياساپ ئې-لىپ مېڭىپتۇ. ئۇلار ئىككى ھەپتىلىك قاتتىق يول ئازابىدىن كېيىن ھەسەن شاھنىڭ شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ.

ھۇسەن شاھ ئاكىسىنىڭ ئوردىسىغا كەلگەندىن كېيىن،

تۇغلۇقنى ئاكىسىنىڭ نەزىرىدىن قاچۇرۇپ، ئارقا ھويلىدىكى خالىي بىر ئۆيگە ئورۇنلاشتۇرۇپتۇ - دە:
— سەن بۇ ئۆيدىن قوزغالما، زۆرۈر بولغاندا مەن ئۆزۈم كېلىپ سەن بىلەن سۆزلىشىمەن، — دەپ قويۇپ چىقىپ كېتىپتۇ.
توي باشلىنىپ كېتىپتۇ. تۇغلۇق قورسىقى ئاچسا، خاسىيەتلىك تۇخۇم ئارقىلىق خالىغان تاماقنى ھازىرلاپ يەپ، ئىچى پۇشسا، خاسىيەتلىك چوكىدىن ئېسىل نەغمە - ناۋالارنى ئاڭلاپ، خاسىيەتلىك ئەينەك ئارقىلىق توي ئەھۋالىنى كۆرۈپ يېتىپتۇ. ھۇسەن شاھنىڭ مەخسۇس كىشىلىرى ئارقىلىق ئۇنىڭغا كىرگۈزۈپ بەرگەن تويىنىڭ نازۇنېمەتلىرى شۇ بويىچە دۆۋىلىنىپ تۇرىۋېرىپتۇ.
توي باشلىنىپ ئۇچىنچى كۈنى تۇغلۇقنىڭ ئەينىكىدە موڭغۇل لەشكەرلىرىنىڭ ھۇجۇم قىلىپ كېلىۋاتقانلىقى ئايان بوپتۇ. ئۇ بۇ ئەھۋالنى ئۆزىنى ئىزدەپ كىرگەن ھۇسەن شاھ-

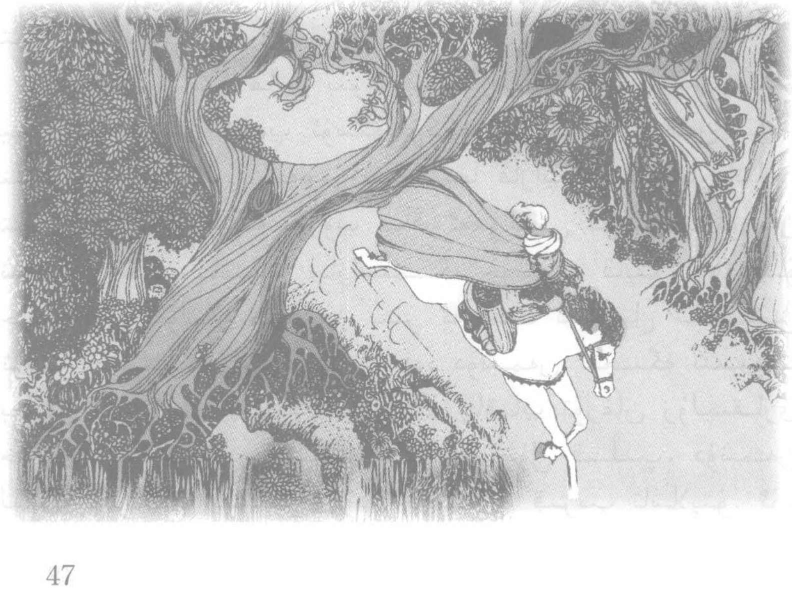

قا مەلۇم قىلىپ، دەرھال ئۇلارغا قارشى لەشكەر ئەۋەتىشنى ئۇقتۇرۇپتۇ.

دەل شۇ چاغدا ھەسەن شاھنىڭ ئالدىنقى سەپتىكى قاراۋۇللىرىمۇ ئات چاپتۇرۇپ كېلىپ، بۇ ئەھۋالنى شاھقا مەلۇم قىپتۇ. ئوردىدا پاتىپاراقچىلىق كۆتۈرۈلۈپ، لەشكەرلەر دۈشمەنگە قارشى ئاتلىنىپتۇ. توي بەزمىلىرى توختاپ ھەممە ساراسىمىگە چۈشۈپتۇ. كۈيئوغۇل بولغۇچى ھەيدەرمۇ ۋەھىمە ئىچىدە نېمە قىلارىنى بىلمەي تويىنىڭ نازۇنېمەتلىرىنى بىر خالتىغا قاچىلاپ «مەنمۇ ئۇرۇشقا قاتنىشىمەن» دېگەن باھانىدە، مۇبادا ھەسەن شاھ يېڭىلىپ قالسا، قېچىپ كېتىشنى كۆزلەپ ئۆزىنى دالدىغا ئاپتۇ.

ئىككى تەرەپ لەشكەرلىرى پايانسىز چۆلدە، خۇددى ئىككى ياقتىن شىپقاپ كەلگەن كەلكۈندەك شىددەت بىلەن ئۇچرىشىپ دەھشەتلىك جەڭنى باشلىۋېتىپتۇ. ھەش - پەش دېگۈچە ھەر ئىككى تەرەپتىن ئۆلۈكلەر تاغدەك دۆۋىلىنىپ، جەڭ ئاتلىرىنىڭ كىشنەشلىرى يەر - ئاسماننى لەرزىگە كەلتۈرۈۋېتىپتۇ.

جەڭ ئەنە شۇ ھالدا بىرقانچە سائەت داۋاملاشقاندىن كېيىن، موڭغۇللار تەرەپ ئۈستۈنلۈككە ئېرىشىپ، ھەسەن شاھنىڭ ئەسكەرلىرىنى شەھەر سېپىلىغا قاراپ قىستاشقا باشلاپتۇ. سېپىل ئۈستىدە تۇرۇپ جەڭ ئەھۋالىنى كۆزىتىپ تۇرغان شەھەر ئەھلى قاتتىق ساراسىمىگە چۈشۈپ قاپتۇ. دەل شۇ چاغدا قارا تۇلپار مىنگەن بىر ئەزىمەت سېپىل ئىچىدىن ئوقتەك ئېتىلىپ چىقىپتۇ - دە، دۈشمەن ئىچىگە شىددەت بىلەن ئېتىلىپ كىرىپتۇ، ئۇنىڭ چاقناپ تۇرغان زۇلپىقارى خۇددى چېقىلغان چاقماقتەك ۋال - ۋۇل قىلىپ، دۈشمەن لەشكەرلىرىنىڭ بېشىنى چۆپ چاپقاندەك قىرىپ تاشلاپتۇ. ئۇ-

نىڭ تۇلپارىمۇ ئالدىدىن كەلگەنلەرنى چىشلەپ، ئارقىدىن كەلگەنلەرنى تېپىپ يول ئېچىپ، جەڭ مەيدانىدا لاچىندەك پەرۋاز قىپتۇ.

دۇشمەن لەشكەرلىرى ئۆزلىرىگە ئەجەل يوللاۋاتقان بۇ تەڭداشسىز باتۇر ئالدىدا قاتتىق ساراسىمىگە چۈشۈپ پاتىپاراق بولۇپ قېچىپتۇ. بۇنى كۆرگەن ھەسەن شاھنىڭ لەشكەرلىرى ئاجايىپ روھلىنىپ كېتىپتۇ ـ دە، قاچقان دۈشمەنلەرنى سۈرۈپ ـ توقاي قىلىپ كەچ كىرگۈچە ئۆلارنىڭ كۆپ قىسمىنى قىرىپ تۈگىتىپتۇ.

كەچ كىرىپتۇ، جەڭمۇ توختاپتۇ، بىراق بۇ جەڭنىڭ ئاخىرلاشقانلىقىدىن دېرەك بەرمەيدىكەن. موڭغۇل پادىشاھى ئەزەلدىن يېڭىلگىنىگە تەن بەرگەن ئەمەسكەن، بۇگۈن يېڭىلسە، ئەتىسى تېخىمۇ زور كۈچ بىلەن باستۇرۇپ كېلىدىكەن. شۇڭا، ھەسەن شاھ گەرچە غەلىبە تەنتەنىسى بىلەن چەكسىز خۇشاللىققا چۆمۈلگەن بولسىمۇ، يەنە بىر تەرەپتىن، موڭغۇل پادىشاھىنىڭ ئەتىلا باستۇرۇپ كېلىدىغان تېخىمۇ زور قوشۇنغا تاقابىل تۇرۇش تەييارلىقىنى ئىشلەشكە باشلاپتۇ. بۇ جەرياندا ھەممە ھېلىقى قارا تۇلپارلىق چەۋەندازنى ماختىشىپتۇ، بىراق ئۇنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلىشەلمەپتۇ. بەزىلەر ئۇنى «ھەسەن شاھنىڭ كۈيئوغلىكەن» دېگەن سۆزلەرنىمۇ قىلىشىپتۇ. قارا تۇلپارلىق چەۋەنداز ئارىدا بولمىغاچقا، ئەتىدىن كەچكىچە ئۆزىنى دالدىغا ئېلىپ مۆكۈنۈپ ياتقان ھەيدەر: «بۇ مەن ئىدىم، ئەتە يەنە جەڭگە قاتنىشىشقا تەييارمەن» دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان كىشىلەر ئۇنىڭغا ئاپىرىن ئوقۇپ، شۇنداق قەيسەر كۈيئوغۇلنى تاللىغان ھەسەن شاھقىمۇ قىزغىن مەدھىيە ئوقۇپتۇ.

ئەسلىدە بۇ قارا تۇلپارلىق چەۋەنداز ھەيدەر ئەمەس، بەل-

كى شاھزادە تۇغلۇق ئىكەن. ئۇ خاسىيەتلىك ئەينەكنىڭ ئايان قىلىشى بىلەن ھەسەن شاھ تەرەپنىڭ يىغىلىشقا ئۆزلىرىنىڭ ئاد- قانلىقىنى كۆرگەندىن كېيىن دوستى تەقدىم قىلغۇچى قارا تۇلپارنىڭ موينى كۆيدۈرگەنىكەن، ئېگەرىگە ساۋۇت، دۇبۇلغا، قىلىچ - قالقانلار ئېسىلغان تۇلپار كىشنەپ يېتىپ كەپتۇ. ئۇ ئەنە شۇ ساۋۇت، دۇبۇلغىنى كىيىپ، قىلىچ - قالقانلارنى قولىغا ئېلىپ، قارا تۇلپارغا مىنىپ كىشنىنىڭ ئەقلىگە سىغ- مايدىغان دەرىجىدىكى ئەنە شۇ قەھرىمانلىقنى نامايان قىپتۇ.

شاھزادە تۇغلۇق جەڭ ئاياغلاشقاندىن كېيىن قارا تۇلپار- نىڭ بىر تال موينى يۇلۇۋېلىپ، ئۇنى قويۇۋېتىپتۇ - دە، چارچاپ كەتكەنلىكىدىن ئۆز ھوجرىسىغا كىرىپ قاتتىق ئۇيـ- قۇغا كېتىپتۇ. ئەنە شۇ چاغدا ھۇسەن شاھ ئۇنىڭ يېنىغا كىرىپ، ئۇنىڭ ھوزۇر قىلىپ ئۇخلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ - دە، «چۇش» كۆرۈشكە دەخلى يەتكۈزمەسلىك ئۈچۈن پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ چىقىپ كېتىپتۇ.

تاڭ ئېتىپتۇ، تۇغلۇق ئويغىنىپ دەرھال ئەينەككە قاراپـ- تۇ. ئەينەكتە موغۇل پادىشاھىنىڭ تېخىمۇ كۆپ لەشكەر باشلاپ كېلىۋاتقىنى ئايان بوپتۇ. ئۇ دەرھال كىيىنىپتۇ - دە، ئالدىراپ كىرىپ كەلگەن ھۇسەن شاھقا كۆرگەن «چۇ- شى»گە ئاساسەن، بۈگۈن تېخىمۇ قاتتىق جەڭگە تەييارلىق قىلىپ تۇرۇش كېرەكلىكىنى ئېيتىپتۇ.

دېگەندەك موغۇل شاھى ناھايىتى كۆپ لەشكەر ئەكەپتۇ. جەڭ يەنە باشلىنىپتۇ. ھەسەن شاھ يەنە يىغىلىشكە يۈزلەنگەن ھامان شاھزادە تۇغلۇق تۇلپارنىڭ موينى كۆيدۈرۈپتۇ. تۇلپار ئالدىنقى كۈندىكى قىياپەت بىلەن يېتىپ كەپتۇ. شاھزادە دۇبۇل- غا، ساۋۇتنى كىيىپ، يەنە جەڭگە پەرۋاز قىپتۇ.

بۈگۈنكى جەڭدە موغۇللار بۇ قارا تۇلپارلىققا خېلى قاتـ-

تىق قارشىلىق كۆرسەتكەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ زۇلپىقارى ئالدىدا بەرداشلىق بېرەلمەي، يەنە چېكىنىشكە مەجبۇر بوپتۇ. كەچ كىرىپتۇ، جەڭمۇ توختاپتۇ.

ئۈچىنچى كۈنى موڭغۇل لەشكەرلىرى يەنە كەپتۇ، بىراق ھەسەن شاھنىڭ لەشكەرلىرى ئۇلار بىلەن ھېچقانچە ئۇرۇشمايلا چېكىنىپ تىرىپىرەن بولۇپ كېتىپتۇ، چۈنكى موڭغۇل تەرەپتە قولغا كۆندۈرگەن چوڭ بىر ئەجدىھا بولۇپ، لەشكىرى كۈچى بىلەن تەڭ كېلەلمىگەن موڭغۇللار ئەنە شۇ ئەجدىھانى ئەكەلگەنىكەن. ئەجدىھا ئاغزىدىن ئوت ـ يالقۇن چېچىپ، توغرا كەلگەن كىشىنى يالماپ ـ يۇتۇپ، چايناپ ـ پۈركۈپ ئالغا ئىلگىرىلەۋېرىپتۇ. بۇنىڭغا تەڭ كېلەلمىگەن ھەسەن شاھنىڭ لەشكەرلىرى ئۇدۇل كەلگەن تەرەپكە قېچىپ، ئۆزلىرىنى دالدىغا ئېلىشىپتۇ. موڭغۇللار ئەنە شۇ ھالدا ئوردىغا بېسىپ كىرىپتۇ ـ دە، تويى بولۇۋاتقان مەلىكىنى ئېلىپ يولىغا راۋان بوپتۇ. موڭغۇللارنىڭ بۇ غەلىبىسىنى كۆرگەن شاھزادە تۇغلۇق يەنە قارا تۇلپارىنى مىنىپ، موڭغۇللارنى قوغلاپ يېتىپتۇ ۋە ئەجدىھاغا تىغ ئۇرۇپتۇ، لېكىن ئەجدىھامۇ چاققانلىق بىلەن شاھزادىنىڭ بىلىكىگە ئېغىز سېلىپ ئۇلگۈرۈپتۇ. شاھزادە دەرھال بىھوشلىنىپتۇ ـ دە، ئىختىيارسىز «دوستۇم» دەپ پىچىرلاپ تاشلاپتۇ. شۇئان ئەجدىھانىڭ تىغ تەگكەن يېرىدىن كۆكۈچ ئىس كۆتۈرۈلۈپ، يېشىل يالقۇنغا ئايلىنىپتۇ ـ دە، ھەش ـ پەش دېگۈچە ئەجدىھا كۆيۈپ كۈل بولۇپ كېتىپتۇ. بۇنى كۆرگەن موڭغۇللار قورققىنىدىن مەلىكىنى تاشلاپ قېچىپتۇ. مەلىكە پەيتۇندىن سەكرەپ چۈشۈپ، بېشىدىن ياغلىقىنى ئېلىپ يىگىتنىڭ ئەجدىھا چىش سالغان بىلىكىنى تېڭىپتۇ. كۆز يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە ئەتراپ قارا تۇلپارلىق بۇ يىگىتنى كۆرۈش ئۈچۈن كەلگەن كىشىلەر

بىلەن لىق تولۇپتۇ. كۆپ ئۆتمەي ئاكا ـ ئۇكا شاھ ھەسەن ـ ھۈسەنلەرمۇ بۇ قەيسەر يىگىتنى تەبرىكلەش ئۈچۈن ئات چاپ-تۇرۇپ يېتىپ كەپتۇ. يىگىت ھوشىغا كەپتۇ. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، بېشىدىن دۇبۇلغىسىنى ئالغاندا ئاكا ـ ئۇكا شاھلار ئۇنى تونۇپ، ھاڭ ـ تاڭ بولغىنىچە بىر ـ بىرىگە قارىشىپ تۇرۇپلا قاپتۇ. مەلىكە بولسا ئۆزىنى يىگىتنىڭ باغرىغا ئې-تىپتۇ. يىگىت بولسا، قىزنى مۇلايىملىق بىلەن ئۆزىدىن يىراقلاشتۇرۇپ، ھەسەن شاھقا قاراپ:

— بۈگۈنكى چۈشۈمنىڭ بېشارەت بېرىشىچە موڭغۇللار ئەمدى بۇ يۇرتقا قەدەم بېسىشقا جۈرئەت قىلالمايدۇ، — دەپتۇ.

ھەسەن شاھ يىگىتكە ئۆزىنى ئېتىپ، ئۇنى مەھكەم قۇ-چاقلاپتۇ ـ دە، كۆزلىرىگە لىققىدە ياش ئېلىپ:

— ئوغلۇم، بۇ سېنىڭ باتۇرلۇقۇڭنىڭ نەتىجىسى، — دەپتۇ.

شۇ ئەسنادا ئارقىدىكى كىشىلەر تەۋرىنىپ قاپتۇ، ھەممە ھەيران بولغان ھالدا ئارقىسىغا قارىغۇدەك بولسا، شەمسى شاھ بىلەن ئۇنىڭ ۋەزىرى نەچچە مىڭلىغان لەشكەرلىرىنى باشلاپ، ھەسەن شاھنىڭ موڭغۇللارغا قارشى ئۇرۇشىغا ياردەم بېرىشكە يېتىپ كەلگەنىكەن. توغلۇق قوشۇن ئالدىدىكى دادىسىنى كۆرۈپ، «ئاتا!» دەپ توۋلىغىنىچە ئۇنىڭ ئالدىغا ئېتىلىپ بېرىپتۇ. شەمسى شاھمۇ «بالام!» دېگىنىچە ئېتىدىن سەكرەپ چۈشۈپ، توغلۇقنى باغرىغا بېسىپتۇ. كۆزلىرىدىن ئاققان خۇشاللىق ياشلىرى ئاتا ـ بالىنىڭ جۇدالىقتا سارغاي-غان يۈزلىرىنى شەبنەم يۇغان بىر جۈپ چوغلۇقتەك ياشنىتى-ۋېتىپتۇ. ئاكا ـ ئۇكا شاھلار شاھزادىنىڭ قولىنى دەپ تونۇپ، ھەتتا «شاھزادە»نىڭ ئوت قويرۇقلۇق قىلىشى بىلەن ئۆلتۈرۈپ تاشلاشقا تاس قالغان بۇ يىگىتنىڭ ئەمدىلىكتە شەمسى

شاھنىڭ ئوغلى بولۇپ چىققانلىقىغا ھەيران بولۇپ، ئىشنىڭ تەكتىنى چۈشىنەلمەي تۇرۇپ قاپتۇ. ھەسەن شاھ شەمسى شاھقا ئۆزى بىلىدىغان تۇغلۇققا ئالاقىدار ئىشلارنى سۆزلەپ بېرىپ، قانداقلارچە شاھزادىنىڭ ھەيدەرنىڭ خىزمەتكارى بولۇپ قالغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى سوراپتۇ. بۇنى چۈشەنگەن شەمسى شاھنىڭ ۋەزىرى ئوغلى ھەيدەرنى قولىدىن يېتىلىگىنىچە ئۇلارنىڭ ئالدىغا كەپتۇ. ھەيدەر ئەسلىدە قېچىپ كېتىۋېتىپ ئۇلارغا دوقۇرۇشۇپ قالغانىكەن.

— ھەممىنى قىلغان مانا مۇشۇ، — دەپتۇ ۋەزىر ئوغلىنى سىلكىشلىگىنىچە غەزەپلىنىپ، — مانا مۇشۇنداق قارا نىيەتكە ئاتا بولغىنىمغا خىجىلمەن، شۇڭا بۇنىڭ كاساپىتىدىن پەيدا بولغان بارلىق ئۇقۇشماسلىقلارنى مۇشۇنىڭ قېنى ئارقىلىق يۇيۇپ تاشلاش ئۈچۈن بۇنى سىلەرنىڭ قىلىچىڭلارنىڭ ئاستىغا تاشلايمەن.

ۋەزىر شۇ سۆزلەردىن كېيىن ئوغلىنى خۇددى كۈچۈكنى قاماللىغاندەك قاماللاپ، ئاكا - ئۇكا شاھلارنىڭ ئالدىغا تاشلاپتۇ، ھەيدەر ئۇلارنىڭ ئايىغى ئاستىدا بېشىنى كۆتۈرەلمەي تىترىگىنىچە يېتىپ قاپتۇ. شاھزادە تۇغلۇق دادىسىنىڭ قۇچىقىدىن ئاجراپ ھەيدەرنىڭ يېنىغا كەپتۇ - دە، ئۇنى يۆلەپ تۇرغۇزۇپ، كىيىمىدىكى توپا - چاڭلارنى قېقىپ تۇرۇپ:

— مەن ئۆز مەردانىلىكىم بىلەن ساڭا قىلغان قەسىمىمنىڭ ھۆددىسىدىن چىقتىم، لېكىن سەن نامەردلىكىڭدىن ساڭا بەرگەن كىيىمىمنىمۇ ئوڭلاپ كىيەلمىدىڭ. شۇنداقتىمۇ مەن سېنىڭ مېنى بىر نۆۋەت ئۆلتۈرۈش نىيىتىڭدىن يېنىپ، مېنى ساقلاپ قالغانلىقىڭ ئۈچۈن سېنىمۇ بۇ نۆۋەت ئۆلۈمدىن قۇتقۇزۇپ قالماقچىمەن. ئەمسە سەن ئازاد، مەلىكە بىلەن مۇراد - مەقسىتىڭگە يەت، — دەپتۇ.

مەلىكە بۇ گەپنى ئاڭلاش بىلەن تەڭ ئاتىسىنىڭ ئالدىغا تىزلىنىپتۇ:

— مەن ھەقىقىي شاھزادىگە تېگىشىم كېرەك، ئاتا، مېنى ئۇنىڭغا زورلىماڭ، — دەپتۇ.

ھەيدەر بۇ گەپنى ئاڭلاپ، يېقىن ئەتراپتىكى ئېگەرلىك ئاتلارنىڭ بىرىگە مىنىپتۇ ـ دە، ئۇقتەك چاپقىنىچە كۆزدىن غايىب بوپتۇ. ئۇنىڭ كەينىدىن ئات چېپىپ كەتكەن كىشىلەر ئۇنىڭ دەريا سۈيى چەتكە ئۇرۇپ چىقىرىۋەتكەن جەسىتىگە يو ـ لۇقۇپتۇ. ئۇنىڭغا ھېچكىممۇ ئىچ ئاغرىتىپ قويماپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ھەسەن شاھنىڭ ئوردىسىدا يەنە قىرىق كېچە ـ كۈن ـ دۈزلۈك توي مەرىكىسى ئۆتكۈزۈلۈپ، شاھزادە تۇغلۇق بىلەن مەلىكىنىڭ نىكاھى ئوقۇلۇپتۇ.

بۆرە قىز

بۇرۇننىڭ بۇرۇنىسىدا بىر بوۋاي ئۆتكەنىكەن. يېشى يەت-مىشتىن ھالقىغان، يۈزلىرىنى قورۇق باسقان بۇ بوۋاي بىر-دەم تىنىم تاپمايدىكەن. ئۇنىڭ مال - دۇنياسى ناھايىتى كۆپ بولۇپ، قوي، كالا، يىلقا - قۇلۇنلىرى ھېسابسىز ئىكەن.

بىر يىلى قىشتا ناھايىتى قاتتىق جۇت بولۇپ، مال - چارۋا يېگۈدەك ھېچ نەرسە قالماپتۇ، شۇڭا يىلقىچىلار يىل-قىلارنى يىراق قىشلاقلارغا ھەيدەپ كېتىپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، يىلقىلارنىڭ قايتىدىغان ۋاقتى يېتىپتۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ دېرىكى بولماپتۇ. بوۋاي يىلقىچىلارنى ئىزدەپ تېپىپ يىلقىلىرىنىڭ دېرىكىنى ئېلىشقا ئۆزىنىڭ يالغۇز ئوغلىغا ئۇنىڭ ئەڭ يېقىن دوستىنى ھەمراھ قىلىپ يولغا ساپتۇ. يىگىت ھەمراھلىرى بىلەن يىلقىلارنى خېلى ئۇزاق ئىزدەپتۇ، لېكىن تاپالماپتۇ، ئاتىسىنىڭ ئالدىغا قۇرۇق قول يېنىشقا كۆڭلى ئۇنىماپتۇ. بىر چاغدا يىگىت ئېگىز بىر تاغ-نىڭ كەينىگە ئۆتۈپتۇ. ئۇ يەردە ئوت - چۆپلەر شۇنچىلىك كۆپ ۋە قويۇق ئۆسكەنىكەن. قارىسا ئوتلاقتا سېمىزلىكى دۇمبىسىدە تۇخۇم توختىغۇدەك سانسىز يىلقىلار قۇلۇنلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ يۈرگۈدەك. دەل شۇ چاغدا تۇيۇقسىزلا بىر بۆرە پەيدا بولۇپ قاپتۇ - دە، چىشلىرىنى ھەڭگايتقىنىچە بىرلا

www.uyghurkitap.com

سەكرەپ، بىر قۇلۇننى چىشلەپ ئېلىپ قېچىپتۇ. بوۋاينىڭ ئوغلى ئۇنىڭ كەينىدىن قوغلاپ، بىر چاغدا بۆرىگە يېتىشىپتۇ ۋە ئۇنى ئۇرماقچى بولۇپ، تايىقىنى كۆتۈرگەنىكەن، بۆرە يىگىتكە قاراپ خۇددى ئادەمگە ئوخشاش:

— مېنى ئۇرما ! — دەپ ۋارقىراپتۇ.

يىگىت كۈتۈلمىگەن بۇ ھادىسىدىن ھەيران بولۇپ تۇرۇپ قاپتۇ. بۆرە بولسا ئۆز يولىغا كېتىۋېرىپتۇ. شۇ چاغدا يىگىتنىڭ دوستى ئات چاپتۇرۇپ كېلىپ:

— بۆرىنى نېمىشقا ئۇرۇپ يىقىتمىدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئۇ خۇددى ئادەمگە ئوخشاش زۇۋانغا كېلىپ، ئۆزىنى ئۇرماسلىقىمنى ئېيتىپ يالۋۇردى، — دەپتۇ يىگىت.

— نەدىكى گەپلەرنى قىلىسەن، بۆرىنىڭ ئادەمگە ئوخشاش سۆزلىگىنىنى كىم ئاڭلاپتىكەن؟ — دەپتۇ دوستى.

ئۇلار يەنە بۆرىنى قوغلاپ مېڭىپتۇ. ئاتلىرى ھېرىپ، دوستى خېلى ئارقىدا قاپتۇ، بوۋاينىڭ ئوغلى بولسا بۆرىگە يېتىشىپتۇ. يىگىت بۆرىنى ئۇراي دەپ تايىقىنى كۆتۈرۈپتىكەن، بۆرە يەنە:

— مېنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈش نىيىتىڭدىن يانغىن. مەن ساڭا چىرايلىق، ساھىبجامال كىچىك سىڭلىمنى بېرەي، بۇ دۇنيادا سېنى بارلىق مۇراد - مەقسەتلىرىڭگە يەتكۈزەي ! — دەپ يېلىنىپتۇ.

يىگىت يەنە ئۆزىنى يوقىتىپ قويۇپتۇ. بۆرە كېتىپ قاپتۇ. دوستى يېتىپ كەلگەندىن كېيىن:

— سەن نېمىشقا بۆرىنى ئۆلتۈرمەيسەن؟ ئەگەر سېنىڭ بۆرىنى ئۆلتۈرگۈڭ كەلمىسە، ئاتتىن چۈش، مەن بۇ ئاتنى مىنىپ ئۇنىڭغا يېتىشىۋېلىپ تېرىسىنى شىلىپ كېلەي، — دەپ كايىشقا باشلاپتۇ.

— بۇ قېتىم بۆرىنى چوقۇم ئۆلتۈرىمەن، — دەپتۇ يىگىت.

ئۇ بۆرىنىڭ كەينىدىن يەنە قوغلاپ مېڭىپتۇ. قوغلاپ ـ قوغلاپ بىر چاغدا ئۇنىڭغا يېتىشىپتۇ. بۆرە كەينىگە قاراپتۇ ۋە:

— ئەي ئادەمزات، كەينىمدىن قورقماي ماڭ. مەن ساڭا چىرايلىق، ئەقىللىق سىڭلىمنى بېرىمەن، ئۆلگۈچە سېنىڭ خىزمىتىڭنى قىلىمەن، — دەپتۇ.

يىگىت دوستى يېتىپ كەلگەندە ئۇنىڭغا:

— سەن ئۆيگە قايتىپ كەتكىن، مەن بېشىمغا كەلگىنىدىنى كۆرۈپ تەۋەككۇل دەرياسىغا ئۆزۈمنى ئاتماقچىمەن. ئانام ھەرگىز غەم قىلمىسۇن، مەن چوقۇم قايتىپ بارىمەن، — دەپ ئۇنىڭغا بولغان ۋەقەنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. يىگىتنىڭ دوستى:

— ھەي دوستۇم، سەن ئەقلىڭدىن ئازدىڭمۇ؟ ئىنسان بالىسىنىڭ بۆرىدىن خوتۇن ئالغانلىقىنى نەدە كۆرۈۋىدىڭ؟ — دەپ ھەيران قاپتۇ.

— مەن بۇ ئىشتا پېشانەمگە يېزىلغاننى كۆرمەكچىمەن. ئاتامغا مېنى تويتوغرا بىر ئايدا كېلىدۇ، دەپ ئېيتىپ قويارسەن، — دەپتۇ يىگىت.

شۇنىڭ بىلەن يىگىتنىڭ دوستى كەينىگە يېنىپ قايتىپ كېتىپتۇ.

يىگىت بۆرىگە ئەگىشىپ يولغا راۋان بوپتۇ. ئۇلار تاغۇ تاشلاردىن ئېشىپتۇ، دەريالارنى كېچىپتۇ. ئاخىر بىر يەرگە كەلگەندە بۆرە بىر دۆڭنى ئايلىنىپ ئۆتۈپتۇ ـ دە، يوغان بىر ئۆڭكۈرگە كىرىپ كېتىپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي ئۆڭكۈردىن بىر سېرىق چىشى بۆرە چىقىپتۇ. ئۇ يىگىتنىڭ قولتۇقىدىن يۆلەپ، ئاتتىن چۈشۈرۈپ، ئۆزى بىلەن ئەگەشتۈرۈپ ئۆڭكۈرگە باشلاپ كىرىپتۇ.

يىگىت بىرىنچى ئىندا بۆرە باللىرىنى ئۇچرىتىپتۇ. بۆ-

رە باللىرى يىگىتنى كۆرۈپ خىرىس قىلىپ ئېتىلغانىكەن، سىرىق بۆرە ئۇلارغا قاراپ خىرقىراپ بىرنېمە دەپتۇ. بۆرە كۈچۈكلىرى دەرھال جىمىپ، ئۆز ئورنىدا يېتىۋاپتۇ. شۇ كىنچى ئىندا كۆك ياللىق قىرى بىر ئەركەك بۆرە بىلەن ئول رەڭ قىرى چىشى بۆرە چىشلىرىنى ھىڭگايتىپ، يىگىتنى تۇسۇپتۇ.

— بۇ سىلەرنىڭ قىزىڭلارنىڭ لايىقى. بىزنى قىشتىن سالامەت چىقارغان مۇشۇ يىگىتنىڭ ئاتلىرى ئىدى، — دەپتۇ ئۇنى تونۇشتۇرۇپ سىرىق بۆرە.

قىرى بۆرىلەر ئۇنچىقماستىن كەينىگە يېنىشىپتۇ. سىرىق بۆرە يىگىتنى ئەگەشتۈرۈپ ئۇچىنچى ئىنغا كىرىپتۇ. بۇ يەردە ھەرخىل يېمەك - ئىچمەكلەر تەييار تۇرغۇدەك. سىرىق بۆرە:

— قېنى، مەرھەمەت، قورسىقىڭمۇ ئاچقاندۇ، بۇلاردىن خالىغانچە يېگىن! — دەپتۇ يىگىتكە.

كەچقۇرۇنلۇقى چىرايلىق بىر ئاق چىشى بۆرىنى باشلاپ كىرىپتۇ ۋە يىگىتكە قاراپ:

— مانا سېنىڭ لايىقىڭ، — دەپتۇ - دە، ئۆزى چىقىپ كېتىپتۇ. ئاق بۆرە دەرھال ئۇستىدىكى بۆرە تېرىسىنى يېشىپ تاشلىغانىكەن، ئۇ ئاي دېسە، ئاغزى بار، كۈن دېسە، كۆزى بار، شۇنداق چىرايلىق بىر قىزغا ئايلىنىپتۇ ۋە يىگىتكە تە- بەسسۇم بىلەن نەزەر سايپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ بۆرە قىز ھەر كۈنى يىگىتنىڭ يېنىغا كىرىپ، تېرىسىنى يېشىپ تاشلاپ قىزغا ئايلىنىدىكەن - دە، ئىككىسى كۆڭۈل ئېچىشىدىكەن، مۇھەببەتنىڭ لەززىتىنى تېتىشىدىكەن. ئەتىگەنلىكى قىز يەنە بۆرىگە ئايلىنىپ، بۆرىلەر بىلەن بىللە نەلەرگىدۇ كېتىدىكەن. مۇشۇ يوسۇندا بىر ئاي بىلىنمەيلا ئۆتۈپ كېتىپتۇ، يىگىتنىڭ ئۆز ئۆيىگە قايتىدىغان ۋاقتى بوپتۇ. ئانا بۆرە يىگىت بىلەن

www.uyghurkitap.com

بۆرە قىزنى ئۆزاتقاندا، كىچىككىنە بىر بىلەي تاشنى يىگىتكە بېرىپتۇ ۋە:

— بۇ بىلەي تاشنى يېنىڭدىن ئايرىما. بېشىڭغا كۈن چۈشسە بۇنى يەرگە تاشلاپ، دەسسەپ تىلىكىڭنى ئىزھار قىلساڭ، خالىغان نەرسەڭ تەييار بولىدۇ، — دەپتۇ ۋە يەنە، — خوتۇنۇڭنىڭ بۆرە تېرىسىنى قىرىق كۈن ئۆتمەي تۇرۇپ تاشلىۋەتمە، بولمىسا ئۆزۈڭگە ئاۋارىچىلىك تېپىۋالىسەن، — دەپ ئاگاھلاندۇرۇپتۇ.

يىگىت ئاق بۆرىنى ئەگەشتۈرۈپ يولغا راۋان بوپتۇ. ئۇلار كەچقۇرۇنلۇقى بىر قونالغۇغا كەپتۇ، ئۇ ھېلىقى بىلەي تاشنى يەرگە تاشلاپ دەسسىگەنىكەن، ئۇلارنىڭ ئالدىدا بىر ئاق ئۆي پەيدا بوپتۇ، ئىچىگە كىرسە تۇرلۇك - تۈمەن تائاملار تەييار تۇرغۇدەك. ئۇلار بۇ غىزالاردىن تويغۇچە يەپ، ئۇيقۇسىنى قانغۇچە ئۇخلاپ، ئەتىسى يەنە يولىنى داۋام قىپتۇ.

يىگىت ئۆيىگە يېتىپ بارغاندىن كېيىن يېتىلەپ كەلگەن ئاق بۆرىنى ئىشىك ئالدىغا باغلاپ قويۇپتۇ ۋە ئۆزى ئۆيگە كىرىپتۇ. ئۇنىڭ خوتۇن ئەكەلگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئاتا - ئانىسى:

— كېلىن قېنى؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئەنە، ئىشىكنىڭ ئالدىدا تۇرۇپتۇ، — دەپتۇ يىگىت.

پۈتۈن مەھەللىدىكى چوڭ - كىچىك، ياش - قېرىلار «كېلىن كۆرىمىز» دەپ كېلىشىپتۇ. ئۇلار ئىشىك ئالدىغا كېلىپ، باغلاقلىق تۇرغان بىر ئاق بۆرىنى كۆرۈپتۇ. ئۇلار نېمە دېيىشىنى بىلمەي قايتىپ كېتىشىپتۇ. ئاق بۆرە كۈندۈزلىرى ئىشىك تۈۋىدە ياتىدىكەن، كېچىسى چىراغ يېقىلىشى بىلەن بۆرە تېرىسىنى سېلىۋېتىپ، ئادەتتىن تاشقىرى چىرايلىق بىر قىزغا ئايلىنىپ، يىگىتكە قاراپ شوخ كۈلكىسى

بىلەن نازلىنىدىكەن. ئۇلار بىر - بىرىگە تەلمۈرۈپ ھەشقىپىچەك-تەك چىرمىشىدىكەن.

يىگىت كۆپ ۋاقىت-نى خوتۇنى بىلەن ئۆت-كۈزۈپ، تالا - تۈزگە كەمدىن - كەم چىقىدى-غان بولۇپ قاپتۇ. مە-ھەللىدىكىلەر ئۇنى مەسخىرە قىلىپ:

— بۇنىڭ بۆرىگە ئۆيلىنىۋالغانلىقىنى قا-رىمامدىغان، بۆرە دېگەن يىرتقۇچ تۇرسا، ھازىر ئۇنىڭ ئۆزىمۇ ياۋايىلىشىپ قالدى، — دەپ كۈلۈپتۇ. بەزىلەر:

— ھەي بۆرىنىڭ ئېرى، — دېسە، يەنە بەزىلەر:

— يول بولسۇن، بۆرە يىگىت! — دېيىشىدىكەن.

كىشىلەرنىڭ مۇنداق زاڭلىق قىلىشلىرىنى ئاڭلاش يى-گىتنى قاتتىق ئازابلاپتۇ، شۇڭلاشقا ئۇ تالا - تۈزگە پۈتۈنلەي چىقمايدىغان بولۇپ قاپتۇ. ئاخىر ئۇنىڭ تاقىتى قالماپتۇ، شۇڭا ئوتتۇز يەتتە كۈن بولغان كېچىسى، خوتۇنى ئۇخلاپ قالغان پەيتتە تېرىنى ئېلىپ ئوتقا سېلىپ كۆيدۈرۈۋېتىپتۇ. بۇرنىغا تېرە ھىدى كىرگەن بۆرە قىز چۆچۈپ ئورنىدىن تۇ-رۇپتۇ - دە، ئەھۋالنى بىلىپ ئۆز - ئۆزىنى كاچاتلاپتۇ ۋە:

— ۋاي ئىسىت ! يامان قىلدىڭىز، يەنە ئۈچ كۈن تاقەت قىلسىڭىز بولماسمىدى؟ ئانام ئېيتقان سۆزنى ئۇنتۇپ قالدى-

ئىگىزمۇ؟ — دەپتۇ.

ئەتىسى ئەتىگەندە يىگىت بىلەن كېلىن ئىككىسى تالاغا چىقىپتۇ. مۇنداق پەرى سۈپەت چىرايلىق چوكاننى كۆرگەن كىشىلەر ھەيرانۇ ھەس بولۇشۇپ، ئاغزىنى جامدەك ئېچىشىپ قاراپلا قاپتۇ.

يىگىتنىڭ ئاتىسى بۇ ئەھۋالدىن خۇشال بولۇپ، ئەل ـ يۇرتنى چاقىرىپ يەتتە كېچە ـ كۈندۈز توي ـ تاماشا قىلىپ بېرىپتۇ.

«بوۋاينىڭ ئوغلى ئاجايىپ گۈزەل بىر قىزغا ئۆيلىنىپتۇ...» دېگەن سۆز پۈتۈن شەھەرگە پۇر كېتىپتۇ، بۇ سۆزلەر ئاخىر پادىشاھقا ئاڭلىنىپتۇ. ياش ئايالنىڭ داڭقىنى ئاڭلىغان پادىشاھ ئۆزىنى توختىتالماي نۆكەرلىرىنى ئارقىسىغا سېلىپ بوۋاينىڭ ئۆيىگە قاراپ مېڭىپتۇ.

ئۆيدە كېلىندىن باشقا ھېچكىم يوق ئىكەن. دەرۋازىنىڭ قاتتىق ئۇرۇلغان ئاۋازىدىن بىر پېشكەللىكنىڭ يۈز بېرىشىنى سەزگەن ياش كېلىن ئىشىك ئالدىغا چىقىپتۇ. شاھ ئۇنى كۆرۈشى بىلەنلا يۈرىكىگە ئىشق ئوتى تۇتىشىپتۇ، يۈرىكى ئاغزىغا تىقىلىپ، بېشى ئايلىنىپ، يىقىلىپ كېتىشكە تاس قاپتۇ. شاھنىڭ ھالىنى پەملىگەن كېلىن:

— مېنىڭدەك بىر ئاددىي ئايالدىن نېمانچىلا قورقۇپ كېتىلا؟ — دەپ كۈلۈپتۇ.

شاھ بىر ئېغىزمۇ جاۋاب قايتۇرالماپتۇ ۋە دەرھال كەينىگە بۇرۇلۇپ ئوردىغا قايتىپ كېتىپتۇ. بىراق، شۇ كۈندىن باشلاپ شۇ نازىنىندىن باشقا ھېچنېمىنى ئويلىمايدىغان، ئۇنى كۆز ئالدىدىن بىردەممۇ نېرى قىلالمايدىغان، باشقا ئىشقا قولى بارمايدىغان بولۇپ قاپتۇ. ئاخىر بوۋاينىڭ كېلىنىنى قولغا كەلتۈرۈشنى كۆڭلىگە پۈكۈپتۇ. ئۇ بىر ھىيلىگەر مومايىنى

تېپىپ ئۇنىڭغا مەقسىتىنى ئېيتىپتۇ.

— ئۇ ئايالنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن بوۋىسىنىڭ ئەۋلاد-نى كۆزدىن يوقىتىش لازىم. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ئۇلۇغ بوۋىلىرىنىڭ ئۇلۇغ بوۋىسى ئۆز ۋاقتىدا مەلۇم سەۋەبلەر تۈ-پەيلى ئات بېشىچىلىك ئالتۇننى دېڭىزغا چۆكتۈرۈۋەتكەن-سىلى ئۇ يىگىتنى شۇ ئالتۇننى تېپىپ كېلىشكە بۇيرۇسىلا. يىگىت ئۇنى ئىزدەپ بارىدۇ، ئاخىر ئۆزى ھالاك بولىدۇ، — دەپتۇ دەللە.

ئەتىسى شاھ يىگىتنى چاقىرتىپ كېلىپ، ئات بېشىچىلىك ئالتۇننى ئۈچ كۈن ئىچىدە دېڭىز تېگىدىن تېپىپ كېلىشىنى بۇيرۇپتۇ. يىگىتنىڭ بېشى قېتىپ ئۆيىگە كەپتۇ ۋە شاھ تاپشۇر-غان بۇ قىيىن ئىش توغرىسىدا خوتۇنىغا سۆزلەپ بېرىپتۇ.

— قايغۇرماڭ، — دەپتۇ بۆرە قىز ئېرىگە تەسەللى بې-رىپ، — بۇنىڭ ئامالى بار، خۇدا خالىسا ھەممە ئىش ئو-ڭۇشلۇق ئاياغلىشىدۇ.

ئايال ئېرىگە بازاردىن ھەرخىل يىپەك ۋە زەر يىپلارنى ئەكەلدۈرۈپ كەشتە تىكىشكە باشلاپتۇ. ئۇ بىر كېچە - كۈن-دۈزدە شۇنداق چىرايلىق، نۇرلۇق بىر گۈل تىكىپتۇكى، ھەت-تا كېچىسى ئۆينىڭ ئىچى يورۇپ كېتىپتۇ. ئۇ بۇ گۈلنى ئېرىگە بېرىپ:

— مانا بۇ گۈلنى تورغا باغلاپ، دېڭىزغا تاشلاڭ. بۇنىڭغا ئاددىي بېلىق كەلمەيدۇ، چۈنكى بۇ گۈلنىڭ قەدرىنى بىلمەي-دۇ. پەقەت بېلىق پادىشاھىلا كېلىدۇ. شاھ بېلىق گۈلنى چىشلىشى بىلەنلا ئۇنى قىرغاققا تارتىپ چىقىرىڭ. سىز ئۇ-نىڭدىن پادىشاھىنىڭ ئۇلۇغ بوۋىسى چۆكتۈرۈۋەتكەن ئالتۇننى چىقىرىپ بېرىشنى تەلەپ قىلىڭ. ئۇ بېلىق پادىشاھ بولسى-مۇ، ئۇنىڭ سۆزىگە ئىشەنمەڭ، گۆرۈ ئۈچۈن ئۇنىڭ قانىتىدىن

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

ئازراق يۇلۇۋېلىپ، ئۇنى تۆش يانچۇقىڭىزغا سېلىۋېلىڭ، — دەپتۇ.

يىگىت دېڭىز ياقىسىغا بېرىپتۇ ۋە ھېلىقى گۇلنى تورغا باغلاپ، دېڭىزغا تاشلاپ كۈتۈپ ئولتۇرۇپتۇ. شاھ بېلىق ئۇزۇنغىچە كەلمەپتۇ. بىر چاغلاردا كۆك دېڭىز نۇرلىنىپ، كۆپۈك چېچىپ دولقۇنلىنىپ كېتىپتۇ. قارىسا بىر بېلىق گۇلگە يېقىن كەپتۇ - دە، گۇلنى كاپپىدا چىشلەيمەن، دەپ تورغا چۈشۈپ قاپتۇ. يىگىت تورنى تارتىۋېلىپ ھېلىقى بېلىقنى قىرغاققا چىقىرىپتۇ. بۇ بېلىق يىگىتنىڭ خوتۇنى ئېيتقان بېلىق شاھ ئىكەن. بېلىق شاھ:

— مەن ساڭا پۈتۈن ئۆمرۈڭگە يېتىپ ئاشقۇدەك دۇنيا بېرىمەن، مۇراد - مەقسىتىڭگە يەتكۈزىمەن، مېنى قويۇۋەتكىن! — دەپ يالۋۇرۇپتۇ.

— ئەگەر سەن دېڭىزنىڭ تەكتىدىن ئات بېشىچىلىك ئالتۇننى چىقىرىپ بەرسەڭ قويۇۋېتىمەن، بولمىسا ھەرگىز قويۇۋەتمەيمەن، — دەپتۇ يىگىت.

www.uyghurkitap.com

بېلىق پادىشاھ ئالدى بىلەن ئالتۇننىڭ ئەدىلىكىنى بىلىپ كېلىشكە ۋەدە بېرىپتۇ. يىگىت ئۇنىڭ قانىتىدىن بىر تالنى يۇلۇۋېلىپ، ئاندىن دېڭىزغا قويۇۋېتىپتۇ.

بېلىق شاھ دېڭىز ئاستىغا چۆشۈپ ھەممە بېلىقلارنى يىغىپتۇ. ئۇ دېڭىزنىڭ ئاستىدا ئات بېشىچىلىك بىر پارچە ئالتۇن بارلىقىنى ۋە ئۇنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى، كىم بىلىدىغانلىقىنى سوراپتۇ، لېكىن ھېچقايسى بېلىق بۇنى بىلمەيدىكەن.

— بېلىقلارنىڭ ھەممىسى كەلدىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ بېلىق شاھ.

— پەقەت بەش يۈز ياشلىق بىر قېرى بېلىقلا كەلمىدى، — دەپتۇ خىزمەتكار بېلىق. بېلىق شاھ ئۇنىمۇ چاقىرىپ كېلىشكە بۇيرۇپتۇ.

مۇلازىم بېلىق ھېلىقى قېرى بېلىقنىڭ ئالدىغا بېرىپ:

— سىزنى شاھ چاقىرىۋاتىدۇ، — دەپتۇ. قېرى بېلىق بولسا، ئۇنىڭ سۆزىگە قۇلاقمۇ سالماپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن بېلىق شاھنىڭ ياساۋۇللىرى قېرى بېلىقنى تۇتۇپ، زورلاپ ئېلىپ مېڭىپتۇ. شۇ چاغدىلا شاھ ئىزدەۋاتقان ھېلىقى ئات بېشىچىلىك ئالتۇننى كۆرۈپ قاپتۇ. قېرى بېلىق ئەنە شۇ ئالتۇننى ئاستىغا بېسىپ ياتقاچقا، شۇنىڭ قۇۋۋىتىدىن بەش يۈز يىل ياشىغانىكەن.

مۇلازىم بېلىقلار ئالتۇننى ئەكېتىشكە قېرى بېلىق جان تەسلىم قىپتۇ.

بېلىق شاھ ۋەدىسى بويىچە ئالتۇننى يىگىتكە چىقىرىپ بېرىپتۇ، يىگىتمۇ ئۇنىڭ قانىتىنى قايتۇرۇپ بېرىپتۇ. بېلىق شاھ يىگىت بىلەن خوشلىشىپ كىرىپ كېتىپتۇ.

يىگىت ئالتۇننى ئېلىپ شاھنىڭ ھۇزۇرىغا بېرىپتۇ. يىگىت قايتىپ كەلگەندىن كېيىن پادىشاھ ھېلىقى موماينى

يەنە چاقىرتىپ ئۇنىڭغا:

— يىگىت ئالتۇننى تېپىپتۇ، سەن ئۇنى شۇ ياقتا ئۆلۈپ تۇگەيدۇ دېمىگەنمىدىڭ؟ مېنى ئەخمەق قىلغىنىڭ ئۇچۇن كاللاڭنى ئالىمەن! — دەپ كايىپتۇ.

— قۇدرەتلىك شاھىم، مېنى كەچۇرسىلە، — دەپ يىغلاپتۇ موماي، — يەنە بىر مەسلىھىتىم بار، ئاڭلاپ باقسىلا. ئاتلىرىنىڭ بىر توپ يىلقىسى يوقالغانىدى، ھازىرغىچە ھېچكىم بۇ يىلقىلارنىڭ نەدە ئىكەنلىكىنى بىلمەيدۇ. بۇ يىگىتنى شۇ يىلقىلارنى تېپىپ كېلىشكە بۇيرۇسىلا. ئۇ يىلقىلارنى تاپقان ھالەتتىمۇ، ھەيدەپ بۇ يەرگە ئەكېلەلمەيدۇ، چۇنكى ئۇلار ياۋايىلىشىپ كەتتى.

شاھ يىگىتنى شۇ كۇنىلا چاقىرتىپ يىتكەن يىلقىلارنى تېپىپ كېلىشكە بۇيرۇپتۇ. يىگىت ئۆيگە كېلىپ، شاھنىڭ يېڭى ئەمرىنى خوتۇنىغا سۆزلەپ بېرىپتۇ. يىگىتنىڭ خوتۇنى ئۇنىڭغا مۇنداق دەپتۇ:

— مانا بۇ تاياقنى ئېلىپ «بىسمىللا» دەپ يولغا چىقىڭ. سىز كۇنچىقىشقا قاراپ تۇرۇپ، «يا، شاھى مەردان!» دەپ توۋلىسىڭىز، بۇ تاياق سىزنى باشلاپ ماڭىدۇ ۋە يىلقىلار ئوتلاپ يۇرگەن ئورۇنغا ئاپىرىدۇ. ئۇ يىلقىلارنىڭ ئارىسىدا بىر جەرەن ئايغىر بار، سىز ئۇنىڭغا بىرلا سەكرەپ مىنىڭ ۋە ئۇنىڭ يالىنى تۇتۇۋېلىپ، تاياق بىلەن راسا ئۇرۇڭ، ھەرگىز كۆزىگە ئۇرۇپ سالماڭ. ئايغىر ئاخىر سىزگە بويسۇنىدۇ. شۇنىڭدىن

كېيىن ئۇنى راسا چاپتۇرۇپ، توپتوغرا شاھنىڭ سارىيىغا بې-
رىڭ، باشقا يىلقىلارمۇ سىزگە ئەگىشىپ بارىدۇ.
يىگىت خوتۇننىڭ ئېيتقانلىرى بويىچە ئىشنى پۈتكۈ-
زۈپ، يىلقىلارنى شاھ سارىيىغا ئەكېلىپتۇ. ياۋايىلىشىپ كەت-
كەن ئاتلار شاھ سارىيىنى ئوپۇر - توپۇر قىلىپ، چاڭ -
توزانغا كۆمۈۋېتىپتۇ. شاھ نېمە قىلىشىنى بىلمەي قاپتۇ. ئا-
خىر ئۇ بۇ يىلقىلارنى كەلگەن جايىغا ھەيدىۋېتىشنى بۇيرۇپ-
تۇ. ئۇ قاتتىق غەزەپكە كېلىپ، موماينى جازالىماقچى بوپتۇ.
موماي شاھ ئالدىدا تىز پۈكۈپ ئولتۇرۇپ يالۋۇرۇپتۇ:
— شاھىم، رەھىم قىلسىلا، يىگىتنى يەنە بىر ئىشقا
بۇيرۇپ باقسىلا، ئەگەر ئۇ بۇ ۋەزىپىنىمۇ ئورۇنداپ كەلگۈدەك
بولسا، ئاندىن كاللامنى ئالسىلامۇ رازىمەن.
شاھ ماقۇل بوپتۇ. موماي ئۇنىڭغا:
— ئاتلىرى ۋاپات بولۇپ يەتتە نەزىرسىنى بەرگەندە،
بىر قارا قوچقار سويۇلغانىدى. سىلى يىگىتكە ئەنە شۇ قارا
قوچقارنى تېپىپ كېلىشنى بۇيرۇسىلا، — دەپتۇ. شاھ يىگىت-
نى چاقىرتىپتۇ ۋە ئاتىسىنىڭ يەتتە نەزىرسىگە سويۇلغان
قارا قوچقارنى تېپىپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. يىگىت بۇ گەپنى
ئاڭلاپ تولىمۇ قايغۇرۇپتۇ. ئۆيىگە كېلىپ خوتۇنىغا:
— ئەمدى مەن تۈگەشتىم. پادىشاھ ئاتىسىنىڭ نەزىرسىگە سويۇلۇپ ئاللىقاچان يەپ تۈگىگەن قارا
قوچقارنى تېپىپ كېلىشىمنى بۇيرۇدى، — دەپتۇ.
— ئەگەر سىز ئانامنىڭ گېپىگە كىرىپ، بۆرە تېرەمنى
كۆيدۈرمەي ئۈچ كۈن تاقەت قىلىپ تۇرغان بولسىڭىز، بېشى-
مىزغا بۇنچىۋالا كۈلپەتلەر كەلمەيتتى. ئەمدى سىزگە ياردەم
قىلىش قولۇمدىن كەلمەيدۇ. ئانامنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئۇ-
نىڭدىن مەسلىھەت سوراڭ، ئاندىن ئانامنىڭ دېگىنى بويىچە

ئىش قىلىڭ، — دەپتۇ خوتۇنى.

يىگىت شاھنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئۈچ ئاي مۆھلەت سوراپ-تۇ. شاھ رازى بولۇپ، يەنە ئۈچ ئاي قوشۇپ ئالتە ئاي مۆھ-لەت بېرىپتۇ. يىگىت ئەتىسى ئەتىگەندە ھەممەيلەن بىلەن خوشلىشىپ يولغا چىقىش ئالدىدا، خوتۇنى ئۇنىڭغا:

— سىز ئۇ يەرگە بېرىپ كەلگۈچە، شاھ مېنى تىنچ قويمايدۇ، شۇڭا سىز ھېلىقى بىلەي تاشنى يەرگە تاشلاپ تىد-لىكىڭىزنى بايان ئەيلەڭ، بىر تۆمۈر ئۆي پەيدا بولسۇن، مېنى شۇ تۆمۈر ئۆينىڭ ئاستىنقى قەۋىتىگە يوشۇرۇپ قويۇڭ، سىزمۇ خاتىرجەم بېرىپ كېلىڭ، — دەپتۇ.

يىگىت بىلەي تاشنى يەرگە تاشلاپ، بىر - ئىككى قېتىم دەسسەپ چەيلىگەنىكەن، يوغان بىر تۆمۈر ئۆي پەيدا بوپتۇ. يىگىت بۇ ئۆينىڭ ئاستىنقى قەۋىتىگە خوتۇنىنى يوشۇرۇپ قويۇپتۇ، ئاندىن ئۆزى يولغا راۋان بوپتۇ.

يىگىت يول مېڭىپ، ماڭغاندىمۇ مول مېڭىپ، بۆرىلەرنىڭ يېنىغا يېتىپ بېرىپتۇ - دە، قېرى بۆرىگە ۋەقەنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. قېرى بۆرە بۇ گەپنى ئاڭلاپ:

— ئەگەر سەن سۆزۈمگە كىرىپ، قىرىق كۈن تاقەت قىلغان بولساڭ، بۇ كۈنلەر بېشىڭغا كەلمەيتتى. سەن ئەمدى پادىشاھنىڭ ئاتىسى كۆمۈلگەن مازارغا بېرىپ، ئۇنىڭ قەبرد-سىنى ئاچقىن، ئاندىن ئۇنىڭ ھەممە سۆڭەكلىرىنى يىغىپ، بۆشۈككە سېلىپ قاتتىق تەۋرەت، — دەپتۇ.

يىگىت مازارغا بېرىپ قەبرىنى تېپىپتۇ. ئۇ گۆرنى ئې-چىپ، ھەممە ئۇستىخانلارنى يىغىپ بۆشۈككە سېلىپ تەۋرد-تىشكە باشلاپتۇ. شۇ چاغدا شاھنىڭ ئاتىسىنىڭ ئەرۋاھى ناھا-يىتى بوش ئاۋازدا نالە قىلىپ:

— مېنى نېمىشقا تىنچ ياتقىلى قويمايسەن؟ ساڭا نېمە

لازىم؟ ــــ دەپتۇ.
ــــ سېنىڭ ئوغلۇڭ مېنى تىنچ قويماي مېنى ئۇشتۇماق قىلىشقا مەجبۇرلاۋاتىدۇ، ــــ دەپتۇ يىگىت.
ــــ مېنىڭ ئوغلۇمغا نېمە كېرەك ئىكەن؟ ــــ دەپتۇ شاھنىڭ ئاتىسىنىڭ ئەرۋاھى.
ــــ سېنىڭ يەتتە نەزىرىڭگە بىر قارا قوچقار سويۇلغاندىكەن، ئوغلۇڭ شۇ قوچقارنى سەندىن سوراپ ئەكېلىشنى بۇيرۇدى، ــــ دەپتۇ يىگىت.
ــــ بۇ قانداق گەپ، مەن ئۈچۈن بىر قوچقارغا چىدىماپتىمۇ؟ ــــ دەپتۇ ئەرۋاھ غەزەپلىنىپ ۋە قوچقارنى گۆردىن ئىرغىتىپ تاشلاپ بېرىپتۇ. يىگىت قارىغۇدەك بولسا، ئۇنىڭ بىر پۇتى يوق تۇرغۇدەك.
ــــ بىر پۇتى يوق ئىكەن دېسە، ئوغلۇڭغا نېمە دەيمەن؟ ــــ دەپتۇ يىگىت.
ــــ مېنىڭ بېخىل ئوغلۇم مېنىڭ نەزىرىمگە مۇشۇ پۇتىنى ئىشلەتكەن. بىر سان گۆشنى ئوغلۇم خوتۇنى بىلەن يېگەن. يوقال ئەمدى، مېنى ياتقىلى قوي، ــــ دەپتۇ ئەرۋاھ.
يىگىت ئۆيىگە قايتىپ بېرىپتۇ. قارىسا، شاھ تۆمۈر ئۆيىنىڭ ئۈستۈنكى بىر قەۋىتىنى بۇزدۇرۇپ بولۇپ، ئاستىنقى قەۋىتىگە تېگىش قىلغانىكەن.
يىگىت قارا قوچقارنى يېتىلەپ، مۇشۇ ۋەقەنىڭ ئۈستىگە يېتىپ كەپتۇ ۋە ئاتىسىنىڭ ئېيتقان سۆزلىرىنى شاھقا دەپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن شاھ قاتتىق نومۇس قىپتۇ ـ دە، يىگىتنىڭ تىنچ ـ خاتىرجەم ياشىشىغا ئىجازەت بېرىپتۇ.
يىگىت ئۆزىنىڭ خوتۇنى ۋە ئاتا ـ ئانىسى بىلەن ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە بەختلىك كۈن كەچۈرۈپتۇ.

كېپىك خانىش

ئالەم يېڭىدىن بىنا بولغان، ئادەم ئەمدىلەتىن ئەقىل تې-
پىپ ئادەم بولغان ناھايىتى يىراق بىر زاماندا، ھازىرقىلار
ئۈچۈن دۇنيانىڭ قايسى بۇرجىكى ئىكەنلىكى سىر بولغان بىر
ماكاندا بىر پادىشاھ ياشىغانىكەن. كىشىلەر ئۇنى ئادىل شاھ
دېيىشىدىكەن. ئادىل پادىشاھ قىرىق ياشقا كىرگەندە، تەڭرىم
ئۇنىڭ تەلەپ - ئىلتىجالىرىنى راۋا قىلىپ بىر ئوغۇل پەر-
زەنت ئاتا قىپتۇ. پادىشاھ يىگىرمە يىللىق تىلەك - ئارزۇ-
سىنىڭ ئەمەلگە ئاشقانلىقىدىن ناھايىتى خۇشال بولۇپ، پۈتۈن
يۇرت خەلقىگە قىرىق كۈن توي قىلىپ بېرىپتۇ. پادىشاھ
ئالتۇن - كۈمۈشكە تولغان خەزىنىسىنىڭ ئىشىكىنى كەڭ
ئېچىپ، ئۈستى - ئۈستىلەپ خەير - ساخاۋەتلەرنى قىپتۇ.
غېرىب - مىسكىن، يېتىم - ئاجىزلارنىڭ بېشىدىن جاۋا-
ھىراتلارنى چاچقۇ قىلىپ چېچىپتۇ. خالايىق پادىشاھنىڭ بۇ
ياخشى مەرھەمىتىنى كۆرۈپ ئۇنىڭغا چەكسىز ئېھتىرام بىل-
دۈرۈپتۇ ھەمدە پادىشاھنىڭ يېڭىدىن دۇنياغا كۆز ئاچقان
ئوغلىغا ئۇزۇن ئۆمۈر، بەخت - دۆلەت تىلەپ ئىبادەتلەر
قىپتۇ. قىرىق كۈن شۇنداق خۇشاللىق ئىچىدە ئۆتۈپتۇكى،
پۈتۈن شەھەردە كۈلمىگەن، ناخشا ئېيتمىغان، ئۇسسۇل ئوي-
نىمىغان بىرمۇ ئادەم قالماپتۇ. كىم نېمىنى يېگۈسى كەلسە

شۇنى يەپتۇ، نىمىنى كىيگۈسى كەلسە شۇنى كىيىپتۇ. قىس-
قىسى، ھېچكىم ھېچكىمگە چەك قويماپتۇ. ئادەملەر بىراقلا
جەننەتكە كىرىپ قالغاندەك، ئۆزلىرىنى پەرىشتىگە ئۆزگىرىپ
قالغاندەك ھېس قىلىشىپتۇ. تويىنىڭ قىرىقىنچى كۈنى پا-
شاھ ئوغلىغا ئىسىم قويماقچى بوپتۇ. ئوغلىغا زادى نىمىدەپ
ئىسىم قويۇش ھەققىدە كۆپ تالاش ـ تارتىش بوپتۇ، ھەركىم
ئۆز كۆڭلىدىكى ئەڭ چىرايلىق ئىسىملارنى ئوتتۇرىغا قويۇپ-
تۇ، ئۇنداق دەپ، مۇنداق دەپ زادى بىرلىككە كېلەلمەپتۇ. شۇ
چاغدا بۇ يۇرتتىكى ھەممە كىشى ھۆرمەتلەيدىغان دانىشمەن
بوۋاي مۇنداق دەپتۇ:
— شاھىمىز قىرىق ياشقا كىرگەندە، ئىگەم بىر مۇبارەك
ئوغۇل ئاتا قىلدى. بۇ خاسىيەتلىك ئوغۇل يالغۇز ئۇلۇغ شا-
ھىمىزغىلا ئەمەس، بەلكى پۈتۈن مەملىكەت خەلقىگە خۇشاللىق
ئەكەلدى. قىرىق كۈندىن بېرى خەلقلەر ئالەم ئاپىرىدە بولغان-
دىن بۇيان كۆرمىگەن ياخشى كۈنلەرنى كۆردى، غېرىبلار باي،
دەرۋىشلەر غەنىي بولدى. ھەممە ئادەم خۇددى ئۆزىنى جەننەتكە
كىرىپ قالغاندەك ھېس قىلىشماقتا. شۈكۈر، بۇ سۆيۈملۈك
شاھزادە، شەۋكەتلىك تاجۇ تەختىمىزنىڭ ۋارىسى بىزگە بې-
ھىشتەك بەخت ئاتا قىلدى، شۇڭا بىز ئۇنىڭ ئىسمىنى جەن-
نەت ئاتا قىلغۇچى دېگەن مەنىدە بېھىشئاتا قويساق.
بۇ تەكلىپ پادىشاھ، خانىش، بارلىق ۋەزىر ـ ئەمىر
ھەمدە جىمىكى خالايىققا ماقۇل كېلىپ، شاھزادىگە بېھىشئاتا
دەپ ئىسىم قويۇلۇپتۇ. مۇراسىم شۇنىڭ بىلەن ئاخىرلىشىپ،
كىشىلەر خۇرجۇن ـ خۇرجۇن ئالتۇن ـ كۈمۈش، تىللا، تەڭ-
گىلەرنى يۈدۈشۈپ ئۆز ئۆيلىرىگە قايتىشىپتۇ.
يىللار يىللارغا ئورۇن بوشىتىپ، كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچ-
قۇچە ئارىدىن يەتتە يىل ئۆتۈپ كېتىپتۇ. شاھزادە بېھىشئاتا

يەتتە ياشقا كىرىپتۇ. ئۇنىڭ يېشىنىڭ چوڭىيىشىغا ئەگىشىپ ئايدەك چىرايى تېخىمۇ چىرايلىق بولۇپ كېتىپتۇ. ئەقلى ئا- دەمنى لال قىلغۇدەك دەرىجىدە ئۆتكۈر بولۇپ يېتىلىپتۇ. پا- دىشاھ تەرەپ - تەرەپكە پەرمانلار چۈشۈرۈپ، دانىشمەن - ئا- لىملارنى ئوردىغا تەكلىپ قىلىپ، شاھزادىنى ئۇلارنىڭ قولىغا تاپشۇرۇپتۇ. دانىشمەن ئۇستازلار شاھزادىگە پۈتۈن دىلىدىن بېرىلىپ تەلىم بېرىپتۇ. يىللار ئۆتۈپ شاھزادە ئون بەش ياشقا توشۇپتۇ. ئۇستازلىرىنىڭ ئۇنىڭغا ئۆگەتكۇدەك ئىلمى قالماپتۇ. شاھزادە ئىلىم - ھېكمەتتە، ئەقىل - پاراسەتتە، جەڭ - ماھارەتتە كامالەتكە يېتىپتۇ. «ئالتۇن ئۈزۈككە ياقۇت كۆز» دېگەندەك، شاھزادىنىڭ ھۆسنىگە يارىشا ئەقلى، ئەقلىگە يارىشا ھۆسنى بىر - بىرىگە يارىشىپ، ئۇنى غۇبارسىز پاك قاشتېشىدەك قىلىۋېتىپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىر كۈنى شاھزادە پادىشاھنىڭ ئىجازىتىنى ئېلىپ، قىرىق يىگىتنى كەينىگە سېلىپ شىكارغا چىقىپتۇ.

www.uyghurkitap.com

يىگىتلەر يولۋاس، يىلپىزلارنى ئوۋلاپتۇ، ھەر خىل قۇشلارنى تۇتۇپتۇ. شاھزادە ئوۋدا قۇرداشلىرىغا قارىغاندا ناھايىتى كۆپ جان - جانىۋارلارنى ئوۋلاپتۇ؛ كەڭ دالىنىڭ ھاۋاسى، رەڭگىمۇ رەڭ جانلىقلار، چەكسىز كەتكەن ئورمانلىق شاھزادىنىڭ زېمىنىنى تېخىمۇ ئېچىپتۇ. شاھزادە يىگىتلەر بىلەن شۇنداق خۇشال - خۇرام ئوۋ ئوۋلاپ كۈننى ئۆتكۈزۈپتۇ. ئۇلار ئۈچىنچى كۈنى كەچقۇرۇن بىر دەريانىڭ بويىغا كېلىپ تۈنەمەكچى بوپتۇ. يىگىتلەر گۈلخانلارنى يېقىپ، كېيىك گۆشلىرىدە كاۋاپلارنى پىشۇرۇپ، خۇشبۇي مەيلەرنى ئىچىپ، ئاي يورۇقىدا بەزمە قۇرۇپتۇ. يىگىتلەر شادلىق ئىچىدە بەزمىنى ۋايىغا يەتكۈزگەندىن كېيىن بىر - بىرلەپ ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. شاھزادىمۇ يۇلتۇزلارنىڭ چىرايلىق جىمىرلاشلىرىغا قاراپ كۆزىنى يېرىم يۇمغان ھالدا ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. شاھزادە چۈش كۆرۈپتۇ، چۈشىدە ھېلىقى دەريا بويىدا ئۆزى يالغۇز تۇرارمىش، ئاي شۇنداق چىرايلىق نۇرلىنىپ ئالەمنى يورۇتارمىش، سۈزۈك سۇ تېگىدە ئالتۇنبېلىقلار ئويناپ يۈرەرمىش. شاھزادە ھەمراھلىرىم نەگە كەتكەندۇ دەپ، دەريانىڭ ئاياغ تەرىپىگە قاراپ يول ئاپتۇمىش، شۇ چاغدا سۇ يۈزىدە بىر گۈزەل ساھىبجامالنىڭ شولىسى كۆرۈنۈپتۇ. شاھزادە سەگەكلىنىپ ئەتراپقا قارىسا ھېچكىم يوقمىش، سۇغا قارىسا ھېلىقى گۈزەل سىيما بارغانچە جىلۋىلىنىپ، دولقۇنلارنىڭ ئۈستىدە لەيلەپ تۇرارمىش. شاھزادىنىڭ يۈرىكىگە غايىبانە ئىشق ئوتى تۇتىشىپ، قوللىرىنى دەرياغا سۇنۇپ ساھىبجامالنى چاقىرارمىش، ئەمما گۈزەل سىيما كۈلۈپ قويۇشتىن باشقا ھېچقانداق ئىپادە بىلدۈرمەسمىش. شاھزادە تېخىمۇ بىتاقەت بولۇپ ئاسمانغا قارىسا، بۇ گۈزەل دىلرەبا ئاي ئىچىدە ئۇنىڭغا قاراپ تۇرارمىش. شۇ چاغدا ئۇنىڭ ئوتلۇق كۆزلىرىدىن چاچرىغان بىر

ئوت شاھزادىنىڭ باغرىغا تېگىپ، شاھزادە ھوشىدىن كېتىپ-تۇمىش. كېيىن شاھزادە ھوشىغا كېلىپ كۆزىنى ئاچسا، ھېلىقى پەرىشتە خۇيلۇق گۈزەل جانان ئۆزىنىڭ بېشىنى ئىللىق قۇچىقىغا ئېلىپ، يۈز - كۆزلىرىنى سىلاپ ئول-تۇرارمىش. شاھزادە ئۇنىڭغا سالام بېرىپ:

— ئەي، گۈزەللىكتە تەڭدىشى يوق مەلىكەم، ئۆزىڭىز ئاينىڭ قىزىمۇ ياكى كۈننىڭ قىزىمۇ؟ ئىنسانمۇ ياكى ھۆر - غىلمانمۇ؟ بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىپ يۈرىسىز؟ — دەپ سوراپتۇمىش. مەلىكە ھېچبىر گەپ قىلماي تۇرارمىش. شاھزادە كۆزلىرىدىن يامغۇردەك ياش تۆكۈپ، قىزنىڭ كىملى-كىنى تەكرار سورارمىش، ئەمما قىز كۈلۈپلا قويۇپ جاۋاب بەرمەسمىش. شاھزادە ياشلىرىنى توختىتالماي، قىزغا مۇھەب-بەتلىك سۆزلەرنى قىپتۇمىش. مەلىكە دىلرەبا ئاخىردا:

— ئەي پاك دىل شاھزادەم، مەندىن ئارتۇق گەپ سورى-ماڭ، باشقىلار ئاڭلاپ قالمىسۇن، سەت بولىدۇ. دېگەنلىرىڭىز راست بولسا، كېيىن بۇ يەرگە يالغۇز كېلىپ، مېنى مۇشۇ دەريا بويىدىن ئىزدەڭ، — دەپتۇمىش - دە، كۆزدىن غايىب بوپتۇمىش.

شاھزادە «مەلىكەم!» دېگىنىچە ۋارقىراپ ئويغىنىپتۇ. يىگىتلەر چۆچۈشۈپ شاھزادىنىڭ قېشىغا كېلىپ نېمە بولغاز-لىقىنى سورىشىپتۇ، ئەمما شاھزادە «ھېچنېمە بولمىدى» دەپلا باشقا گەپ قىلماپتۇ. بۇ دەل تاڭ يورۇغان مەزگىل بولۇپ، يىگىتلەر شاھزادىنىڭ خاھىشى بويىچە سەپەر جابدۇقلىرىنى يىغىشتۇرۇپتۇ. شاھزادە شىكارنى بىر كۈن بۇرۇن ئاياغلاشتۇ-رۇپ قايتىپتۇ.

شاھزادە ئوردىغا قايتقاندىن كېيىن بىرنەچچە كۈن ھېچ-كىم بىلەن كۆرۈشمەي ئۆزىنىڭ خاس ھۇجرىسىغا كىرىپ

كىتاب كۆرۈپ، كۆرگەن چۈشىگە تەبىر ئىزدەپتۇ. دانالار قال-دۇرغان قامۇسلاردىن شاھزادە چۈشىنى بىر ئۇلۇغ سائادەتنىڭ بېشارىتى دەپ جەزملەشتۈرۈپتۇ، شاھزادىنىڭ كۆڭلى يورۇپتۇ، ئۇ ئاتىسىنىڭ ئالدىغا كىرىپ:

— مۆھتەرەم شاھ ئاتا، مەن يەنە بىر قېتىم شىكارغا چى-قىشنى ئويلاپ قالدىم. دالىدا كۆڭلۈم كۆتۈرۈلۈپ، زېھنىم ئۇر-غۇپ قالىدىكەن، ئىجازەت بەرگەن بولسىلا، — دەپتۇ. پادىشاھ:

— ئەي، كۆزۈمنىڭ نۇرى ئوغلۇم، كۆڭلۈڭ خالىغان-دەك بولسۇن، نېمىشقا ئىجازەت بەرمىگۈدەكمەن، — دەپتۇ ۋە ۋەزىرلەرنى چاقىرىپ، — سىلەر شاھزادىگە ۋە ئۇنىڭ يىگىتلىرىگە يەتكۈدەك ئوزۇق - تۈلۈك تەييارلاپ بېرىڭلار، — دەپ يارلىق چۈشۈرۈپتۇ. ۋەزىرلەر «لەببەي» دېگىنىچە سىرتقا قاراپ قەدەم تاشلاپتۇ. شاھزادە ئۇلارغا قاراپ:

— توختاڭلار، ماڭا ئارتۇق تەييارلىق لازىم ئەمەس، — دەپتۇ. ۋەزىرلەر شاھزادىنىڭ سۆزى بىلەن ئۇنىڭ قېشىغا كې-لىپ قول باغلىشىپ تۇرۇپتۇ. پادىشاھ سوئال نەزىرى بىلەن شاھزادىگە قاراپتۇ. شاھزادە پادىشاھ تەرەپكە ئىككى قەدەم سىلجىپ:

— شاھ ئاتا، ئىلتىپاتلىرىغا رەھمەت. مەن بۇ قېتىم شىكارغا يالغۇز چىقماقچىمەن. بۇرۇن كۆپ قېتىم ئونلىغان يىگىتلەرنىڭ ھەمراھلىقىدا شىكار قىلدىم. ئۇ چاغدا شۇنداق قىلمىسام بولمايتتى، چۈنكى تېخى كىچىك ئىدىم. ئەمدى چوڭ بولدۇم، كۈچكە تولدۇم، ماڭا ھېچقانداق ياردەمچى لازىم ئەمەس. دۇنيادا شاھلىق ۋە شاھزادىلىك ئادەمگە باقىي ئەمەس. «ئاينىڭ ئون بەشى ئايدىڭ بولسا، ئون بەشى قاراڭغۇ» دېگەن گەپ بار. مەن باشقىلارغا بېقىنماي ياشاشنى ئۆگىنەي. ناۋادا يالغۇز چىقىشىمغا قوشۇلمىسىلا، چىقماي. ئەگەر ئوغلۇم خۇ-

شال بولسۇن، پاشاشنى چىن مەنىسىدىن ئۆگەنسۇن دېسىلە ئمجازەت بەرگەيلا، — دەپتۇ.

پادشاھ ئىچىدە ئوغلىنىڭ ئەقلىگە ئاپىرىن ئوقۇپتۇ ۋە تەختتىن چۈشۈپ شاھزادىنىڭ ماڭلايلىرىدىن سۆيۈپتۇ، شاھزادىنىڭ پات قايتىپ كېلىشىنى ئۆتۈنۈپتۇ ھەمدە:

«ئى ياراتقان تەڭرىم، ماڭا شۇنداق ئۇلۇغ شەۋكەت بېرىپسەن، شۈكۈر. ئۇنىڭ ئۈستىگە مۇشۇنداق دانا ۋە ئەقىللىق ئوغۇل ئاتا قىپسەن، بۇنىڭ ئۈچۈن يۈز مىڭ شۈكۈر، ئوغلۇمنى ئۆز پاناھىڭدا ساقلىغايسەن» دەپ دۇئا بېرىپتۇ.

شاھزادە پادشاھنىڭ قېشىدىن چىقىپ بىر كۈن تەييارلىق قىلىپ نان - توقاچ راسلاپتۇ. ئەتىسى ئاق ئارغىماققا مىنىپ دەريا بويىغا قاراپ يول ئاپتۇ. شاھزادە ئاتنى توختىماي قامچىلاپ، ئۇزاق يوللارنى بېسىپ ئاخىر دەريا بويىغا يېتىپ كەپتۇ. دەريانىڭ قېشىنى بويلاپ يۇقىرى - تۆۋەن ئۇزۇن ئايلىنىپتۇ، ئەمما قىزنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەپتۇ. كۈن ئولتۇرۇپتۇ، ئاسماندا ئاي چىراي ئېچىپتۇ، دەريا يۈزى كۆكتىكى غۇژمەك - غۇژمەك يۇلتۇزلارنىڭ جىلۋىسى بىلەن جىمىرلاپتۇ. شاھزادە بېھىشئاتا تۈن يېرىمىغىچە بىدار ئولتۇرۇپتۇ، ھېچبىر شەپە بولماپتۇ. تاڭغا يېقىن ئۇيقۇ غالىب كېلىپ كۆزلىرى يۇمۇلۇپتۇ. شاھزادە يەنە چۈش كۆرۈپتۇ، چۈشىدە ھېلىقى گۈزەل قىز يەنە تولۇن ئاينىڭ ئىچىدىن چىقىپ، ئاق بۇلۇتقا ئولتۇرۇپ ئۇچۇپ كېلىپ ساھىلغا قونۇپتۇ. شاھزادە ئېگىلىپ سالام بېرىپتۇ ۋە:

— ئەي گۈزەل مەلىكەم، ياخشى تۇرۇۋاتامسىز؟ مەن سىزنىڭ ئىشقىڭىزدا ئوت بولدۇم، ماڭا رەھىم قىلىپ ئۆزىڭىزنىڭ كىملىكىنى ئېيتىڭ. ماڭا ئىچىڭىز ئاغرىسۇن. قايسى گۈلشەننىڭ گۈلى سىز؟ — دەپ يىغلاپتۇ. مەلىكە ئۇنىڭ كۆز

ياشلىرىنى سۈرتۈپ:

— ئەي شاھزادە، تېخى نادان ئىكەنسىز. مەن سىزنىڭ ماڭا ئاشىق بولغانلىقىڭىزغا ئىشەنمىدىم. چۈنكى، ئاشىق بولغان كىشى ئۆيقۇدىن غالىب كېلىشى لازىم، ئەمما سىز ئوڭلاپ قالدىڭىز. سىز ھازىر چۈش كۆرۈۋاتىسىز، مەن سىزنىڭ چۈشىڭىزدىكى قىزمەن، ئويغانسىڭىز، بەلكى بۇ ئىشلارنى ئۇنتۇپ كېتەرسىز. خەير - خوش، خۇدا خالىسا يەنە كۆرۈشەرمىز، — دەپ غايىب بوپتۇ. شاھزادە چۆچۈپ ئويغىنىپتۇ، قارىسا كۈن چىقىپ، تاغلار ئاللىقاچان قىزىللىققا پۈركىنىپ بولغانىكەن. شاھزادە ئۆزىنىڭ ئۇخلاپ قېلىپ يامان قىلغانلىقىنى ھېس قىپتۇ.

شاھزادە دەريادا يۈز - كۆزلىرىنى يۇيۇپ، ئاز - تولا ناشتا قىلىپلا ئارغىماققا مىنىپ يەنە دەريانىڭ بويىنى بويلاپ قىزنى ئۇزاق ئىزدەپتۇ، ئەمما قىزنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەپتۇ. يەنە كۈن ئولتۇرۇپ، ئاسماندا ئاي - يۇلتۇزلار پەيدا بوپتۇ. شاھزادە بۈگۈن كېچە چوقۇم ئۇخلاپ قالماسلىققا نىيەت قىلىپ، ئېقىن يۈزىگە قاراپ ئولتۇرۇۋېپتۇ. تۈن يېرىمىدىن ئېشىپتۇ، كېچە تاڭغا يېقىنلاپتۇ. دەل شۇ چاغدا سۇ يۈزىدە قىز كۆرۈنۈپتۇ. يىگىت ئالدىراپ بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىسا، ئۆزىدىن ئانچە يىراق بولمىغان يەردە ھېلىقى قىزنىڭ كۆزلىرى ياش تۇرغۇدەك. شاھزادە قىزغا قاراپ يۈگۈرۈپتۇ. قىز شاھزادىنىڭ ئۆزىنى كۆرۈپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ كەلگەن يولى بىلەن قېچىپتۇ. شاھزادە: «توختاڭ، قورقماڭ!» دېگىنىچە ئارقىسىدىن قوغلاپتۇ. قىز قېچىپتۇ، يىگىت قوغلاپتۇ. ئۇلار شۇنداق قېچىپ، قوغلىشىپ كۈننى چۈش قىلىشىپتۇ. شاھزادە قىزنىڭ كەينىدىن قالماي يۈگۈرۈپتۇ. قىزنىڭ يۈگۈرگۈدەك دەرمانى قالمىغاندىلا شاھزادە ئۇنىڭغا يېتىشىپتۇ. شاھزادە

www.uyghurkitap.com

كېلىپ قارىسا، قىز ئۆكسۈپ يىغلاپ ئولتۇرغۇدەك. قىز گۈل ــ گىياھلارنىڭ يوپۇرماقلىرىنى كىيىم قىلىۋالغانىكەن. شاھزادە قىزنىڭ ئالدىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ يىغلاپ، ئۆزىنىڭ ئاشىق-لىقىنى بايان قىپتۇ. قىز شاھزادىنىڭ گەپلىرىگە جىممىدە ئولتۇرۇپ قولاق سالغاندىن باشقا ھېچقانداق سۆز قىلماپتۇ. شاھزادە نۇرغۇن سوئاللارنى سوراپتۇ، قىز بولسا گەپ قىلماي بېشىنى لىڭشىتىش بىلەنلا جاۋاب بېرىپتۇ. شاھزادە قىزنى كۆرۈپلا ئاشىق بولۇپ قالغانلىقىنى سۆزلەپتۇ. قىز قولاق سېلىپ ئاڭلاپتۇ. قىزنىڭ كۆڭلىنىڭ ئېرىگەنلىكىنى ھېس قىلغان شاھزادە:

ــ ئەي گۈزەل مەھبۇبەم، مەن سىزنى دەپ كۆيۈك دەر-دىنى كۆپ تارتتىم، ئاخىر سىزنى تاپتىم، ئۆزۈمنىڭ ھالىنى سىزگە يوشۇرماي ئېيتتىم، سىز نېمىشقا ماڭا بىرەر ئېغىز-مۇ گەپ قىلمايسىز؟ ــ دەپ يىغلاپ ئىلتىجا قىپتۇ. قىز كۆزلىرىدىن ياش تۆكۈپ، قولى بىلەن تىلىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ، سۆزلىيەلمەيمەن، دېگەن ئىشارەتنى بېرىپتۇ ۋە ئىزا تارتىپ بىر ئاھ چېكىپ ھوشىدىن كېتىپتۇ. شاھزادە قىزنىڭ بېشىنى قۇچىقىغا ئېلىپ، ئۇنىڭ كۆز ياشلىرىنى كىرپىكلى-رى بىلەن سۈرتۈپتۇ ھەمدە تەقدىرنىڭ بۇ قىسمىتىگە قاراپ ھەسرەت يۇتۇپتۇ ۋە كىچىك بالىدەك يىغلاپ تۇرۇپ:

«ئى رەھىمتى كەڭ تەڭرىم، جىمى ئالەم سېنىڭ قۇدرەت كامالىڭ بىلەن ئۆرە تۇرىدۇ. سەن بارنى يوق، يوقنى بار قى-لىسەن، جانسىزلارغا جان بېرەلەيسەن. مەن ئاجىز بەندەڭنىڭ ئىلتىجالىرىنى قوبۇل قىلىپ، بۇ قىزغا تىل بەرگەيسەن، سۆزلەتكەيسەن» دەپ مۇناجاتلار ئوقۇپتۇ. تەڭرىنىڭ قۇدرەت كامالى بىلەن شاھزادىنىڭ تىلىكى ئىجابەت بولۇپ، كۆز ئال-دىدا خىزىر ئەلەيھىسسالام پەيدا بوپتۇ.

www.uyghurkitap.com

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم، ئوغلۇم، — دەپتۇ خىزىر.

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، بوۋا، ئۆزلىرى كىم بولىدىكىن؟ — دەپ سوراپتۇ شاھزادە.

— مەن خىزىر ئەلەيھىسسالام بولىمەن، قېنى مەشۇقىڭىزنى ئويغاتقىن، — دەپتۇ خىزىر.

شاھزادە قىزنى يېنىك سىلكىگەنىكەن، قىز گويا ئۇيقۇدىن ئويغانغاندەك ھوشىغا كېلىپ كۆزلىرىنى ئاستا ئېچىپتۇ. يىگىت بىلەن قىز يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ خىزىرنىڭ سۆزىگە قۇلاق سېلىپتۇ. خىزىر ساقاللىرىنى سىلاپ تۇرۇپ:

— تەقدىر سىلەرنىڭ قىسمىتىڭلارنى مۇشۇنداق پىچقان. بۈگۈن سىلەر مۇراد - مەقسىتىڭلارغا يەتتىڭلار. مەن سىلەرگە بىر ئۆمۈر مېھىر - ۋاپا تىلەيمەن، ئۆمۈر بويى پاك يولدا مېڭىپ، ئۆزئارا ساداقەتمەن بولۇپ ئۆتكەيسىلەر، — دەپتۇ - دە، يېقىن كېلىپ شاھزادىنىڭ مەڭزىدە توختاپ قالغان بىر تامچە ياشنى بارمىقى بىلەن ئېلىپ قىزنىڭ تىلىغا تەگكۈزۈپتۇ. ئاندىن قىزنىڭ جىسمىنى شۇنداق سىلىغانىكەن، ئۇنىڭ ئۈستىدىكى گۈل - گىياھلارنىڭ چۆپلىرى شۇنداق چىرايلىق كىيىمگە ئايلىنىپتۇ. قىز شۇئان زۇۋانغا كېلىپ:

— تەڭرىنىڭ ئىلتىپاتىغا رەھمەت، — دەپتۇ - دە، خۇشاللىق ياشلىرىنى تۆكۈپتۇ. شاھزادە قىزنىڭ كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈپ، خىزىرغا كۆپ رەھمەت ئېيتىپتۇ.

خىزىر نۇرانە چىرايىدىن

مېھرىبانلىق ياغدۇرۇپ:

— سىلەرگە قىلىدىغان ئىككى - ئۈچ ئېغىز نەسىھىتىم
بار: ئوغلۇم، سەن بۇ قىزنى يىغلاتما، ئۇنى بەختلىك قىل!
قىزىم، سەن بۇ شاھزادىگە ۋاپادار، ساداقەتمەن بول. راست،
ھېلىقى سېنى چوڭ قىلغان كېيىكنى ئۆزۈڭدىن ئايرىما. با-
لىلىرىم، سىلەرنىڭ ئالدىڭلاردا تېخى يەنە نۇرغۇن سىرلار
بار، بۇ سىرلارنى ئەقلىڭلارنى ئىشلىتىپ ئېچىپ، ياخشىلارغا
خۇشاللىق، يامانلارغا زاۋاللىق بەخشەندە قىلغايسىلەر، مۇرا-
دىڭلار ھاسىل بولغاي، ئامىن! — دەپلا كۆزدىن غايىب بوپتۇ.

قىز بىلەن شاھزادە بۇ كارامەتكە ھەيران بولۇپ ياقىلى-
رىنى چىشلىشىپتۇ. ئاندىن ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ شېرىن سۆھ-
بەتلىرىنى قۇرۇپتۇ، مۇھەببەتلىك قوللىرى بىلەن بىر - بى-
رىنىڭ بويلىرىغا گىرە تاشلاپ يۈز - كۆزلىرىنى پۇرىشىپتۇ،
ئوتلۇق لەۋلىرىدىن گۈل - غۇنچىلارنى ئۈزۈشۈپتۇ، ھەشقى-
پىچەكتەك چىرمىشىپتۇ، ئەمما ھايا بوستانلىرىنى دەسسىمەپ-
تۇ. كەچ كىرىپ ئاي كۆتۈرۈلۈپتۇ. قىز شاھزادىنىڭ باغرىغا
باش قويۇپ، شاھزادە قىزنىڭ مەڭزىگە مەڭزىنى يېقىپ
ئۇخلاپ تۈننى ئۆتكۈزۈپتۇ.

كۈن كۆتۈرۈلۈپ ئالەمگە ئاپتاپ يېيىلىپتۇ. شاھزادە
قىزنىڭ سۇمبۇل چاچلىرىنى بارماقلىرىدا تاراپ تۇرۇپ:

— مەلىكەم، ئەمدى قايتايلى، تېزدىن شەھەرگە قايتىپ
بۇ خۇش خەۋەرنى شاھ ئاتام، خانىش ئانامغا يەتكۈزەيلى، ئاڭ-
دىن پۈتۈن يۇرتقا توي بېرىپ، ھالال ئەر - خوتۇنلاردىن
بولۇپ ئۆمۈرلۈك بەختىمىزنى باشلايلى، — دەپتۇ. قىز:

— ئى شەپقەتچىم، جېنىمنىڭ جانانىسى، مېنىڭ كىملى-
كىمنى سىز تېخى بىلمىدىڭىز، ئۆزۈمنىڭ كىملىكىنى ئۆ-
زۈممۇ بىلمەيمەن. مېنىڭ بىلىدىغىنىم پەقەت بىرلا مېھرىبان

كېيىك. مەن دۇنياغا كۆز ئېچىپ ئۆزۈمنى ئۇنىڭ قوچىقىدا كۆردۈم، ئۇنىڭ سۈتىنى ئىچىپ چوڭ بولدۇم. ئۇ مېنى ئۆز جېنىدىنمۇ ئارتۇق كۆرىدۇ. خىزىر «تاشلىۋەتمە» دېگەن جانىۋار ئەنە شۇ. مېنىڭ تاكى تۈنۈگۈن ئاخشامغىچە تىلىم بولمىغاچقا، ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇ بىر كېيىك بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇن نەچچە يىلنى گەپ ـ سۆزسىز، ئىشارەت بىلەن ئۆتكۈزدۇق. مەن ئۇنى ئانام دېسەممۇ بولىدۇ. مەن ئۇنىڭدىن ئايرىلالمايمەن، ئۇنى تاشلاپ كېتەلمەيمەن، ئۇمۇ مەندىن ئايرىلالمايدۇ. مانا ساق بىر كېچە، بىرىم كۈن ئۆتتى، ئۇ ھازىر مېنى ئىزدەپ، مېنىڭ يولۇمغا قاراپ باغرى پارە ـ پارە بولۇپ كەتكەندۇ. ئەگەر مېنى چىن دىلىڭىزدىن سۆيسىڭىز، شۇ بىچارە كېيىكنىمۇ مەن بىلەن بىللە ئەكېتىڭ، ئۇنداق بولمىغاندا مەن نابۇت بولۇپ تۈگىشىمەن، ـــ دەپتۇ. شاھزادە كېيىكنى خۇددى ئۆز ئانىسىدەك قەدىرلەيدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ.

قىز ناھايىتى خۇشال بوپتۇ ۋە شاھزادىنى باشلاپ بىر غارنىڭ ئىچىگە كەپتۇ. شاھزادە قارىسا، دېگەندەك شۇنداق چىرايلىق بىر ئانا كېيىك تۇرغۇدەك. كېيىك قىزنى كۆرۈپ ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپتۇ ـ دە، ئۇنىڭ پۇتلىرىنى يۇراپتۇ، قىز ئۇنىڭ كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈپ، بولغان ئەھۋالنى ئۇنىڭغا سۆزلەپتۇ. كېيىك خۇددى گەپ ئۇقىدىغاندەك كۆزلىرىدە خۇشاللىق جىلۋە قىلىپ بېشىنى توختىماي لىڭشىتىپتۇ ۋە شاھزادىنىڭ يېنىغا كېلىپ، بۇ ئىككىسىنى تەبرىكلىگەندەك ھەرىكەتلەرنى قىلىپ شاھزادىنىڭ پۇتلىرىغا سۈركىلىپتۇ.

شاھزادە قىزنى ئېتىغا مىندۈرۈپ شەھەرگە قاراپ يول ئاپتۇ. كېيىك ئۇلارغا ئەگىشىپ مېڭىپتۇ. يېرىم كۈن بولغاندا ئۇلار شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ. خالايىق قىزنىڭ ھۆسن ـ جامالىنى كۆرۈپ ھەيران قاپتۇ. شاھزادە ئوردىغا كىرىپ بول-

غۇچە خەۋەر ئاللىقاچان پادىشاھقا يەتكۈزۈلۈپ بوپتۇ. پادىشاھ
نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي، قىزنىڭ ھۆسن - جامالى
توغرىسىدىكى تەرىپلەرگە بىر ئىشىنىپ، بىر ئىشەنمەي ئال-
دىراپ شاھزادىنىڭ ئالدىغا چىقىپتۇ. پادىشاھ كۆرۈپتۇكى،
شاھزادە بىر گۈزەل پەرىشتىنى ئاتقا مىندۈرۈپ، ئاتنى ئۆزى
يېتىلەپ كېلىۋاتقۇدەك، بىر چىرايلىق كېيىك ئۇلارغا ئەگە-
شىپ كەلگۇدەك. شاھ قىزغا بىر قاراپلا ئوغلىنىڭ بەختىگە
قايىل بوپتۇ. پۈتۈن ئوردا ئەھلى شاھزادىنىڭ ئەتراپىغا ئو-
لىشىپتۇ، قىزنىڭ چىرايلىقلىقىغا ھەيران بولۇپ ياقىلىرىنى
چىشلىشىپتۇ. شاھزادە قىزنى ئاتتىن چۈشۈرۈپتۇ. پادىشاھ
ئوغلىنىڭ قېشىغا كېلىپ:
— مۇبارەك بولسۇن، ئوغلۇم، مۇبارەك بولسۇن، — دەپ-
تۇ. شاھزادە دادىسىغا سالام بې-
رىپتۇ، قىزمۇ پادىشاھنىڭ ئال-
دىدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ سالام
بېرىپتۇ. شاھ ئالدىراپ قىزنى

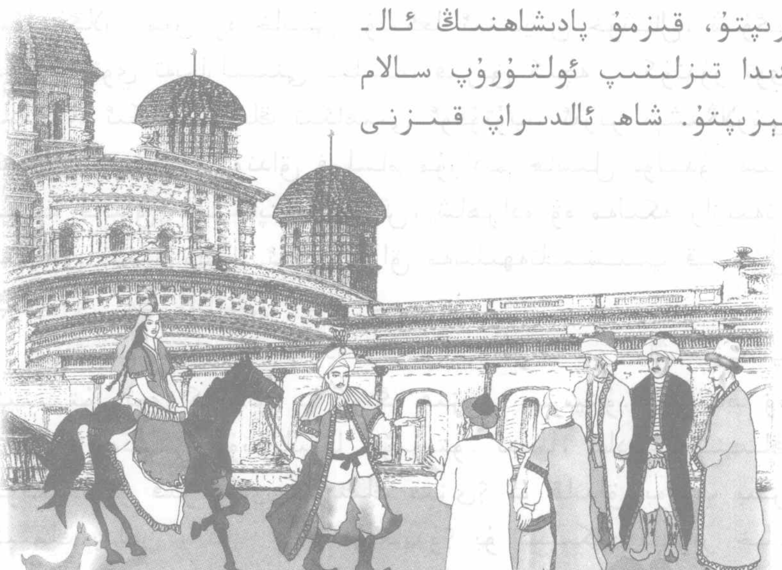

ئورنىدىن تۇرغۇزۇپ: «قۇتلۇق قەدىمىڭىزگە مۇبارەك بولسۇن، قىزىم» دەپ پېشانىسىدىن سۆيۈپتۇ. خانىشمۇ ئوغلىنىڭ كۆ- زىگە قايىل بولۇپ، قىزنىڭ رۇخسارىغا زوقلىنىپتۇ ۋە قىزنى باغرىغا بېسىپتۇ.

پادىشاھ ۋە خانىش باشقىلارنى سىرتتا قالدۇرۇپ، شاھزادە بىلەن مەلىكىنى ئېلىپ ئۆز خانىسىغا كىرىپتۇ. كېيىنكىمۇ ئۇلار بىلەن بىللە ئۆيگە كىرىپتۇ. پادىشاھ بىلەن خانىش ئۇلارنىڭ قەيەردە تېپىشىپ قالغانلىقىنى سوراپتۇ. شاھزادە قىزنى تۇنجى قېتىم چۈشىدە كۆرگەندىن تارتىپ ئۇنى ئوردى- غا باشلاپ كەلگۈچە بولغان ئارىلىقتىكى ۋەقەلەرنىڭ ھەممە- سىنى بايان قىپتۇ. پادىشاھ بىلەن خانىش تەڭرىنىڭ كارامىتى- گە راستتىنلا ھەم ھەيران، ھەم چەكسىز خۇشال بوپتۇ. پادىشاھ:

— ئوغلۇم، قىزىم، سىلەر خۇدانىڭ تەقدىرى بىلەن قو- شۇلدۇڭلار، مەن ۋە خانىش بۇنىڭغا ئىنتايىن خۇشال، شۇڭا دەرھال توي تەييارلىقىنى قىلىپ، قىرىق كېچە - كۈندۈز توي تارتىپ، ئىككىڭلارنىڭ نىكاھىنى ئوقۇتۇپ، ئەزىز بېشىڭلارنى قوشۇپ قويايلى. شۇنداق قىلسام مۇرادىم ھاسىل بولىدۇ. سى- لەرچە قانداق؟ — دەپتۇ. خانىش، شاھزادە ۋە مەلىكە رازىمەن- لىكىنى بىلدۈرۈپتۇ. ئۇلار ئۇزاق مەسلىھەتلىشىپ قىزنى گۈلپەرى دەپ ئاتاشنى لايىق تېپىپتۇ.

ئەتىسى پۈتۈن شەھەردە قىرىق كۈنلۈك توي باشلىنىپ كېتىپتۇ. توي كۈندىن - كۈنگە قىزىپ بېرىپتۇ. پادىشاھ ۋە خانىش چەكسىز خۇشاللىققا چۆمۈپتۇ. ئەمما، پادىشاھنىڭ كۆڭلىدە بۇ قىز زادى كىمنىڭ قىزى؟ ئۇ قانداق بولۇپ بىر كېيىك بىلەن ياشاپ چوڭ بولغاندۇ؟ بۇ كېيىكتە بىرەر خا- سىيەت ياكى بىرەر سىر بارمۇ، قانداق؟ دېگەن خىياللار تەكرارلىنىپتۇ. توينىڭ قىرىق بىرىنچى كۈنى شاھزادە بې-

كىتاب تورى ئۇيغۇر www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ ئېلېكترونلۇق ئادرېسى

ھىشئاتا بىلەن گۈلپەرىنىڭ نىكاھى ئوقۇلۇپتۇ.
توي تۈگەپ ئەتىسى پادىشاھ بىلەن خانىش پەرزەنتلىرىنى چاقىرىپ، كېيىكنى قانداق ئورۇنلاشتۇرۇشنى سوراپتۇ. گۈلپەرى:
— مەن بۇ كېيىكتىن ئايرىلالمايمەن، ئۇنىڭدىن ئايرىلىش ماڭا ئۆلۈم بىلەن باراۋەر بولىدۇ، شۇڭا ئۇ مەن بىلەن تۇرسا، ئۆزۈمگە ھەمراھ قىلسام، — دەپ ئىلتىماس قىپتۇ. شاھزادە بېھىشئاتا گۈلپەرىنىڭ سۆزلىرىنى قۇۋۋەتلەپتۇ، ئەمما خانىش ئانچە قوشۇلماي:
— بالىلىرىم، ئويلاپ كۆرۈڭلار، ئۇ ھەرقانچە قەدىرلىك بولغان بىلەنمۇ ھايۋان تۇرسا، بىز پادىشاھ ئەھلى تۇرساق، قانداق قىلىپ ھايۋان بىلەن بىللە ياشىيالايمىز؟ شۇڭا، ئۇنى تاغقا ھەيدىۋېتەيلى، — دەپتۇ. بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ تۇرغان كېيىك خۇددى ئادەمدەك يىغلاپ كېتىپتۇ، گۈلپەرى ئۆزىنى ئۇنىڭغا تاشلاپ يىغلاپتۇ. بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ تۇرغان پادىشاھ كېيىكنىڭ ئادەمدەك گەپ ئۇقىدىغانلىقىنى سېزىپ، بۇنىڭدا بىر سىر بارلىقىنى ھېس قىلىپ:
— توختاڭلار، مەنمۇ ئۆز مەقسىتىمنى دەپ باقاي. مەن دەسلەپ خانىش ئويلىغاندەك ئويلىغان. ئەمدى قارىسام، ئۇنى تاغقا قويۇپ بەرسەك ئادىل بولمىغۇدەك، ئۇ قانداقلا بولمىسۇن گۈلپەرىنى ئانا ئورنىدا ئېمىتىپ چوڭ قىلدى، شاھزادىمىزگە بەخت ئەكەلدى. ئۇنىڭدىن باشقا، مەن بۇ جانىۋارنىڭ قىلىقلىرىدىن قانداقتۇر بىر يوشۇرۇن سىرنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلدىم. بۇ جانىۋار ئادەتتىكى ھايۋانلارغا ئوخشىمايدىغاندەك قىلىدۇ، بولمىسا ئادەمدەك يىغلامدۇ، ئادەمدەك كۈلەمدۇ، ئادەم بالىسىنى بېقىپ چوڭ قىلامدۇ؟ بۇ ئىشلارغا ئەقىل لال بولىدۇ. شۇڭا، بىر مەزگىل گۈلپەرىنىڭ ئارزۇسى بويىچە بۇ جا-

نىۋار ئۇنىڭ قېشىدا تۇرسۇن. قالغان ئىشلارنى كېيىن ئەھۋالغا قاراپ بىرنېمە دېيىشەرمىز، — دەپ سۆھبەتنى ئۈزۈپتۇ. پادىشاھنىڭ بۇ ھۆكمىدىن گۈلپەرى ۋە شاھزادە قاتتىق شادلىققا چۆمۈپتۇ، خانىشمۇ قوشۇلۇپتۇ.

ئارىدىن بىر ئايدەك ۋاقىت ئۆتۈپتۇ. پادىشاھ ئولتۇرسا-قوپسا كېيىك ھەققىدە ئويلاپتۇ. بىر كۈنى پادىشاھ بىرنەچچە ۋەزىرنى ئالدىغا چاقىرىپ:

— ۋەزىرلىرىم، سىلەرگە سالىدىغان بىر مەسلىھەتىم بار ئىدى. خەۋىرىڭلاردا بار، ئوغلۇم شاھزادە بىھەشتئاتانىڭ تويىنى قىلدۇق. ئۇ كېلىنىم گۈلپەرى بىلەن ناھايىتى ياخشى ئۆتۈۋاتىدۇ، ئىلاھىم كۆز تەگمىسۇن. گەپنىڭ ئوچۇقىنى دېسەم، گۈلپەرىنىڭ ئاتا - ئانىسى زادى كىم؟ بۇ ئىش بىزگە قاراڭغۇ. گۈلپەرى ئۆزىنىڭ زادى كىمنىڭ قىزى ئىكەنلىكىنى ئۆزىمۇ بىلمەيدۇ. بۇ ھەقتە مەلىكە راستچىللىق بىلەن ئۆزىنىڭ ئاتا - ئانىسىنى بىلمەيدىغانلىقىنى ئېيتتى. مەلىكىنىڭ بىلىدىغىنى پەقەت ئۇنى بېقىپ چوڭ قىلغان ئاشۇ كېيىك. مەلىكە دۇنياغا كۆز ئېچىپ ئۆزىنى ئاشۇ جانىۋارنىڭ قۇچىقىدا كۆرۈپتۇ، كېيىك ئۇنى بېقىپ چوڭ قىپتۇ. مەن بۇ ئىشتىن بەكلا ئەجەبلەنمەكتىمەن. قارىسام بۇ كېيىك ئادەتتىكى ھايۋانلارغا ئوخشىمايدۇ، قىلىقلىرى ئادەمدەكلا، گەپ ئۇقىدىغاندەك قىلىدۇ. مەن كۆپ ئويلاندىم، بۇ جانىۋاردا بىر سىر بارمىكىن دەيمەن، — دەپتۇ.

— مەنمۇ شۇنداقراق پەرەز قىلغانىدىم، — دەپتۇ ئوڭ قول ۋەزىر.

— بۇ گەپنى ئوڭ قول ۋەزىر ۋە باشقا ۋەزىرلەر بىلەلمۇ قىلىشقانىدۇق، — دەپتۇ سول قول ۋەزىر، — پەمىمچە، شاھىمىزنىڭ گۇمانلىرى خاتا ئەمەس. بۇ كېيىكتە چوقۇم بىر

سىر بولۇشى مۇمكىن. شەھەرنىڭ سىرتىدا بىر دانىشمەن بوۋاي بار. ئۇ ئادەمنىڭ جاھاندىكى بارلىق سېھىر ـ ھېكمەتلەردىن خەۋىرى بولۇپلا قالماي، يەنە سېھىر قىلىنغان نەرسىلەرنى تونۇيالايدۇ ۋە سېھىرنى بىكار قىلالايدۇ، شۇڭا ئاشۇ دانىشمەنگە بىر كۆرسىتىپ باقساق.

ئەتراپتا تۇرغان دۆلەت ئەركانلىرى بۇ گەپنى بىردەك قۇۋۋەتلەپتۇ.

— خوپ، ناھايىتى ياخشى بولدى، سول قول ۋەزىرىم، بۇ ئىشنى سىزگە تاپشۇراي، بۈگۈندىن قالدۇرماي ئاشۇ دانىشمەن بوۋاينى ھۇزۇرۇمغا كەلتۈرۈڭ، — دەپتۇ پادىشاھ.

پادىشاھنىڭ پەرمانى بويىچە دانىشمەن بوۋاي شاھنىڭ ئالدىدا ھازىر بوپتۇ. پادىشاھ قارىسا، بۇ خىزىر سۈپەت، پەرىشتىدەك ئادەم بولۇپ، چىرايىدىن نۇر يېغىپ تۇرغۇدەك. پادىشاھ دانىشمەننى ئېسىل نازۇنېمەتلەر بىلەن مېھمان قىلىپ ئولتۇرۇپ مۇددىئاسىنى ئۇقتۇرۇپتۇ ۋە ئۆزىگە ياردەم قىلىشنى ئىلتىماس قىپتۇ. دانىشمەن بوۋاي پادىشاھقا قۇللۇق بىلدۈرۈپ، پادىشاھنىڭ خىزمىتىنى جېنى بىلەن بەجا كەلتۈرىدىغانلىقىنى ئىزھار قىپتۇ. ۋەزىرلەر كېيىكنى سارايغا ئەكىرىپتۇ. دانىشمەن بوۋاي كېيىكنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلىپ بىردەم تۇرۇپ قاپتۇ ـ دە، ھەسرەتلىك ئاھ چېكىپتۇ ھەمدە:

— شاھىم، ھەقىقەتەن دانا ۋە ئاقىل ئىكەنلا. بولدى، ھازىر سۆزلەشمەيلى، خانىش، شاھزادە بىلەن مەلىكە بۇ يەرگە كەلسۇن، — دەپتۇ. پادىشاھ:

— خانىش بىلەن شاھزادە، مەلىكىنى كەلتۈرۈڭلار، — دەپتۇ. ھايال ئۆتمەيلا ئۇچەيلەن كىرىپ كەپتۇ. ھەممەيلەن دانىشمەن بوۋايغا سوئال نەزىرى بىلەن قارىشىپتۇ. دانىشمەن بوۋاي قاردەك ئاپئاق ساقاللىرىنى سىلاپ تۇرۇپ سۆزلەپتۇ:

— كۆڭلۇمگە خۇددى بەش قولدەك ئايان بولۇۋاتىدۇكى، بۇ كېيىك ئادەتتىكى جانىۋار ئەمەس، بەلكى سېھىرلەنگەن ئادەمدەك قىلىدۇ. بىز بۇ كېچە ئۇخلىماي تەڭرىدىن تىلەپ، بۇ سېھىرنى ياندۇرۇپ كۆرسەك دەيمەن، شاھىمىز قانداق قارايدىكىن؟ — دەپتۇ. پادىشاھ دەرھال ماقۇللۇق بىلدۈرۈپتۇ.

دانىشمەن بوۋاي تاھارەت ئاپتۇ. باشقىلارمۇ پاك تاھارەت بولۇشۇپتۇ. دانىشمەن تەسۋىنى سىيرىپ بىرنېمىلەرنى ئوقۇشقا باشلاپتۇ. پادىشاھ، خانىش ۋە باشقىلارمۇ قولىنى دۇئاغا كۆتۈرۈپ كېيىكنىڭ سېھرىنى ياندۇرۇشقا تەڭرىدىن مەدەت تىلەپتۇ. دانىشمەن بوۋاي ئوقۇپتۇ، ئوقۇپتۇ، ۋاقىت خۇپتەن بوپتۇ، يېرىم كېچە بوپتۇ، باشقىلارمۇ قوللىرىنى دۇئادىن چۈشۈرمەي خۇدادىن تىلەپتۇ. دانىشمەن ئوقۇۋېرىپتۇ. تۇن تاڭغا يېقىنلىشاي دېگەندە كېيىك ئاستا - ئاستا كۆزىنى يۇمۇپتۇ. ئارىدىن بىر چاي قاينام ۋاقىت ئۆتكەندە دانىشمەن قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ:

«ئى قۇدرىتى يېگانە تەڭرىم، كارامىتىڭنى كۆرسەتكەيسەن ! » دەپ ئۈنلۈك ئىلتىجا قىپتۇ.

ئەييۇھەنناس، شۇنداق بىر كارامەت يۈز بېرىپتۇكى، كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە بولغان ئارىلىقتا كېيىك شۇنداق چىرايلىق بىر ئايالغا ئايلىنىپتۇ. ھەممەيلەن ھاڭ - تاڭ بولۇشۇپتۇ. ئۇ ياش يۇقى كۆزلىرىنى ئالىقانلىرى بىلەن سۈرتۈپتۇ - دە:

— ئاھ باغرىم، جىگىرىم قىزىم ! — دەپ گۈلپەرىگە ئۆزىنى تاشلاپ قاتتىق يىغلاپتۇ. بۇ ئىشتىن پادىشاھ، ۋەزىرلەر، خانىش ۋە شاھزادە تېخىمۇ ھەيران قاپتۇ. تۇرغانلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭغا سالام بېرىپتۇ. بۇ ئايال پادىشاھ بىلەن خانىشقا يۈكۈنۈپ يىغلاپ مىڭ رەھمەتلەر ئېيتىپتۇ. بۇ ئىشتىن ھەممەيلەن ناھايىتى خۇشال بولۇشۇپتۇ.

پادىشاھ دانىشمەن بوۋايغا ئالتۇن ياقىلىق تونلارنى كىيدۈرۈپ، قولىغا ئون مىڭ سەر ئالتۇن تۇتقۇزۇپ ئىكرام بىلەن ئۇزىتىپ قويۇپتۇ. خانىش بىلەن مەلىكە بۇ ئايالنى يۇيۇپ - تاراپ، چىرايلىق كىيىملەرنى كىيدۈرۈپتۇ. ئۇلار ئېسىل تائاملار بىلەن ناشتا قىلغاندىن كېيىن، پادىشاھ ئايالغا مۇراجىئەت قىلىپ:

— ئەي بىچارە مەزلۇم، تەڭرىنىڭ كارامىتى بىلەن ئەسلىڭىزگە كەلدىڭىز. بىز سىزنىڭ قاچان، نېمىشقا مۇشۇنداق كېيىك سۈرىتىگە كىرىپ قالغانلىقىڭىزنى ۋە كېلىنىم گۈلپەرى بىلەن قانداق چېتىشلىقىڭىزنىڭ بارلىقىنى بىلىشكە بەك ئالدىراۋاتىمىز. ناۋادا مالال كەلمىسە، دىل ئازار ھېس قىلمىسىڭىز، كەچۈرمىشلىرىڭىزنى سۆزلەپ بەرسىڭىزكەن، — دەپتۇ.

— مەن ئەسلىدە، — دەپ سۆزىنى باشلاپتۇ كېيىكتىن

ئۆزگەرگەن ئايال، — بىر كاتتا باينىڭ ئارزۇلۇق قىزى ئى-دىم. ئىسمىم گۈلبۈي ئىدى. بۇنىڭدىن ئون سەككىز يىل بۇرۇن بىر كۈنى، خىزمەتچى قىزلار بىلەن دادام ماڭا سېلىپ بەرگەن خاس بېغىمدا ئويناپ يۈرەتتىم. شەھىرىمىزنىڭ پادى-شاھى قۇتلۇق شاھ شۇ چاغدا باغنىڭ تېشىدىن مېنى كۆرۈپ قاپتۇ ۋە مېنى كۆرۈپلا ماڭا ئاشىق بوپتۇ. ئۇ ئاتتىن چۈشۈپ باغنىڭ تېمىدىن ئاتلاپ باغقا كىرىپ، مېنىڭ قېشىمغا كېلىپ ئىسمىمنى سورىدى، دەپ بەردىم. ئۇ باغدىن بىر تال قىزىل-گۈلنى ئېلىپ قولىقىمغا قىستۇرۇپ قويدى. ئۇنىڭ قولى قۇ-لىقىمغا تېگىپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلغىنىمدا، يۈرىكىم ئوتقا چۈشكەندەك بولدى. يوشۇرمايمەن، مەنمۇ ئۇنى ياقتۇرۇپ قالدىم. ئۇ كېيىن مېنى ئىزدەپ كېلىدىغانلىقىنى ئېيتىپ كەتتى. ئۇ ناھايىتى چىرايلىق، قەددى - قامەتلىك، ئۇنىڭ ئۈستىگە ياش ئىدى. بىرقانچە كۈنگىچە ئۇنى ئويلاپ، ئۇنى چۈشەپ بىئارام يۈردۈم. ئارىدىن بىرقانچە كۈن ئۆتۈپ، ئۆيگە ئۇنىڭ ئەلچىلىرى كەلدى. ئاتام ۋە ئانام خۇشاللىق بىلەن ما-قۇللۇق بىلدۈردى. شۇنداق قىلىپ، بىزنىڭ قىرىق بىر كېچە - كۈندۈز تويىمىز بولدى. ھەممە ئادەم خۇشاللىققا چۆمدى. پە-قەت بىرلا ئادەم، يەنى پادىشاھنىڭ چوڭ خانىشى ناھايىتى خا-پا ئىدى. مەن ئۇنىڭ خاپا چىرايىغا قاراپ ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىدى. ناۋادا ئۇنىڭ ئورنىدا مەن بولغان بولسام، مەنمۇ شۇنداق بولۇشۇم مۇمكىن ئىدى. قىرىق بىرىنچى كۈنى نىكاھ ئوقۇلدى. مەن شاھ بىلەن بىللە ماڭا تەييارلانغان خاس ھۇج-رىغا كىردۇق، يېتىپ قالدۇق، يېرىم كېچە بولغاندا ئۇسساپ قالدىم. شاھنىڭ قېشىدىن ئاستا قوپۇپ تاشقىرىقى ھۇجرىغا چىقسام، چوڭ خانىش ئولتۇرۇپتۇ. يۈرىكىم جىغغىدە قىلىپ كەتتى. ئۇ سالام بەردى، مەن ئۆزۈمنىڭ ئۇسسىغانلىقىمنى

ئېيتتىم. ئۇ بىر كىچىك مىس چەينەكتىن بىر پىيالە شەربەت قۇيۇپ بەردى ۋە ئۇبدان ئارام ئېلىشىمنى تاپىلىدى. مەن رەھمەت ئېيتىپ شاھنىڭ قوينىغا كىرىپ ياتتىم. ئەتىسى تاڭ ئاتقاندا پادىشاھ چىرقىراپ كەتتى، سىرتتىن ئادەملەر دۈپۈر-لىشىپ كىرىپ كەلدى. توۋا خۇدايىم، گەپ قىلالمىدىم، قارد-سام تۆت ئاياغلىق بولۇپ قاپتىمەن، ئۇستىۋىشىمنىڭ ھەممىسى تۈك. ئادەملەر: «ئالۋاستىكەن، كېيىك سۈرەتلىك ئالۋاستىد-كەن. تۇتۇڭلار، باغلاڭلار!» دەپ ۋارقىراپ ماڭا يوپۇرۇلۇپ كېلىشتى. ئەھۋالنىڭ چاتاقلىقىنى، ھاياتىمنىڭ خەۋپ ئىچىدە قالغانلىقىنى ھېس قىلىپ قاچتىم. ئۇلار قوغلىدى، مەن جېد-نىمنىڭ بارىچە قاچتىم. ئۇلار مېنى بىر يىلدەك تاغمۇ تاغ، دەشتمۇدەشت قوغلىدى. بويۇمدا قالغىنىكەن، شۇ جەرياندا بۇ قىزىمنى تۇغدۇم. مەن ئۇنى ئېلىپ ئىنسان ئاياغ باسمايدىغان يەرلەردە يۇرۇپ ئون سەككىز يىلنى ئۆتكۈزدۇم. مەن سۆزلىد-يەلمىگەنلىكىم ئۈچۈن قىزىممۇ تىلسىز چوڭ بولدى. مەن ئۆزۈمنىڭ ئەھۋالىمغا ئېچىنمىدىم، ئەمما قىزىمغا قاراپ يۇ-رىكىم بەك ئېچىشىپ كەتتى، چۈنكى ئۇ مەندەك ھايۋان سىد-ياقىدا تۇغۇلغان بولسا ئانچە ئازابلانماس ئىدىم. يامىنى قىزىم ئادەم سىياقىدا، ئۇنىڭ ئۇستىگە ناھايىتى چىرايلىق تۇغۇلدى. گەرچە ھايۋان بولساممۇ، تىلىم بولمىسىمۇ، پاك قەلبىم بىد-لەن تەڭرىدىن قىزىمغا ئاسانلىق تىلىدىم. بىر كۈنى ئۇ بىر كېچە يوقىلىپ كەتتى، بەك قورقتۇم. ئەتىسى بۇ شاھزادىنى باشلاپ قېشىمغا كەلدى. ئۇ سۆزلىيەلەيدىغان بولۇپ قاپتۇ. مەن گەپ قىلالمىساممۇ سۆزلىرىنى ئۇقتۇم. بەك خۇشال بولدۇم. شاھزادە قىزىم بىلەن مېنى بۇ يەرگە باشلاپ كەلدى. قالغان ئىشلارنى دېمىسەممۇ ئۆزۈڭلار بىلىسىلەر. مېنىڭ كۆرگەن كۈنلىرىم ئەنە شۇ. ئاتا - ئانام نېمە بولۇپ كەتكەن-

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

دۇ؟ بەلكى ھىجرانلىق دەردى ۋە ئىچ ئاغرىتىدا ئۆلۈپ كەت-كەندۇ.

ئايال ھېكايىسىنى شۇنداق ئاخىرلاشتۇرۇپتۇ. گۈلپەرى ئۆزىنى ئانىسىنىڭ باغرىغا تاشلاپ يىغلاپتۇ، شاھزادىمۇ ئۇنى «ئانا» دەپ چاقىرىپتۇ، بۇ ئىش پۈتۈن شەھەرگە پۇر كېتىپتۇ.

پادىشاھ بىلەن خانىش بۇ ئىشلاردىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن ئۆز ئارا ئۇزاق مەسلىھەتلىشىپتۇ.

ئەتىسى ئادىل پادىشاھ بىرقانچە ۋەزىرنى چاقىرىپ:

— سىلەر قۇتلۇق شاھنى مېنىڭ نامىمدىن شەھىرىمىز-گە مېھمانغا تەكلىپ قىلىپ كەلسەڭلار، ناۋادا قوبۇل قىلسا تېخى ياخشى، رەت قىلسا، ئالدىغا ئۆزۈم بارىمەن، — دەپ ۋەزىرلەرنى يولغا سېپتۇ.

ۋەزىرلەر پادىشاھنىڭ پەرمانى بويىچە قۇتلۇق شاھنىڭ شەھىرىگە كېلىپ شاھقا سالام بەجا كەلتۈرگەندىن كېيىن، ئادىل شاھنىڭ مەكتۇپىنى ۋە ئۇنىڭ يوللىغان سوۋغاتلىرىنى تەقدىم قىپتۇ ھەمدە ئۆزلىرىنىڭ كېلىش مەقسىتىنى قۇتلۇق شاھقا بىلدۈرۈپتۇ. قۇتلۇق شاھ خۇشاللىق بىلەن ماقۇل بولۇپ:

— قەدىمىڭلارغا مۇبارەك بولسۇن ! مەن پادىشاھىڭلارنىڭ ئادەمگەرچىلىك قىلىپ مېنى مېھمانغا چىللىغانلىقىغا كۆپ خۇشالمەن. بىر - ئىككى كۈن شەھىرىمىزدە بولۇڭلار، باغۇ بوستانلارنى تاماشا قىلىڭلار، ئاندىن بىللە بارايلى، — دەپتۇ. ئەلچىلەر رازىلىق بىلدۈرۈپتۇ. كەلگەنلەر قۇتلۇق شاھنىڭ شەھىرىدە ئۈچ كۈن سەيلە - تاماشا، بەزمە - مەشرەپ ئويناپ كۆڭۈللىرىنى ئاچقاندىن كېيىن، قۇتلۇق شاھنى ئېلىپ ئۆز شەھىرىگە راۋان بوپتۇ. قۇتلۇق شاھ تۆت يۈزدەك ۋەزىر - ئەمىر، ئالىم - ھۆكۈمالىرىنى ئېلىپ مېڭىپتۇ.

ئادىل شاھ قۇتلۇق شاھنى قىزغىن قارشى ئاپتۇ، جاھان

خۇشاللىقتا چۆمۈپتۇ. ناغرا - سۇنايلارنىڭ ئاۋازى كۆككە يېتىپتۇ، دەپ تۈگەتكۈسىز بەزمە - تاماشىلار بىلەن بىر ئاي ئۆتۈپتۇ، قۇتلۇق شاھ قايتماقچى بوپتۇ. شۇ چاغدا ئادىل شاھ قۇتلۇق شاھقا:

— مۆھتەرەم ئالىيلىرى، ئۆزلىرى قايتىش ئالدىدا تۇرۇۋاتىدىلا، يولغا چىقىشتىن بۇرۇن ئۆزلىرىگە دەيدىغان ئازراق گېپىم بار ئىدى، كۆڭۈللىرى خالارمۇ؟ — دەپتۇ.

— ئەلۋەتتە، ئۆزلىرىنىڭ شەھىرىدە يۈرگەن كۈنلىرىمدە ئۆزلىرىنىڭ مەن پېقىردىن كۆپ دانا ۋە جىق ئادىل ئىكەنلىكلىرىنى ھېس قىلدىم. ھېكمەتلەرگە تولغان سۆھبەتلىرىدىن دىلىم يورۇپ، كۆڭلۈم كۆتۈرۈلۈپ قالدى. قانداق سۆزلىرى بولسا خۇشاللىق بىلەن ئاڭلاشقا تەييارمەن، — دەپتۇ قۇتلۇق شاھ.

— ئۆزلىرىگە دېمەكچى بولغىنىم بىر ھېكايە، بىر تېپىشماق دېسەممۇ بولىدۇ، بۇ تېپىشماقنى بىللە تاپساق دەيمەن. بۇرۇن مۇنداق بىر ئىش بولغانىكەن، — دەپ سۆز باشلىغان ئادىل شاھ بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەلەرنى بىر - بىرلەپ ھېكايە قىپتۇ. قۇتلۇق شاھ بۇ ھېكايىنى ئاڭلاپ ھەيران قاپتۇ ۋە ئۇن سەككىز يىل بۇرۇن ئۆز بېشىدىن ئۆتكەن ئىشلارنى يادىغا ئاپتۇ، ئەمما چاندۇرماي، ھېكايە ئاڭلىغان قىياپەتتە:

— ناھايىتى قىزىق ھەم ناھايىتى ئېچىنىشلىق سەرگۈزەشت ئىكەن، — دەپتۇ.

— بۇ ھېكايىنىڭ ئالىيلىرى بىلەن ھېچقانداق ئالاقىسى يوق دەپ قارامدىلا؟ — دەپتۇ ئادىل شاھ قۇتلۇق شاھقا. قۇتلۇق شاھ نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي ئولتۇرۇپ قاپتۇ. شۇ چاغدا ئادىل شاھنىڭ خانىشىنىڭ ھەمراھلىقىدا گۈلبۈي،

www.uyghurkitap.com

گۈلپەرى كىرىپ كەپتۇ. قۇتلۇق شاھ ئۇنى كۆرۈپ ھەيران قاپتۇ ۋە ئورنىدىن چاچراپ قوپۇپ:

— سىز گۈلبۈۋى ئەمەسمۇ؟ — دەپتۇ. خانىش گۈلبۈۋى چەكسىز ھەسرەت ئىچىدە:

— شاھىم، ئەزىزىم، — دەپ ئۆزىنى ئۇنىڭ باغرىغا تاشلاپتۇ. تۇرغانلارنىڭ ھەممىسى كۆز يېشى قىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بارلىق سىرلار ئاشكارا بوپتۇ.

قۇتلۇق شاھ دەرھال ۋەزىرلىرىگە پەرمان چۈشۈرۈپ، چوڭ خانىشنى چاقىرتىپتۇ. قۇتلۇق شاھ بىلەن ئادىل شاھ ئۇنى راست گەپ قىلىشقا قىستاپتۇ. چوڭ خانىش يالغان ئېيتىشقا ئورۇن قالمىغانلىقىنى بىلىپ، گۇناھىنى تىلەپ:

— مەن گۇناھكار، بىر قوشۇق قېنىمنى تىلەيمەن. گۈلبۈۋى كىچىك خانىش بولۇپ ئوردىغا كەلگەنلىكتىن، مىنىڭ كۈنداشلىقىم تۇتۇپ ئۆزۈمنى قويالماي قالدىم. شۇنىڭ بىلەن ھەر تۈرلۈك چارە - ئاماللارنى قىلىپ، بىر جادۇگەر مومايىنى تېپىپ دەردىمنى ئېيتتىم. ئۇ مېنىڭ سىر كۆمۈش بېرىش شەرتى بىلەن ماڭا ئانار شەربىتىگە ئەپسۇن ئوقۇپ بەردى. توي كېچىسى يېرىم كېچىدە خانىش گۈلبۈۋى كۈتكىنىمدەك «ئۇسسىدىم» دەپ تاشقىرىغا چىقتى، مەن ئاشۇ ئەپسۇن ئوقۇلغان ئانار شەربىتىنى بەرگەنىدىم، — دەپتۇ.

قۇتلۇق شاھ غەزەپتىن جالاقلاپ تىترەپ، ۋەزىرلىرىگە دەرھال ھېلىقى جادۇگەر مومايىنى كەلتۈرۈشنى بۇيرۇپتۇ. ئۇزاق ئۆتمەي جادۇگەر موماي ھازىر بوپتۇ. تۇرغۇن ئادەملەرنىڭ قان قەرزىگە بوغۇلغان بۇ قېرى دەللە ئۆلۈمگە بۇيرۇلۇپ دارغا ئېسىلىپتۇ. چوڭ خانىشنى خانىش گۈلبۈۋى تىلەپ قاپتۇ. خانىش گۈلبۈۋى بىلەن مەلىكە گۈلپەرى قۇتلۇق شاھنى قۇچاقلاپ بەخت ياشلىرىنى تۆكۈپتۇ. خانىش گۈلبۈۋى قۇتلۇق

شاھتىن ئاتا ـ ئانىسىنى سورىغانىكەن، پادىشاھ:

— مېنى كەچۈرۈڭ، ئامرىقىم، مەن ناھايىتى چوڭ جىنا ـ يەتكە يول قويدۇم. مەن بولغان ئەھۋاللارنى ئۇقماي، ئۇلارنى ماڭا قىز ئەمەس ئالۋاستى بەرگەنىكەن، دەپ زىندانغا سالدۇر ـ غانىدىم. ئۇلار ھېلىمۇ زىنداندا، ئەمما مەن ئۇلارغا زىيان ـ زەخمەت يەتكۈزمەي كەلدىم. خۇدايىم بۇيرۇسا ئۇلار بىلەن دىدارلىشىسىز، — دەپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، ھەممە ئىش ئايان بوپتۇ. يامانلارنىڭ ھا ـ لى يامان بوپتۇ، ياخشىلار خۇشاللىقتا چۆمۈپتۇ. ئادىل شاھ بىلەن قۇتلۇق شاھ مەسلىھەتلىشىپ، شاھزادە بېھىشئاتا بىلەن مەلىكە گۈلپەرىنىڭ تويىنى يەنە قىرىق كۈن ئويناپتۇ. قۇتلۇق شاھ ئادىل شاھ ۋە ئۇنىڭ خانىشى باشلىق ئادىل شاھنىڭ خەلقىنى ئۆز شەھىرىگە باشلاپ بېرىپ، ئۆزى بىلەن خانىش گۈلبۇينىڭ تويىنى يەنە قىرىق كۈن، شاھزادە بىلەن مەلىكى ـ نىڭ تويىنى قىرىق كۈن ئويناپتۇ. ئىككى شەھەر خەلقى توي ئۈستىگە توي ئويناپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ ئىككى پادىشاھ ۋە ئىككى شەھەر خەلقى تۇغقان بولۇشۇپ، ياخشىلارنى يۆلەپ، يامانلارنى جازالاپ، ئەلدە بەخت ـ سائادەت ئورنىتىپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكىر ئادرېسى

لەئەلشاھ بىلەن ئىپارگۈل

بۇرۇنقى زاماندا بىر پادىشاھ ئۆتكەن بولۇپ، ئۇنىڭ دۆلىتى شۇنچە زىيادە بولسىمۇ، خانلىقىغا ۋارىسلىق قىلىدىغان بىرەر پەرزەنتى بولمىغاچقا كۆڭلى يېرىم بولۇپ، كېچە-كۈندۈز ھەسرەت چېكىدىكەن، خانىشىمۇ شۇ سەۋەبتىن غەمكىن ئۆتىدىكەن. خانىشنىڭ ئۆي خىزمىتىنى قىلىدىغان ئاق كۆ-ڭۈل دېدىكى بولۇپ، خانىشنىڭ ئەھۋالىغا ئىچى ئاغرىپ بى-ئارام بولىدىكەن. بىر كۈنى ئۇ خانىشتىن:

— قەدىرلىك خانىش، شۇنچە دۆلەتمەن، بەختلىك ياشاپ تۇرۇپ يەنە نېمە ئۈچۈن شۇنچە ئازابلىنىسىلا؟ — دەپ سوراپتۇ. خانىش دېدىكىگە ئۆزىنىڭ پەرزەنت كۆرمىگەنلىكىدىن ئازابلى-نىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

— ئەگەر مۇرادلىرىغا يەتسىلە ماڭا نېمە ئىنئام قىلىلا؟ — دەپ سوراپتۇ دېدەك.

— سېنى قۇللۇقتىن ئازاد قىلاتتىم ۋە ئۆزۈممۇ غەمدىن خالاس بولاتتىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ خانىش.

شۇنىڭدىن باشلاپ خانىش پەرزەنت ئۈچۈن، دېدەك ئازاد-لىق ئۈچۈن خۇداغا ئىلتىجا قىلىشقا باشلاپتۇ.

بىر كۈنى دېدەك باغدىكى كۆل بويىدا ئولتۇرۇپ يىغلىغا-نىكەن، بىر تامچە يېشى سۇغا تېمىپ، بىردەمدىلا غەلىتە بىر

قۇرتقا ئايلىنىپتۇ. دېدەك بۇنى كۆرۈپ ھەيران قاپتۇ ۋە
قۇرتنى سۇزۇۋېلىپ ئۇنى خانىشنىڭ ئالدىغا ئەكىرىپ، بولغان
ۋەقەنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. خانىش سۇنىڭ ئىچىدىكى قۇرتقا
قارىسا، قۇرت پارقىراپ نۇر چېچىپ تۇرغۇدەك. خانىشنىڭ
قۇرتقا قارىغانسېرى قارىغۇسى كېلىپ، ئۇنىڭغا مېھرى چۈ-
شۈپ، غەم - قايغۇسى يېشىلىپ كېتىپتۇ - دە، ئۇنى ئە-
تىۋارلاپ يوغان ئالتۇن جام ئىچىگە سېلىپ بېقىپتۇ. شۇنىڭ-
دىن باشلاپ خانىشنىڭ كۆڭلى ئېچىلىپ، كۈنلىرى كۆڭۈللۈك
ئۆتۈشكە باشلاپتۇ.

بىر كۈنى خانىش چۈش كۆرۈپتۇ. چۈشىدە ئۇنىڭ ھە-
رەمخانىسىنىڭ تۆرىدە ئاپئاق ساقاللىق بىر بوۋاي ئولتۇرغۇ-
دەك. ئۇ قولىدىكى تەسۋىسىنىڭ ئۇرۇقىدىن بىر تالنى ئايرىپ
ئېلىپ خانىشقا بېرىپتۇ ۋە: «بالام، ئەمدى كۆپ قايغۇرما، قا-
چىدىكى لەئەل قۇرتنى ھەپتىدە بىر قېتىم كۆرۈپ، سۈيىنى
يېڭىلاپ تۇر. يەتتە قىرىق كۈندە مانا شۇ خىسلەتلىك قۇرت
پېشانىسىدىن نۇر چېچىپ تۇرىدىغان بىر ئوغۇل بوۋاققا ئاي-
لىنىدۇ» دەپ غايىب بوپتۇ.

خانىش ھېلىقى بوۋاينىڭ دېگىنى بويىچە يەتتە قىرىق
كۈننى ئۆتكۈزۈپتۇ. ئۇ بىر جۈمە كۈنى شېرىن ئۇيقۇدا ياتسا،
ئۆي ئىچىدە بوۋاقنىڭ ئىڭرىغان ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. يۈگۈرۈپ
قوپۇپ قارىسا، ئالتۇن جامنىڭ ئىچىدە پېشانىسىدىن نۇر يې-
غىپ تۇرىدىغان بۇدرۇققىنا بىر بوۋاق تۇرغۇدەك. بۇنى كۆرۈپ
خانىشنىڭ خۇشاللىقى ئىچىگە پاتماپتۇ. ئەتىسىدىن باشلاپ بۇ
سىرلىق ۋەقەدىن خەۋەر تاپقان پۈتۈن شەھەر خەلقى دەۋرەپ
كېتىپتۇ، نۇرغۇن سوۋغا - سالام كەلتۈرۈپتۇ. پادىشاھ يېڭى-
دىن دۇنياغا كەلگەن ئوغلىنىڭ خۇشاللىقى ئۈچۈن قىرىق
كېچە - كۈندۈز توي - تاماشا ئۆتكۈزۈپتۇ، غېرىب -

غۇرۋالارغا نۇرغۇن خەير ـ سەدىقە تارقىتىپتۇ. ئوغلىغا «لەئەلشاھ» دەپ ئات قويۇپتۇ. پادىشاھ لەئەلشاھنى يەتتە يېشىدىن ئون يەتتە ياشقىچە ئوقۇتۇپ، تۈرلۈك بىلىملەردە كامالەتكە يەتكۈزۈپتۇ. بالىمۇ قامەتلىك يىگىت بولۇپ يېتىشىپتۇ. شاھ ئوغلىنى ئۆيلەش ئۈچۈن لايىق تېپىشنى ئارزۇ قىلىدىكەن. تاپىدىغان قىزنىڭمۇ ئوغلىغا ئوخشاش ئەخلاق ـ پەزىلەتكە ۋە بىلىمگە ئىگە بولۇشىنى ئويلايدىكەن، شۇڭا كۆڭلىدىكىدەك قىز ئىزدەش ئۈچۈن شەھەر ـ شەھەرگە ئەلچىلەر ئەۋەتىپتۇ. ئاخىر ئەلچىلەر قىرىق كۈنلۈك يىراقلىقتىكى بىر شاھلىقتا شاھزادىگە لايىق بولغۇدەك ئىپارگۇل ئىسىملىك بىر گۈزەل مەلىكىنىڭ بارلىقىنى خەۋەر قىپتۇ.

ئىپارگۇل ئىسىملىك بۇ مەلىكە گۈلىستان دەپ نام چىقارغان شەھەردە دۇنياغا كەلگەنىكەن. بۇ شەھەرنىڭ شاھىمۇ يىگىرمە يىل بۇرۇن پەرزەنت كۆرمەي، ئاخىر ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان رەپىقىسى گۈلبانۇنىڭ ئۈستىگە خوتۇن ئېلىپ بالا كۆرۈش ئارزۇسىنى بىلدۈرگەندە، گۈلبانۇ كۈنداشلىق قايغۇسىدا ھەسرەت چېكىپ يېتىپ قاپتۇ. شاھ ئوردىسىدا گۈل ئۆستۈرىدىغان گۈلچى موماي خانىشنى جېنىدىن ئەزىز كۆرىدىكەن. گۈلچى موماي ئۇنىڭ پەرزەنت داغىدا سارغىيىپ خازان بولۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئىچى ئاغرىپ، ھەر كۈنى گۈللەردىن دەستە تىزىپ ئەكىرىپ، كېسەل ياتقان گۈلبانۇنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈشكە تىرىشىدىكەن.

بىر ئەتىگىنى گۈللەر ئارىسىدا ئالاھىدە ئېچىلغان چىرايلىق بىر گۈلگە كۆزى چۈشكەن موماي گۈلنى خانىشقا بېرىپتۇ. بېشىنى كۆتۈرۈشكىمۇ دەرمانى يوق گۈلبانۇ گۈلنى پۇراش بىلەن كۆڭلى تەك ئېچىلىپ، روھى خېلىلا كۆتۈرۈلۈپ قاپتۇ. ئۇ گۈلچى مومايدىن:

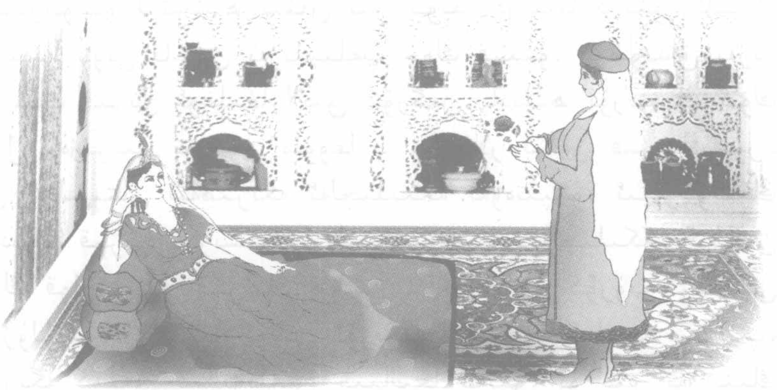

— بۇ قانداق گۈل؟ — دەپ سوراپتۇ. موماي:

— بۇ ئىپارگۈل، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

— مەن بۇنداق پۇراقلىق گۈلنى كۆرۈپ باقمىغانىدىم، — دەپتۇ خانىش ۋە گۈلنى يېنىشلاپ پۇراشقا باشلاپتۇ.

— باغرىڭىزغا تېڭىڭ، بالام، دەردىڭىزگە شىپا بولسۇن، — دەپتۇ موماي.

گۈلبانۇ ئىپارگۈلنى مەيدىسىگە تاقاپتۇ ۋە گۈل ھىدىنى پۇراپ يېتىپ كۆزى ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. گۈلبانۇ چۈشىدە لەئەلشاھنىڭ ئاپىسى كۆرگەن ئاق ساقاللىق بوۋاينى كۆرۈپتۇ. بوۋاي قولىنى ئىپارگۈلگە سوزۇپ: «قىزىم، كۆپ قايغۇرما، گۈل — يېڭى ھاياتنىڭ بەلگىسى. مانا بۇ قولۇڭغا چۈشكەن ئىپارگۈلنى بىر جامغا سېلىپ سۇ قۇي، ھەر ھەپتىدە بىر قېتىم سۈيىنى يەڭگۈشلەپ تۇرساڭ، يەتتە قىرىق كۈندىن كېيىن ئۇ گۈلدەك گۈزەل قىزغا ئايلىنىپ، مۇرادىڭ ھاسىل بولىدۇ» دەپ غايىب بولۇپ كېتىپتۇ.

گۈلبانۇ چۈشىدىكى بېشارەت بويىچە، گۈلنى ھەر يەتتە كۈندە سۇ يۆتكەپ پەرۋىش قىلىپ بېقىپتۇ. يەتتە قېتىم قىرىق كۈن ئۆتۈپ ئىپارگۈل چىرايلىق بىر بوۋاققا ئايلىنىپتۇ.

ئىپارگۈلمۇ لەئەلشاھ بىلەن بىر كۈندە دۇنياغا كەپتۇ. ئاتا ـ ئانىسى ئۇنى ياخشى تەربىيىلەپ چوڭ قىپتۇ. مۇشۇنداق پەزى-لەتلىك قىزنى ئوغلىغا لايىق كۆرگەن پادىشاھ ئۆزىنىڭ ئوڭ قول ۋەزىرىنى نۇرغۇن سوۋغا ـ سالاملار بىلەن قىزنىڭ يۇر-تى گۈلىستان شەھىرىگە ئەلچىلىككە ئەۋەتىپتۇ. ئىپارگۈلنىڭ دادىسى قىزنى بېرىشكە رازىلىق بېرىپتۇ. ئەلچىلىككە كەلگەن ئوڭ قول ۋەزىر قىزنىڭ ھۆسن ـ جامالىنى كۆرۈپ نىيىتى بۇزۇلۇپتۇ. ئۇ ئىپارگۈلنى ئۆزىنىڭ ئوغلىغا ئېلىپ بېرىپ، ئۆزىگە كېلىن قىلىۋېلىش خىيالىغا كەپتۇ. ئۇ قىز تەرەپنىڭ رازى بولغانلىق خۇش خەۋىرىنى تېز يەتكۈزۈش باھانىسىدە يولغا چىقىپ، ئۇدۇل ئۆيىگە كېلىپ خوتۇنى بىلەن مەسلىھەت قىلىشىپتۇ. ئۇلار پادىشاھنى ئۆلتۈرۈپ شاھلىقنى قولغا ئال-ماقچى، ئۇنىڭدىن كېيىن لەئەلشاھنى كۆزدىن يوقىتىپ، ئۇ-نىڭ ئورنىغا ئۆز ئوغلىنى شۇنىڭغا ئوخشاش ياساپ، ئىپار-گۈلنى يۆتكەپ كەلمەكچى بولۇشۇپتۇ.

ۋەزىر پادىشاھ ئوردىسىغا بېرىپ تويىنىڭ خۇش خەۋىرىنى يەتكۈزۈپتۇ ۋە پادىشاھنى قۇتلاش يۈزىسىدىن ئۇنى ئۆيىگە مېھمانغا چاقىرىپتۇ. پادىشاھ خۇشال ھالدا ۋەزىرنىڭ ئۆيىگە مېھمانغا يالغۇزلا كەپتۇ. ۋەزىر ۋە ئۇنىڭ ئايالى پادىشاھنىڭ تامىقىغا زەھەر سېلىپ ئۇنى ئۆلتۈرۈپ، جەسەتنى تېزلا يەر-غىشتۇرۇپتۇ. ۋەزىر بۇ ئىشنى ھېچكىم كۆرمىدى دەپ، ئور-دىغا كەپتۇ ۋە لەئەلشاھنى يوقاتماقچى بوپتۇ، بىراق ئۇنى تا-پالماپتۇ. ۋەزىر كاناي ـ سۇناي چېلىپ ئۆزىنى شاھ دەپ جا-كارلاپتۇ.

ئەسلىدە پادىشاھنىڭ ئۆزۈن ۋاقىتتىن بېرى خىزمىتىدە بولۇپ كەلگەن بىر دېدىكى بولۇپ، ئۇ ۋەزىرنىڭ يالغۇز پادى-شاھنىلا ئۆيىگە مېھمانغا چاقىرىشىدا بىر گۇمانلىق ئىشنىڭ

بارلىقىنى سېزىپ، پادىشاھنىڭ ئارقىسىدىن تۈيدۈرماي بېرىپ ھەممە ئەھۋالنى كۆرگەنىكەن. بۇ دېدەك ئايال ۋەزىردىن بالدۇر ئوردىغا كېلىپ لەئەلشاھ بىلەن خانىشقا كۆرگەنلىرىنى بىرمۇبىر ئېيتىپتۇ. خانىش بىلەن لەئەلشاھ تېزدىن يول تەييارلىقىنى قىلىپ، شۇ كېچىسىلا يولغا چىقىپ كەتكەنىكەن.

ئۇلار قىرىق كېچە - كۈندۈز يول مېڭىپ گۈلىستان شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ، ئۆزلىرىنى سودىگەر دەپ تونۇشتۇرۇپ بىر سارايغا ئورۇنلىشىپتۇ.

لەئەلشاھ بىر كۈنى شەھەرنى ئايلىنىپ يۈرۈپ چوڭ بىر باغنى ئۇچرىتىپتۇ. باغنىڭ ئەتراپى قېلىن بىر سوقما تام بىلەن قورشالغان بولۇپ، تۆمۈر دەرۋازا قويۇلغانىكەن. ئۇنىڭ باغنى بىر كۆرۈپ بېقىش ھەۋىسى قوزغىلىپتۇ. ئۇ تام يېنىدىكى بىر توپ چىنار دەرىخىنىڭ ئۈستىگە چىقىپ مۆكۈنۈپ تۇرۇپ باغ ئىچىنى تاماشا قىپتۇ. باغنىڭ ئىچى ناھايىتى گۈزەل بولۇپ، رەڭمۇرەڭ گۈللەر ئېچىلغان، ھەر خىل قۇشلار سايرىشىپ تۇرغانىكەن. بىر ۋاقىتتا باغ ئىچىگە بىر

توپ قىزلار چىقىپ كەپتۇ. بۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىر قىز ئۇكمۇ گۈزەل ئىكەن. ئۇنى كۆرۈپ لەئەلشاھنىڭ ۋۇجۇدى تىترەپ كېتىپتۇ. ئۇ قايتىپ كېلىپ ئەھۋالنى ئانىسىغا ئېيتىپتۇ. ئانىسى لەئەلشاھقا كۆپ نەسىھەت قىپتۇ. بالا سەۋر ـ تاقىتى قىلالمايدىغانلىقىنى، ئەگەر ئۇ قىزنى كۆرمىسە ھاياتىنىڭمۇ كېرەكى يوقلۇقىنى ئېيتىپ تۇرۇۋاپتۇ. ئۇلار سۈرۈشتۈرۈش ئارقىلىق بۇ باغنىڭ شۇ يۇرتنىڭ پادىشاھى قىزى ئۈچۈن سالدۇرغان خاس باغ ئىكەنلىكىنى بىلىپتۇ. ئانا ـ بالا ئىككىسى مەسلىھەتلىشىپ، خانلىق مەدرىسىدە دەرس بېرىدىغان ئۇستازنىڭ ھىمايىسىگە ئىگە بولۇش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. خانىش گەپنى لەئەلشاھنىڭ تارىخىدىن باشلاپ، ۋەزىرنىڭ قىلغان جىنايىتى ۋە ئۆزلىرىنىڭ بۇ يەرگە قېچىپ كېلىپ پاناھلىق ئىزدىگەنلىكلىرىنى بىر ـ بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ. بۇنىڭدىن تەسىرلەنگەن ئۇستاز كېيىنكى خاتىرجەملىكنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن، قىز بىلەن يىگىتكە مەخپىي ھۇجرىدا دەرس بېرىپ تۇرماقچى بوپتۇ. مانا شۇنىڭدىن بېرى ئىككى ئاشىق ـ مەشۇق دەرس باھانىسىدە كۆرۈشۈپ تۇرۇپتۇ.

ئەمدى گەپنى قارا نىيەت ۋەزىردىن ئاڭلايلى:

قارا نىيەت ۋەزىر پادىشاھلىق تامغىنى قولغا كىرگۈزۈپ تەختتە ئولتۇرغاندىن كېيىن، پادىشاھنىڭ يېقىنلىرىنى يوقىتىپتۇ، شۇنىڭ بىلەن يۇرت ئىچىدە ۋەيرانچىلىق يۈز بېرىپتۇ. ئۇ ئوغلىغا ئىپارگۈلنى ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن نۇرغۇن ئەسكەر تارتىپ گۈلىستان شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ. توي باشلاشتىن بۇرۇن قىز بىلەن يىگىتنىڭ دىدار كۆرۈشۈش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلۈپتۇ. لەئەلشاھنىڭ نامىدا كەلگەن يىگىتنىڭ لەئەلشاھ ئەمەسلىكىنى بىلگەن قىز يىگىتنى ئەلەم ۋە قەلەمدە سىناشنى باھانە قىلىپ توي ۋاقتىنى كەينىگە سۈ-

رۇپتۇ. قارا نىيەت ۋەزىر ئىشنىڭ پاش بولۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، تۇيىنىڭ ۋاقتىنى تېزلىتىپتۇ. قىز بولسا دادىسىغا لەئەلشاھ دېيىلگەن بۇ يىگىتتە شاھزادىلەرگە خاس خىسلەت-نىڭ يوقلۇقىنى ئېيتىپ نارازىلىق بىلدۈرۈپتۇ. ھىيلىگەر ۋەزىر قىزنىڭ دادىسىغا لەشكەرلىرى بىلەن تەھدىت سېلىپ بېسىم ئىشلىتىپتۇ. گۇلىستان شاھى تەختىدىن ئايرىلىشتىن قورقۇپ، قىزنىڭ ماقۇللۇقىنى ئالمايلا توي باشلاپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان قىز - يىگىت ئۇستازىنىڭ ياردىمى بىلەن يىراق يەرگە كېتىش ئۈچۈن يولغا چىقىپتۇ.

ئۇلار كۆپ يوللارنى بېسىپ بىر شەھەرنىڭ يېنىغا كېلىپ چۈشۈپتۇ. ئازراق غىزالانغاندىن كېيىن، لەئەلشاھ شەھەر ئى-چىگە كىرىپ ئەھۋال ئۇقماقچى بوپتۇ. ئىپارگۇل:

— پېشانىڭىزدىكى بۇ نۇرنىڭ قارا نىيەتلىك كىشىلەرنىڭ نىشانى بولۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيمەن. ئەگەر شەھەرگە كىرسىڭىز، سىزگە غەلىتىرەك نەزەر سالغان كىشىلەردىن ئېھتىيات قىلغايسىز، — دەپ تېزرەك قايتىپ كېلىشىنى جېكىلەپتۇ.

لەئەلشاھ شەھەرگە كىرىپ كوچىلارنى ئارىلاپ يۈرۈپ، ساقاللىق بىر قاسساپنىڭ ئالدىغا كەپتۇ ۋە گۆشنىڭ نەرخىنى سوراپتۇ. شۇ ئارىلىقتا قاسساپنىڭ يوغان كۆزى لاپ قىلىپ ئۇنىڭغا قادىلىپتۇ. ئۇنىڭ يۈرىكى جىغىلداپ كېتىپتۇ. ئۇ گۆشنى ئالماي ئارقىسىغا قاراپ كەتمەكچى بوپتۇ. بۇنى كۆر-گەن قاسساپ شاھزادىنى چاقىرىپ:

— ئوغلۇم، ئاجايىپ يىگىت ئىكەنسىز، — دەپ بىر پارچە گۆشنى كېسىپلا، «كۇللەھۇن چىزھۇن» دېگەندەك بىر-نەرسىلەرنى ئوقۇپ، ئۇنىڭ بېشىغا يېنىك ئۇرۇپ قويۇپ «قوچقار بولۇڭ» دېگەنىكەن، شۇ زامات لەئەلشاھ مۈڭگۈزلۈك

قوچقارغا ئايلىنىپ قاپتۇ. بۇ قاسساپ قىياپىتىگە كىرىۋالغان جادۇگەر بولۇپ، شەھەرگە يېڭى كەلگەن يىگىت قىزلارنى مالغا ئايلاندۇرۇپ، قىممەت باھادا ساتىدىكەن. «پالاكەت باسسا ئەسكى تامدا ئۆلۈك ئۆچرىشىدۇ» دېگەندەك، لەئەلشاھ جادۇگەرنىڭ قولىغا چۈشۈپ قاپتۇ.

ئىپارگۈل لەئەلشاھنى بىر كېچە ئەندىشە ئىچىدە كۈتۈپتۇ، ئۇنى بىرەر پالاكەتكە يولۇققانمىدۇ؟ دەپ، تاڭ يورۇشى ھامان ئەرەنچە ياسىنىپ ئاتلىق شەھەرگە قاراپ مېڭىپتۇ. شەھەر كوچىلىرىنى كەچ كىرگۈچە ئايلىنىپ ئىز - دېرىكىنى ئالالماپتۇ. ئىپارگۈلنىڭ قورسىقى ئېچىپ، ئازراق غىزالىنىش ئۈچۈن ئېتىنى ئاشپۇزۇلنىڭ ئالدىغا باغلاپ قويۇپتۇ ۋە ئۆزى ئاشخانىغا كىرىپ تاماق يەپتۇ. شۇ ئارىلىقتا ئېتىنى ئوغرى ئەكېتىپتۇ. ئېتىدىنمۇ ئايرىلىپ قالغان مەلىكە ئازاب ئىچىدە ئۆرتىنىپتۇ. ئۇ بىرەر ماكان تېپىش كويىدا بېشى قايغان تەرەپكە قاراپ مېڭىپتۇ. كېچىنى بىرەر خەۋپسىز ئورۇندا ئۆتكۈزۈشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ، چىراغ يورۇقى چىقىپ تۇرغان بىر دۇكاننىڭ ئىشىكىنى قېقىپتۇ. دۇكان ئىچىدىن بىر قېرى موماي چىقىپ:

— بالام، كىمنى ئىزدەيسەن؟ قەيەردىن كەلدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ. ئىپارگۈل:

— مەن بىر مۇساپىر، تىنەپ قېلىپ كەچ قالدىم، قونۇپ قالسام، ئىسمىم لەئەلشاھ، — دەپتۇ. موماي «يىگىت»نى دۇكانغا باشلاپتۇ ۋە ئىسسىق تاماق بېرىپتۇ. ئىپارگۈل دۇكاندا قونۇپ قاپتۇ. ئەرەنچە ياسىنىۋالغان ئىپارگۈل مومايغا شەھەرگە نەچچە ئايلىق يولدىن كەلگەنلىكىنى، بىر ئاكىسىنى يوقىتىپ قويۇپ تاپالمايۋاتقانلىقىنى، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچنېمىسىنىڭ يوقلۇقىنى ئېيتىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان مومايىنىڭ

«يىگىت»كە ئىچى ئاغرىپتۇ. موماي ئۆزىنىڭمۇ مۇشۇ دۇكاندا يالغۇز ھالۋا سېتىپ تىرىكچىلىك قىلىدىغانلىقىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ، ئاخىردا: «ئاكاڭنى تاپقۇچە مەن بىلەن بىرگە تۇر-غىن، ئىككىمىز بىرگە ئۆتەيلى» دەپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ «يىگىت» ناھايىتى خۇشال بوپتۇ. ئۇلار ھەر كۈنى دۇكانىنىڭ سودىسى بىلەن بىرگە ھايات كەچۈرۈپتۇ. بۇ يەردىن سودا ـ سېتىق قىلىدىغانلار ياكى ئۆتكەن ـ كەچكەنلەرنىڭ كۆزى «يىگىت»كە چۈشىدىغان بولۇپ قاپتۇ. بۇرۇن يېرىم قازان ھالۋا سېتىلىپ بولالمايدىغان دۇكان بىر قازان ھالۋا يەتمەيدىغان دۇكانغا ئايلىنىپتۇ. دۇكان ئاۋاتلاشقانسېرى «يىگىت»نىڭ تەرىپى پۈتۈن شەھەرگە پۇر كېتىپتۇ، ھەتتا ئۇنىڭغا شاھ ئوردىسىدا شاھ-نىڭ قىزى غايىبانە ئاشىق بوپتۇ، ئاخىر«يىگىت» بىلەن كۆ-رۈشۈشنى ئارزۇ قىلىپ، ئۆزىنىڭ ئەھۋالىنى ئىنىكئانىسىغا ئېيتىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ئايال: «سېنىڭ ئۇ يىگىت بىلەن ئاشكارا ئۇچراشمىقىڭ ناھايىتى مۇشكۈل، شۇڭا ھۇجراڭدىن ھالۋىچى مومايىنىڭ دۇكىنى ئاستىغىچە يەر ئاستى يولى قې-زىپ، يىگىتنى ھۇجراڭغا كەلتۈرىمىز» دەپ ئەقىل كۆرسى-تىپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ قىز ئۆزىنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىنى سې-تىپ مەدىكار ياللاپ ئىش باشلاپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ئۇچ ئاي ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن مەخپىي يول پۈتۈپتۇ. بىر كېچىسى «يىگىت» ھالۋا تەييارلاۋاتسا، ئۆيىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن بىر پار-چە يەر گۈمۈرۈلۈپ چۈشۈپتۇ. بۇنىڭغا ھەيران بولغان «يى-گىت» بۇ كونا ئورا بولسا زەيلىكتىن بېسىلىپ كەتكەن ئوخشايدۇ دەپ، تۈۋاق كۆمتۈرۈپ قويۇپتۇ. ئەتىسى شۇ ۋاقىت بىلەن ھېلىقى تۈۋاق ئاستىدىن ئىككى قىز پانۇس كۆتۈرگەن ھالدا چىقىپ كەپتۇ. بۇنى كۆرگەن «يىگىت» قورققىنىدىن قېتىپلا قاپتۇ. بۇنى سەزگەن قىز:

— هاي - هاي، قورقماڭ، ئەزىز يىگىت! بىز شاھ ئوردىسىدىن بولىمىز. شاھىمىزنىڭ بىر تال ئارزۇلۇق قىزى بولۇپ، ئۆزۈڭدىن بېرى سىزنى كۆرۈشكە تەشنا بولۇۋاتقان ئوردىدىن مۇشۇ يەرگىچە مەخپىي يول قازدۇرۇپ، سىزنى كۆرۈپ تۇرۇشقا ئامال تاپتى، شۇڭلاشقا بۈگۈن سىزنى ئالغىلى كەلدۇق، — دەپ ئوردىغا بېرىشقا دالالەت قىپتۇ. ئاخىر «يىگىت» يۈز كېلەلمەي بېرىشقا ماقۇل بوپتۇ. ئۇ ئوردىغا بېرىپ شاھ قىزى رەمزىگۈل بىلەن كۆرۈشۈپتۇ. مەلىكە ئۇنى ھەر خىل نازۇ نېمەتلەر بىلەن مېھمان قىلىپ، ئەتە يەنە مۇشۇ ۋاقىتتا دىدار كۆرۈشۈشكە ماقۇل كەلتۈرۈپ ئۆزىتىپ قويۇپتۇ.

بۇ شەھەرنىڭ شاھىنىڭ يېقىن بىر ۋەزىرى بار ئىكەن، ئۇ ئادەتتە كېچىلىرى يۇقىراچە ياسىنىپ، شەھەر ئايلىنىپ يۈرۈشنى ئادەت قىلغان بولۇپ، كىشىلەرنى بوزەك قىلغان مۇتتەھەملەرنى تۇتۇۋېلىپ ئەتىسى جازىسىنى بېرىدىكەن. مانا شۇ ئادىل ۋەزىر يېرىم كېچىدە شەھەرنى ئايلىنىپ يۈرۈپ،

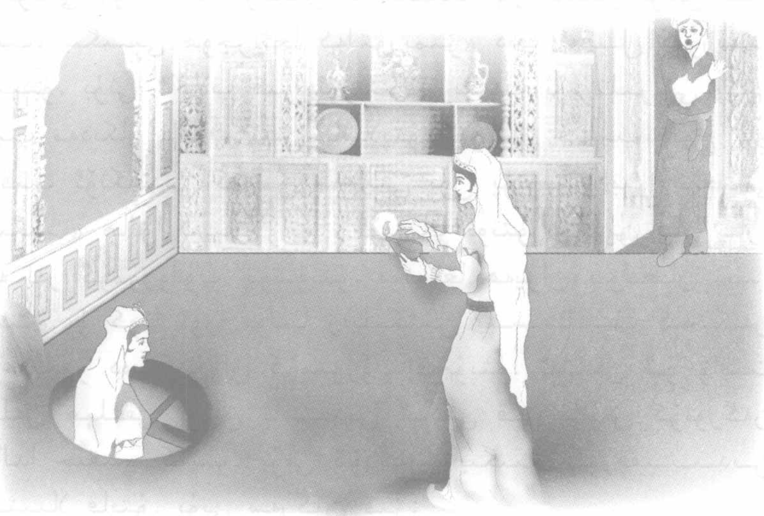

www.uyghurkitap.com

ھالۋچى مومايىنىڭ دۇكىنىدىكى چىراغ يورۇقىنى كۆرۈپ دۇ-كانغا كىرىپتۇ ۋە «يىگىت» بىلەن پاراڭلىشىپ ئۇزۇن ئولتۇ-رۇپ قاپتۇ. شۇ ئەسنادا تۇۋاق كۆتۈرۈلۈپ، قولىغا پانۇس تۇت-قان ئىككى قىز پەيدا بوپتۇ. بۇنى كۆرگەن ۋەزىر دۇكاننىڭ ئوتتۇرىسىدىن چىققان بۇ كارامەتتىن ئەس - ھوشىنى يوقات-قىلى تاس قاپتۇ.

— ئەي يىگىت، سىز ئۆتكەن كېچە مەلىكە رەمزىگۈل بىلەن يەنە كۆرۈشۈشكە ۋەدە بەرگەنىدىڭىز، لېكىن سىز شۇ ۋاقىتتا بارمىدىڭىز، مەلىكە تەقەززا بولۇپ يولىڭىزغا قاراپ تۇرۇۋاتىدۇ، — دېيىشىپتۇ ئۇلار. بۇنى ئاڭلاپ ئەھۋالنى چۈ-شەنگەن ۋەزىر:

— ۋەدە قىلغانىكەنسىز، ۋەدىڭىزگە قەرزدارسىز. بېرىڭ، مەن چىقىپ كېتەي، — دەپتۇ. «يىگىت» يولغا چىقىپتۇ.

ئەتىسى ۋەزىر شاھنىڭ يېنىغا كىرىپ:

— جانابىي ئالىيلىرى، مەن ئۆتكەن كېچە ئاجايىپ بىر ۋەقەنى كۆرۈپ قالدىم، — دەپتۇ.

— قېنى، قانداق ئىش ئىكەن؟ بايان قىلغايسەن، — دەپتۇ شاھ.

— بۇ كارامەت بىر ئىش. بۇ ۋەقەنى تاكى ئۆز كۆزۈ-ڭىز بىلەن كۆرمىگۈچە ئىشەنمەيسىز، — دەپتۇ ۋەزىر.

— قېنى، ئۇنى كۆرۈشنىڭ يولىنى كۆرسەت! — دەپتۇ شاھ.

— جانابلىرىغا بۇ ۋەقەنى كۆرسىتىشتىن ئاۋۋال مېنىڭ بىر شەرتىم بار، ئەگەر شۇنىڭغا كۆنسىڭىز، ئاندىن كېيىن كۆرسەتكەيمەن، — دەپتۇ ۋەزىر.

— قېنى، شەرتىڭنى ئېيت! — دەپتۇ شاھ.

— ئەھۋالنى كۆرگەندىن كېيىن غەزەپلەنمىگەيسىز،

ئۇلارغا ئازار بەرمىگەيسىز، — دەپتۇ ۋەزىر.

— ھەرقانداق ئىش بولسىمۇ كەچۈرگەيمەن، — دەپتۇ شاھ.

ۋەزىر ئەتىسى يېرىم كېچىدە پادىشاھنى پۇقراچە كىيىندۈرۈپ، ھالۋىچى موماينىڭ ئۆيىدە ئولتۇرۇشنى، كۆرگەنلىرىنى ئۆزگە بايان قىلىشنى ئېيتىپتۇ. شاھ ۋەزىرنىڭ دېگىنى بويىچە موماينىڭ ئۆيىدە يولۇچى سۈپىتىدە ھالۋا يەپ ئولتۇرۇپتۇ. بىر چاغدا قارىسا، دۇكاننىڭ ئاستىدىن ئىككى قىز چىقىپ:

— مەلىكە رەمزىگۈل سىزنىڭ يولىڭىزغا قاراپ زار-زار يىغلىماقتا، پاتراق بارمىسىڭىز ھالىدىن كېتىدۇ، — دەپتۇ. «يىگىت» بۇنى ئاڭلاپ يەر ئاستىغا چۈشۈپ كېتىپتۇ. شاھ قىزنىڭ كېنىزەكلىرىنى تونۇپ كارامەتنى چۈشىنىپتۇ، غەزەپتىن يېرىلغۇدەك ئەھۋالغا كەلسىمۇ، ۋەزىرنىڭ ئېيتقانلىرى بويىچە چاندۇرماي قايتىپ كەپتۇ. ئەتىسى پادىشاھ تەختكە چىقىپ، ھالۋىچى موماينىڭ ئوغلىنى تۇتۇپ كېلىپ دارغا ئېسىشقا ئەمر قىپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ ۋەزىر:

— ھەي جاللات، توختا! — دەپتۇ، ئاندىن شاھقا قاراپ سۆزلەپتۇ، — مەن سىزنىڭ مۇشۇنداق غەزەپكە كېلىشىڭىزنى پەملىگەنىدىم. نۇرغۇن پادىشاھلار رەھىم-شەپقەتنى دوست تۇتمايدۇ، جاھىللىق بىلەن ئۆزىنىڭ خالىغىنىچە ئىش قىلىدۇ، مانا مۇشۇنداق ۋاقىتتا ئالىيجانابلىق قىلالمايدۇ. مانا كۆردىڭىز، سىزنىڭ قىزىڭىز كەمبەغەل خوتۇننىڭ مۇساپىر ئوغلىغا كۆيۈپ قاپتۇ. شۇنداق بىر يىگىتكە قىزىڭىزنى بەرسىڭىز، ئۇلار مۇراد-مەقسىتىگە يەتسە، مانا بۇ سىزنىڭ ئالىيجانابلىقىڭىز بولمامدۇ؟! بىگۇناھ يىگىتنى ئۆلتۈرۈپ ئۇۋال قىلسىڭىز، قىزىڭىز ئۇنىڭ ئىشقىدا نابۇت بولسا، قارا كۆڭۈللۈك بىلەن جاھالەت يولىنى تۇتقان بولۇپ قالامسىز؟!

شاھ ئاقىل ۋەزىرىنىڭ سۆزلىرىدىن قاتتىق تەسىرلىنىپ كېتىپ، قىزىنى ھالۋىچى موماينىڭ ئوغلىغا توي قىلىپ بې-رىپتۇ. مۇرادىمغا يەتتىم دەپ خۇشال بولغان رەمزىگۇل تويى-دىن كېيىن پەرىشان ھالدا كۈن ئۆتكۈزۈشكە باشلاپتۇ. بۇنى سەزگەن قىزىنىڭ ئانىسى:

— قىزىم، ئۆزۈڭ كۆيگەن ئاشىقىڭغا قوشۇپ مۇراد - مەقسىتىڭگە يەتكۈزگەنىدۇق. يەنە نېمە ئۈچۈن گۈلدەك چىرا-يىڭ سولىشىپ كەتتى؟ — دەپ سوراپتۇ. رەمزىگۇل يىغلاپ تۇرۇپ، لەئەلشاھنىڭ ئۆزىگە ئەرچە مۇئامىلە قىلمىغانلىقى ھەققىدە سۆزلەپ بېرىپتۇ. قىزىنىڭ ئانىسى بۇ گەپنى ئاڭلاپ قىزىغا ئىچ ئاغرىتىپتۇ ۋە «يىگىت»تىن بۇنىڭ سەۋەبىنى سوراپ بېقىشنى ئېيتىپتۇ. قىز ئانىسىنىڭ مەسلىھەتى بويىچە:

— سىز نېمىشقا ماڭا كۆڭۈل بەرمەيسىز، بۇنىڭدا نې-مە سەۋەب بار؟ — دەپ سوراپتۇ «يىگىت»تىن. «يىگىت»:

— ئەگەر بۇ سىرنى بىلىشنى خالىسىڭىز، شاھ ئاتىڭىز سىرنى ئېچىشىمغا ئىجازەت بېرىپ، ماڭا شاھلىق ھوقۇقىنى يەتتە كۈنلۈك مۆھلەت بىلەن بېرىپ تۇرۇشنى ئۆتۈنۈڭ. شۇ چاغدا بۇ سىرنى ئاشكارىلاپ بېرىمەن. ئۇنىڭدىن باشقا مېنىڭ ھېچبىر ئىلاجىم يوق، — دەپتۇ. قىز شاھ ئاتىسىغا «يى-گىت»نىڭ دېگىنىنى ئېيتىپتۇ. شاھ قىزىنىڭ بەختىنى ئويلاپ رازىلىق بىلدۈرۈپتۇ.

«يىگىت» تەختكە چىققاندىن كېيىن، شەھەرنىڭ ئوتتۇ-رىسىدىن ئۆتىدىغان چوڭ كوچىغا بىر سەھنە ياسىتىپ، شە-ھەر خەلقىنى شۇ سەھنە ئالدىدىن بىرمۇ بىر ئۆتۈشنى بۇي-رۇپتۇ، ئۆزى ئوردا ئەھلى بىلەن بىللە ئۆتكەنلەرنى كۆزدىن كەچۈرۈپتۇ. يەتتە كۈن ئىچىدە پۈتۈن شەھەر خەلقى ئۆتۈپ تۈ-گەپتۇ، لېكىن «يىگىت» غەمكىن ھالدا قايتىپ، رەمزىگۈلگە:

— مېنىڭ سىزگە ئېيتىپ بېرىدىغان سىرىم تېخى ئې-چىلمىدى. ئەگەر مۇمكىن بولسا شاھ ئاتىڭىز ماڭا يەنە يەتتە كۈن ۋاقىتنى ئۇزارتىپ بەرسە، — دەپ يېلىنىپتۇ. شاھمۇ ما-قۇل بوپتۇ.

شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە «يىگىت»نىڭ چۈشىگە شاھزادە ھەققىدە بىر بىشارەت بولغاندەك بوپتۇ. شۇنىڭ بىلەن «يى-گىت» بۇ قېتىم پۈتۈن شەھەردىكى ئۆي ھايۋانلىرىنى ئۆتكۈ-زۈشنى جاكارلاپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان شەھەر خەلقى ئىچىدە ھەر خىل سۆز - چۆچەكلەر بوپتۇ. پۈتۈن شەھەردىكى ئۆي ھايۋاند-لىرى ئىچىدىن يەنىلا بىرەر شەپىنى سېزەلمەپتۇ. «يىگىت» ئۈمىدسىزلىك بىلەن ئۆز تەقدىرى ئۈستىدە خىيالغا چۆكۈپ ئولتۇرسا، بىر كىشى كېلىپ شەھەردىكى مەلۇم بىر قاساپ-نىڭ يەر ئاستىدىكى گەمىسىگە سولاپ بېقىۋاتقان بىر قوچ-قىرى قالغانلىقىنى ئېيتىپ قويۇپتۇ. بۇنىڭدىن خەۋەر تاپقان «يىگىت» ھېلىقى جادۇگەر قاساپ بىلەن قوچقارنى ئوردىغا ئەكەلدۈرۈپتۇ. «قوچقار» سەھنە ئالدىغا ئەكېلىنگىنىدە، كۆزى-دىن مۆلدۈرلەپ ياش ئېقىشقا باشلاپتۇ. بۇنى كۆرۈپ «يى-گىت»نىڭ يۈرىكى جىغىلداپ كېتىپتۇ ۋە قاساپنىڭ ئوت چاقناپ تۇرغان سۈرلۈك كۆزىگە قاراپ جادۇگەر ئىكەنلىكىنى، لەئەلشاھنى جادۇگەرلىك يولى بىلەن قوچقارغا ئايلاندۇرۇپ قويغانلىقىنى بىلىپتۇ - دە، قاساپنى جادۇغا بېسىشقا پەرمان چۈشۈرۈپتۇ. جادۇگەر ھىيلە ئىشلىتىپ كۆرگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ كار قىلمايدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ ئاخىر ئىقرار بوپتۇ.

— ھە، قېنى، كاللاڭ جادۇ ئاستىدا تۇرغاندا ئەپسۇنۇڭنى قايتۇرساڭ قۇتۇلىسەن، — دەپ ۋارقىراپتۇ «يىگىت». جادۇ-گەر بىر ئەپسۇن ئوقۇپ «سۇف» دېگەنىكەن، قوچقار بىرلا سىلكىنىپ قامەتلىك يىگىتكە ئايلىنىپتۇ. پۈتۈن خەلق بۇ

سىرنى كۆرۈپ ھەيران بوپتۇ. جادۇگەر ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلدىنىپتۇ. ئىپارگۈل بىلەن لەئەلشاھنى خەلق تەبرىكلىشىپتۇ. ئىپارگۈل بىلەن لەئەلشاھ شاھ ئالدىغا كېلىپ تەزىم بەجا كەلتۈرگەندىن كېيىن، ئىپارگۈل:

— رەھىمدىل شاھ ئاتىمىزنىڭ شەپقىتى بىلەن دۈشمەن ئۈستىدىن غالىب كېلىپ، ئاشىق - مەشۇقلار مۇرادىمىزغا يەتتۇق. پېقىر مەلىكە رەمزىگۈل ئاشىق بولغان «يىگىت» لەئەلشاھ بولماي، بەلكى ئۇنىڭ مەشۇقى ئىپارگۈلدۇرمەن. ھەقىقىي لەئەلشاھ بولسا، مانا بۇ سېھىرلىنىپ قايتا ئەسلىگە كەلگەن يىگىتتۇر، — دەپتۇ ۋە پۈتۈن جەرياننى باشتىن - ئاخىرغىچە سۆزلەپ بېرىپ، ئاخىردا، — مانا بۇ يىگىت مەندىن نەچچە ھەسسە گۈزەل، ئىلىم - مەرىپەتتە تەڭداشسىز. ئەگەر مەلىكە رەمزىگۈل خالىسا، ھەقىقىي لەئەلشاھ بىلەن قوشۇلسا، مەن بۇلارنىڭ خىزمىتىدە جان پىدالىق بىلەن ئىشلىسەم ئارمىنىم يوق، — دەپ سۆزىنى تۈگىتىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھ پۈتۈن شەھەر خەلقىگە مۇراجىئەت قىلىپ: «مانا مۇشۇنداق خاسىيەتلىك بىر كۈندە ئورنۇمنى لەئەلشاھقا ئۆتۈنۈپ بېرىمەن. قىزىم رەمزىگۈلنى خانىشلىققا لايىق كۆرىمەن. پېقىر ئىستىقامەت قىلىمەن. مەلىكە ئىپارگۈل ئوڭ قول ۋەزىر ھەم چوڭ خانىش بولىدۇ، رەمزىگۈل سول قول ۋەزىر ھەم كىچىك خانىش بولىدۇ. بۇ خۇشاللىقىمىز ئۈچۈن قىرىق كېچە - كۈندۈز توي قىلغايسىزلەر» دەپ جاكارلاپتۇ. مانا شۇنداق قىلىپ، لەئەلشاھ ئىككى مەلىكىنى ئوڭ - سول قول ۋەزىر قىلىپ، ئەقىلدار ۋەزىرنى پىر - ئۇستاز تۇتۇپ، يۇرتنى ئادىللىق بىلەن سوراپ ئۆتۈپتۇ. قۇدرەتلىك لەشكەر تەييارلاپ، ھېلىگەر ۋەزىر تەرىپىدىن ۋەيران قىلىنغان ئاتىسىنىڭ يۇرتىغا ئىنتىقام ئېلىشقا ئاتلىنىپتۇ. ئۆزىنى ئۇچار

شاھ دەپ ئاتىۋالغان قارا نىيەت ۋەزىرنى تۇتۇپ، ئاتا ـ ئانى-سىنىڭ ۋە بىگۇناھ خەلقنىڭ قان قەرزىنى ئېلىپتۇ. شۇ شە-ھەردىكى ئاقىل ۋەزىرنى شاھلىققا بەلگىلەپتۇ، شەھەر خەلقى-نى خاتىرجەملىككە ئىگە قىپتۇ. ھالۋىچى موماينى شاھ ئور-دىسىغا كەلتۈرۈپ، ئۇنىڭدىن ئانا ئورنىدا خەۋەر ئاپتۇ. پۈتۈن يۇرت ئەھلى بەخت ـ سائادەتلىك تۇرمۇش كەچۈرۈپتۇ.

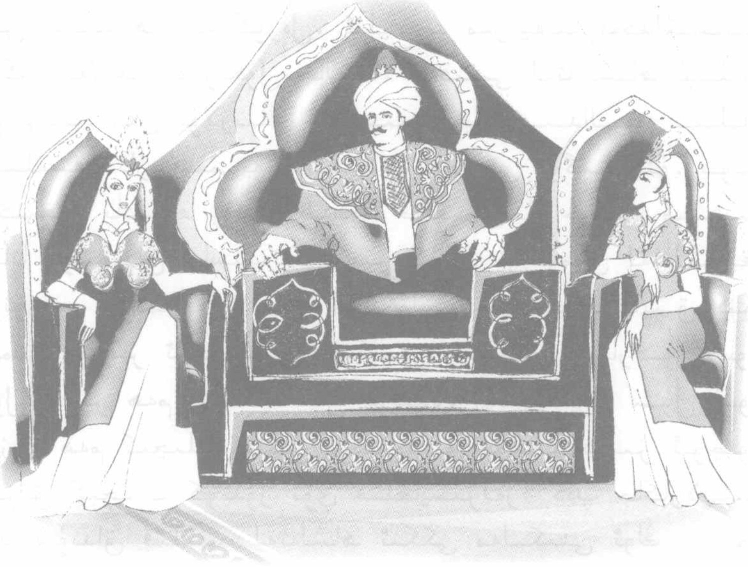

تۆرمەك چاقچان

ئۆتكەن زامانلارنىڭ بىرىدە، بىر دەريا بويىدا بىر تۇل موماي ياشايدىكەن. ئۇنىڭ تۆرمەك چاقچان دېگەن يالغۇز ئوغلى ۋە ئۈچ ئۆچكىسى بار ئىكەن. ئانا ـ بالا ئىككىيلەن ئۈچ ئۆچكىنى بېقىپ، ئۇنىڭ سۈتىنى شەھەرگە ئاپىرىپ سېتىپ، پۇلىغا نان ـ پان، چاي ـ تۇز ئېلىپ جاھاندارچىلىق قىلىدىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە تۆرمەك چاقچان ئۆچكىلىرىنى بېقىپ يۈرسە، تاغ تەرەپتىن بىر كېيىك كېلىپ ئۆچكىلەرنىڭ ئارىسىدا ئوتلىغىلى تۇرۇپتۇ. بۇ كېيىك شۇنداق چىرايلىق ئىكەنكى، ئۇنىڭ مۈڭگۈزى ئالتۇن، تۇيىقى كۈمۈش ئىكەن. كېيىك ئۆچكىلەر بىلەن كەچ كىرگۈچە ئوتلاپ، كەچتە تاغ تەرەپكە كېتىپتۇ، ئەتىسى يەنە كېلىپ ئۆچكىلەر بىلەن ئوتلاپتۇ. تۆرمەك چاقچان كەچتە ئۆيگە بېرىپ، ئانىسىغا:

— بۈگۈن ئىككى كۈن بولدى، ئۆچكىلەرنىڭ ئارىسىغا چىرايلىق بىر كېيىك قوشۇلۇپ ئوتلاپ يۈرىدۇ. ئەتە سالما سېلىپ تۇتۇۋېلىپ يۇرتىمىزنىڭ پادىشاھىغا سوۋغات قىلسام، ئانچە ـ مۇنچە ئىنئام بېرەمدىكىن دەيمەن، — دەپتىكەن، ئانىسى:

— ئۇنداق قىلما، كېيىكنىڭ ئۆچكىلەر ئارىسىدا ئوتلاپ يۈرۈشى بىزگە ياخشىلىقتىن بېشارەت. بۇ كېيىكنى پادىشاھقا

سوۋغات قىلساڭ، ئۇ ئاچ كۆزدىن ھېچنېمە ئىنئام ئالالمايسەن، تېخى ئۆزۈڭگە نۇرغۇن ئاۋارىچىلىك تېپىۋالىشىڭ مۇمكىن، — دەپتۇ.

تۇرمەك چاقچان كېيىكنى پادىشاھقا سوۋغات قىلىش نىيىتىدە چىڭ تۇرۇۋېلىپ، سالما بىلەن كېيىكنى تۇتۇۋاپتۇ ـ ئەتىسى ئەتىگەندە كېيىكنى يېتىلەپ پادىشاھنىڭ ھوزۇرىغا قاراپ مېڭىپتۇ. ئوردا ئالدىغا كەلگەندە، ئورددىن چىقىۋاتقان ئوڭ قول ۋەزىرگە يولۇقۇپتۇ. ئوڭ قول ۋەزىر تۇغۇلۇپ كۆرۈپ باقمىغان بۇ كېيىكنى كۆرۈپ ھاڭ ـ تاڭ قاپتۇ ـ دە، بالىدىن:

— بۇ كېيىكنى نەدىن ئەكەلدىڭ؟ نەگە ئەكېتىۋاتىسەن؟ — دەپ سوراپتىكەن، بالا:

— بۇنى چۆلدىن تۇتۇۋالدىم، پادىشاھقا سوۋغات قىلاي دەپ ئەكېتىۋاتىمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. ۋەزىر:

— بۇ كېيىكنى ماڭا بەرگىن، نېمە دېسەڭ بېرەي، — دەپتۇ. بالا ئۇنىماپتۇ. ۋەزىر:

— ئۇنداق بولسا، كېيىكنى ئۆزۈم پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئەكىرەي، سېنىڭ تىلەك ـ مەقسىتىڭنى يەتكۈزەي، — دەپتۇ. بالا:

— كېيىكنى ئۆزۈم تۇتقان، پادىشاھقا ئۆزۈم سوۋغات قىلاي، — دەپتۇ.

ۋەزىرنىڭ بالىنى ئالداش غەرىزى ئەمەلگە ئاشمىغاچقا، كۆڭلىدە، سېنىڭ بۇ كېيىكنى سوۋغات قىلىپ ئىنئام ئالغىنىڭنى كۆرەي، دەپتۇ.

بالا كېيىكنى يېتىلەپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپتۇ. ئوردا ئىچىدىكى بارلىق ۋەزىر ـ ۋۇزرا، ئەلەمچى ـ قەلەمچىلەر كېيىكنى كۆرۈپ ھەيران قاپتۇ. پادىشاھ تېخىمۇ ھەيران

بولغان ھالدا ئورنىدىن تۇرۇپ، بالىدىن:
— سەن بۇ كېيىكنى نەدىن ئەكەلدىڭ؟ — دەپ سوراپ-تۇ. بالا بولغان ئەھۋالنى باشتىن - ئاياغ سۆزلەپ، كېيىكنى پادىشاھقا سوۋغات قىلىپ ئەكەلگەنلىكىنى بايان قىپتۇ. پادى-شاھ بۇ بالىنى قانداق ئىنئام بىلەن رازى قىلىشنى ئويلاپ يېتەلمەپتۇ. شۇ ئارىدا ئوڭ قول ۋەزىر:
— ئەي پادىشاھىئالەم، بۇنداق كېيىك يەر يۈزىدە كەم ئۇچرايدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن بالىغا ئوبدان ئىنئام بېرىشكە تې-گىشلىك، ئەمما كېيىك ئالتۇن مۈڭگۈز، كۈمۈش تۇياق ئى-كەن، بۇنىڭغا بىر ئالتۇن تەخت لازىم. تەختنىڭ بىر تەرىپى ئالتۇن، بىر تەرىپى كۈمۈش بولسا، كېيىك تەخت ئۈستىدە سەكرەپ ئويناپ تۇرسا، كېيىكنىڭ تېخىمۇ پەيزىنى سۈرگەن بولاتتۇق. سىلى بۇ بالىغا ئېيتسىلا، دەرھال ئالتۇن تەخت تېپىپ كەلسۇن، شۇ چاغدا تېخىمۇ ئوبدان رازى قىلايلى، — دەپتۇ.
پادىشاھ ئوڭ قول ۋەزىرنىڭ دېگىنى بويىچە بالىغا دەرھال ئالتۇن تەخت تېپىپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. بالا كېيىك ئۈچۈن ئىنئامۇ ئالالماي، بېشى چۈشكەن ھالدا ئۆيگە قايتىپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئانىسى:
— قانداق، بالام، كېيىكنى ئاپارمىغىن دېسەم ئۇنىمى-دىڭ، ئىنئامۇ بەرمەپتىغۇ؟ — دەپتۇ. بالا پادىشاھنىڭ پەرما-نىنى بايان قىپتۇ، ئانىسى بىرمۇنچە كايىپتۇ. كەچ كىرىپتۇ، بالا ئۇخلاپ قاپتۇ. ئۇ چۈش كۆرۈپتۇ، چۈشىدە ساقىلى ئاقار-غان، يۈزىدىن نۇر يېغىپ تۇرغان، بەستلىك بىر بوۋاي بالى-غا: «ئەي ئوغلۇم، ئالتۇن تەخت تېپىش ئۈچۈن، ئۆيۈڭدىن چىقىپ دەريا ياقىلاپ كۈنپېتىش تەرەپكە ئۈچ كۈن ماڭساڭ، قويۇق ئورمان ئۇچرايدۇ. ئورمان ئىچىدە يەنە ئۈچ كۈن ماڭ-

ساڭ، بىر قېرى توغراق تۈۋىدە بىر جۈپ بۇلاق بار، بىرگە با-
رىسەن. بۇ ئىككى بۇلاقنىڭ بىرىدىن ئالتۇن، يەنە بىرىدىن
كۈمۈش قايناپ چىقىپ تۇرىدۇ. سەن بۇ بۇلاقتىن ئۆتۈپ ئۈچ
كۈن ماڭساڭ، بىر قويۇق ئورماننىڭ ئارىسىدا ھۈنەر بىلەن
مەشغۇل بولۇۋاتقان بىر خارەت① ئۇستامنى كۆرىسەن. سەن
ئۆيدىن بىر تىللا ئېلىۋالغىن، ھېلىقى خارەت ئۇستامغا بىر
تىللانى بەرسەڭ، گەپ ـ سۆز قىلماي ساڭا ياغاچتىن بىر
تەخت ياساپ بېرىدۇ. سەن تەختنى ئېلىپ ئۈچ كۈندىن كې-
يىن ھېلىقى بۇلاق تۈۋىگە كېلىسەن، ياغاچ تەختنىڭ بىر قا-
نىتىنى ئالتۇن بۇلاققا، يەنە بىر قانىتىنى كۈمۈش بۇلاققا
چىلىغىن، پادىشاھ سەندىن تەلەپ قىلغان ئالتۇن تەخت تەييار
بولىدۇ. سەن تەختنى قۇچاقلاپ: ‹ياپىرىم› دەپ كۆزۈڭنى يۇ-
مۇپ ـ ئاچساڭ، پادىشاھنىڭ ئالدىدا بولىسەن» دەپتۇ.

تۇرمەك چاقچان ئويغانسا، تاڭ سۈزۈلگەن چاغ ئىكەن. ئۇ
دەرھال ئانىسىنى ئويغىتىپ، ئالدىراش ناشتا قىپتۇ ۋە ئانى-
سىدىن بىر تىللا ئېلىپ سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ. چۈشىدە ھېلى-
قى بوۋاي كۆرسەتكەن بويىچە دەريا ياقىلاپ بىر توغراقلىققا
بېرىپتۇ. قېرى توغراق تۈۋىدىكى ئالتۇن ۋە كۈمۈش بۇلاقتىن
ئۆتۈپ، ھېلىقى خارەت ئۇستام بار جايغا بېرىپتۇ. بىر تىللانى
بەرگەنىكەن، خارەت ئۇستام دەرھال بىر تەخت ياساپ بېرىپتۇ.

تۇرمەك چاقچان بۇ تەختنى ئېلىپ، ئالتۇن ۋە كۈمۈش
بۇلاققا يېتىپ كەپتۇ. تەختنىڭ بىر قانىتىنى ئالتۇن بۇلاققا،
بىر قانىتىنى كۈمۈش بۇلاققا چىلىغانىكەن، ئالتۇن تەخت
تەييار بوپتۇ. كۆزىنى يۇمۇپ: «ياپىرىم» دەپ كۆزىنى ئاچسا،
ئۆزىنى ئالتۇن تەخت بىلەن بىللە پادىشاھنىڭ ئوردىسىنىڭ

① خارەت ــ ياغاچچى.

ئالدىدا كۆرۈپتۇ. پادىشاھ ئالتۇن تەختنى كېيىكنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بارغانىكەن، كېيىك ئالتۇن تەخت ئۈستىگە چىقىپ ئوينىغىلى تۇرۇپتۇ. كېيىك بىر سەكرىسە تەختنىڭ ئالتۇن قانىتىغا چۈشىدىكەن، يەنە بىر سەكرىسە كۈمۈش قانىتىغا چۈشىدىكەن. پادىشاھ ۋە پۈتۈن ئوردا ئەھلى بۇ كارامەتتىن ھەيران قاپتۇ. پادىشاھ تۇرمەك چاققانغا ياخشىراق ئىنئام بې-رىشنى ئويلاپ، ۋەزىرگە:

— بۇ بالىغا ئەمدى قانداق ئىنئام بەرسەك بولاركىن؟ — دەپتۇ. ۋەزىر:

— ئەي پادىشاھىم، بۇ قولىدىن ھەرقانداق ئىش كېلىدى-غان بالا ئىكەن. ھازىر ئۆزلىرىنىڭ ئالتۇن كېيىكلىرى ۋە ئالتۇن تەختلىرى بار بولدى، جاھانغا شۆھرەتلىرى تونۇلدى. ئەمدى ئويلاپ كۆرسىلە، يەنە نېمە كەم؟ — دەپتۇ. پادىشاھ بۇ سوئالغا بىرنېمە دېيەلمەپتۇ. شۇ ئەسنادا ۋەزىر:

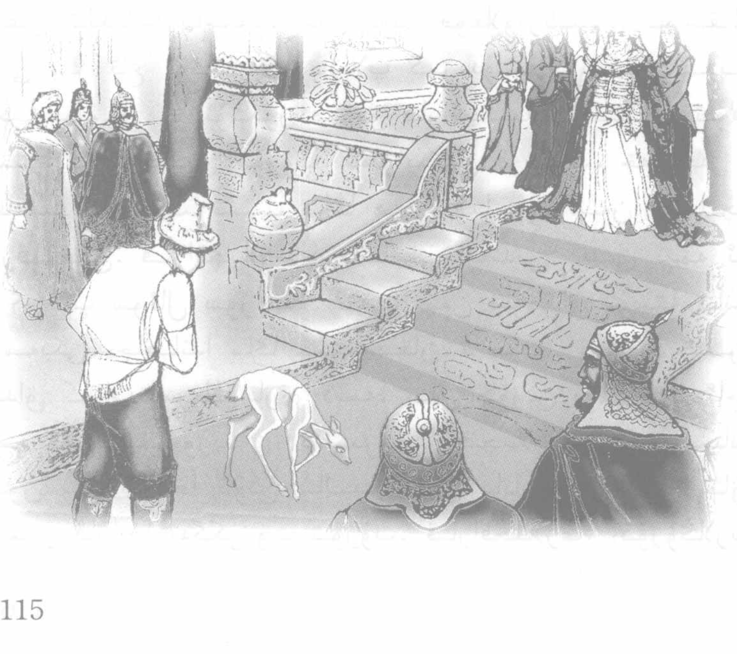

— ھازىر ئۆزلىرىگە ئالتۇن دەرەخ لازىم، ئويلاپ باقسىلا، ئالتۇن كېيىك، ئالتۇن تەخت بار جايدا ئالتۇن دەرەخ بولمىسا بولامدۇ؟ ھېلىقى بالىنى دەرھال ئوردىغا چاقىرتسىلا، «ئۈچ ئاي ئىچىدە ئالتۇن دەرەخ تېپىپ كەل، ئاندىن سېنى ئازاد قىلاي» دېسىلە، — دەپتۇ. پادىشاھ ۋەزىرىنىڭ دېگىنى بويىچە بالىغا ئۈچ ئاي ئىچىدە ئالتۇن دەرەخ تېپىپ كېلىشنى تاپشۇرۇپتۇ. تۇرمەك چاقچان ئوردىدىن چىقىپ، ئۆيگىمۇ بارماي، دەريا بويىدىكى توغراق كامىرىدا ئالتۇن دەرەخ ھەققىدە خىيال قىلىپ ئۇخلاپ قاپتۇ. ئۇ چۈش كۆرۈپتۇ، چۈشىدە ھېلىقى بوۋاي: «ئوغلۇم، تۇر ئورنۇڭدىن !» دەپتۇ. تۇرمەك چاقچان كۆزىنى ئاچسا، ھېلىقى بوۋاي ئالدىدا تۇرغۇدەك، تۇرمەك چاقچان بوۋايغا سالام بېرىپتۇ. بوۋاي: «مۇشۇ جايدىن دەريا بويلاپ ئون بەش كۈن ماڭساڭ، بىر تاغقا يېتىسەن. تاغقا يېتىپ بارغاندىن كېيىن تاغ ئارىسىغا ئىچكىرىلەپ كىرسەڭ، بىر ساي بار. سەن سايغا قەدەم تاشلىشىڭ بىلەن بىر بوز توشقان ئالدىڭدا قاچىدۇ. سەن ئۇنى قوغلاۋەرگىن. توشقان سېنى بىر تاغ ئۆڭكۈرىگە باشلاپ كىرىدۇ ــ دە، كۆزۈڭدىن غايىب بولىدۇ. بۇ ئۆڭكۈر قىرىق قاراقچىنىڭ ماكانى. ئۇلار سېنىڭ كەلگىنىڭنى كۆرۈپ، ئەتراپىڭنى قورشاپ، خەنجەر ــ پىچاقلىرىنى چىقىرىشىپ ساڭا ھەيۋە قىلىدۇ، سەن قىلچە قورقمىغىن. قاراقچىلارنىڭ باشلىقى سەندىن: ‹سەن نېمە ئادەم ؟› دەپ سوئال سورايدۇ. سەن: ‹مەن شۇنداق ئۇستا ئاشپەزمەنكى، جاھاندا ماڭا يېتىدىغان ئاشپەز يوق› دېگىن. ‹قانداق كارامەتلىرىڭ بار؟› دېسە، ‹مەن كۆزنى يۇمۇپ ــ ئاچقۇچە تاماق پىشۇرىمەن› دېگىن. قاراقچىلار سېنى سىناش ئۈچۈن بىر قازانغا گۆش سالىدۇ. سەن مانا مەن بەرگەن ماۋۇ ھاسىنى قازانغا تەگكۈزۈپ تۇرۇپ، قاراقچىلارغا: ‹كۆزۈڭلارنى

يۇمۇڭلار› دەپ، ھاسىغا: ‹پىش تاماق لەختە ـ لەختە› دېگەن ـ
دە، قاراقچىلارغا: ‹كۆزۈڭلارنى ئېچىڭلار› دېگەن، قاراقچىلار
كۆزلىرىنى ئاچقاندا قازاندىكى گۆش پىشىپ بولغان بولىدۇ.
شۇنىڭ بىلەن قاراقچىلار سېنى ئۆزلىرىگە ئاشپەز قىلىدۇ.
قاراقچىلار بۇلاڭ ـ تالاڭغا چىقىپ كەتكەندە، سەن ئۆڭكۈرنىڭ
كۈنچىقىش تەرىپىگە قارىساڭ، بىر ساندۇق بار، ساندۇقنى
ئاچساڭ ئۇنىڭ ئىچىدە بىر كىچىك قۇتا بار. قۇتىدىن بىر
ئالتۇن ئاچقۇچ چىقىدۇ. ئاچقۇچنى ئال. يەنە بىر بولاق
ئۇغا بار، ئۇنىمۇ ئال ـ دە، ساندۇقنى ئېتىپ قوي. قاراق-
چىلار بۇلاڭ ـ تالاڭدىن ھېرىپ ـ ئېچىپ قايتىدۇ. سەن
ئەتمەكچى بولغان تاماققا ھېلىقى بولاقتىكى ئوغىنى سالغىن،
قاراقچىلارنىڭ ھەممىسى زەھەرلىنىپ ئۆلىدۇ. قاراقچىلار ئۆل-
گەندىن كېيىن ھېلىقى ساندۇقنى كۆتۈرۈپ، ساندۇق ئاستى-
دىكى تاشنى يۆتكىسەڭ، بىر ئالتۇن ئىشىك كۆرۈنىدۇ. ھېلى-
قى ئالتۇن ئاچقۇچ بىلەن ئىشىكنى ئېچىپ، ئۈچ كېچە ـ
كۈندۈز قاراڭغۇلۇق ئىچىدە ماڭساڭ، بىر يورۇقلۇققا چىقى-
سەن. بۇ يەر ئاستىدىكى ئالتۇن دەرەخلىك باغدۇر. سەن دەر-
ھال بىر تۈپ ئالتۇن دەرەخنى قۇچاقلاپ: ‹ياپىرىم› دەپ كۆ-
زۈڭنى يۇمۇپ ـ ئاچساڭ، ئالتۇن دەرەخ بىلەن ئۆزۈڭنى
پادىشاھنىڭ بېغىدا كۆرىسەن» دەپتۇ ۋە بىر ھاسا قالدۇرۇپ
غايىب بوپتۇ.

تۇرمەك چاققان ھېلىقى بېشارەت بويىچە دەريا ياقىلاپ
ئون بەش كۈن يول يۈرۈپ، ھېلىقى بوۋاي ئېيتقان قىسمەت-
لەرنى بېشىدىن كەچۈرۈپ، ئالتۇن دەرەخنى تېپىپ پادىشاھ-
نىڭ بېغىغا پەيدا قىپتۇ ۋە پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپ، ئال-
تۇن دەرەخنى تېپىپ كېلىپ باغقا تىكىپ قويغانلىقىنى مە-
لۇم قىپتۇ. پادىشاھ ۋەزىر، ئوردا مۇلازىملىرى بىلەن باغقا

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

چىقىپ قارىسا، ئالتۇن دەرەخ كۆزنى قاماشتۇرۇپ ۋالىلداپ تۇرغۇدەك. بۇ چاغدا ھېلىقى ۋەزىر يەنە:

— پادىشاھىئالەم، ھازىر سىلى پۈتۈن جاھانغا تونۇلدىلا. ئالتۇن كېپىكلىرى، ئالتۇن تەختلىرى، ئالتۇن دەرەخلىرى بار بولدى، لېكىن يەنە بىر مۇھىم نەرسە كەم تۇرۇۋاتىدۇ، — دەپتۇ. پادىشاھ:

— ئۇ نېمىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ. ۋەزىر:

— ئاڭلىسام، كۈنچىقىش تەرەپتە بىر مەملىكەتنىڭ داڭلىق پادىشاھى بار ئىكەنمىش، ئۇنىڭ ساھىبجامال كۈنبۈۋى دېگەن بىر قىزى بارمىش. ئۇ شۇنداق گۈزەل ئىكەنكى، ئۇنىڭ ھۆسن - جامالىدىن ئاسماندىكى كۈنمۇ خىجىل بولارمىش. ئەسلىدە كۈن ھاۋادا مۇئەللەق توختاپ تۇرىدىغان قىلىپ يارالغانىكەن، كۈنبۈۋى كېچىسى ئويغاق، كۈندۈزى ئۇيقۇدا بولغاچقا، كۈنبۈۋى ئويغانغان ھامان كۈنمۇ خىجىللىقتا ئالدىراپ پەسكە چۈشۈپ يوشۇرۇنىدىكەن، كۈنبۈۋى ئۇخلىغاندا، ئاندىن ئۆز نۇرىنى يەر - زېمىنغا چاچالايدىكەن. كېچە بىلەن كۈندۈز شۇنىڭدىن قاپتۇمىش! — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھ:

— ئۇنى كىم

ئەكېلىدۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ. ۋەزىر:

ــ ھېلىقى تۆرمەك چاققان دېگەن يىتىم ئوغلاق يامان نېمىكەن، ئۆزلىرى مېنىڭ مەسلىھەتىم بويىچە ئۈچ قېتىم ئىشقا بۇيرۇۋىدىلە، جان ـ دىل بىلەن ئورۇندىدى. ئەمدى ئۇنى ئوردىغا چاقىرتىپ، سىلىق ـ يۇمشاق گەپ قىلىپ، ساھىبجامال كۇنبۇۋىنى ئەكېلىشكە بۇيرۇسىلا، ئۇ چوقۇم ئەكېلەلەيدۇ، ــ دەپتۇ.

پادىشاھ ئەتىسى تۆرمەك چاققاننى ئوردىغا چاقىرىپ، ۋەزىرنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە كۇنبۇۋىنى ئەكېلىشكە بۇيرۇپتۇ. تۆرمەك چاققان گەپ ـ سۆز قىلماي، ئوردىدىن چىقىپ: «يا تەۋەككۇل» دەپ يولغا چىقىپتۇ. يول يۈرۈپ، يول يۈرگەندىمۇ مول يۈرۈپ، بىر جاڭگاللىقتا كېتىۋاتسا، يول ئۈستىدە بىر ئەيلەن ياتقۇدەك. تۆرمەك چاققان:

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، نېمە ئادەمسەن؟ ــ دەپتىكەن، ھېلىقى ئادەم ئورنىدىن تۇرۇپ:

ــ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، سەگەك قۇلاق باتۇر دېگەن مەن بولىمەن، كۈنچىقىش مەملىكىتىنىڭ قىزى ساھىبجامال كۇنبۇۋىنى ئالغىلى بىر يىگىت كېلىدۇ، دەپ ئاڭلاپ شۇنى كۈتۈپ ياتاتتىم، ــ دەپتۇ.

تۆرمەك چاققان ئۆزىنىڭ دەل كۈنچىقىش مەملىكىتىگە قاراپ كېتىۋاتقانلىقىنى بايان قىپتۇ. سەگەك قۇلاق باتۇر:

ــ ئۇنداق بولسا مەن ساڭا ياردەم بېرىمەن، سەن مېنى ئۆزۈڭگە قوشۇۋال، ــ دەپتۇ. تۆرمەك چاققان ماقۇل بوپتۇ.

بۇ ئىككىيلەن ئۇزۇن چۆل ـ باياۋانلارنى كېزىپ كېتىۋاتسا، بىر ھەيۋەتلىك تاغ كۆكتە ئۇياقتىن ـ بۇياققا كۆچۈپ يۈرگۈدەك. بۇنىڭغا ھەيران بولۇپ قارىسا، بىر ئادەم تاغنى ئۇ قولىدىن ـ بۇ قولىغا ئېلىپ ئويناپ يۈرگۈدەك. بۇ

ئىككىلەن ئۇنىڭغا سالام بېرىپتۇ. ھېلىقى پالۋان دەرھال سالامنى ئىلىك ئېلىپ:

— سىلەر نېمە ئادەملەر؟ — دەپ سوراپتۇ. تۇرمەك چاقـقان مەقسىتىنى ئېيتىپتۇ. پالۋان:

— تاغ باتۇر دېگەن مەن بولىمەن، كۈنچىقىش مەملىكـىتىگە بارىدىغانلارنى كۈتۈپ تۇرۇۋاتاتتىم، مېنىمۇ قوشۇۋېـلىڭلار، — دەپتۇ ـ دە، ئۇلارغا قوشۇلۇپ سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ.

ئۇلار يەنە ئارراق ماڭغاندىن كېيىن، يول ئۈستىدە ئىككى پۇتىغا بىردىن تۈگمەن تېشىنى ئېسىۋېلىپ، ئۇياقتىن ـ بۇ ـ ياققا يۈگۈرۈۋاتقان بىر ئادەمگە يولۇقۇپتۇ، بۇ يۈگۈرۈك باتۇر ئىكەن. يۈگۈرۈك باتۇرمۇ ئۇلارغا قوشۇلۇپ يولغا چىقىپتۇ. ئۇلار سەپەر ئۈستىدە بىر كۆل بويىغا يېتىپ كېلىپ قارىسا، بىر ئادەم كۆلنىڭ سۈيىنى دەم تارتىپ، يەنە ياندۇرۇۋاتقۇدەك، بۇ كۆل باتۇر ئىكەن. كۆل باتۇرمۇ ئۇلارغا قوشۇلۇپتۇ. بۇ بەش ئادەم قىرىق كۈن يول يۈرۈپ بىر دەريا بويىغا يېتىپ كەپتۇ. تۇرمەك چاققان بەك ئۇسساپ كەتكەچكە، سۇ ئىچىش ئۈچۈن دەريا بويىغا بارسا، سۇ ئۈستىدە بىر ھەرە سۇدىن چىقالمايۋاتقۇدەك. تۇرمەك چاققان دەرھال بىر تال قومۇشنى تاشلاپ بېرىپتىكەن، ھېلىقى ھەرە سۇدىن چىقىپتۇ ۋە زۇۋانغا كىرىپتۇ:

— مېنى قۇتقۇزۇپ قويغىنىڭغا رەھمەت. بېشىڭغا كۈن چۈشكەندە: «ھەرە كۈنەك، ھەرە كۈنەك!» دېسەڭ، خىزمىتىڭگە ھازىر بولىمەن، خەير ـ خوش، — دەپ غايىب بوپتۇ.

ئۇلار ئۈچ كۈن ماڭغاندىن كېيىن بىر تاغ باغرىغا يېتىپ كەپتۇ. تاغ باغرىدىكى سايغا قارىسا، ئاپئاق بىر دۆك تۇرغۇدەك. شۇ ئەسنادا تاغ باتۇر:

— ئاغىنىلەر، سىلەر كۆرۈۋاتقان بۇ دۆك ئادەم سۆڭەكـ

لىرىدۇر. بۇ ئادەم سۆڭەكلىرى شاھزادە، ئېسىلزادىلەرنىڭ سۆڭەكلىرى. ئۇلار كۇنچىقىش مەملىكىتى پادىشاھىنىڭ قىزى ساھىبجامال كۇنبۇۋىنى ئالغىلى كېلىپ مۇشۇنداق ئاقىۋەتكە ئۇچرىغان. كۇنچىقىش مەملىكىتىنى پەقەت ئۇنىڭ سالپاڭ زىرەك دېگەن بىر ئىتى قوغدايدۇ. ھەرقانداق ئادەم كۇنچىقىش مەملىكىتىنىڭ چېگرىسىغا يېقىنلاشقان چاغدا، ئىت ئۇنى ئاللىقاچان بىلىپ بولۇپ، كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە شۇ جايغا يېتىپ كېلىدۇ ـ دە، قانچە ئادەم بولسا يەپ تۈگىتىدۇ، — دەپتۇ.

— ۋاي يامان بولدى، سالپاڭ زىرەك كېلىۋاتىدۇ، — دەپتۇ سەگەك قۇلاق. تاغ باتۇر دەرھال زور بىر تاغنى قولىغا ئېلىپ تۇرۇپتىكەن، سالپاڭ زىرەك يىراقتىن ئۇلارغا خىرىس قىلىپ يېتىپ كەپتۇ. تاغ باتۇر ھېلىقى تاغنى بىر ئاتقانىكەن، ئىت تاغ ئاستىدا يانجىلىپ ئۆلۈپتۇ. ئۇلار تاغ ئارىسىدىن ئۆتۈپ، كۇنچىقىش مەملىكىتى چېگرىسىغا ئاياغ بېسىپتۇ.

ئەمدى گەپنى كۇنچىقىش مەملىكىتىنىڭ پادىشاھىدىن ئاڭلايلى:

كۇنچىقىش پادىشاھىنىڭ بىر ھەييارى بار ئىكەن، ئۇ ئالتە ئايلىق يەردىكى ۋەقەلەرنى بىلەلەيدىكەن. ئۇ پادىشاھ ئوردىسىغا كىرىپ، بەش ئادەمنىڭ كۇنچىقىش مەملىكىتىگە قاراپ كېلىۋاتقانلىقىنى، سالپاڭ زىرەكنىڭ ئۆلگەنلىكىنى خەۋەر قىپتۇ. پادىشاھ بۇ خەۋەردىن قاتتىق چۆچۈپ، دەرھال ئوردىدىكى ۋەزىر ـ ۋۇزرالارنى يىغىپ جىددىي كېڭەش قىپتۇ. ھېلىقى ھەييار:

— سالپاڭ زىرەك ئىتىمىزنى ئۇزۇن زامانلاردىن بۇيان ھېچكىم يېڭەلمىگەن. بۇ بەش ئادەمگە تەڭ كەلگىلى بولمىغۇدەك. ياخشىسى، داقا ـ دۇمباق، ناغرا ـ سۇنايلارنى چېلىپ

www.uyghurkitap.com

ئالدىغا چىقايلى، ــ دەپتۇ. كۈنچىقىش مەملىكىتىنىڭ پادى-
شاھى قوشۇلۇپتۇ. ۋەزىر دەرھال يۇرتقا پەرمان چۈشۈرۈپ،
ناغرا ـ سۇناي، داقا ـ دۇمباقلارنى ۋە بەش تەختىراۋاننى تە-
يارلاپ، بەشەيلەننىڭ ئالدىغا قاراپ يولغا چىقىپتۇ. كۈنچىقىش
مەملىكىتىنىڭ پۇقرالىرى داقا ـ دۇمباق، ناغرا ـ سۇنايلارنى
چېلىپ بەشەيلەننى تەختىراۋانغا سېلىپ، پادىشاھ ئوردىسىغا
ئەكەپتۇ. پادىشاھ ھۆرمەت ـ ئېھتىرام بىلەن ئۇلارنى كۈتۈپ،
ئۇلارنىڭ نىمە ۋەجىدىن كەلگەنلىكىنى سوراپتۇ. تۇرمەك چاقفان
بۇ جايغا كېلىشتىكى مەقسىتىنى بايان قىپتۇ. پادىشاھ ھېلى-
قى ھەييار جادۇگەردىن مەسلىھەت سوراپتىكەن، ھەييار: «بۇ
ئىشنى ماڭا قويۇپ بەرسىلە، شاھىم» دەپتۇ ـ دە، بەشەيلەنگە
قاراپ:

ــ ساھىبجامال كۈنبۈۋى پادىشاھىمىزنىڭ ئارزۇلۇق قى-
زى. سىلەر شۇنچە يىراق يەردىن مۇشۇ قىزنى ئېلىش ئۈچۈن
كەپسىلەر، بوپتۇ، قىزنى بىرەيلى، ئەمما مۇنداق ئۈچ تۈرلۈك
شەرت بار، شۇنى بېجىرسەڭلار، قىزنى سىلەرگە بېرىمىز.
بېجىرەلمىسەڭلار، بىزدىن ئاغرىنماڭلار، ــ دەپتۇ.

ــ قېنى، قانداق شەرت ئىكەن؟ ــ دەپتۇ تۇرمەك چاق-
قان. ھېلىقى ھەييار:

ــ بىرىنچى شەرت: قىزىمىزنى مۇشۇ ئوردا ئىچىدە مە-
لۇم بىر جايغا يوشۇرۇپ قويىمىز، تاپالىساڭلار ھېساب. ئىك-
كىنچى شەرت: ئاراڭلاردىكى بىرەيلەن مەن بىلەن ئۈچ كۈنلۈك
مۇساپىدە يۈگۈرۈشكە چۈشىدۇ، كىم بالدۇر پەللىگە كەلسە
ھېساب. ئۈچىنچى شەرت: بۇ ئوردىدا ساھىبجامال كۈنبۈۋىدىن
ئون ئالتىسى بار، شۇلارنىڭ ئىچىدىن ھەقىقىي كۈنبۈۋىنى
تېپىشىڭلار كېرەك، ــ دەپتۇ.

بىرىنچى شەرتنى ئورۇنداش باشلىنىپتۇ. كۈنبۈۋىنى يەت-

تە قات يەر ئاستىدىكى بىر ئۆيگە يوشۇرۇپ: «قىيىنى، تېپىڭلار» دەپتىكەن، سەگەك قۇلاق باتۇر قۇلىقىنى يەرگە يېقىپ: «كۇنبۇۋى يەتتە قات يەر ئاستىدىكى ئۆيدە ئىكەن. ھازىرلا تىكىش قىلىپ، يىڭنىسىنى ياستۇق ئۇستىگە قويىدى» دەپتۇ. ئادەم ئەۋەتىپ تەكشۈرۈپ كۆرسە، ئەھۋال راست شۇنداق. شۇنىڭ بىلەن بۇلار بىرىنچى شەرتنى ئادا قىلىپ ئۆتۈۋاپتۇ.

ئىككىنچى شەرتنى ئورۇنداش باشلىنىپتۇ. يۇگۈرۈك باتۇر بىلەن ھېلىقى ھەييار ئىككى كۈن يۈگۈرۈپ، ئۈچىنچى كۈنگە يەتكەندە، ھېلىقى ھەييار يۇگۈرۈك باتۇرنى يېڭەلمەيدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ:

— ھەي باتۇر، مۇساپىمىز ئاز قالدى، بىرئاز ئارام ئېلىپ، تونۇشۇپ، سىردىشىپ، ئاندىن يۈگۈرسەكمۇ پەللىگە يېتەلەيمىز، — دەپتۇ.

يۇگۈرۈك باتۇر ھەييارنىڭ ئالدام خالتىسىغا چۈشۈپ، بىر كۆل بويىغا كېلىپ ئارام ئېلىشقا باشلاپتۇ. شۇ ئەسنادا ھەييار يېنىدىن دورا بىھوشنى ئېلىپ، يۇگۈرۈك باتۇرغا بىرلا چېچىپتىكەن، يۇگۈرۈك باتۇر بىھوش بولۇپ قاتتىق ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. ھەييار پۇرسەتنى تۇتۇپ، پەللىگە قاراپ يۈگۈرۈشكە باشلاپتۇ. ئەمدى گەپنى يۇگۈرۈك باتۇرنىڭ ھەمراھلىرىدىن ئاڭلايلى:

سەگەك قۇلاق باتۇر قۇلىقىنى يەرگە چاپلاپ:

— ھەي ئاغىنىلەر، چاتاق بولدى. بىزنىڭ باتۇر بىر كۆل بويىدا ئۇيقۇغا كېتىپتۇ، خورەك ئاۋازى كېلىۋاتىدۇ. ھېلىقى ھەييار پەللىگە يېتەي دەپ قالدى، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان تاغ باتۇر بىر نەرە تارتىپتىكەن، دورا بىھوشتا قاتتىق ئۇخلاۋاتقان يۇگۈرۈك باتۇر دەس ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. قارىسا،

ھېلىقى ھەييار يېنىدا يوق. «خەپ» دەپ، پۇتىغا باغلاقلىق ئىككى تۇگمەن تېشىنى يېشىپ تاشلاپ بىر يۈگۈرۈپتىكەن، ھەييارنى كەينىدە قالدۇرۇپ، بەلگىلەنگەن پەللىگە بالدۇر يې- تىپ كېلىپ، بۇ شەرتتىمۇ پادىشاھنى ئۇتۇۋاپتۇ.

ئەمدى پادىشاھ ئۈچىنچى شەرتنى ئورۇنداشنى ئېيتىپتۇ. ئوردا ئالدىدىكى مەيدانغا بوي ـ تۇرقى، چىراي ـ شەكلى، كىيىنىشى ئوخشاش ئون ئالتە قىزنى تىزىپ قويۇپتۇ. شەرت بويىچە، ئالدى بىلەن تاغ باتۇر بۇ ئون ئالتە قىزنى بىر قاتار كۆزدىن كەچۈرۈپ، بىر ئۇياقتا ـ بىر بۇياقتا ئۆتۈپ ھەقىقىي كۈنبۇۋىنى تاپالماپتۇ. سەگەك قۇلاق باتۇرمۇ تاپالماپتۇ. ئاخىر تۇرمەك چاققانغا نۆۋەت كەپتۇ. تۇرمەك چاققان دەرھال يول ئۈستىدە ئۆزى قۇتقۇزۇپ قويغان ھېلىقى ھەرىنى ئويلاپتۇ ـ دە: «ھەرە كۈنەك، ھەرە كۈنەك» دەپتىكەن، ئۇنىڭ باش ئۈس- تىدە ھەرە پەيدا بوپتۇ. تۇرمەك چاققان مەقسىتىنى ئېيتىپ- تىكەن، ھەرە:

— مەن قايسى قىزنىڭ بېشىغا قونسام، شۇنى قولىدىن تارتىپ چىقار، سەن ئىزدىگەن ھەقىقىي كۇنبۇۋى شۇ، — دەپتۇ. تۇرمەك چاقچان سەپتە تۇرغان قىزلارنى ئارىلاپ بىر ئۇياققا - بىر بۇياققا ئۆتۈۋېتىپ قارىسا، ھېلىقى ھەرە سەككىزىنچى قىزنىڭ بېشىغا قونۇپ تۇرغۇدەك. دەرھال ئىككىلەنمەي بېرىپ: «ھەقىقىي كۇنبۇۋى مۇشۇ» دەپ، قىزنى سەپتىن تارتىپ چىقىپتۇ. ھەقىقىي كۇنبۇۋى شۇ ئىكەن.

ئۇلار پادىشاھنى يېڭىۋالغاندىن كېيىن، پادىشاھ قىزنى بېرىدىغان بوپتۇ. ئاڭغىچە كەچ بوپتۇ. شۇ ئەسنادا ھېلىقى ھەيىيار پادىشاھقا:

— ھەي قۇدرەتلىك شاھىم، بۇ كىشىلەرگە قىزىمىز ساھىبجامال كۇنبۇۋى بىكار كېتىدۇ، بۇلارنى ئۇجۇقتۇرۇۋېتەيلى، — دەپتۇ. پادىشاھ:

— قانداق ئۇجۇقتۇرىمىز؟ — دەپتىكەن، ھەيىيار:

— ئوردىنىڭ كەينىدە بىر ئېغىز تۆمۈر ئۆي بار. ئۇلارنى شۇ يەرگە باشلاپ بارايلى ھەم ياتقىنى شۇ ئۆيگە ئورۇنلاشتۇرايلى. كېچىچە پۈتۈن شەھەر خەلقىگە ھەر ئادەمگە بىر ئۇلاغدىن ئوتۇن، ھەربىر ياغچىغا ئون قاپاقتىن ياغ ئالغۇزايلى، تۆمۈرچىلەر كۆرۈكلىرىنى ئەكەلسۇن. ئۇلار تازا قاتتىق ئۇيقۇغا كەتكەندە، بىز تۆمۈر ئۆي ئەتراپىغا ئوتۇن - ياغاچ دۆۋىلەپ، ياغچىلار ئەكەلگەن ياغلارنى تۆكۈپ، ئوت ياقايلى. كۆرۈكچىلەر تۇشمۇتۇشتىن كۆرۈك باسسۇن. شۇنداق قىلساق، قېنى ئۇلارنىڭ ئۇجۇقمىغىنىنى كۆرەي! — دەپتۇ.

بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھ ھەيىيارنىڭ دېگىنى بويىچە ئىش بېجىرىشكە پەرمان چۈشۈرۈپتۇ. شەھەر خەلقى دەرھال ھەرىكەتلىنىپ، تاغدەك ئوتۇن دۆۋىلەپتۇ، ياغچىلارنىڭ يىغىمۇ ئىنتايىن كۆپ يىغىلىپتۇ. نەچچە مىڭ كۆرۈكچى تەييار بوپ-

تۇ. تۇرمەك چاقچان قاتارلىق بەشەيلەننى ھېلىقى ئۆيگە ئورۇنلاشتۇرۇپتۇ. تەك كېچە بولغاندا، يىغىلغان ئوتۇنلارنى تۆمۈر ئۆي ئەتراپىغا دۆۋىلەپتۇ، ياغلارنى تۆكۈپتۇ ــ ئۇ ئوت يېقىپتۇ. ئوت تازا ئۇلغايغاندا، نەچچە مىڭ كۆرۈكچى كۆرۈك بېسىشقا باشلاپتۇ.

ئەمدى گەپنى تۆمۈر ئۆي ئىچىدىكى بەشەيلەندىن ئاڭلايلى:

تەك كېچە بولغاندا، ئىسسىقنىڭ دەستىدىن بولالمىغان تۇرمەك چاقچان ئورنىدىن تۇرۇپ ئاغىنىلىرىنى ئويغىتىپتۇ. ئاغىنىلىرى ئويغىنىپ قارىسا، ئۆينىڭ تۆت ئەتراپى ئوتقا شەك قىزىرىپ كەتكەن. كۆل باتۇر دەرھال:

ــ ئاغىنىلەر، سىلەر خاتىرجەم ئۇخلاڭلار، ــ دەپتۇ ــ دە، يول بويىدا يۇتۇۋالغان بىر كۆلنىڭ سۈيىنى تامغا پۈركۈپتىكەن، تامدىكى قىزىللىق يوقىلىپتۇ. تاڭ ئېتىپتۇ. ھەيیار پادىشاھقا:

ــ ئەمدى ئۇلار كۆيۈپ كۆل بولدى. يۈرسىلە، كۆرۈپ كېلەيلى، ــ دەپ تۆمۈر ئۆينىڭ ئالدىغا بارسا، بۇ بەشەيلەن ئۆيدىن چىقىۋاتقۇدەك. ئەسلىدە بۇ كېچە كۆل باتۇر تاڭ ئاتقۇچە تۆمۈر تامغا سۇ پۈركۈپ ياتقاچقا، ئۆي ئىچى سالقىن تۇرۇپتۇ.

پادىشاھ بۇ بەشەيلەننى كۆرۈپ سالام بېرىپتۇ. ھەيیار ھەيران قالغانلىقىنى بىلىندۈرمەي:

ــ ئاغىنىلەر، كېچىدىن ئوبدان ئۇخلىغانسىلەر؟ ــ دەپ سوراپتۇ. تۇرمەك چاقچان:

ــ ئۆمرۈمدە مۇنداق راھەتتە ئۇخلىمايتىكەنمەن، قالتىس ئوبدان ئۇخلىدۇق، ــ دەپتۇ. پادىشاھ:

ــ بۇ بەشەيلەنگە تەك كېلىش مۇمكىن ئەمەسكەن، ياخشىسى قىزىمىزنى بېرەيلى، ــ دەپتۇ. بەش يىگىتنى ئوردىغا

www.uyghurkitap.com

چاقىرتىپ، توينى ئەتىدىن باشلاپ ئۆتكۈزۈپ بېرىدىغانلىقىنى، قىزىنى ئالىدىغان يىگىتنىڭ تەييار بولۇشى لازىملىقىنى ئۇقـ تۇرۇپتۇ. تۇرمەك چاققان پادىشاھقا:

— قىزنىڭ يىگىتى ئارىمىزدا يوق، — دەپ بېشىدىن ئۆتكەن قىسمەتلەرنى بايان قىپتۇ. پادىشاھ تۇرمەك چاققاننىڭ مەسلىھەتى بىلەن توينى قىزغا خېرىدار بولغان پادىشاھنىڭ مەملىكىتىدە ئۆتكۈزۈشكە قوشۇلۇپتۇ. داقا ـ دۇمباق، ناغرا ـ سۇنايلارنى چېلىپ، بەش يىگىت ۋە قىزى كۈنبۇۋىنى يولغا سېلىپ قويۇپتۇ. ئۇلار يول يۈرۈپ، يول يۈرگەندىمۇ مول يۈـ رۈپ، بىر جايغا بارغاندا، كۆل باتۇر دوستلىرىدىن ئايرىلىپ، ئۆزى ياشاپ كەلگەن كۆل بويىدا قاپتۇ. يەنە ئازراق مېڭىپ يۈگۈرۈك باتۇر قاپتۇ. شۇ تەرىقىدە تاغ باتۇر، سەگەك قۇلاق باتۇرلارمۇ بىر ـ بىرلەپ ئۆز جايلىرىدا قاپتۇ. ئاخىر تۇرمەك چاققان بىلەن كۈنبۇۋى بىللە يولغا چىقىپتۇ. كۈنبۇۋى تۇرـ مەك چاققاننىڭ قىسمەتلىرىنى دادىسىدىن ئاڭلىغانىكەن. ئۇلار يول بويى گەپ ـ سۆز قىلماي مېڭىپتۇ. مەنزىلگە بىر كۈن قالغاندا بىر ئۆتەڭ ئۇچراپتۇ. كۈنبۇۋى تۇرمەك چاققانغا:

— مەن كۈنچىقىش مەملىكىتىنىڭ مەلىكىسى، پادىشاھـ نىڭ ئالدىغا مۇنداق بارسام بولمايدۇ. مەن مۇشۇ ئۆتەڭدە تۇـ رۇپ تۇراي. سىز پادىشاھقا: «مەن سىلىنىڭ دېگەنلىرى بويىـ چە كۈنچىقىش مەملىكىتىنىڭ مەلىكىسىنى ئەكەلدىم، مۇشۇ جايغا بىر كۈنلۈك كېلىدىغان ئۆتەڭدە قالدى، پادىشاھ ئالدىـ غا چىقسۇن، ئالدىغا چىققاندا پادىشاھ ئالدىدا ماڭسۇن، ئۇـ نىڭ ئارقىسىدىن ۋەزىر ماڭسۇن، ئارقىدىن يۇرت خەلقى ماڭـ سۇن دېدى» دەڭ، — دەپتۇ.

مەلىكە ئۆتەڭدە قاپتۇ. تۇرمەك چاققان بىر كۈن يول يۈـ

رۇپ ئوردىغا بېرىپ، قىزنىڭ دېگىنى بويىچە پادىشاھقا مەلۇم قىپتۇ.

پادىشاھ پۈتۈن يۇرتقا جاكارچى ماڭدۇرۇپ يۇرت خەلقىنى يىغىپ، ئۆزى ئالدىدا، ۋەزىرى كەينىدە، يۇرت خەلقىنى ئەگەشتۇرۇپ ئۆتەڭگە يېقىنلىشىپتۇ. مەلىكە ئۆيدىن چىقىپ، يەردىن بىر سىقىم توپىنى ئاپتۇ ـ دە، بىرنېمىلەرنى دەپ سۇپكۆچلەپ بىرلا چاچقانىكەن، پادىشاھ بىر تاغىل بۆرىگە، ۋەزىر قىزىل قۇيرۇقلۇق تۈلكىگە ئايلىنىپتۇ. تۈلكە قېچىپتۇ، بۆرە قوغلاپتۇ. شۇنداق قىلىپ، پادىشاھ بىلەن ۋەزىر بىر ـ بىرىنى قوغلاپ تاغقا چىقىپ كېتىپتۇ.

كۈنبۈۋى يۇرت خەلقىگە تۇرمەك چاققاننى پادىشاھلىققا كۆرسىتىپ، ئۆزى بولسا پادىشاھنىڭ خانىشى بولىدىغانلىقىنى جاكارلاپتۇ. تۇرمەك چاققان بىلەن كۈنبۈۋى يۇرتنى ئادىل سوراپ، ئۆمرىنى خۇشال ـ خۇرام ئۆتكۈزۈپتۇ.

كەنجى باتۇر

بۇرۇننىڭ بۇرۇنىسىدا، مەشرىق بىلەن مەغرىبنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا بىر شەھەر بولغانىكەن. ئۇ شەھەر پادىشاھىنىڭ قىرىق خوتۇندىن يەتمىش ئوغلى بولۇپ، بىرمۇ قىز بالىسى يوق ئىكەن. دۇنيادەپنە، مال ـ مۈلۈك، كالا ـ قوي پادىلىرىنىڭ ھېسابى بولمىغاچقا، شەھەرىستان بويىچە بىردىنبىر غەمسىز كىشى ھېسابلىنىدىكەن، پۇقرالارمۇ خۇشال ـ خۇرام ياشايدىكەن. شۇنداق بولغاچقا، شەھەر ئەھلى پادىشاھنى جېنىدىنمۇ ئەزىز كۆرىدىكەن.

«تۆگە قانچە، يېغىرى شۇنچە» دېگەندەك، يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن پادىشاھنىڭ بېشىغا غەم چۈشۈشكە باشلاپتۇ. ئۇنىڭ غېمى ئىككى ئىكەن: بىرى، يەتمىش ئوغۇل كەينى ـ كەينىدىن چوڭ بولۇپ، ياش قۇرامىغا يېتىپتۇ. ئۇلارنى ئۆيلەپ قوياي دېسە، يەتمىش ئۆيلۈك بىلەن قۇدا بولۇشقا توغرا كېلىدىكەن. شۇنداق بولۇپ قالسا، قۇدىلار بىلەن باردى ـ كەلدى كۆپىيىپ، شەھەرنى باشقۇرۇش، پۇقرالارنىڭ ھالىغا يېتىشكە ۋاقىت چىقمىغۇدەك، شۇڭا ئۆزگە ئوخشاش يەتمىش بالىلىق، يەنە كېلىپ يەتمىشلىسى قىز بالا بولغان ئائىلە بىلەن قۇدا بولۇشنى ئويلايدىكەن. لېكىن، بۇنداق ئائىلە نەدىدۇ؟ يەنە بىرى، «كۆتۈرەلمىسەڭ ساڭگىلىتىۋال» دېگەندەك، شەھەرنىڭ

سۇيى ئۈزۈلۈپ قېلىپ، قۇرغاقچىلىق دەستىدىن پۇقرالار قە-
ھەتچىلىكتە قاپتۇ. يېقىن ئەتراپتا سۇ مەنبەسى يوق ئىكەن،
يېقىن دېگەنلىرىمۇ بەش - ئالتە ئايلىق مۇساپىنىڭ نېرىسىدا
ئىكەن.

بۇ ئىككى غەمنىڭ دەستىدىن پادىشاھ بېشىنى كۆتۈرەلمەي
قاپتۇ، ئورۇقلاپ، بىر تېرە - بىر ئۇستىخانغا ئايلىنىپتۇ.
ۋەزىر - ۋۇزرالار، ئوردا ئۆلىمالىرىنىڭمۇ ئامالى بولماپتۇ.
شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، كەنجى ئوغۇل پادىشاھ ئالدىدا
پەيدا بوپتۇ.

— شاھ ئاتا، — دەپتۇ كەنجى ئوغۇل شاھ ئاتىسىنىڭ
ئالدىدا تىزلىنىپ، — قارىسام كۈندىن - كۈنگە ياداپ تۈگە-
شىپ كەتتىڭىز، سەۋەبىنى ئېيتىپ بەرگەيلا، داۋاسى تېپىلىپ
قالسا ئەجەب ئەمەس.

يەتمىش ئوغۇلنىڭ ئىچىدە كەنجى ئوغۇل تولىمۇ زېرەك،
چېچەن، ئەقىل - پاراسەتتە تەڭدىشى يوق بولۇپ، باتۇرلۇقتا
يولۋاستىن قېلىشمايدىكەن، پادىشاھ ئۇنى ھەممىسىدىن بەك
ياخشى كۆرىدىكەن. پادىشاھ ئوغلىنىڭ دېگەنلىرىنى ئاڭلىغان-
دىن كېيىن سۆيۈنۈپ كېتىپتۇ، ئۇنى ئورنىدىن تۇرغۇزۇپ
دەپتۇ:

— ئوغلۇم، سەنلا ھەمىشە ھالىمغا يېتىسەن. بوپتۇ، دې-
سەم دەي، ئامال تېپىلىپ قالسا ئەجەب ئەمەس، — شاھ
شۇنداق دېگىنىدىن كېيىن، غەملىرىنى بىرمۇبىر ئېيتىپ
بېرىپتۇ، — ھەممىدىن ئېغىرى پۇقرالارنىڭ سۇسىز قالغان-
لىقى. بۇنىڭغا مەن چىدىيالماي قالدىم. دەپ باقە، پۇقرا بول-
مىسا، شەھەر بولامدۇ؟ شەھەر بولمىسا، پادىشاھ دېگەننىڭ نې-
مە كېرىكى؟ پۇقرالارنىڭ ھالىغا يەتمىگەن مېنىڭدەك پادىشاھ-
نى شاھ دېگىلى بولماس. شۇنداقمۇ، ئوغلۇم؟!

كەنجى شاھزادە دېگەنلىرى توغرا دېگەندەك قىلىپ بېشىنى ئېگىپتۇ ۋە بۇ غەملەردىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن جاھان كېزىشنىڭ لازىملىقىنى ئېيتىپتۇ. بۇنداق قىلىشنىڭ سەۋەبلىرىنى چۈشەندۇرۇپ كېلىپ، جاھان كېزىشكە ئۆزىنى ئەۋەتىشنى ئىلتىجا قىپتۇ.

شاھ بۇ شاھزادىگە بەك ئامراق بولغاچقا، ئۇنىڭدىن ئايرىلىشقا كۆزى قىيماي، باشقا شاھزادىلەرنى ئەۋەتمەكچى بوپتۇ، لېكىن ئاتمىش توققۇز شاھزادىنىڭ ھېچقايسىسى كۆكرەك كېرىپ چىقالماپتۇ. ئاقىۋەت شاھ كەنجى شاھزادىگە ئىجازەت بېرىپتۇ.

كەنجى شاھزادە سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ، مەغرىب تامان مېڭىپتۇ، مېڭىپتۇ، كەزمىگەن چۆل - جەزىرە، ئاشمىغان تاغ - داۋان قالماپتۇ، بىراق بىرەر شەھەر تۇگۇل، يۇرت - مەھەللىمۇ ئۇچرىماپتۇ، شۇنداقتىمۇ ئۇ بەل قويۇۋەتمەپتۇ، ئوزۇق - تۈلۈكى تۈگىگەندە ئۆزى مىنىپ ماڭغان ئېتىنى سويۇپ يەپتۇ، ئۇمۇ تۈگەپتۇ، ئاقىۋەت ئاچلىقتىن ماجالى قالماي ھالىدىن كېتىپتۇ. ھارغىنلىق ئۇنى ئۇيقۇ دەرياسىغا سۆرەپ كىرىپتۇ. ئۇ شۇنداق بەھۇزۇر ئۇخلاۋاتقاندا بىرى چاقىرىپتۇ:

— ئادەمزاتمۇسەن ياكى جىن؟

كەنجى ئوغۇل كۆزىنى ئېچىپ قارىغۇدەك بولسا، ئالدىدا بويى سەككىز گەز، توغرىسى قاپاق تېرەكتەك، ساقىلى بىر باغلام بېدىدەك بىر بوۋاي كۇلۇمسىرەپ تۇرغۇدەك. كەنجى ئوغۇل ئوڭۇمۇ ۋە يا چۈشۈمۇ دەپ ئويلاپ، دەرمەھەل گەپ قىلالماي قاپتۇ.

— ئەپتىڭدىن قارىغاندا ئادەمزات ئىكەنسەن. تەكتىڭ ئېسىلزادىگە ئوخشايدۇ. ئېيتە، ئوغلۇم، قانداقسىگە بۇياقلارغا كېلىپ قالدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ بوۋاي.

كەنجى ئوغۇل سەپەر سەۋەبلىرىنى ۋە بېشىدىن ئۆتكەن - كەچكەنلەرنى بوۋايغا ئېيتىپ بېرىپتۇ. بوۋاي ئەتراپىغا بىر قارىۋېتىپ دەپتۇ:

— گېپىڭنىڭ ئۇزايىدىن قارىغاندا، سەن چىمەن شەھەرىنىڭ پادىشاھى نۇردۇن شاھنىڭ كەنجى شاھزادىسى ئىكەنسەن. ئاتا - ئانىنىڭ مۇشكۇلىنى ئاسانلاشتۇرماقچا بەل باغلىغان ئوغۇل تەڭرىنىڭ شەپقىتىگە ئېرىشكۈسىدۇر. ئەمما، ئوغلۇم، سەن يامان يەردە ئۇخلاپ قاپسەن. بىلسەڭ، بۇ قۇملۇقنىڭ نامى تەكلىماكاندۇر. بۇ ياققا قەدەم باسقان ئادەم جىننىدىن يا تىنىدىن ئايرىلۇر. سەن ئاتاڭ ئۇچۇن جاپا چېكىشكە رازى بولغاچقا ئامان قاپسەن. ھېلىمۇ ياخشى يولۇڭ ئوچۇق. ئەمدى سەن كۈنچىقىشقا قاراپ ماڭ. ئۇ ياقلاردا ئۇدۇن ئاتلىق بىر شەھەر بار. ئۇ يەرگە ئامان - ئېسەن بېرىۋالساڭ، مۇراد - مەقسىتىڭ ھاسىل بولغۇسى.

بوۋاي دەيدىغانلىرىنى دەپ بولۇپ، كەنجى شاھزادىگە: «مۇشكۇللۇككە يولۇقساڭ، مانا بۇ ئايەتنى ئوقۇغىن» دەپ،

بىر ئايەتنى ئۆگىتىپ قويۇپتۇ ھەمدە بىر نان، ئىككى شەم-
شەر تۇتقۇزۇپ قويۇپ غايىب بوپتۇ. كەنجى شاھزادە بوۋاي
بەرگەن ناننىڭ يېرىمىنى يەپ قورسىقىنى توقلاپ، مېڭىشنى
داۋاملاشتۇرۇپتۇ. ئارىدىن تالاي كۈنلەر ئۆتۈپ كېتىپتۇ، كەن-
جى شاھزادە بوۋاي كۆرسەتكەن تەرەپكە قاراپ مېڭىۋېرىپتۇ،
قورسىقى ئاچسا ھېلىقى ناننىڭ يېرىمىنىلا يەپ، يېرىمىنى
خۇرجۇنغا سېلىپ قويۇشنى ئۇنتۇماپتۇ. نانمۇ خۇرجۇنغا كى-
رىپلا پۈتۈن بولىۋېرىپتۇ. كەنجى ئوغۇل شۇ تەرىقىدە مېڭى-
ۋېرىپ، بۇ چېتىدىن - ئۇ چېتىگە كۆز يەتكۈسىز چوڭ بىر
دەريا بويىغا كېلىپ قاپتۇ. دەريا سۈيى تاغ كەبى ئۆركەش يا-
ساپ، ئاتتەك كىشنەپ تاشقىن ھاسىل قىلغىلى تۇرغانىكەن.
كەنجى شاھزادە ئۇلۇغ سۇدىن قانداق ئۆتۈشنىڭ ئامالىنى
ئىزدەۋاتقاندا، بىردىنلا سۇ ئاستىدىن تەڭرىتېغىنىڭ بىر پار-
چىسىدەك بىر مەخلۇق بېشىنى كۆتۈرۈپ شاھزادىنى دەم تار-
تىپتۇ. شاھزادە بىرلا قاراپ ئۇنىڭ ئەجدىھا ئىكەنلىكىنى بى-
لىپتۇ. ئەسلىدە بۇ ئەجدىھا دەريادا توغرىسىغا يېتىۋېلىپ،
شاھزادىنىڭ دادىسى نۇردۇن شاھنىڭ شەھىرىگە بارىدىغان
سۇنى توسۇۋالغانىكەن. شاھزادە دەرغەزەپكە كەپتۇ ۋە بوۋاي
بەرگەن ئىككى شەمشەرنى توغرىسىغا چىشلەپ، قورام تاشنىڭ
ئارىسىدىن كۆتۈرۈلۈپتۇ. بۇ چاغ ئەجدىھانىڭ ئىككىنچى قې-
تىم دەم تارتىشى ئىكەن. كەنجى شاھزادە بىر تال غازاڭدەك
ئۇچۇپ بېرىپ ئەجدىھانىڭ ھاڭدەك ئاغزىغا ئۆرۈلۈپتۇ، ئۆرۈ-
لۈپتۇيۇ، قۇيرۇقىدىن چىقىپتۇ. ئەجدىھا شەمشەرنىڭ زەربى-
سىدىن قوغۇن تىلغاندەك تىلىنىپ ئىككى ياققا بۆلۈنۈپ، شۇ
ھامان جان تەسلىم قىپتۇ. شاھزادە ئۇنىڭ ئۆلۈكىنى مىڭ
بىر مۇشەققەتتە دەريا قىرغىقىغا ئاچىقىپ، قاغا - قۇزغۇنلار-
غا يەم قىلىپ بېرىپتۇ. سۇ چىمەن شەھىرىگە قاراپ ھەيۋەت

بىلەن غارقىراپ، كۆن نۇرىدا پارقىراپ ئېقىپ كېتىپتۇ. شاھزادە شاھ ئاتىسىغا خەۋەر يەتكۈزۈش ئۈچۈن ئۇ يىلانغا چىقىدىغان چاغدا خانىش ئانىسى بويىنىغا ئېسىپ قويغان تىلى تۇمارىنى سۇ بىلەن ئېقىتىۋېتىپتۇ.

ئەمدى گەپنى نۇردۇن شاھتىن ئاڭلايمىز:

كەنجى شاھزادە جاھان كەزگىلى چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، قۇرغاقچىلىق تېخىمۇ ئېغىرلىشىپ، يۇقىرالار ھالىدىن كېتىپتۇ. نۇردۇن شاھ ئۇلارغا يېتەرلىك ئاشلىق، مال ـ مۈلۈك تەقسىملەپ بەرگەن بولسىمۇ، بۇ نەرسىلەر سۇنىڭ ئورنىنى باسالماپتۇ. شاھ ئوردىسىمۇ بۇنىڭ سىرتىدا قالماپتۇ. نۇردۇن شاھ دەرد ـ ئەلەمدىن ئاچچىق يۇتۇپ، ئاخىر ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قاپتۇ. تېۋىپلار ئۇنىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ، كۆزىنىڭ ئېقى بىلەن تىلىغا قاراپ: «شاھ ھەزرەتلىرىنىڭ كېسىلىنىڭ داۋاسى سۇ» دەپتۇ. سۇدىن بولسا ھېچ خەۋەر يوقكەن. ئاتىسىنىڭ ئوڭشىلىپ كېتىشىگە كۆزى يەتمىگەن شاھزادىلەرنىڭ بىردىنلا نىيىتى بۇزۇلۇپتۇ. ئۇلار بىر ـ بىرىگە تۈيدۇرماي شاھلىق تاجىنى كىيىشنىڭ تەرەددۇتىغا چۈشۈپتۇ. چوڭ شاھزادە: «شاھلىقنىڭ ماڭا تېگىشىدە گەپ يوق، شۇنداقتىمۇ ئىنىلىرىمنى ئەپلەپ ـ سەپلەپ قوغلىۋەتمىسەم، ماڭا ياخشى كۈن بولماس» دەپ ئويلىسا، ئىككىنچى، ئۈچىنچى شاھزادىلەر ئاكىسىنىڭ ئۆلۈمىنى تىلەپتۇ. باشقا شاھزادىلەرنىڭمۇ ئۆز ئالدىغا سوققان چوتى بار ئىكەن. شۇ ۋەجىدىن شاھزادىلەر ئارازلاشقىلى تۇرۇپتۇ، خانىش ئانا جېدەل سوراپ ھارماپتۇ.

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىر توپ سېغىزغان ئوردا مۇنارىغا قونۇپ زوق ـ شوق بىلەن يېقىملىق سايرىغىلى تۇرۇپتۇ، شاھزادىلەر چالما ئاتسىمۇ ئۇچۇپ كەتمەپتۇ. شەھەر خەل-

قى سېغىزغاننى ياخشىلىقنىڭ ئەلچىسى دەپ بىلگەچكە، ئوردا
ئالدىغا يىغىلىپ سېغىزغانغا تەلمۈرۈپ قارىشىپتۇ. شۇ ئەس-
نادا شاۋقۇن بىلەن سۇمۇ كېلىپ قاپتۇ. شادلىقتىن شەھەر
خەلقىنىڭ گۈلقەقەلىرى ئېچىلىپ كېتىپتۇ. قېرىلار ناغرا-
سۇناي چالسا، ياشلار ئۇسسۇل ئويناپتۇ، بالىلار سۇغا
چۆمۈلۈپ راسا پۇخادىن چىقىپتۇ. دەل-دەرەخ، گۈل-
گىياھلار يېڭىۋاشتىن ياپراق چىقىرىپ، شەھەرنى بوستان-
لىققا ئايلاندۇرۇپتۇ. مال-ۋارانلار شوخ مەرىشىپ، ئىگىلە-
رىنىڭ شادلىقىغا شادلىق قوشۇپتۇ. نۇردۇن شاھ ئورنىدىن
تۇرۇپ تەختكە چىقىپتۇ. شاھزادىلەر چاندۇرماي ئوردىغا كى-
رىپ ئاتىسىغا سالام بېرىشىپتۇ ۋە كەنجى شاھزادىدىن بىرەر
خەۋەر بار-يوقلۇقىنى سورىشىپتۇ.
— سۇنىڭ ئۆزى خەۋەر، — دەپتۇ نۇردۇن شاھ، — سى-
لەر شۇنىمۇ بىلمىدىڭلارمۇ؟
— شاھ ئاتا، سۇغۇ كەلدى، بىراق ئۇنى كەنجەمنىڭ
ئىلتىپاتى دېگىلى بولماس. بولمىسا، ئۆزى نېمىشقا سۇ بىلەن
بىللە كەلمىدى؟ — دەپ ناقايىللىقىنى بىلدۈرۈشۈپتۇ شاھزا-
دىلەر. نۇردۇن شاھ ئۇلارنىڭ نادانلىقىغا كۈلۈپتۇ ۋە قويۇن
يانچۇقىدىن سۇدا ئېقىپ كەلگەن تىلتۇمارنى ئېلىپ كۆرسە-
تىپتۇ:
— بۇ ئۇنىڭ تەۋەررۈكى. ئۇ بۇنى ئەلچى سۈپىتىدە ماڭا
ئەۋەتىپتۇ، بۇنىڭ ئىچىدە بىر پارچە سالام خەتمۇ بار تېخى.
نۇردۇن شاھ گېپىگە ئۇلاپ خەتنى شاھزادىلەرگە سۇنۇپ-
تۇ. چوڭ-كىچىك شاھزادىلەر خەتنى قولدىن-قولغا ئې-
لىپ، ئۇنى راستتىن كەنجى شاھزادىنىڭ يازغانلىقىغا ئىشە-
نىپتۇ، ئىچىدە بولسا بىر پاتماندىن ھەسەت ئوتى يېنىپتۇ،
شۇنداقتىمۇ ئاتىسىنىڭ كۆڭلىنى دەپ، كەنجى شاھزادىنى بو-

www.uyghurkitap.com

لۇشىغا ماختاپ، ئوردىدىن ھۇجرىلىرىغا قايتىشىپتۇ.

ئەمدى بىر كەنجى شاھزادىگە كېلەيلى:

پۈتكۈل شەھەرىستان ئەنە شۇنداق شادلىق ئىلكىدە يايراۋاتقان كۈنلەردە، كەنجى شاھزادە تالاي قۇم - دەشتلەرنى ئارقىدا قالدۇرۇپ، مۇنار - مۇنار توپا تاغلىق ئاجايىپ - غارايىپ بىر يەرگە بېرىپ قاپتۇ. تەقدىرنىڭ قىسمىتى شۇ بولسا كېرەك، ئۇ ھارغىن ئاياغلىرىنى سۆرەپ تۆپىلىككە قاراپ يامىشىپتۇ، يامىشا - يامىشا ئاخىر يۇقىرى پەللىگە چىقىپتۇ، چىقىپلا ھەيران قاپتۇ. ئەسلىدە بۇ يەر ئاغمىخانىلار ماكانى بولۇپ، بويى تۆگىدەك، بوينى يەتتە غۇلاچ، تۇمشۇقى كانارىدەك، پۇتى قاقشال تېرەكتەك بىر قۇش ئاغمىخانىلارنى ئىككى قانىتى ئاستىغا بېسىۋېلىپ، بىر باشتىن يېگىلى تۇرغانىكەن، ئاغمىخانىلار بولسا زار - زار قاقشاپ تېپىرلاۋاتقۇدەك. كەنجى شاھزادە بۇ ئالامەتنى كۆرۈپ چىداپ تۇرالماپتۇ. كۈچلۈكلەر ئاجىزلارنى بوزەك قىلغىنى نېمىسى؟ ئۇ ياۋۇزنىڭ ئەدىپىنى بېرەي، دەپتۇ - دە، بۇۋاي سوۋغات قىلغان شەمشەرىنى قىنىدىن سۇغۇرۇپ، بېشىدىن يەتتە ئايلاندۇرۇپ قۇشنى چېپىپتۇ. شۇئان قۇشنىڭ كاللىسى ئۈزۈلۈپ ياردىن پەسكە قاراپ دومىلاپتۇ، تېنى لاسىدە بىر ياققا قىڭغىيىپتۇ. ئاغمىخانىلار دىكىلدىشىپ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپتۇ، كەنجى شاھزادىگە باش ئۇرۇپ، چۇرۇقلىشىپ رەھمەت ئۈستىگە رەھمەت ياغدۇرۇشۇپتۇ.

پانىي ئالەمدە بارلىق مەخلۇقنىڭ ئۆز سەركەردىسى بولغىنىغا ئوخشاش، ئاغمىخانىلارنىڭمۇ ئاقساقىلى بار ئىكەن، ئاقساقال ئۆز تەۋەسىدىكى جىمى ئاغمىخانىلارنى باشقۇرىدىكەن. ئۇ كەنجى شاھزادىگە مىننەتدارلىقىنى بىلدۈرمەككە پۇقرا ئاغمىخانىلارنى سەپكە تىزىلدۇرۇپ، ئېھتىرام بەجا كەلتۈرۈپتۇ،

ئاندىن بىردىنلا ئادەمدەك زۇۋانغا كېلىپ سوراپتۇ:

— ئەلمىساقتىن بۇيان بىزنىڭ بۇياقلارغا ئادەمزات ئاياغ باسمىغان، لېكىن سىلى قانداقسىغا قەدەم تەشرىپ قىلىپ قالدىلا؟ قېنى، ئېيتسىلا، قانداق ئارزۇ - تىلەكلىرى بار؟ ياردىمىمىز تېگىپ قالسا ئەجەب ئەمەس.

شاھزادە بولمىش كېلىنلەرنى ئىزدەپ ئۇدۇن شەھىرىنى كۆزلەپ كېتىۋاتقانلىقىنى ئېيتىپتۇ. ئاغمىخانلار ئاقساقىلىمۇ ئۆزلىرىنىڭ كەچۈرمىشلىرىنى ئېيتىپتۇ: مۇشۇ پەسىل ئاغمىخانلارنىڭ تازا كۆپىيىدىغان چاغلىرى ئىكەن. دەل ھەر يىلى مۇشۇ چاغدا ھېلىقى يىرتقۇچ قۇش كېلىدىكەن - دە، ئاغمىخانلارنى يەپ كېتىدىكەن. بەختىگە يارىشا ئۆزىنى دالدىغا ئالغانلىرى ياندۇرقى يىلغىچە ماكانلىرىنى تۈزەشتۈرۈپ، ئۇرۇق قالدۇرۇپ ئاران ئۆلگۈرىدىكەن. ئەمدى ئۇلار كەنجى شاھزادىنىڭ ھىممىتىدە بالا - قازادىن بىر يولىلا قۇتۇلۇپتۇ. شاھزادە بۇ گەپنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن ئاغمىخانلار بىلەن خوشلىشىپ يولغا چىقماقچى بوپتۇ.

— ھەي، ئادەملەرنىڭ ئېسىلى، ئاجىزلارنىڭ شەپقەتچىسى، — دەپتۇ ئاغمىخانلار ئاقساقىلى بايا قۇيرۇقىدىن يۇلۇۋالغان بىر تال تۈكنى تەڭلەپ تۇرۇپ، — بۇنى ئېلىۋالسىلا، باشلىرىغا كۈن چۈشكەندە كۆيدۈرسىلە، ھازىر بولىمىز. خەير، سەپەرلىرىگە ئاقىۋول بولغاي.

كەنجى شاھزادە تۈكنى ئېلىپ شەمشىرىنىڭ دەستىسىگە چىگىپتۇ - دە، سەپىرىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. كېچىسى چولپان يۇلتۇزنى نىشان قىلىپ، كۈندۈزى ئوڭ - سولنى چەنگە ئېلىپ بىر كەم توقسان كۈندە بىر جايغا كەپتۇ. كەپتۇيۇ، شاھزادىنى سۈر بېسىپتۇ، چۈنكى بۇ يەردىكى چۈمۈلىلەرنىڭ كۆپلۈكىدىن باش قېيىپ، كۆڭۈل ئېلىشىدىكەن. بۇنى ئاز

دەپ، چۈمۈلىلەر يوپۇرۇلۇپ كېلىپ شاھزادىنى ئارىغا ئې-
لىۋاپتۇ. مېڭىۋېرەي دېسە، چۈمۈلىنى دەسسەپ ئاشلىغۇدەك.
شاھزادە ئۇلاردىن يول بېرىشنى ئۆتۈنۈۋاتقاندا، ئۇشتۇمتۇت
ھاۋا بۇزۇلۇپ قارا يامغۇر يېغىشقا باشلاپتۇ ـ دە، چۈمۈلىلەر-
نى ئېقىتىپ مېڭىپتۇ. كەنجى شاھزادە كۆڭلىدە خۇشال بوپ-
تۇ، بىراق چۈمۈلىلەرنىڭ ئاھ ـ زارىنى ئاڭلاپ ئىچ ئاغرىتماي
تۇرالماپتۇ. «بۇمۇ تەڭرى ياراتقان مەخلۇقلارنىڭ بىرى، ــ
دەپتۇ شاھزادە يامغۇردا ئېقىپ كېتىۋاتقان لەكمىڭ ـ لەكمىڭ
چۈمۈلىگە قاراپ، ــ گەرچە ئۇلار يولۇمنى توسۇۋالغان بول-
سىمۇ، يەنىلا قۇتقۇزۇپ قويغىنىم تۈزۈك.»
كەنجى شاھزادە شۇنداق ئويلاپتۇ ـ دە، شەمشىرىنى چىد-
قىرىپ ئاسمانغا قارىتىپ شىلتىپتۇ. شۇئان بۇلۇتلار تورغاق-
تەك توزۇپ شامالغا يەم بوپتۇ، ھاۋا ئېچىلىپ كۈن پارلاپتۇ،
يەر ـ زېمىن شاپىدە قۇرۇپ ئەسلىگە كەپتۇ. چۈمۈلىلەر يې-
ڭىۋاشتىن ھاياتلىققا ئېرىشىپتۇ. ئۇلار بۇ شاپائەتنىڭ بايا
ئۆزلىرى يول بەرمىگەن ئادەمزاتتىن كەلگەنلىكىنى بىلگەنلى-
رىدە، خىجىللىقتىن بېشىنى كۆتۈرۈشەلمەي قاپتۇ. ئاندىن
قورسىقىنى ئاران سۆرەپ ماڭىدىغان بىرى ئوتتۇرىغا چىقىپ
ئۆزرە ئېيتىپتۇ ۋە بىر تال تىرنىقىنى يۇلۇۋېلىپ شاھزادىگە
تەڭلەپتۇ، ۋاقتىنىۋاق كېلىپ تىرناقنى كۆيدۈرسە ئۆزلىرىنىڭ
شاھزادىنىڭ يېنىدا پەيدا بولۇپ، مۈشكۈلىنى ئاسان قىلىپ
بېرىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. كەنجى شاھزادە چۈمۈلە شاھىنىڭ
بۇ سوۋغىتىنىمۇ ھەشقاللا دەپ ئاپتۇ. چۈمۈلىلەر ئۇنى ئۇزد-
تىپ قاپتۇ.
كەنجى شاھزادە شۇ ماڭغانچە ئاخىر ئۇدۇن شەھىرىگە يې-
تىپ كەپتۇ ۋە بىر ۋەيرانە سارايغا چۈشۈپ ئارامىنى ئالماقچى
بوپتۇ. بىركەمدە كۈن ئولتۇرۇپ، پۈتۈن شەھەر قاراڭغۇلۇق

لىباسىنى كى-
يىشكە باشلاپتۇ.
بۇ چاغدا ئوردا
ئاسمىنىدا بىر
تالاي ئاي پەيدا
بوپتۇ. كەنجى
شاھزادە زەن قويۇپ
سانىغۇدەك بولسا،
يەتمىش بىر ئاي
چىقىپتۇ. ئايلار-
نىڭ بىرىدىن بىرى
شۇنداق سۈزۈك،
شۇنداق چىرايلىق
ئىكەن. شاھزادە ھەيران بولۇپ سارايۋەندىن سوراپتۇ، سارايۋەن چۈشەندۈرۈپ دەپتۇ:

— ئايلارنىڭ ئىچىدىكى قاپ ئوتتۇرىدا تۇرغان بىرىلا ئەلمىساقتىن بېرى ئىنسانلارغا ھەمراھ بولۇپ كەلگەن راست ئاي. قالغان يەتمىشى شاھىمىزنىڭ مەلىكىلىرىنىڭ سىيماسى.

بۇ جاۋابنى ئاڭلىغان شاھزادىنىڭ خۇشلۇقتىن يۈرەكلىرى يايراپ كېتىپتۇ.

— ئاخىر تېپىپتىمەن، تېپىپتىمەن، مۇرادىم ھاسىل بوپتۇ، — دەپتۇ شاھزادە يېنىش - يېنىشلاپ. سارايۋەن ئۇ-نىڭ دىمەكچى بولغىنىنى چۈشىنەلمەي سوراپتۇ:

— تاپقىنىڭ ئالتۇنمىدۇ ياكى كۈمۈش ۋە يا بولمىسا جە-بىر - جاپا ھەم نومۇس؟

— تاغا، بۇ نېمە دېگەنلىرى؟ — دەپتۇ شاھزادە.

سارايۋەن جاۋاب ئورنىغا ئاپئاق ساقىلىنى سىلاپ قويۇپ،

ئاسمانغا بىر هازا تىكىلىپتۇ، ئاندىن كەنجى شاهزادىنى ئار-قىسىغا سېلىپ ئوردا دەرۋازىسى ئالدىغا ئېلىپ بېرىپتۇ.

— ئەي نادان يىگىت، — دەپتۇ سارايۋەن سېپىل قو-ۋۇقلىرىنى كۆرسىتىپ، — ئۇنىڭغا قارا، سەندەكلەرنىڭ ئا-قىۋىتى تۇرۇپتۇ مانا.

كەنجى شاهزادە بېشىنى كۆتۈرۈپ شۇنداق قارىغانىكەن، كۆزىگە سانسىز قۇرۇق ئادەم كاللىسى كۆرۈنۈپتۇ. كاللىلار ئايرىم - ئايرىم قەپەسكە قاچىلىنىپ، قوۋۇقلارغا ئېسىپ قو-يۇلغانىكەن. سارايۋەن چۈشەندۈرۈپ دەپتۇ:

— بۇلارنىڭ بەرى سېنىڭدەك هاماقەتلەرنىڭ كاللىسى. ئۇلارمۇ هايات چېغىدا ساڭا ئوخشاش شاهىمىزنىڭ ئاي سۈ-رەتلىك مەلىكىلىرىگە ئاشىقى بىقارار بولغان، ئاقىۋەت جېنى-دىن ئايرىلىشتى. شاه ئىبرەت بولسۇن ئۈچۈن ئۇلارنىڭ كال-لىسىنى كېسىپ ئېسىپ قويىدى. سېنىڭمۇ بۇ شەهەردىن چاپسانراق كېتىۋالغىنىڭ تۈزۈك.

سارايۋەننىڭ جاۋابىدىن يەنە شۇلار ئايان بوپتۇكى، ئۇدۇن شەهىرىنىڭ پادىشاهى قەمەرىدىن شاهنىڭمۇ يەتمىش پەرزەنتى بولۇپ، هەممىسى قىز ئىكەن. قىزلار ۋاقتى - سائىتى كې-لىپ بويىغا يېتىپتۇ. ئۇلار رەڭگى - رۇخسار، هۆسن - جا-مالدا بىر - بىرىدىن قېلىشمايدىكەن. بۇ خەۋەر جاهانغا پۇر كېتىپتۇ، يىراق - يېقىندىن ئەلچىلەر يېغىپ كېتىپتۇ. قە-مەرىدىن شاه دەسلەپ ئۇلارنىڭ بىرىنى كەمبەغەل، بىرىنى يات ئەللىك ساناپ ماقۇل كۆرمەپتۇ، كېيىن قورسىقىغا جىن كىرىپ، قىزلىرىنى كۆز - كۆز قىلىپ بايلىق توپلاش-نىڭ كويىغا چۈشۈپتۇ. شاه ئاۋۋال قىزلىرىنى ئارامباغقا ئو-رۇنلاشتۇرۇپ، سىرت بىلەن بولغان ئالاقىسىنى ئۈزۈپ تاشلاپ-تۇ، ئاندىن باغنىڭ تۆت تېمىغا جاهان ئەينىكى بېكىتىپ،

ئۇلارنىڭ سىيماسىنى ئەينەك شولىسى ئارقىلىق ئوردا ئۈستىگە چۈشۈرۈپتۇ، كېيىنچە ئاسماندىكى ئاي قاتارىغا تىزىپ قويۇپتۇ. كەلگەن ئەلچىلەر ئۇلارنىڭ ئاي جامالىنى كۆرۈپ ئەقىل - ھوشىنى يوقىتىدىكەن - دە، نۇرغۇن سوۋغا - سالام تەييارلاپ، شاھ ھۇزۇرىغا كىرىپ تەلىپىنى قويۇشىدىكەن. ئاچ كۆز شاھ ئۇلار ئەكىرگەن ئالتۇن - كۈمۈشنى ئېپقېلىپ، ئۈچ شەرت قويىدىكەن. بۇ شەرتلەر بىرىدىن بىرى ئېغىر بولغاچقا، يىگىتلەر ئورۇندىيالماي بىر - بىرلەپ كاللىسىدىن ئايرىلىدىكەن. قوۋۇقتىكى كاللىلار مانا مۇشۇ تەرىقىدە يىغىلغانىكەن.

كەنجى شاھزادە سارايۋەننىڭ ئۆزىنى كېتىشكە ئالدىرىتىشىنىڭ سەۋەبىنى بىلىپتۇ، شۇنداقتىمۇ بەخت - تەلىيىنى سىناپ كۆرمەكچى بولۇپ سوراپتۇ:

— تاغا، مەنمۇ ئورۇنۇپ باقاي دەيمەن. خۇش بولۇپ كېتەي، قەمەرىدىن شاھنىڭ ئۈچ شەرتىنى ئېيتىپ بەرسىلە.

— بۇنى سورىمايلا قوي، ئوغلۇم. بۇ شەرتلەرنى شاھنىڭ ئۆزى، ئاندىن قالسا مەلىكىلەردىن ئۆزگە بۇ شەھەردە ھاياتلاردىن بىلىدىغانلار يوق. ناۋادا ئۆلگۈڭ كەلگەن بولسا، قەمەرىدىن شاھنىڭ ئۆزىدىن سورا، لېكىن ئۇ سېنىڭ مۇشۇ تۇرقۇڭنى كۆرۈپ، گەپ سورىمايلا ئۆلۈمگە بۇيرۇۋېتىدۇ، مۇنداقلار كۆپ بولغان.

— ئەمىسە قانداق قىلاي، تاغا؟ — ياندۇرۇپ سوراپتۇ شاھزادە. سارايۋەن بىر ئاز ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن مەسلىھەت بېرىپ دەپتۇ:

— قارىغاندا، پەيلىڭدىن يانمىغۇدەكسەن. ئامالىڭ بولسا مەلىكىلەرنىڭ ئۆزىدىن سوراپ كۆرگىن، ئۇلار سېنىڭ ھالىڭغا يېتىپ قالسا ئەجەب ئەمەس.

ئۇلار سارايغا قايتىپتۇ. شاھزادە ئۆز ھۇجرىسىدا يالغۇز ئولتۇرۇپ خىيال سۈرۈپتۇ، بىردىنلا ئۇنىڭ ئېسىگە ئاغمىخان ئاقساقىلى سوۋغا قىلغان بىر تال تۈك كەپتۇ. ئۇنى ئوۋايلاپ ئېلىپ كۆيدۈرۈپتۇ. شۇئان بىر ئىسسىق سەلكىن شامال بىلە-تۇرۇلۇپ، ئاغمىخانلار ئاقساقىلى شاھزادىنىڭ ئالدىدا ھازىر بوپتۇ. شاھزادە يولۇققان مۇشكۇلاتنى بايان قىلغانىكەن، ئاغ-مىخانلار ئاقساقىلى:

— بۇنىڭ كارايىتى چاغلىق. خاتىرجەم بولغايلا، شەپقەت-چىم، — دەپتۇ ۋە ئۆز تىلىدا بىرنېمىلەرنى دەپ چىرقىراپ-تۇ. ئۇنىڭ ئاۋازى بېسىقماي تۇرۇپ، يۇقىرا ئاغمىخانلار يېتىپ كەپتۇ — دە، كېچىلەپ سارايدىن ئارامباغقا قارىتىپ لەخمە كولاپتۇ. لەخمىنىڭ بىر ئۇچى چوڭ مەلىكىنىڭ ھۇجرىسىغا تۇتاشتۇرۇلۇپتۇ.

كەنجى شاھزادە يۇيۇنۇپ - تارىنىپ جابدۇنۇپ، لەخمىگە كىرىپتۇ ۋە ھايال ئۆتمەي چوڭ مەلىكىنىڭ ھۇجرىسىغا چىقىپتۇ. شاھزادە جاھان ئەينىكىگە قاراپ، ئۆزىنى ياساۋاتقان پەرى يۈزلۈك، خۇمار كۆزلۈك نازىنىننى كۆرۈپ ئەقىل - ھوشىدىن ئايرىلىپتۇ — دە، تۇرغان يېرىدە ئولتۇرۇپ قاپتۇ، بىر ھازادىن كېيىن ھوشىغا كېلىپ، ئۆزىنىڭ مەلىكىنىڭ تۆشكىدە ياتقانلىقىنى، مەلىكىنىڭ ئۆزىگە تىكىلىپ قاراپ تۇرغانلىقىنى بايقاپتۇ.

— ئەي يىگىت، ئادەممۇسەن ياكى جىن؟ ۋە يا بولمىسا تەڭرىنىڭ ئەلچىسىمۇ؟ بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالدىڭ؟ — دەپتۇ مەلىكە شاھزادىنىڭ كۆزىنى ئاچقانلىقىنى كۆرۈپ.

كەنجى شاھزادە كۆرگەن - بىلگەن، ئاڭلىغان - ئىشىت-كەنلىرىنىڭ بىرىنى قالدۇرماي ئېيتىپ كېلىپ، مەقسىتىنى دەپتۇ. مەلىكە تەسىرلىنىپ كۆزىگە ياش ئاپتۇ. مەلىكىلەرمۇ

دادىسىنىڭ ئۆزلىرىنى ئادەمزاتتىن ئايرىپ قويغىنىغا نارازى ئىكەن، شۇڭا چوڭ مەلىكە ئىككىلىنىپ تۇرمايلا بۇ خەۋەرنى سىڭىللىرىغا يەتكۈزۈپتۇ. ئۇلار كەنجى شاھزادىنى مەي - شارابلار بىلەن مېھمان قىلىپ بولۇپ، دادىسىنىڭ ئۈچ شەر- تىنى ئاشكارىلاپتۇ. بۇ شەرتلەرنىڭ بىرى، ئوردىدا چوڭلۇقى يەتتە باشلىق يالماۋۇزدىن قېلىشمايدىغان، مىڭ بىر پۇتلۇق، ئاجايىپ سىرلىق بىر كۆتەك بولۇپ، ئۇنى قەمەرىدىن شاھ كۆرسەتكەن پالتا بىلەن بىرنى ئۇرۇپ يەتتە پارچە قىلىۋې- تىش؛ يەنە بىرى، يەتتە تاغار قۇمغا يەتتە تاغار تېرىق ئا- رىلاشتۇرۇۋېتىلگەنىكەن، ئۇنى ئۈچ كۈنلۈك مۆھلەت ئىچىدە ئايرىپ، قۇمنى باشقا، تېرىقنى باشقا تاغارغا قاچىلاش؛ ئۈ- چىنچىسى، ئۇدۇن شەھىرىنىڭ مەشرىق تەرىپىدىكى دېڭىزنىڭ ئوتتۇرىسىغا تامىلىرى ئالتۇندىن، تەخت - راۋاقلىرى لەئەل - ياقۇتتىن بىر جۈپ چارباغى بار ئوردا بەرپا قىلىش ئىكەن. بۇ شەرتلەرنى ئادا قىلالىسا، مەلىكىلەرنىڭ ۋىسالىغا يېتەلەي- دىكەن. مەلىكىلەر دەپتۇ:

— شەرتقۇ شۇ. بۇ شەرتلەرنى سېنىڭمۇ ئورۇندىيالىشىڭ- غا كۆزىمىز يەتمەيدۇ، ئۇنىڭدىن كۆرە چىرايلىقچە كېتىۋال- غىن، يىگىت.

— ياق! — دەپتۇ كەنجى شاھزادىمۇ بوش كەلمەي، — كەتمەيمەن، شاھ داداڭلار بىلەن كۆرۈشۈپ، بېشىمغا كەلگەننى كۆرىمەن. يا ئۇ سىلەرنى ماڭا قوشۇپ قويىدۇ، يا جېنىمنى ئالىدۇ شۇ. مەن ماڭدىم، ئەمىسە.

كەنجى شاھزادە مەلىكىلەرگە باش ئېگىپ ئېھتىرام بىلدۈرۈپ ئارقىسىغا يېنىپتۇ. مەلىكىلەرمۇ ئۇنىڭغا نۇسرەت تىلەپ دۇئا قىلىشىپتۇ.

ئىككى تەرەپ كۆز قىيمىغان هالدا ئايرىلىشىپتۇ. ئاڭ-

www.uyghurkitap.com

غىچە ھەر ئېھتىمالنى دەپ سارايۋەن بوۋاي بىر خۇرجۇن ئال-
تۇن - كۈمۈش تەييارلاپ قويغانىكەن. كەنجى شاھزادە بوۋايغا
مىننەتدارلىقىنى بىلدۈرۈپ، كۆڭلىنى تىندۇرۇپ، خۇرجۇننى
يۈدۈپ ئوردىغا قاراپ قەدەم بېسىپتۇ. بۇ تېخى سەھەر بولۇپ،
كەنجى شاھزادە ئوردىغا كەلگەنلەرنىڭ تۇنجىسى ئىكەن. قەمە-
رىدىن پادىشاھ بۇنداق چاغدا قىزلىرىغا خېرىدار بولۇپ كەل-
گەنلەرنى گەپ - سۆزسىز ئوردىغا يالاپ ئەكىرىشنى بەلگىلى-
گەچكە، ياساۋۇللار شاھزادىگە ئىچ ئاغرىتسىمۇ ئېغىزلىرىدىن
چىقىرالماي، شاھ يارلىقىنى بەجا كەلتۈرۈپتۇ.

شاھ سەلتەنەتلىك تەختتە ئولتۇرۇپ شاھزادىنى قوبۇل
قىپتۇ. ئۇمۇ شۇ كەمگىچە مۇنداق قەددى - قامىتى كېلىشكەن
يىگىتنى ئۇچرىتىپ باقمىغانىكەن، شۇڭا بىرپەس سۈكۈتتە
ئولتۇرۇپ، بولغۇسى كۈيئوغلىنىڭ ھۆسن - جامالىنى تاماشا
قىپتۇ ۋە بىردىنلا ئۇنىڭمۇ ئۆز قولىدا قەتل قىلىنىدىغانلى-
قىنى يادىغا ئېلىپ، شاھزادىنى رايىدىن قايتۇرۇۋاشقا ئۇرۇنۇپ
بېقىپتۇ. شاھزادە بولسا ئۆز تەلىپىدە چىڭ تۇرۇۋاپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، ئۆز ئۇۋالىڭ ئۆزۈڭگە، — دەپتۇ شاھ
ئاخىر بولماي ۋە ئۈچ شەرتنى بىرمۇبىر دەپ بولۇپ، شاھزا-
دىنى ھويلىغا باشلاپ چىقىپتۇ، ئاندىن، — سەن يارىدىغان
كۆتەك مانا شۇ، ئاۋۇ پالتىدىن خالىغان بىرنى تاللىۋال، —
دەپتۇ بىر ياققا قاتار تىزىپ قويۇلغان پالتىلارنى كۆرسىتىپ.

كەنجى شاھزادە ئىككىلەنمەيلا قاپ ئوتتۇرىغا تىزىقلىق
پالتىدىن بىرنى ئاپتۇ. بوۋاي ئۆگىتىپ قويغان ئايەتنى ئوقۇپ
شاھ ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكىلەرنىڭ كۆزىنى سېھىرلەپ قويۇپ،
پالتىنىڭ ئورنىغا شەمشىرنى ئىشلىتىپ كۆتەكنى يەتتە پارە
قىلىۋېتىپتۇ. كۆتەك پارە - پارە بولۇش بىلەن تەڭ قايسى
زامانلاردىدۇر كىشىلەر تەرىپىدىن ئىچىگە يوشۇرۇپ قويۇلغان

پاتمان ـ پاتمان ئالتۇن ـ كۈمۈش، گۆھەر ـ ياقۇتلار شا ـ
رىلداپ تۆكۈلۈپتۇ. بۇنى كۆرگەن شاھنىڭ كۆزلىرى شادلىقـ
تىن پارقىراپ كېتىپتۇ.

كەنجى شاھزادە ئەمدى ئىككىنچى شەرتنى ئورۇنداشنىڭ تەييارلىقىغا كىرىشىپتۇ. ئۇ چۈمۈلە شاھى تەقدىم قىلغان تىرناقنى كۆيدۈرۈپتۇ. ھايال ئۆتمەي چۈمۈلىلەر خۇددى لەشـ كەرلەردەك سەپ تارتىپ پەيدا بوپتۇ. شاھزادە ئەھۋالنى بايان قىلىپ كېلىپ، بولسا شۇ كۈنىلا قۇم بىلەن تېرىقنى ئايرىپ بېرىشنى ئۆتۈنۈپتۇ.

— بۇنداق ئۇششاق ـ چۈششەك مەشغۇلاتلار بىزنىڭ كەسپىمىز، ھەممىگە ئاياندۇر بۇ تۇغرىدىكى تەپسىلاتىمىز، قېنى قۇم قاچىلانغان تاغار، تېززەك كۆرسەتكەيلا، شەپقەتچىـ مىز، — دېيىشىپ پەرمانبەردار بوپتۇ چۈمۈلىلەر.

كەنجى شاھزادە ئۇلارنى تاغارنىڭ قېشىغا باشلاپ بېرىپـ تۇ. چۈمۈلىلەر ئولىشىپ بىردەمدىلا قۇمنى ئۇياققا، تېرىقنى بۇياققا ئايرىپ تاغارلارغا قاچىلاپ بېرىپتۇ. قەمەرىدىن شاھ

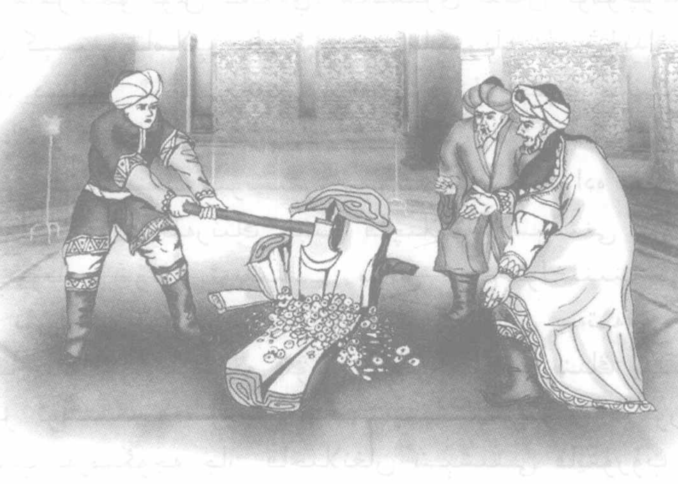

بۇنىڭدىنمۇ رازى بوپتۇ، بىراق ئىچىدە شاھزادىدىن ھەم ھەيران بوپتۇ، ھەم ئۇنىڭ ئۈچىنچى شەرتنى ئورۇندىيالماس-لىقىنى ئۈمىد قىپتۇ، چۈنكى ئاخىرقى شەرت ئورۇندىلىپ قالسا، پادىشاھ ھەر كۈنى يىگىتلەردىن كېلىپ تۇرىدىغان ئال-تۇن - كۆمۈشتىن قۇرۇق قالىدىكەن. شۇڭا، ئۇ دەرگۇماندا غەمگە پېتىپ، ئاچچىقىنىڭ تەمىنى تېتىپ ئورۇن تۇتۇپ يې-تىپ قاپتۇ.

دېمىسىمۇ، دېڭىز ئۈستىدە ھەشەمەتلىك شەھەر بەرپا قى-لىش خىيالىي چۆشتەكلا بىر ئىش ئىكەن. كەنجى شاھزادە ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ، بۇ ئىشنىڭ تەكتىگە ھېچ يېتەل-مەي، مەلىكىلەردىن مەسلىھەت ئالماقچى بوپتۇ. مەلىكىلەر بۇنىڭمۇ ئامالىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. كەنجى شاھزادە چوڭ مە-لىكە بەرگەن ئۈچقۇر ھاسىغا مىنىپ، ئالتە ئايلىق سەپەرنى بىر كۈندىلا بېسىپ كۆھىقاپقا يېتىپ كەپتۇ. بۇ بىر تاغ ئۆڭكۈرى بولۇپ، جاھاندىكى دىۋىلەر مۇشۇ ماكاندا ياشايدى-كەن. كەنجى شاھزادىنىڭ كىرىش يولىنى ئۆمۈچۈك توسۇۋاپ-تۇ. شاھزادىمۇ بوش كەلمەي، شەمشىرى بىلەن ئۆمۈچۈك تو-رىنى كېسىپ تاشلاپ يول ئېچىپ ئىلگىرىلەپتۇ. شۇنداق قى-لىپ، دىۋىلەر ئۇۋىسىغا بېسىپ كىرىپتۇ. چوڭ مەلىكە دې-گەندەك، بۇ چاغ دىۋىلەرنىڭ ئۇيقۇ مەزگىلى ئىكەن، ئۇلار كەنجى شاھزادىنىڭ تىۋىشىنى سېزەلمەپتۇ. شاھزادە پەم بىلەن ئىلگىرىلەپ، دىۋىلەرنىڭ جىنى قاچىلانغان شىشىنى ئېلىۋاپ-تۇ. دىۋىلەر شۇئان ئويغىنىپ، يىلان كەبى تولغىنىپ ئورنى-دىن تۇرالماي قىلىشىپتۇ، ياۋۇزلۇقتا مادارى يەتمەي يالۋۇ-رۇشقا باشلاپتۇ. شاھزادە دىۋىلەر ئۇدۇن شەھىرىنىڭ يېنىدىكى دېڭىز ئۈستىگە قەمەرىدىن شاھ ئېيتقاندەك بىر شاھ ئوردىسى سېلىپ بەرمىگۈچە جان قاچىلانغان شىشىنى قايتۇرۇپ بەر-

مەيدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. دىۋىلەر شاھى ماقۇل كۆرۈپ، قە-
سەم ئىچىپ ۋەدە قىپتۇ، شۇنداقتىمۇ شاھزادە دىۋىلەر شاھى-
نىڭ جېنىنى ئېلىپ قېلىپ، قالغانلىرىنىڭ جېنىنى قايتۇ-
رۇپ بېرىپتۇ. پۇقرا دىۋىلەر ئۆز شاھى ئۈچۈن پىداكارانە
ئىشلەپ، شاھزادە كۆرسەتكەن ئورۇنغا بىر سېھرىي شەھەر
ياساپتۇ. قەمەرىدىن شاھقا بۇ شەھەر شۇنداق ياراپ كېتىپتۇ-
كى، شۇ كۈنىلا كۆچۈپ بېرىپتۇ ۋە كەنجى شاھزادىنى ئوردى-
غا چاقىرتىپ، نۇردۇن شاھ بىلەن قۇدىلىشىشقا رازى بولغان-
لىقىنى، شاھزادىنىڭ دادىسىغا خەۋەر يەتكۈزۈشنى ئۇقتۇرۇپ-
تۇ، نۆكەرلىرىدىن ئونىنى شاھزادىگە قوشۇپ يولغا ساپتۇ.

نۇردۇن شاھ كەنجى شاھزادىنىڭ يولىغا قاراپ تەلمۈرۈپ،
كەلمىگەنسېرى ئاھ ئۇرۇپ يۈرگەنىكەن. ئوغلىنىڭ ئامان -
ئېسەن قايتىپ كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ قەۋەت خۇش بوپتۇ،
بېشىدىكى غەم بۇلۇتلىرىمۇ تارقىلىپ، چىرايى بۆلەكچىلا
ئوڭلىنىپ قاپتۇ. قەمەرىدىن شاھنىڭ يەتمىش مەلىكىسىنى
ئۆزىگە كېلىنلىككە بەرمەكچى بولغىنىنى ئاڭلىغاندا بولسا،
كەنجى شاھزادىنى باغرىغا بېسىپ، يۈز - كۆزىگە سۆيۈپ:
«رەھمەت ساڭا، ئوغلۇم، سەن ئەسلىدە كەنجى باتۇر ئىكەن-
سەن» دەپتۇ. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن كىشىلەر كەنجى شاھزادى-
نى «كەنجى باتۇر» دەپ چاقىرىدىغان بوپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، نۇردۇن شاھنىڭ بۇياقتىن، يەتمىش مە-
لىكىنىڭ ئۇياقتىن غەم - غۇسسىسى كۆتۈرۈلۈپتۇ. ئىككى
شاھ پۈتۈشۈپ، پۇقرالىرىنى ئىككى شەھەرنىڭ ئوتتۇرىسىغا
تەكلىپ قىلىپ، قىرىق كېچە - كۈندۈز توي مۇراسىمى ئۆت-
كۈزۈپ بېرىپتۇ. نۇردۇن شاھنىڭ يەتمىش ئوغلى ياش قۇرا-
مىغا بېقىپ، قەمەرىدىن شاھنىڭ يەتمىش مەلىكىسىنىڭ ياش
قۇرامى بويىچە ئۆيلۈك - ئوچاقلىق بوپتۇ.

[General Information]
书名=维吾尔民间故事 2　维吾尔文
SS号=40250799